

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІСНИК
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 4 (115)

Науковий журнал,
заснований у серпні 1998 року

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2023

Видається за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 22 від 27.12.2023 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Григорій Грибан**;
Заступник головного редактора – доктор педагогічних наук, професор **Олена Антонова**;
Заступник головного редактора – кандидат педагогічних наук, доцент **Наталія Бірук**.

Члени редакційної колегії:

Аргіропоулос Дімітріс – доктор педагогіки, професор факультету педагогічних дисциплін (Італійська Республіка);

Золковський Пшемислав – доктор гуманістичних наук у галузі педагогіки (Республіка Польща);

Лукач Едуард – доктор філософії у галузі педагогіки, доцент, доцент кафедри андрагогіки факультету гуманітарних та природничих наук (Словацька Республіка);

Фантоззі Донателла – доктор філософії у галузі педагогіки, професор у галузі спеціальної педагогіки (Італійська Республіка);

Антонов Олексій – кандидат філологічних наук;

Васянович Григорій – доктор педагогічних наук, професор;

Вербовський Ігор – кандидат педагогічних наук, доцент;

Вітвицька Світлана – доктор педагогічних наук, професор;

Вознюк Олександр – доктор педагогічних наук, доцент;

Дубасенок Олександра – доктор педагогічних наук, професор;

Жуковський Євгеній – кандидат педагогічних наук, доцент;

Коновальчук Іван – доктор педагогічних наук, доцент;

Кривонос Олександр – кандидат педагогічних наук, доцент;

Ленчук Іван – доктор педагогічних наук, професор;

Лобода Світлана – доктор педагогічних наук, професор;

Мирончук Наталія – доктор педагогічних наук, доцент;

Новицька Інеса – кандидат педагогічних наук, доцент;

Павленко Віта – кандидат педагогічних наук, доцент;

Павлик Надія – доктор педагогічних наук, доцент;

Плахотнік Ольга – доктор педагогічних наук, професор;

Пронтенко Костянтин – доктор педагогічних наук, професор;

Романюк Руслана – доктор педагогічних наук, професор;

Сейко Наталія – доктор педагогічних наук, професор;

Сидорчук Нінель – доктор педагогічних наук, професор;

Щерба Наталія – доктор педагогічних наук, доцент.

Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 23684-13524 ПР від 27.12.2018 р.

Наукове періодичне видання

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки: науковий журнал /
[гол. ред. Г.П. Грибан, заст. гол. ред. О.Є. Антонова]. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені
І. Франка, 2023. Вип. 4 (115). 170 с.

Журнал "Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки"
внесено до переліку наукових фахових видань України (Категорія "Б"), в яких можуть публікуватися
результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата педагогічних наук –
наказ МОН України № 409 від 17 березня 2020 р.

Журнал індексується в таких наукометричних та реферативних базах:

Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, CiteFactor, WordCat,
Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CrossRef, Scilit, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Сайт видання: <http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua>

Макетування: **Кривонос О.М.**

Коректор англomовної версії: **Антонов О.В.**

В усіх статтях збережено орфографію та пунктуацію авторів.

Підписано до друку 28.12.2023 р. Формат 60x90/8. Папір офсетний. Гарнітура Bookman Old Style.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 11.7 Обл.-вид. арк 19.6. Тираж 100. Замовлення 45.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua

Україна, 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40. тел. (0412)431195, 431417

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University

ZHYTOMYR
IVAN FRANKO
STATE UNIVERSITY
JOURNAL

PEDAGOGICAL SCIENCES

Volume 4 (115)

Scientific journal,
founded in August 1998

Zhytomyr Ivan Franko State University Press
Zhytomyr
2023

*Approved for publication by the Academic Council of Zhytomyr Ivan Franko State University
(protocol № 22 dated from 27.12.2023).*

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-chief – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor **Grygoriy Griban**;
Co-editor-in-chief – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor **Olena Antonova**;
Co-editor-in-chief – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent **Nataliia Biruk**.

Argiropoulos Dimitris – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Faculty of Pedagogical Disciplines (Republic of Italy);
Ziulkovskyi Pshemyslav – PhD in Humanistic Sciences (the Field of Pedagogy) (Republic of Poland);
Lukac Eduard – PhD in Pedagogy, Docent, Associate professor of the Department of Andragogy of the faculty of humanitarian and natural sciences (Slovak Republic);
Fantozzi Donatella – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor in the Sphere of Special Pedagogy (Republic of Italy);

Antonov Oleksii – Candidate of Sciences (Philology);
Vasianovych Hryhorii – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Verboskyi Igor – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Vitvytska Svitlana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Vozniuk Oleksandr – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;
Dubaseniuk Oleksandra – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Zhukovskyi Yevgenii – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Konovalchuk Ivan – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;
Kryvonos Oleksandr – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Lenchuk Ivan – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Loboda Svitlana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Myronchuk Nataliia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;
Novitska Inesa – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Pavlenko Vita – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Pavlyk Nadiia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;
Plakhotnik Olga – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Prontenko Kostiantyn – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Romaniuk Ruslana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Nataliia Seiko – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Sydorchuk Ninel – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Shcherba Nataliia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent.

**Certificate of the Ministry of Justice (Ukraine) on the State Registration of Print Media
KB № 23684-13524 IIP from 27.12.2018**

Scientific Periodical

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences: scientific journal / [editor-in-chief G. Griban, co-editor-in-chief O. Antonova]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University Press, 2023. Vol. 4 (115). 170 p.

"Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences" is included in the list of scientific professional publications of Ukraine (B category), which can publish the research results of the thesis for a Doctoral and Candidate Degree in Pedagogy – Resolution of Ministry of Education and Science of Ukraine № 409 from March 17, 2020.

The journal is indexed in: Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, CiteFactor, WordCat, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CrossRef, Scilit, Vernadsky National Library.

Website: <http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua>
Modelling: **Kryvonos O.M.**

Proofreader of English-language Edition: **Antonov O.V.**

Authors' spelling and punctuation are preserved in the articles.

Signed for printing 28.12.2023. Size 60x90/8. Offset Paper. Font Bookman Old Style.
Risograph printing. Conventional printed sheets 11.7. Printed sheets 19.6. Number of copies 100. Order 45.

Zhytomyr Ivan Franko State University Press
Licence of the Subject of Publishing: Series ZhT № 10 from 07.12.04.
(E-mail): zu@zu.edu.ua

Ukraine, 10008, Zhytomyr, Velyka Berdychivska Str., 40. tel. (0412)431195, 431417

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

UDC 37(477)(092)

DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.1

IMPLEMENTATION OF THE IDEAS OF THE UKRAINIAN MENTALITY IN THE EXPERIENCE OF THE OUTSTANDING EDUCATOR A. S. MAKARENKO

O. A. Dubaseniuk*, O. V. Antonov**

The article analyzes the pedagogical heritage of the outstanding educator A.S. Makarenko. It is noted that the assessment of pedagogical theory and practice of A.S. Makarenko covers the spectrum of opinions from the founder of "Gulag pedagogy" to the pioneer and brilliant inventor of modern humanistic pedagogy, from a talented self-taught practitioner to the outstanding theoretician who was ahead of his time and whose ideas are still waiting for deep study and implementation.

The main stages of the life and pedagogical activity of A.S. Makarenko are determined, the periods of his professional development as a teacher-creator and innovator are highlighted. The anticipatory innovative nature of pedagogical theory and practice of a talented teacher is noted.

It was concluded that in the experience and personality of A.S. Makarenko vividly reflects the fundamental ideas that characterize the personality and mentality of a Ukrainian: the desire for learning and self-education; the high moral qualities of a Ukrainian as a citizen are formed; the priority of labor education, which involves love for Ukraine, for the native land, the desire to work on the land, increase its potential, develop agriculture, animal husbandry; the importance of aesthetic education, love for various types of art, etc. It is noted that the possible reason for not adopting the pedagogical system of A.S. Makarenko's official Soviet pedagogy was saturated with the ideas of the Ukrainian mentality.

Keywords: *the main stages of life, pedagogical heritage, mentality, Ukrainian mentality, innovative ideas.*

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
dubasenyuk@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9447-4527

** Candidate of Philological Sciences (PhD in Philology), Associate Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
dakalexusgtx3@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6557-5548

УПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ У ДОСВІДІ ВИДАТНОГО ПЕДАГОГА А. С. МАКАРЕНКА

О. А. Дубасенюк, О. В. Антонов

У статті проаналізовано суперечливі позиції науковців щодо педагогічної спадщини видатного педагога А.С. Макаренка. Зазначено, що оцінка педагогічної теорії і практики А.С. Макаренка охоплює спектр думок від основоположника "педагогіки ГУЛАГу", "підручного НКВД" до першовідкривача і геніального винахідника сучасної гуманістичної педагогіки, від талановитого самоучка-практика до геніального теоретика, який випередив свій час й ідеї якого ще чекають свого глибокого вивчення і впровадження.

Визначено основні етапи життя і педагогічної діяльності видатного педагога відповідно до потреб сьогодення, виділено періоди його професійного становлення як педагога-творця і новатора. Зазначено випереджувальний інноваційний характер педагогічної теорії і практики талановитого педагога.

Зроблено висновок про те, що у досвіді та особистості А.С. Макаренка яскраво відображені основоположні ідеї, які характеризують особистість і менталітет українця: прагнення до навчання і самоосвіти; сформовані високі моральні якості українця як громадянина; пріоритет трудового виховання, що передбачає любов до України, до рідної землі, бажання працювати на землі, примножувати її потенціал, розвивати сільське господарство, тваринництво; значення естетичного виховання, любов до різних видів мистецтва тощо. Зазначено, що можливою причиною неприйняття педагогічної системи А.С. Макаренка офіційною радянською педагогікою була її насиченість саме ідеями української ментальності.

Ключові слова: А.С. Макаренко, основні етапи життя, педагогічна спадщина, менталітет, український менталітет, інноваційність ідей А.С. Макаренка.

Introduction of the issue. Years distance us from the life and work of an outstanding humanist educator, a great son of the Ukrainian people – Anton Semenovych Makarenko, whose determination and hard work helped many disadvantaged children to understand the meaning of life and successfully socialize. At the end of the last century, 100 pedagogues-philosophers were named by the International Bureau of Education as part of UNESCO, forming the "Galaxy of Paidei", which reflects different cultures, civilizations, and eras. This space of culture is represented by the names of A.S. Makarenko, K.D. Ushinskyi and other educators.

Current state of the issue. Life and pedagogical activity of A.S. Makarenko became the subject of research by many domestic and foreign scientists, in particular M.D. Yarmachenko, I.A. Ziaziun, N.V. Abashkina, S.H. Karpenko, Gotza Hilliga, A. Levin, E. Mattini, and others. At the same time, the figure of A.S. Makarenko attracts the attention of a significant number of researchers who express ambiguous

opinions regarding his work. The reasons for different views may be the contradictory nature of historical eras, differences in ideological and political positions, ideological orientations of scientists, contradictions of emerging pedagogical phenomena; differences in authors' methodological approaches, ambiguous interpretation of terminology, etc.

Analyzing the situation around A.S. Makarenko, certain positions of scientists can be distinguished. Thus, some researchers emphasize the distorted formed clichés and stereotypes of the mass consciousness in relation to A.S. Makarenko. Thus, Professor L. Holmes of the University of South Alabama noted: "At one time, I was seriously engaged in his system and even wrote a paper specifically devoted to this issue... I took up the work with full confidence that Makarenko was a Stalinist. But everything turned out to be completely wrong. I like what he did. His approach to children is the approach of a wonderful teacher. And that's why I have deep respect for him and his methods." In the 1960s, Cornell University professor

Y. Bromfenbrenner concluded that "his theoretical concept surpasses everything contained in the world social-psychological literature of the last three decades". Makarenko's models are highly praised by the Norwegian scientist A. Rolle, who emphasized that "Makarenko's genius is so great and his contributions to history are so vast that only the new generation will appreciate them".

The range of opinions about the pedagogical theory and practice of A.S. Makarenko includes the most diverse evaluations: from the founder of "Gulag pedagogy" to the pioneer and brilliant inventor of modern humanistic pedagogy, from a talented self-taught practitioner to a brilliant theoretician who was ahead of his time and whose ideas are still waiting for deep study and implementation.

During the years of Ukraine's independence, the situation changed, as the existing Ukrainian mentality was under Russian influence. Also, it should be noted that the culture of Ukrainian has long been developed mainly within the paradigm of being an agricultural state. Thus, this fact determined the entire system of the worldview, cultural priorities, and social organization. The agricultural essence of the mentality of Ukrainians is manifested "...in a particularly developed cult of bread, in the deification of peasant work". The second type of mentality of Ukrainians – the Cossack mentality – was formed in a different way and it's based on the idea of a free spirit and freedom (as opposed to attachment to the land and native place). The collision of two types of culture and two types of mentality created a contradiction between them, forming the most typical features of the national character of Ukrainians, such as an extremely high sense of the tragic and empathy for human suffering. The duality of mentality also affected the peculiarity of the organization of Ukrainian society. It is primarily focused on internal mechanisms of self-organization: brotherhoods, sisterhoods, communities, guilds, etc. [7].

Among the characteristic features of the Ukrainian mentality, researchers include democracy, desire for freedom, poetics, religious tolerance, openness in communication, and friendliness. Ukrainians are characterized by a deep respect for traditions, caution towards innovations, a desire for permanence, and an economic stability [8].

In the experience and personality of A.S. Makarenko, in our opinion, the fundamental ideas that characterize the personality and mentality of a Ukrainian are vividly reflected: his high intellectual potential; the desire for constant development and self-development, for learning and self-education; the high moral qualities of a Ukrainian as a citizen are formed; the priority of labor education, which involves love for Ukraine, for the native land, the desire to work on the land, to increase its potential, to develop agriculture; the importance of aesthetic education – singing, folk music art (choirs, performances), love for various types of art, making embroidery, paintings.

Makarenko had to refute the opinion of high Soviet pedagogical authorities (which he called "Olympus") that his pedagogy was non-Soviet, since he introduced military discipline in his institutions, as well as set the task of forming the concept of honor, competitions, etc. In 1928, A.S. Makarenko gave a long report on his pedagogical system. Representatives of the People's Commissariat of Education of Ukraine and the Research Institute of Pedagogy issued their verdict: "The proposed system of the educational process is not a Soviet system" despite Makarenko's best effort not only to save the lives of disadvantaged children, but also to develop such an educational system that helped each child become an individual, realize his natural potential, and become a true citizen of Ukraine.

The reason for not accepting the pedagogical system of A.S. Makarenko was due to multiple "non-Soviet ideas" of his pedagogical practice, which led to reprisal and censorship. Thus, there is an urgent need to rethink the pedagogical heritage of an outstanding Ukrainian

educator in the context of the ideas of the Ukrainian mentality and to select pedagogical methods and tools, since nowadays the problem of education of children and youth retain its relevance under new conditions. Unfortunately, the number of children with special educational needs, as well as children deprived of parental care and support, including so-called "Euro-orphans", remains considerable.

Aim of research is to analyze the main life stages and pedagogical legacy of A.S. Makarenko, in accordance with the ideas of the Ukrainian mentality, the urgency to highlight the periods of implementation of the outlined ideas.

Results and discussion. Even in his young years, A.S. Makarenko was already aiming for pedagogical work. He had excellent abilities, persistently mastered the basics of science, engaged in self-education. After Makarenko's family moved to the village of Kriukiv in the Poltava region, Anton Semenovych studied at the Kriukiv 4th-grade school, after which he continued his education at pedagogical courses in the same school. After their graduation in 1905, as a primary school teacher, he was sent to the Kriukiv two-class railway school, where he worked for 6 years. In 1911 Anton Semenovych was transferred to the Kherson Region to the Dolyna Railway School, where he continued to work as a primary school teacher. In 1914 he entered the Poltava Teachers' Institute at the Faculty of Philology. For some time, he served in the army, but due to his health he was demobilized in 1917 and continues to study at the Poltava Teacher's Institute, where he showed himself as a gifted versatile personality. Already a mature person, he dived into in self-education, scientific work, and writing. In June 1917 A.S. Makarenko graduated from the institute and received a gold medal for the pedagogical work "Crisis of Modern Pedagogy". After graduating from the institute, he worked as a teacher at a model school at the Poltava Pedagogical Institute. In September 1917 he was appointed the head of the Kriukiv Higher Primary

School, where he worked until 1919. During this period, Anton Semenovych paid great attention to the organization of the work and leisure of the children and teaching staff: labor education of children; club and group work of students; cultural and educational work among the population.

In Kriukov, A.S. Makarenko opened an evening school for railway workers where he teaches history, language, and literature. In 1919, he moved to Poltava and became the principal of an elementary school, and the head of a seven-year labor school. Then he was elected a member of the provincial teachers' union. Thus, the period of professional formation of the outstanding educator was quite fruitful. He proved himself not only as a talented teacher, but also as a leader and organizer of versatile educational and pedagogical work.

A.S. Makarenko wrote that after the revolution fate entrusted him with "the lowest division of humanity – the homeless, so he patiently trained them to work, as well as got them educated. Thus, Anton Semenovych made the most important decision in his life – he became a teacher, a father, a defender, and a savior, all rolling into one, for disadvantaged children, whom he also helped to find the meaning of their lives and gain viability. Scientists note that he helped them to regain the motivation to find their place in life. In other words, Makarenko's paradigm included the concept of "conscience" that he identified as "an organ of meaning". Thus, it can be defined as the ability to discover that single and unique meaning that is hidden in any situation. A.S. Makarenko felt his responsibility for the fate of these children and acted according to his conscience.

The first strategic line of his outlook was faith in pedagogy, its anticipatory function in personality development. He constantly emphasized that real pedagogy is fed by life itself. Speaking about the results of his work, he writes: "... it's not me who creates it and not a bunch of teachers, it's the whole atmosphere of life that creates this "miracle", educates every square of the earth. The unity of

education and life is a red thread that runs through all the pedagogical creativity of the teacher".

The period of acquisition and enrichment of Makarenko's pedagogical experience. The search for his own pedagogical paradigm in the context of the ideas of the Ukrainian mentality.

A.S. Makarenko attached great importance to the development of educational goals. He believed that each era and each generation define its goal of education in accordance with the requirements of the time. According to Makarenko, the goals of education consisted in the formation of a fighter, a patriot, a worker, a collectivist with a high sense of social responsibility and discipline. The educator substantiated the relationship between upbringing and knowledge of the child's personality, team and personality, education and upbringing. He proved the relationship between pedagogy and other sciences, revealed ways of harmonizing school, family and extracurricular education. Anton Semenovych devoted many years of his pedagogical activity to the problem of creating harmony of public and personal interest in the process of education, which is reflected in his pedagogical works. This harmony is the essence of education. He considered the upbringing of the individual in the team as a method common to all and which at the same time gives everyone the opportunity to develop. However, the meaning of humanistic education of A.S. Makarenko saw not in beautiful words and declarations, but in creating a situation of responsibility, everyday real work to organize favorable conditions for a healthy life, study, work, mastering a profession, spiritual growth, and physical development of a young person. Such an approach, which consisted in real care for children, their development, should be an example for the implementation of educational work in modern conditions by heads of educational institutions, organizers of public education, pedagogues, and teachers.

Makarenko's theory of the pedagogical team improved educational process in

most educational institutions. The model of the group (collective) of students proposed by Anton Semenovych laid the basis of joint activities and common goals and introduced a model of democracy within the community. Thus, he wrote in his diaries: "The collective of teachers and the collective of children are not two collectives, but one collective, and above all the pedagogical collective". High dynamism of collective life, close relationships between its members, open, democratic discussion of all issues at general meetings and in other bodies of student self-government gradually become a guarantee of healthy public opinion; periodic replacement of the asset, equal requirements for everyone and a mandatory work report to the team are manifestations of democracy.

It is clear that the specific forms of self-management organization that existed in the institutions of A.S. Makarenko, cannot always be directly transferred to the practice of a modern school. However, the spirit of discussion, collective decision-making and conscious discipline, a favorable atmosphere that formed the feeling of a meaningful community life – all this should be carefully studied, upgraded, and implemented in modern educational practice. Discipline, according to A.S. Makarenko, is, first of all, not a means of education, but a result, and only then it becomes a means. Discipline is formed by respect for the team, enthusiasm for learning and work [4].

A.S. Makarenko developed new methods of upbringing children, proved the purposefulness and expediency of the applied pedagogical tools in accordance with social requirements. Thanks to his contribution to the theory of education, such educational methods were developed and introduced into the educational process: organization of teams, formation of public opinion, combination of respect with demandingness, creation of positive traditions, use of competition. Makarenko's idea of perspective lines as a method of collective and individual development has not lost its relevance in

modern conditions, as its author noted: "To educate a person means to educate prospective ways of achieving tomorrow's joy". In particular, the teacher emphasized the importance of games as a method of education and upbringing: "It is necessary to meet the constant desire of children to play".

We can also see Makarenko's contribution to the development of education methods in the fact that he not only outlined the directions of the educator's activities, but also showed how it should be done: "Raising children is an easy task when it is done without nerves, on the basis of a healthy, calm, a normal, intellectual and cheerful life". A.S. Makarenko also contributed to the development of modern pedagogical science. The ideas of Anton Semenovych are studied and spread all over the world. He paid a lot of attention to the physical and aesthetic education of children and youth. His first priority was the task of raising a healthy generation, thus in the commune every day began with morning exercise in the fresh air, regardless of the weather. Colonists loved different kinds of sports, including skiing, skating, football, tennis, etc. Each commune member had to hand in the norms of the special badges; classes were held in sports and artistic gymnastics, acrobatics. Anton Semenovych considered the game to be the most effective means of physical education, so he himself directed the work on the development and implementation of games, which were constantly changing. Great importance was attached to tourist trips. Community members traveled around Crimea, the Caucasus, along Volga, which contributed to strengthening the health and physical development of pupils.

Physical education was naturally combined with aesthetic education. This was manifested primarily in elements of militarization and symbolism (signals, reports, etc.), in ritual events and actions. A powerful means of aesthetic education was the choir, orchestra, theater, cinema, club work, reading fiction, studying fine arts, aesthetic decoration of the commune (a large number of flowers both in the

premises and on the entire territory of the colony and commune). The commune had a hectare of a beautiful flower garden, the best greenhouse in Kharkiv. The holiday of the first sheaf and the labor festivity were held in the colony with great aesthetic taste.

Aesthetic education. Makarenko himself was a multi-talented person: he played the violin, drew pictures, was a talented director and actor, wrote scripts and plays for the commemorative events. He also took care of the aesthetic education of his pupils. As an erudite and intelligent person, Makarenko was a great conversationalist. He included the beauty of clothes, language, movements, everyday life, work, and recreation in the program of aesthetic education, for he highly valued artistic simplicity, naturalness, sense of proportion, as well as he could not tolerate rudeness, tactlessness, laxity, showing off in work, movements, conversation, and actions. Makarenko constantly tried to ensure the unity of the inner and outer beauty of a person, ethics and aesthetics. Grinding the emotional and volitional sphere formed in the students' good aesthetic tastes and high human ideals, to which they aspired not only during their stay in the commune or colony, but also throughout their lives.

Labor education. Overcoming enormous difficulties, Anton Semenovych, together with his pedagogic team, achieved significant success in the work of the labor colony: the premises of the former orphanage in the village were rebuilt in Kovalivtsi (near Poltava) with its economic potential fully restored, including: workshops (tailoring, carpentry, forge), pig cattle farms. The facilities also housed horses and the farm equipment for cultivating the land. The management of the colony was carried out on the basis of the self-government of the Council of Commanders, the element of military affairs was introduced into the life of the colonists. Well-organized work was the main means of re-education and upbringing of the colonists. Once again, a well-thought-out and organized system of joint squads, often of different ages, was

implemented. A powerful, efficient, and creative team of pupils and teachers was formed.

Despite great successes in the field of education of children and youth, it was difficult for Makarenko to work because not everyone recognized his pedagogical system and some teachers considered it anti-Soviet. However, when certain difficulties arose in the labor colony (there was not enough land, low-productivity artisanal farming, the absence of any industrial enterprise around, difficulties in finding work for the colonists), Makarenko, together with the colonists, decided to transfer the colony (120 pupils) to Kuriazh (near Kharkov) in 1926, assimilating local population of 280 new pupils in a very neglected state. It was a huge risk due to large number of mostly uneducated hostile local children with vast criminal record, however, he managed to accomplish the unification of his labor colony with Kuriazh ("Conquest of Kuriazh") brilliantly, using so-called "explosion method".

Nevertheless, in the summer of 1928, A.S. Makarenko was summoned to the board of the National Committee Service with a report. The evaluation of the work of the colony was identified as negative, and the pedagogical activities of A.S. Makarenko were proclaimed "non-communist" and "anti-Soviet". However, the chekists came to the teacher's defense and offered him to be the head of the Kharkov commune, where A.S. Makarenko worked for 7 years from 1928 to 1935. He paid special attention to improving the general, polytechnic, and professional education of the communes, preparing them for life and work. The labor commune had a ten-year secondary school, well-equipped workshops, and two factories producing cameras and electric drills. Various selectives and studios worked in the commune, a multi-circulation newspaper was published.

Mental education. A.S. Makarenko, together with a team of educators, managed to combine theoretical studies with physical activities. Pupils received secondary education, despite large gaps in knowledge. There was a library in the

colony, and the children were involved in collecting the books. Community members combined education with productive work at factories (older pupils). At enterprises, pupils worked for 5 hours and studied for 5 hours as well. Many graduates of the commune studied at universities and technical schools, worked at plants and factories in Kharkiv, and served in the army and navy. Makarenko described the life of the commune in the book "Flags on Towers" (published in 1938). Both in the colony and in the commune, well-organized work, which was pedagogically directed, was the main means of education and re-education. Much attention was paid to self-government and management, which was carried out by the Council of Commanders., but the highest legal body was the General Assembly. The system of combined squads was widely used in work.

Discipline and organization. Makarenko used the militarization, excursion-tourist trips, and military-sports games to achieve positive results. Pupils loved and respected him as a leader and vivid personality. In 1935, he left his job in the Dzerzhynskyi commune and moved to Kyiv, where he worked as the deputy chief of labor colonies of the NKVD of Ukraine and headed the labor colony in Brovary.

Conclusions and research perspectives. The books of A.S. Makarenko contain valuable observations on the peculiarities of human characters and the process of finding the meaning of life for teenagers who have lost it. Thanks to his contribution, Makarenko was accepted into the Union of Writers, and in 1937 the "Book for Parents" was published. He also gave a series of lectures on the radio and in front of the public, met with teachers and students, etc. Unfortunately, A.S. Makarenko died prematurely. He still had many unrealized ideas. During his life and in the first years after his death, he was not recognized among the broad circles of intellectuals and educators, although he left a rich pedagogical legacy based on significant real-life experience. He wrote more than 150 works (novels,

short stories, plays, screenplays, non-fiction articles, etc.). Peoples honor his memory and highly value his pedagogical legacy. According to the Italian researcher E. Mattini, one of the founders of the Italian Makarenko Association, updating the educational experience of the past means looking at it from a perspective. In other words, if the pedagogical community wants to confront complex modern pedagogical, educational, social problems with the help of an outstanding reformer of the past, it is obliged to

understand the essence of his experience, avoiding silent formalism.

One of the most prominent innovators in the field of pedagogy, A.S. Makarenko created and scientifically substantiated a holistic system of education based on the traditions of the Ukrainian people. The outstanding educator emphasized: "... it is necessary to build the surrounding world in such a way that a person in it learns and assimilates everything human and is a real person".

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ziaziun, I.A., Kryvonos, I.F., & Tarasevych, N.N. (1998). Humanistychna sutnist maisternosti A. Makarenka-vykhovatelja [The humanistic essence of A. Makarenko's skills as an educator]. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and psychology*, № 1, 18-43 [in Ukrainian].
2. Karpenchuk, S.H. (2003). Pedahohichna tekhnolohiia A.S. Makarenka v konteksti suchasnoi pedahohiky [Pedagogical technology of A.S. Makarenko in the context of modern pedagogy]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: Instytut pedahohiky APN Ukrainy, 40 [in Ukrainian].
3. Mettini, E. *Pedahohichni idei A.S. Makarenka y zakhidno-yevropeiska naukova dumka [Pedagogical ideas of A.S. Makarenko and Western European scientific thought]*. Retrieved from: http://www.makarenko.it/makarenko_italia.htm [in Ukrainian].
4. Khylyh, H., & Oksa, N.N. (2003). K istorii vznoknoveniia kolonii im. M. Horkoho [To the history of the emergence of the M. Gorky colony]. *Kultura narodov Prychernomoria – Culture of the peoples of the Black Sea region*, № 38, 87-93 [in Ukrainian].
5. Yarmachenko, M.D. (1999). A.S. Makarenko – vydatnyi pedahohichnyi reformator [Makarenko is an outstanding pedagogical reformer]. *Pedahohichni idei A.S. Makarenka i suchasnist: problemy ta perspektyvy – Pedagogical ideas of A.S. Makarenko and modernity: problems and prospects*. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 265-268 [in Ukrainian].
6. Yarmachenko, M.D. (1988). A. Makarenko i svitova pedahohika XX st. [A. Makarenko and world pedagogy of the 20th century]. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and psychology*, № 1(18), 5-12 [in Ukrainian].
7. *Dva typy ukrainskoi mentalnosti: selianskyi ta kozatskyi [Two types of Ukrainian mentality: peasant and Cossack]*. Retrieved from: <https://mamajeva-sloboda.ua/publ/dva-typy-ukrayinskoyi-mentalnosti-selyanskyi-ta-kozatskyi/> [in Ukrainian]
8. *Istoriia ukrainskoi kultury. Navchalnyi posibnyk [History of Ukrainian culture. Tutorial]*. Retrieved from: <https://cutt.ly/nFkUOHT> [in Ukrainian].

Received: October 27, 2023
Accepted: November 16, 2023

UDC 378.016:811.111+811.112.2]:004.77
DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.2

ONLINE PLATFORMS FOR LEARNING ENGLISH AND GERMAN

I. V. Khrin*

The study is devoted to the issue of online platforms and tools that one can use in the process of learning English and German remotely and offline. **Aim of the research** is to highlight the main platforms and their functions in the process of learning English and German. **Methods.** To achieve the goal, the following methods were used: theoretical (analysis, synthesis of normative, scientific, and pedagogical sources); empirical (observation of the learning process). **Results.** The main online platforms for learning English have been identified and characterized. They can be accessed by going to the application page. The requirements of modern society encourage the search for new technologies and methods that allow teaching and developing foreign language communication skills. English can be learned with not only the help of textbooks, but also by using the latest online resources and applications designed specifically for easy and interesting learning. Today's conditions require constant professional development, hard work, creativity and easy adaptation to new conditions. **Conclusions.** The author of this article has made an attempt to explore the main online platforms and resources that can be used in the process of learning English and German. We can clearly see that nowadays there are more and more diverse online platforms and applications for learning English and German. This issue is especially relevant for philology majors, in particular, when teaching English and German. Online platforms are a necessary tool in the methodological work of future teachers and lecturers. They are quite important in the process of learning them. After all, our task is to make the process of learning English and German interesting and stress-free for students.

Keywords: English, online platforms, German, learning, language, innovative technologies, foreign languages.

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМИ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ

I. В. Хрін

Дослідження присвячено питанню онлайн-платформ та засобів, які можуть застосовуватися у процесі вивчення англійської та німецької мов дистанційно та офлайн. **Мета статті** – висвітлити основні платформи та їх функції у процесі вивчення англійської та німецької мов. **Методи.** Для досягнення мети було застосовано такі методи: теоретичні

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor
(Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav)
kozachenkoirina1989@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0368-6426

(аналіз, синтез нормативних та науково-педагогічних джерел); метод аналізу (розчленування предмету пізнання, абстрагування його окремих сторін чи аспектів). **Результати.** Виокремлено та схарактеризовано основні онлайн платформи для вивчення англійської та німецької мов. Доступ до них можна отримати, зайшовши на сторінку додатку. Вимоги сучасного суспільства спонукають до пошуку нових технологій і методик, які дають змогу навчати й розвивати навички іншомовного спілкування. Вивчати англійську та німецьку мови можна не лише за допомогою підручників, але й скориставшись новітніми онлайн-ресурсами та додатками, які розроблено спеціально для легкого та цікавого навчання. Онлайн платформи сприяють створенню інтерактивних вправ та урізноманітненню процесу вивчення англійської та німецької мов. Таким чином підвищується рівень зацікавленості студентів та учнів до вивчення мов. **Висновки.** Автор статті здійснив спробу дослідити основні онлайн платформи та ресурси, які можна застосовувати у процесі вивчення англійської та німецької мов. Ми чітко бачимо, що у наш час з'являється все більше і різноманітних онлайн платформ та додатків для вивчення англійської та німецької мов. Особливо доцільним це питання виявляється відносно філологічних спеціальностей, зокрема, під час викладання англійської та німецької мов. Онлайн платформи є необхідним інструментом у методичній роботі майбутніх учителів і викладачів. Вони є досить важливими у процесі їх вивчення. Адже наше завдання – зробити процес вивчення англійської та німецької мов цікавим та нестресовим для учнів та студентів.

Ключові слова: англійська, онлайн платформи, німецька, навчання, мова, інноваційні технології, іноземні мови.

Introduction of the issue. It is impossible to disagree with the fact that knowledge of any foreign language not only improves the quality of life, but also opens up a world of new culture, a world of new thinking and worldview that is completely different from our own.

According to the results of a statistical research study recently conducted by scientists at the University of London, people who learn foreign languages have more flexible and original thinking. No wonder the wise old saying goes "As many languages you know, as many times you are a man", "He who knows languages, knows the world".

Today, knowledge of foreign languages is the key to success and new opportunities that open up to a person and make his or her physical and spiritual world much brighter, more interesting. In the context of globalization processes taking place in the modern world society, is simply a necessary component of the professional activity of a specialist of any level in any field. Thus, today, foreign language proficiency is simply an essential necessity of life, which is being realized by more and more people who want to learn foreign languages [2].

Verkhovna Rada of Ukraine, guided by the Constitution of Ukraine, confirms the irreversibility of Ukraine's European and

Euro-Atlantic course. It strives to intensify the processes of Ukraine's European and Euro-Atlantic integration, to strengthen the international image of the state in the globalization processes, to increase its competitiveness, investment and tourist attractiveness. The knowledge of English is one of the key competencies required by every citizen of Ukraine for personal and professional growth. This Law adopts:

- English is one of the languages of international communication in Ukraine.
- The state promotes the study of English by citizens of Ukraine.

The purpose of this Law is to promote the use of English as one of the languages of international communication throughout Ukraine in the public spheres of public life defined by this Law. This Law shall not apply to relations concerning the consideration and resolution of administrative cases, except in cases specified by law. None of the provisions of this Law may be interpreted as aimed at narrowing the scope of functioning and use of the Ukrainian language as the state language, as well as the use of languages of indigenous peoples and national minorities of Ukraine [1].

Learning two foreign languages in the context of education is a reality and a necessity of our time. In language

learning methodology, the term "second foreign language" means that a student has already studied at least one foreign language. Therefore, the term "second foreign language" refers to the language learned after the first foreign language. Every year, a large number of students in secondary schools choose to study German as a second foreign language (in 20,245 out of 294,739 schools in Ukraine). We should understand that the second foreign language is taught as a part of the school curriculum. But students are not fluent in the first foreign language, as opposed to cases where children learn two languages growing up in a bilingual family, being in a linguistic environment (as children of immigrants), or learning dialects again due to the linguistic environment.

Current state of the issue.

B. Shunevich, V. Kukharenko, O. Rybalko, H. Syrotenko, M. Koval and others, carried out research in the field of distance learning. However, the methodology of teaching foreign languages using only the distance format of work with the whole complex of problems has not yet been systematically considered and requires detailed study.

The issue of learning German as a second foreign language is of interest to many domestic and foreign scholars, including: O. Yevenko, R. Kushneruk, B. Lindemann, B. Mißler, N. Mukataeva, E. Osypenko, S. Chorna, B. Hufeisen, and others.

A large number of scholars has studied the role of interactive platforms in foreign language learning. In particular, the scientific works of A. Dobrynin, B. Khakimov, B. Tarman, V. Kurepin, V. Kupriyanovskiy, O. Kalimullina are devoted to the analysis of some aspects and features of the use of interactive platforms in the study of foreign languages.

Scientists K. Wang (University of Northern Iowa) and L. Winstead (University of California) in their book "The Handbook of Research on Foreign Language Education in the Digital Age", rightly note that language is a medium of communication, formation of ideas and

thoughts, and modern technologies are the best way to make learning English more effective. The researchers believe that a teacher should be a mentor for their students, helping them to develop communication skills and critical thinking while using online platforms [15].

Outline of unresolved issues brought up in the article. Today's conditions require constant professional development, hard work, creativity, and easy adaptation to new conditions from teachers and lecturers. Full-time education provides an interesting educational process that includes students' needs for active communication; work in groups, individually in a team, active games in lessons or classes both at school, and at university. Thus, it gives the expected result in learning and ensures the implementation of the educational program.

Unfortunately, the present has made its own adjustments. During the coronavirus pandemic, we are forced to look for new forms and methods of work. Given the difficult epidemic conditions in the educational environment and in the country as a whole, in order to obtain positive results, eliminate gaps in learning, and taking into account quarantine conditions, we use blended and distance learning to study the subject.

The blended learning model includes a periodic alternation of face-to-face and distance learning. Scientists consider distance learning as a form of education organization when students are remote from the teacher in space and time but can maintain a dialogue through communication tools. Access to learning materials and recommendations on how to work with them is provided in a convenient place and at a convenient time. This reduces the number of classroom sessions in the student's overall workload and frees up time for more active independent work, ensuring individualized learning. Such an organization of the learning process implies a slightly different approach to

learning, in particular: independent search, analysis, systematization and generalization of information, self-organization and self-control. Therefore, distance learning has a number of advantages over traditional education: advanced educational technologies, accessibility of information sources, individualized learning, a convenient counseling system, democratic relations between students and teachers, convenient schedule and place of work. In addition, many online resources contribute to the interactivity of the learning process [11].

Interactivity in learning a foreign language promotes the active use of online platforms by students and allows them to be more creative and active both in the classroom and in the process of independent work. Students prepare short reports and presentations on the learning material during their independent work, so they share their work and knowledge with their classmates in class, demonstrating their level of knowledge, skills and abilities. With the help of educational technologies, students are better prepared for classes, learn the material and master vocabulary, participate in brainstorming sessions, discussions, and games. At the same time, teachers have attractive resources for preparing didactic educational material to make their classes interesting and sociable, where all students can participate regardless of their level of knowledge [10].

Aim of research is to highlight the main platforms and their functions in the process of learning English and German.

Results and discussion. Distance learning is considered by scientists to be a form of education organization when students are remote from the teacher in space and time but can maintain a dialogue through communication tools. Access to learning materials and

recommendations on how to work with them is provided in a convenient place and at a convenient time. This reduces the number of classroom sessions in the student's overall workload and frees up time for more active independent work, ensuring individualized learning. Such an organization of the learning process implies a slightly different approach to learning, in particular: independent search, analysis, systematization and generalization of information, self-organization and self-control. Therefore, distance learning has a number of advantages over traditional education: advanced educational technologies, accessibility of information sources, individualization of learning, a convenient counseling system, democratic relations between students and teachers, convenient schedule and place of work.

The main goal of learning a foreign language is to develop communicative competence; all other goals (educational, training, and developmental) are realized in the process of achieving this main goal. About 70% of a communicative methodology class is devoted to conversational practice on various topics. Yet, it would be a mistake to assume that the communicative approach is exclusively about speaking in English. To paraphrase a well-known expression, a person should have everything perfect: oral and written speech, vocabulary, grammar, listening and reading skills. The communicative approach is designed to combine everything at once. The use of the Internet in the communicative approach is best motivated: its goal is to get students interested in learning a foreign language by accumulating and expanding their knowledge and experience [7].

There are some examples of the most popular platforms for studying English and German in Table 1.

Table 1

	Activity	Game board	Open class	Free/Pay	Folder	Audio/Video/Image
Word wall	Listening/Speaking	-	+	Free/Premium	+	Audio/Image
Learning apps	Listening/Speaking/Reading	-	+	Free	+	Audio
Bamboozle	Speaking	-	+	Free/Premium	+	Image
Genially	Speaking/Reading	+	+	Free/Premium	+	Audio/Video/Image
Canva	Speaking/Reading/Presentation	-	+	Free/Premium	+	Audio/Video/Image
Kahoot	Speaking	+	+	Free/Premium	+	Image/Audio
Jamboard	Speaking/Reading/Presentation	-	+	Free	+	Image

The table above summarizes the most popular online interactive learning platforms that you can use to create interactive learning activities. All of these tools can be used to create interactive exercises and printable materials. *Canva*, *Wordwall*, *Genially*, and *Learning apps* have ready-made templates that you can use in your work, but you need to edit them to fit your topic. Interactive exercises can be played on any web device, such as a computer, tablet, phone, or interactive whiteboard. All platforms have a function of saving materials. They can be printed from the site or downloaded as a PDF file.

Learning apps, *Wordwall*, *Bamboozle* are online services that allow you to create interactive exercises. In the process of creating a task, you can add images and audio, which allows you to check listening and pronunciation. Thanks to these developments, it is possible to store interactive tasks on platforms through which students can test and consolidate their knowledge in a playful way, which helps to form their cognitive interest.

These platforms also provide an opportunity to obtain a code for interactive tasks to be posted on the pages of websites or blogs of teachers and students. *Learning apps*, *Wordwall*, *Bamboozle* are convenient and easy-to-use services for creating interactive exercises that can be used at any stage of the lesson. There is a large selection of templates for creating games.

Unlike *Learning apps* *Wordwall* and *Bamboozle*, *Genially* is one of the online platforms where you can create all kinds of didactic resources, presentations,

games, interactive images, maps, illustrated processes, resumes, etc. one tool to create all kinds of didactic resources, presentations, games, interactive images, maps, illustrated processes, resumes, etc. The developed exercises and tasks can be used in the Speaking process. You can work in it easily and quickly, as it offers various templates for creating resources, a large selection of interactivity. The interactivity allows you to comment on objects, open pop-up windows, make hyperlinks to project slides and external resources [16].

Genially also saves all added content in the cloud storage, so you can leave unfinished work on the project and continue it on another computer. The platform also supports collaboration, which means that you can work on the same project with other people at the same time, transforming content together based on shared ideas.

Canva is a graphic design platform that allows users to create graphics, presentations, posters, and other visual content for presentations. Both web and mobile versions are available. The service offers a large bank of images, fonts, templates, and illustrations. *Canva* is available both in the web version and as an application for OS and Android. The platform allows you to create Zoom backgrounds, posters, presentations, postcards, flyers, infographics, business cards, Instagram posts, resumes, invitations, book covers, menus, letterheads, newsletters, photo collages, tickets, bookmarks, invoices, recipe cards, and more without the need for deep

design skills. You can also use it to learn grammar, vocabulary, and speaking.

The work is suggested to be composed of ready-made elements (photos, graphics, and videos), but you can also upload your own. Images can be edited to add various effects, such as blurring or color tones. Actions are automatically saved. The free version offers more than 250,000 templates, over 100 design types, hundreds of thousands of photos and graphics, the ability for multiple people to work on the same project together, and 5 GB of cloud storage. Paid plans provide more templates and elements, as well as additional cloud storage and business tools. When your work is ready, you can download it to your device in the format of your choice, share it on social media, or send it to a professional printing service.

Unlike *Learning apps*, *Word wall*, and *Genially*, *Kahoot* can be used in a classroom where the whole group or class participates. *Kahoot* is a learning platform that allows you to conduct interactive lessons and test students' knowledge through online testing. Testing is conducted in a game form, during a lesson or class, where children can see the standings and results.

Even basic access to the platform gives the teacher quite a lot of opportunities:

- It allows involving up to 50 students in testing.
- Questions can be created independently (the Create button in the upper left corner of the screen) or use ready-made questions from the question bank (to view the entire question bank, click the Discover button at the top left of the screen).
- You can enable the function to shuffle answers in the question.
- To visualize the question, you can use the image bank, add them to questions or use them as answers.
- It is possible to limit the time given to the student to answer the question.
- You can determine the number of points for each correct answer.
- Allows you to find out how each student answered the questions or build diagrams of the academic group's performance.

The platform is a convenient tool for creating tests that can be used for:

- current and module control of students' knowledge;
- self-study and self-control;
- preparation for modules and exams;
- surveying students' opinions, etc.

The "virtual classroom" survey method can be used for not only classroom or distance learning. It can also be used during student conferences, scientific clubs, or other events when there is a need to involve students in discussing scientific or educational issues.

Jamboard is an interactive virtual whiteboard that allows teachers to demonstrate key information during a lesson in Zoom or Google Meet, as well as interact with the entire class or a separate group of students in real time. This tool also has user-friendly functionality and creates a number of opportunities for organizing an effective learning process in a virtual space.

For example:

- capture the ideas of the teacher and students in the class with colorful stickers;
- create notes and drawings using a whole range of functions, including handwriting recognition and conversion to print;
- conduct surveys using special templates;
- upload images and text from Google Drive;
- join both from a computer and from a regular smartphone by downloading Android or iOS applications;
- draw students' attention to certain parts of the work surface using the laser pointer tool;
- change the background of the work surface, including downloading individual templates for work;
- save all the work on each participant's Google Drive;
- export projects to PDF or PNG;
- integrate the virtual whiteboard with Google Classroom.

Thus, all online platforms have free access. This is enough to create a variety of assignments and supplement classes

with interactive exercises and activities. All platforms are good tools for speaking practice. After all, the communicative approach is central to learning English and German.

Conclusions and research perspectives. The study shows that there are broad prospects for the development of distance learning and online platforms in the process of learning foreign languages. Thus, working with information in the future will make it possible to use the tools for automatic preparation of texts obtained directly from the Internet to use them in the learning process. The volume of learning activities will increase with new automated intelligent dialog systems, which are at the initial stage of development. At the initial stage of development, to work with

both with both text and multimedia. The density of communication may increase in the future due to the use of the use of augmented reality technologies.

Group online classes using various educational platforms are widely used to learn English and German. Conscious foreign language teachers are constantly looking for the most effective and effective way of teaching. In practice, we see that teachers are gradually introducing new teaching methods and conducting research to improve the quality of the distance learning process. The study shows that the transition to online education due to the pandemic has helped higher education institutions, teachers, students, and managers to open up new opportunities and gain new positive experiences.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Freitas, S. & Morgan, J. (2016). Will MOOCs transform learning and teaching in higher education? Engagement and course retention in online learning provision. *British Journal of Educational Technology*, 46(3), 155-171 [in English].
2. Hoare, Ph., & Stapleton, P. (2020). Classroom Strategies for English Medium. *Teaching and Learning*. Retrieved from: https://www.eduhk.hk/ele/research/seminar/1213/HKIED_ELE_Seminar121117_1.pd [in English].
3. Ikonnikova, M. (2019). Modern online platforms and digital technologies in teaching linguistics in the higher education practice. *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 73, iss. 5, p. 125-134 [in English].
4. Khrin, I. (2020). *Mediatekhnolohii u vyvchenni anhliiskoi movy [Media technologies in the process of studying English]*. VVK 83, 811 [in Ukrainian].
5. *Learning App*. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/LearningApps> [in Ukrainian].
6. Llurda, E. (2019). *Non-native Language Teachers: Perceptions, Challenges, and Contributions to the Profession*. Boston, MA: Springer, 63-84 [in English].
7. Pasichnyck, O. (2019). Suchasni tekhnolohii navchannia yak zasib samorealizatsii studentiv v osvitiomu seredovyshchi ZVO. *Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy*. [Modern learning technologies as a mean of student's self-realization in the educational environment of institutions of higher education]. *Pedagogical science: reals and perspectives*, vyp. 69, 162-166 [in Ukrainian].
8. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy [On education: Law of Ukraine] vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
9. *Pro zastosuvannia anhliiskoi movy v Ukraini [About usage of English in Ukraine]*. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/ji09534b?an=110> [in Ukrainian]. [in Ukrainian].
10. Serdiuk, N. (2021). Current Educational Technologies in English Lexis and Grammar Distance Learning at General Secondary Education Institution. *Methodology, Theory and Technologies*, 13, 216-227. Retrieved from: <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2021-13-262-277> [in English].
11. Slyvka, N., & Hevorhian, K. (2021). *Rol` interaktyvnykh platform u vyvchenni inosemnykh mov [The role of interactive platforms in the process of learning English]*. № 5(5).

572-582. Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-572-582](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-572-582) [in Ukrainian].

12. "Ukraina-2020" ["Ukraine-2020"]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].

13. Vseosvita [Education]. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/news/google-jamboard-mozhlyvosti-dlia-dystantsiinoho-navchannia-36229.html> [in Ukrainian].

14. Vykorystannia platform Kahoot dlia dystantsiinoho navchannia [The usage of Kahoot for distance learning]. Retrieved from: https://osvita.ua/vnz/high_school/73080/ [in Ukrainian].

15. Wang, C. & Winstead, L., *Handbook of research on foreign language education in the digital age*. Retrieved from: https://www.academia.edu/27181893/Handbook_of_Research_on_Foreign_Language_Education_in_the_Digital_Age [in English].

16. *Wordwall* [Wordwall]. Retrieved from: <https://wordwall.net/uk> [in Ukrainian].

Received: November 09, 2023

Accepted: December 05, 2023

UDC 81'243:[398+78+82]
DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.3

CULTURAL ADAPTATION IN A FOREIGN LANGUAGE ENVIRONMENT

V. I. Kulak*

In today's world, where globalization permeates every aspect of life, learning foreign languages goes beyond just mastering grammar and vocabulary. The perception of another language is impossible without awareness and understanding of the cultural contexts in which it is implemented, when it is not so much about learning, but about cultural adaptation, which allows the participants of the educational process to immerse themselves in the socio-cultural sphere of another nation, revealing its features through their own cultural dimensions.

The article examines an important aspect of foreign language learning – the process of learning languages through cultural aspects such as folklore, music, and literature. It was found that these elements of culture become bridges between languages, helping us to understand not only words and expressions, but also the spiritual aspect, social features, identity of another people. The process of influence of these factors on thinking, perception of the world by the participants of the educational process, who strive to achieve mutual understanding between cultures, was studied.

Learning foreign languages has always been a difficult but interesting adventure that opens new opportunities for communication and understanding of other cultures. Now, in the era of globalization and intercontinental connections, language becomes not only a communication tool, but also a window into the world of different cultures. However, in order to achieve true proficiency in the use of foreign languages, one should understand not only grammar and vocabulary, but also the context in which the language lives. Accordingly, this article examines an important aspect of foreign language learning-sociocultural adaptation. Analyzes how learning foreign languages through cultural aspects such as folklore, music and literature can deepen our understanding of language and promote deeper and more natural communication with representatives of other cultures.

Keywords: cultural adaptation, linguistic environment, folklore, music, literature, vocabulary, intercontinental relations, globalization.

КУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ В ІНШОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В. І. Кулак

У сучасному світі, де глобалізація проникає у кожний аспект життя, вивчення іноземних мов виходить за межі лише володіння граматикою та словниковим запасом. Сприйняття іншої мови неможливе без усвідомлення та розуміння культурних контекстів, в яких вона реалізується, коли йдеться не стільки про навчання, а про культурну адаптацію, яка

* Lecturer
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
vladislavkulak8@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2559-8435

дозволяє учасникам освітнього процесу зануритися у соціокультурну сферу іншої нації, розкриваючи її особливості через власні культурні виміри.

У статті розглядається важливий аспект вивчення іноземних мов – процес вивчення мов через культурні аспекти, такі як фольклор, музика та література. З'ясовано, що ці елементи культури стають мостами між мовами, допомагаючи нам зрозуміти не лише слова та вирази, але й духовний аспект, соціальні риси, ідентичність іншого народу. Досліджено процес впливу цих чинників на мислення, сприйняття світу учасниками освітнього процесу, які прагнуть досягти взаєморозуміння між культурами.

Вивчення іноземних мов завжди було складною, але цікавою пригодою, що відкриває перед нами нові можливості для спілкування та розуміння інших культур. Нині, в епоху глобалізації і інтерконтинентальних зв'язків, мова стає не тільки інструментом спілкування, але і вікном у світ різних культур. Однак для досягнення справжньої майстерності щодо вживання іноземних мов слід зрозуміти не лише граматику і лексику, але й контекст, в якому ця мова живе. Відповідно, у цій статті досліджується важливий аспект вивчення іноземних мов – соціокультурну адаптацію. Аналізується, як вивчення іноземних мов через культурні аспекти, такі як фольклор, музика і література, може поглибити наше розуміння мови та сприяти більш глибокій і природній комунікації з представниками інших культур.

Ключові слова: культурна адаптація, мовне середовище, фольклор, музика, література, словниковий запас, інтерконтинентальні зв'язки, глобалізація.

Introduction of the issue. The problem of cultural adaptation in a foreign-language environment is of great importance in the modern world, where globalization brings different cultures together and reveals the multi-ethnic nature of society. However, cultural adaptation of participants in the educational process is often accompanied by difficulties, especially in the context of learning foreign languages. The main challenge is how to make language learning more effective and natural, allowing students not only to master lexical items and grammatical structures, but also to understand the cultural contexts in which they are used.

Learning foreign languages has always been a task of developing comprehension and communication skills in a different language environment. The question arises as to how we manage to overcome the language barrier and become part of another culture, perceiving, and understanding it as native speakers do. Usually, the emphasis of learning a foreign language focuses on lexical units and grammatical rules, but this is only one aspect of the process, because the main problem is how we can achieve true cultural adaptation in another language environment, how to learn to understand the context, history, and values of other cultures through learning their language. Therefore, the problem of determining the role of learning foreign languages through

Постановка проблеми. Проблема культурної адаптації в іншомовному середовищі має величезне значення в сучасному світі, де глобалізація зближує різні культури і виявляє багатоетнічний характер суспільства. Однак культурної адаптації учасників освітнього процесу часто супроводжується труднощами, особливо в контексті вивчення іноземних мов. Головна проблема полягає в тому, як зробити навчання мови більш ефективним та природнім, дозволяючи студентам не лише опановувати лексичні одиниці та граматичні структури, але і розуміти культурні контексти, в яких вони вживаються.

Вивчення іноземних мов завжди ставило перед собою завдання розвивати навички розуміння та спілкування в іншому мовному середовищі. Постає питання щодо того, як нам вдається здолати мовний бар'єр і стати частиною іншої культури, сприймаючи і розуміючи її так, як це роблять носії мови. Зазвичай акцент вивчення іноземної мови фокусується на лексичних одиницях та граматичних правилах, але це лише один аспект процесу, оскільки основна проблема полягає в тому, як ми можемо досягти справжньої культурної адаптації у іншому мовному середовищі, як навчитися розуміти контекст, історію та цінності інших культур через вивчення їх мови. Відтак, актуальною постає проблема визначення ролі вивчення

cultural aspects, in particular folklore, music, and literature, in achieving full-fledged cultural adaptation becomes urgent.

Therefore, when learning foreign languages, it is extremely important not only to learn grammar rules and vocabulary, but also to learn cultural contexts that determine the way of language perception and expression. This is where the problem arises: how to make foreign language learning not just technically correct, but also culturally rich? This problem is relevant because it determines the effectiveness of learning foreign languages and the quality of intercultural communication in the modern world.

Current state of the issue. Analysis of then recent publications shows that the problem of human interaction with a foreign language environment, its adaptation and integration, as well as aspects of intercultural communication have been the subject of attention of many scientists. Research focused on adaptation and integration, as well as on psychological reactions and factors that arise when immersed in a foreign language environment. Among the scientists who studied the problem of intercultural communication, the research led by A. Leung should be noted. They indicated that the development of intercultural competence contributes to the development of creativity and integration of participants in the educational process at a higher level of quality [2: 41]. Overall, they found that extensive multicultural experience is positively related to creativity and cognitive processes that support creativity. The study also highlighted that the unexpected creative benefits that result from multicultural experiences may depend on people's openness to other cultures and that creativity is fostered in settings that do not require rigid answers. The authors discuss the importance of their findings for supporting creativity in global learning and work environments.

Linguistic and cultural adaptation is useful for overcoming psychological and linguistic obstacles in a foreign language environment, as well as for activating

іноземних мов через культурні аспекти, зокрема фольклор, музику і літературу, у досягненні повноцінної культурної адаптації.

Відтак, під час навчання іноземних мов надзвичайно важливо не лише освоїти граматичні правила і словниковий запас, а й засвоїти культурні контексти, які визначають спосіб сприйняття та вираження мови. Саме тут виникає проблема: як зробити навчання іноземних мов не просто технічно правильним, але й культурно насиченим? Ця проблема актуальною, оскільки вона визначає ефективність вивчення іноземних мов і якість міжкультурної комунікації у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема взаємодії людини з іншомовним середовищем, її адаптація та інтеграція, а також аспекти міжкультурного спілкування були предметом уваги багатьох вчених. Дослідження зосереджувались на адаптації та інтеграції, а також на психологічних реакціях та чинниках, які виникають при зануренні в іншомовне середовище. Серед науковців, які вивчали проблему міжкультурного спілкування, слід відзначити дослідження під керівництвом А. Leung. Вони вказали, що розвиток міжкультурної компетентності сприяє розвитку творчості та інтеграції учасників навчального процесу на більш високому рівні якості [2: 41]. Загалом вони виявили, що широкий мультикультурний досвід позитивно пов'язаний із творчою діяльністю та когнітивними процесами, що підтримують творчість. Дослідження також підкреслило, що несподівані творчі переваги, що виникають у результаті мультикультурного досвіду, можуть залежати від відкритості людей для інших культур і те, що творчість сприяє в умовах, які не вимагають жорстких відповідей. Автори обговорюють важливість своїх висновків для підтримки творчості в глобальному середовищі навчання та роботи.

Лінгвокультурна адаптація є корисною для подолання психологічних та мовних перешкод у іншомовному оточенні, а

language skills. A favorable approach to learning a foreign language is an integrative model that takes into account aspects of adaptation, such as climatic, physiological, household, socio-cultural, etc. This approach involves learning the language in the context of cultural concepts. According to W. von Humboldt, each language describes the world where the people who use it are located, and the transition between these "worlds" is possible only through linguistic and cultural adaptation. According to the Sapir-Whorf hypothesis of linguistic relativity, language determines the way of thinking and perception of reality, and the differences between cultures are caused by language differences, forming a worldview through the internal structure of the native language [5: 58].

Aim of research is to systematize and analyze sociocultural phenomena that arise in the context of learning foreign languages and affect the process of cultural adaptation in a foreign language environment. The main goal is to detail the classification of these phenomena in order to determine their impact on the cognitive and linguistic aspects of students, as well as to reveal their impact on the formation of intercultural competence.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Cultural adaptation in the context of learning foreign languages, carried out with the help of folklore, music, and literature, determines the degree of success of this process. A deep understanding of the cultural aspects of the language allows not only to master it, but also to use its expressions with expressiveness and respect for the cultures of other peoples. The main idea of learning languages through cultural prisms and their integrated analysis is the key importance for successful cultural adaptation in a foreign language environment. Deep knowledge and understanding of another culture become important components for intercultural harmony and mutual understanding.

In the context of the study of cultural aspects, such as language, art, literature, religion and traditions, their important role in revealing the unique features of each

також для активізації мовних навичок. Сприятливим підходом до вивчення іноземної мови є інтегративна модель, яка враховує аспекти адаптації, такі як кліматична, фізіологічна, побутова, соціокультурна тощо. Цей підхід передбачає освоєння мови в контексті концепцій культури. Згідно із В. фон Гумбольдтом, кожна мова описує світ, де народ, що нею користується, знаходиться, і перехід між цими "світами" можливий лише шляхом лінгвокультурної адаптації. За гіпотезою лінгвістичної відносності Сепіра-Ворфа, мова визначає спосіб мислення та сприйняття реальності, а відмінності між культурами обумовлені мовними розбіжностями, формуючи світогляд через внутрішню структуру рідної мови [5: 58].

Мета статті: ця наукова стаття покликана провести систематизацію та аналіз соціокультурних явищ, які виникають у контексті навчання іноземних мов та впливають на процес культурної адаптації в іншомовному оточенні. Головною метою є деталізація класифікації цих явищ для визначення їх впливу на когнітивні та мовні аспекти студентів, а також для розкриття їхнього впливу на формування міжкультурної компетентності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Культурна адаптація в контексті вивчення іноземних мов, що здійснюється за допомогою фольклору, музики та літератури, визначає ступінь успішності цього процесу. Глибоке розуміння культурних аспектів мови дозволяє не лише оволодіти нею, але й використовувати її висловлювання з виразністю та повагою до культур інших народів. Основна ідея вивчення мов через культурні призми та їх інтегрований аналіз полягає в ключовому значенні для успішної культурної адаптації в іншомовному середовищі. Глибокі знання та розуміння іншої культури стають важливими складовими для міжкультурної гармонії та взаєморозуміння.

У контексті дослідження культурних аспектів, таких як мова, мистецтво,

culture and improving knowledge about one's own beliefs and values is revealed. Understanding cultural aspects plays a key role in the process of adaptation in a foreign language environment, transforming it from simple language learning to deep immersion in the cultural context, which contributes to successful integration and mutual understanding. Understanding cultural characteristics helps to perceive other people's thinking, values, and worldviews, which is critical for effective communication and mutual understanding.

The main goal of this work is to highlight the potential of cultural-linguistic adaptation as an effective tool in the educational process and to find ways to optimize the teaching of foreign languages taking into account cultural characteristics.

Results and discussion.

1. The role of cultural adaptation in learning foreign languages.

Learning foreign languages in the modern world has ceased to be a simple necessity – it has become a cultural discovery that expands world horizons. However, language skills are unmatched without considering cultural contexts. In this article, we will explore how cultural adaptation, especially through folklore, music, and literature, plays a key role in foreign language learning.

Cultural adaptation plays a key role in learning foreign languages and becomes a determining factor in the formation of a high level of language competence and intercultural communication. In the context of learning a foreign language, cultural adaptation includes not only the study of language grammar and vocabulary, but also the understanding of cultural features, traditions, values, and norms of communication in another culture [1: 23].

Expanding the perception of the cultural context introduces the study of language related to the study of cultural heritage. Perception and understanding of cultural nuances help to avoid misunderstandings and show respect for the culture of another nation.

література, релігія та традиції, виявляється їхня важлива роль у розкритті унікальних рис кожної культури та вдосконаленні знань про власні переконання і цінності. Розуміння культурних аспектів відіграє ключову роль у процесі адаптації в іншомовному середовищі, перетворюючи його з простого вивчення мови в глибоке занурення у культурний контекст, що сприяє успішній інтеграції та взаєморозумінню. Розуміння культурних особливостей допомагає сприймати мислення, цінності та уявлення про світ інших людей, що виявляється критичним для ефективного спілкування та взаєморозуміння.

Основна мета даної роботи – висвітлити потенціал культурно-мовної адаптації як ефективного інструменту в освітньому процесі та знайти шляхи оптимізації навчання іноземних мов з урахуванням культурних особливостей.

Виклад основного матеріалу.

1. Роль культурної адаптації у вивченні іноземних мов.

Вивчення іноземних мов у сучасному світі перестало бути простою необхідністю – це стало культурним відкриттям, що розширює світові горизонти. Однак навички мови неперевершені без врахування культурних контекстів. У цій статті ми вивчимо, як культурна адаптація, особливо через фольклор, музику та літературу, грає ключову роль у вивченні іноземних мов.

Культурна адаптація грає ключову роль у вивченні іноземних мов і стає визначальним фактором у формуванні високого рівня мовної компетентності та міжкультурної комунікації. У контексті вивчення іноземної мови культурна адаптація включає в себе не лише вивчення мовної граматики та лексики, але й розуміння культурних особливостей, традицій, цінностей та норм спілкування в іншій культурі [1: 23].

Розширення сприйняття культурного контексту запроваджує вивчення мови пов'язане із вивченням культурного спадку. Сприйняття та розуміння культурних нюансів допомагає уникнути

A deeper understanding of language through cultural expressions provides the study of cultural expressions, idioms and idioms contributes to a deeper understanding of language, as they often have a cultural context that is not available outside the language.

Linguistic politeness and etiquette in another environment show that understanding the language norms and etiquette of another culture is important for successful communication. This includes knowing the differences in asking questions, expressing gratitude, and expressing one's opinion. In turn, the role of literature and art in the development of language skills is performed by reading literary works and studying the art of another culture. It allows you to feel the emotions and impressions expressed in language, which makes language learning more inspiring and meaningful [2: 54].

Cultural adaptation as a means of maintaining international relations allows you to develop the ability to adapt to the cultural characteristics of another country, which is important for successful international cooperation and the development of intercultural harmony.

Studying foreign languages opens not only new linguistic opportunities, but also a unique chance to immerse yourself in another culture. Cultural adaptation in this context plays an important role, contributing to a deeper understanding of the language and lifestyle of other peoples.

One of the key advantages of learning foreign languages is the possibility of expanding one's worldview through the perception of cultural features. People who know a foreign language have the opportunity not only to interact with representatives of other cultures on a linguistic level, but also to understand their traditions, stereotypes, and way of life more deeply.

Cultural adaptation occurs as a result of studying not only grammatical constructions and vocabulary, but also studying cultural norms, etiquette, traditions and other aspects of cultural heritage. It helps to develop the ability to adequately perceive and respond to

непорозумінь і виявити повагу до культури іншої нації.

Поглиблене розуміння мови через культурні вирази забезпечує вивчення культурних виразів, фразеологізмів та ідіом сприяє глибшому розумінню мови, оскільки вони часто мають культурний контекст, недоступний за межами мови.

Мовна ввічливість та етикет в іншому середовищі показує розуміння мовних норм та етикету іншої культури важливо для успішного спілкування. Це включає знання відмінностей у формулюванні запитань, висловлюванні подяки та вираженні власної думки. В свою чергу роль літератури та мистецтва в розвитку мовних навичок виконує читання літературних творів та вивчення мистецтва іншої культури дозволяє відчувати емоції та враження, що виражені мовою, що робить вивчення мови більш надихаючим та змістовним [2: 54].

Культурна адаптація як засіб підтримання міжнародних відносин дозволяє розвинути навички адаптуватися до культурних особливостей іншої країни важливо для успішної міжнародної співпраці та розвитку міжкультурної гармонії.

Вивчення іноземних мов відкриває перед нами не лише нові лінгвістичні можливості, але й унікальний шанс зануритися в іншу культуру. Культурна адаптація в цьому контексті грає важливу роль, сприяючи більш глибокому розумінню мови та побуту інших народів.

Однією з ключових переваг вивчення іноземних мов є можливість розширення свого світогляду через сприйняття культурних особливостей. Люди, які знають іноземну мову, мають можливість не лише взаємодіяти з представниками інших культур на мовному рівні, але й глибше розуміти їхні традиції, стереотипи та спосіб життя.

Культурна адаптація виникає в результаті вивчення не лише граматичних конструкцій і словникового запасу, але й вивчення культурних норм, етикету, традицій та інших аспектів культурного спадку. Вона допомагає виробити навички адекватно сприймати та реагувати на вирази, жаргон та інші

expressions, jargon and other features of speech that determine the cultural context.

Language practices and communication with native speakers play a special role in this. They help develop the ability to adapt to the mentality of another people, understand their humor, expressions, and idioms. This is important not only for effective communication, but also for building positive intercultural relations [7: 46].

Cultural adaptation also contributes to the formation of a sense of one's own and other cultural identity. Learning a foreign language in the context of cultural adaptation expands horizons and opens new depths of understanding of oneself and the world.

Cultural adaptation in the study of foreign languages can take various forms and manifest itself in different aspects:

1. Students studying a foreign language can try to understand and study the traditions, holidays, and ceremonies of the country where the language is spoken. For example, when learning French, a student may try to understand the meaning of Bastille Day or other French holidays.

2. While studying a foreign language, a student can also study the culinary language of that country. Learning the names of foods, dishes, traditional recipes can be part of cultural adaptation and deepening the understanding of cultural aspects.

3. Students can become interested in the art and literature of another country, try to read books, or watch movies in the original. This broadens their understanding of cultural origins and peculiarities.

4. Active participation in international conferences, student exchanges or online communication with native speakers contributes to cultural adaptation. Students can learn not only the language, but also get a personal look at cultural features.

5. Learning informal expressions, jargon and language expression expands students' linguistic skills and allows them to better understand the linguistic context and interact with speakers [4: 23].

особливості мовлення, що визначають культурний контекст.

Особливу роль в цьому відіграють мовні практики та спілкування з носіями мови. Вони допомагають виробити навички адаптуватися до менталітету іншого народу, розуміти його гумор, вирази та ідіоми. Це важливо не лише для ефективного спілкування, але й для побудови позитивних міжкультурних відносин [7: 46].

Культурна адаптація також сприяє формуванню відчуття власної та іншої культурної ідентичності. Вивчення іноземної мови в контексті культурної адаптації розширює горизонти та відкриває нові глибини розуміння себе та світу.

Культурна адаптація у вивченні іноземних мов може мати різноманітні форми і виявлятися в різних аспектах:

1. Студенти, які вивчають іноземну мову, можуть докладати зусиль для розуміння та вивчення традицій, свят та обрядів країни, де говорять цією мовою. Наприклад, вивчаючи французьку мову, студент може докладати зусиль для розуміння значення Дня Бастилії або інших французьких свят.

2. Вивчаючи іноземну мову, студент може також вивчати мову кулінарії цієї країни. Вивчення назв продуктів, страв, традиційних рецептів може бути частиною культурної адаптації та поглиблення розуміння культурних аспектів.

3. Студенти можуть зацікавитися мистецтвом та літературою іншої країни, спробувати читати книги чи переглядати фільми в оригіналі. Це розширює їхнє розуміння культурних витоків та особливостей.

4. Активна участь у міжнародних конференціях, обміні студентів або онлайн-спілкування з носіями мови сприяє культурній адаптації. Студенти можуть вивчати не лише мову, але й отримувати персональний взгляд на культурні особливості.

5. Освоєння неформальних висловлювань, жаргону та мовних експресій розширює лінгвістичні навички студентів і дозволяє їм краще розуміти мовний контекст та взаємодіяти з мовцями [4: 23].

These examples emphasize that learning a foreign language can become more effective and exciting thanks to active cultural adaptation, which includes not only linguistic aspects, but also a wide range of cultural manifestations.

Therefore, cultural adaptation in the study of foreign languages not only expands linguistic knowledge, but also opens the door to understanding, respect and acceptance of different cultural heritages, which is the basis of mutual understanding and cooperation between people from different parts of the world.

2. Folklore as a mirror of culture.

Folklore plays an extremely important role in the culture of every nation, reflecting its history, beliefs, values and way of life. This is an extremely diverse mirror of culture, in which colorful rituals, poems, legends, fairy tales and myths are reflected, transmitting from generation to generation the deepest aspects of national identity. Folklore reflects important events, beliefs and traditions that are an integral part of culture. Fairy tales and legends preserve the ancient history and wisdom of the people. Proverbs and folk sayings transmitted through folklore are not only a model of linguistic harmony, but also an expression of folk wisdom and experience.

3. The influence of folklore on the formation of linguistic skills. Disclosure of cultural and linguistic wealth.

In the oral and written tradition of the peoples of the world, not only cultural values are invested, but also a huge potential for the development of language skills. Folklore, which includes fairy tales, legends, fables, songs, and other folk works, becomes not only a source of entertaining reading or listening, but also an effective tool for the formation of various linguistic competences.

Folklore enriches speech with a variety of stylistic means. For example, fairy tales use images, similes, and epithets, contributing to the expansion of vocabulary and the correct use of language constructions. When reading or listening to folk tales, children not only develop their imagination, but also learn to express their thoughts more effectively. In addition, it

Ці приклади підкреслюють, що вивчення іноземної мови може стати більш ефективним і захоплюючим завдяки активній культурній адаптації, яка включає в себе не лише мовні аспекти, але й широкий спектр культурних виявів.

Отже, культурна адаптація у вивченні іноземних мов не лише розширює лінгвістичні знання, але і глибше відкриває двері до розуміння, поваги та сприйняття різних культурних спадків, що є основою взаєморозуміння та співпраці між людьми з різних частин світу.

2. Фольклор як дзеркало культури.

Фольклор відіграє надзвичайно важливу роль у культурі кожної нації, відображаючи її історію, вірування, цінності та спосіб життя. Це надзвичайно різноманітне дзеркало культури, в якому відбиваються колоритні обряди, вірші, легенди, казки та міфи, передаючи з покоління в покоління найглибші аспекти національної ідентичності. Фольклор відображає важливі події, вірування та традиції, що є невід'ємною частиною культури. У казках і легендах зберігається колишня історія та мудрість народу. Прислів'я, приказки та народні вислови, що передаються через фольклор, є не лише зразком мовної гармонії, але й вираженням народної мудрості та досвіду.

3. Вплив фольклору на формування лінгвістичних навичок. Розкриття культурних та мовних багатств.

В усній та писемній традиції народів світу вкладено не лише культурні цінності, а й величезний потенціал для розвитку мовних навичок. Фольклор, що включає в себе казки, легенди, байки, пісні та інші народні твори, стає не тільки джерелом розважального читання чи слухання, але й ефективним інструментом для формування різноманітних лінгвістичних компетенцій.

Фольклор збагачує мовлення різноманітністю стилістичних засобів. Наприклад, казки використовують образи, порівняння та епітети, сприяючи розширенню словникового запасу та правильному використанню мовних конструкцій. Під час читання чи слухання народних оповідань діти не лише розвивають уяву, але й навчаються

should be noted that folklore has its own language rhythm and melody, which can affect acoustic skills. Listening to folk songs or stories helps improve pronunciation and intonation. This is especially important for the formation of the correct articulation apparatus in children and the improvement of their general communication skills [3: 61].

A significant role is played by the formation of grammatical skills since folklore can contain archaic forms of language and non-standard grammatical constructions. It encourages understanding of the variety of grammatical rules and helps to realize how language can evolve in accordance with cultural changes.

All these aspects emphasize the importance of folklore as an effective tool for the formation of linguistic skills. Paying due attention to this aspect of language education not only enriches the language environment, but also contributes to a deeper understanding and consideration of cultural differences in language learning.

Folklore is an important element of culture defined by traditions, stories, songs, and other forms of expression passed down from generation to generation. However, its significance is not limited to the internal boundaries of each culture. Folklore influences cross-cultural perception and understanding, which is a hot topic in a globalized world.

4. Common elements in the folklore of different cultural codes.

Folklore serves as a means of uniting different cultures because it can reveal common motifs, themes, and symbols that cross geographic and cultural boundaries. For example, many peoples have their own variations of fairy tales about someone who goes on a journey with the task of defeating evil. These common points in folklore help to significantly facilitate mutual understanding between different cultures.

5. Folklore as a factor promoting tolerance and understanding.

The study of folklore contributes to the development of tolerance and understanding of intercultural differences. Folklore helps reveal the uniqueness of each culture and emphasize the common

виражати свої думки більш ефективно. Додатково слід зазначити, що фольклор має власний мовний ритм та мелодію, що може впливати на акустичні навички. Прослуховування народних пісень чи розповідей допомагає удосконалювати вимову та інтонацію. Це особливо важливо для формування правильного артикуляційного апарату у дітей та покращення їхньої загальної комунікативної вправності [3: 61].

Значну роль посідає формування граматичних навичок оскільки фольклор може містити архаїчні форми мови та нестандартні граматичні конструкції. Це стимулює розуміння різноманітності граматичних правил і допомагає усвідомити, як мова може еволюціонувати відповідно до культурних змін.

Усі ці аспекти підкреслюють важливість фольклору як ефективного інструменту для формування лінгвістичних навичок. Віддавати належну увагу цьому аспекту мовної освіти не лише збагачує мовне середовище, але і сприяє глибшому розумінню та врахуванню культурних відмінностей у вивченні мови.

Фольклор – це важливий елемент культури, який визначається традиціями, оповіданнями, піснями та іншими формами вираження, переданими від покоління до покоління. Однак його значення не обмежується лише внутрішніми межами кожної культури. Фольклор впливає на міжкультурне сприйняття та розуміння, що є актуальною темою в глобалізованому світі.

4. Спільні елементи у фольклорі різних культурних кодів.

Фольклор слугує засобом об'єднання різних культур, оскільки у ньому можна виявити спільні мотиви, теми та символи, які перетинають географічні та культурні межі. Наприклад, багато народів мають свої варіації казок про того, хто вирушає в подорож із завданням перемогти зло. Ці загальні моменти в фольклорі допомагають суттєво полегшити взаєморозуміння між різними культурами.

5. Фольклор як чинник сприяння толерантності та розумінню.

Вивчення фольклору сприяє розвитку толерантності та розумінню міжкультурних відмінностей. Фольклор

features that unite them. People who know and understand the folklore of other peoples are usually more open to mutual understanding and are ready to help establish a global community [5: 67].

6. Folklore as a factor influencing language.

Folklore also has a great influence on language and expression in every culture. Through folklore, unique expressions, proverbs, and idioms are transmitted, which can be important for understanding the mentality and values of a certain people. The study of these elements of folklore helps not only to reveal the peculiarities of cultures, but also to facilitate communication between representatives of different cultures.

7. Modernity and preservation of folklore.

The preservation and study of folklore is important in the context of modern globalization, as it allows for the preservation of cultural diversity. In a world where technology brings us closer together, it is important to remember our unique cultural roots and foster mutual understanding through the study and respect of folklore.

Folklore preserves language constructions and expressions that may be lost in everyday speech, thereby helping to preserve the uniqueness of language and culture. Ritual texts, songs and dances in folklore become important elements in the expression of national symbolism, helping to preserve and transmit traditions. Fairy tales and songs are language travelers, promoting communication and understanding of important life values through language images and allegories [4: 28].

Thus, folklore not only reflects the culture of a people, but is also an important means of transmitting heritage that enriches speech and understanding of cultural aspects of another people. This mirror of culture reflects the richness and diversity of the world's heritage, making folklore an integral part of our shared global cultural heritage.

8. Music as the language of the heart.

Music is not only a pleasant sound, but it can also play an important role in the

допомагає розкрити унікальність кожної культури та підкреслити загальні риси, що об'єднують. Люди, які знають та розуміють фольклор інших народів, зазвичай більше відкриті для взаєморозуміння та готові допомагати в утвердженні глобального співтовариства [5: 67].

6. Фольклор як чинник впливу на мову.

Фольклор також має великий вплив на мову та вираження в кожній культурі. Через фольклор передаються унікальні вирази, прислів'я та ідіоми, які можуть виявитися важливими для розуміння менталітету та цінностей певного народу. Вивчення цих елементів фольклору допомагає не лише розкрити особливості культур, але й полегшити комунікацію між представниками різних культур.

7. Сучасність та збереження фольклору.

Збереження та вивчення фольклору важливо в контексті сучасної глобалізації, оскільки це дозволяє зберегти культурну різноманітність. У світі, де технології зближують нас, важливо пам'ятати про наші унікальні культурні корені та сприяти взаєморозумінню через вивчення та повагу до фольклора.

Фольклор зберігає в собі мовні конструкції та вирази, які можуть бути втрачені в повсякденному мовленні, тим самим допомагаючи зберегти унікальність мови та культури. Обрядові текстівки, пісні та танці в фольклорі стають важливими елементами у вираженні національної символіки, допомагаючи зберегти та передати традиції. Казки та пісні є мовними мандрівниками, що сприяють спілкуванню та розумінню важливих життєвих цінностей через мовні образи та алегорії [4: 28].

Таким чином, фольклор не лише віддзеркалює культуру народу, а й є важливим засобом передачі спадку, що збагачує мовлення та розуміння культурних аспектів іншого народу. Це дзеркало культури відображає багатство та різноманітність світової спадщини, роблячи фольклор невід'ємною частиною нашої спільної глобальної культурної спадщини.

process of cultural adaptation. Moving to a new environment is often accompanied by challenges related to unfamiliar traditions, language, and lifestyle. Music, as a universal speaker, becomes a means of perceiving a new culture and mutual understanding with a new environment.

One of the key aspects of the influence of music on cultural adaptation is the reflection of cultural characteristics. Each nation has its own unique musical tradition that reflects its history and spirit. Experiencing these new sounds can be a way of immersing yourself in a new cultural context and feeling a sense of community with your new surroundings.

Music also plays a role in intercultural communication. Even if the language barrier becomes an obstacle, music crosses language boundaries and becomes a means of expressing emotions and feelings. It becomes a way to share culture and learn new aspects of life through sound experiences.

Music therapy has been shown to be beneficial during cultural adaptation, helping people find emotional balance and adapt to their new environment. Music can express feelings that may be difficult to put into words, thereby promoting psychological well-being and adaptation.

Modern youth, especially being in a new cultural environment, use music as a means of socialization. Active perception of local musical culture allows you to feel a part of a new environment faster, deepen social ties and find common moments with other people [7: 91].

Music plays an extremely important role in expressing emotions and feelings, it is a universal language that communicates without words, penetrating directly to the heart of the listener. Music can reflect the deepest feelings, tell a story, and express an emotional state, and therefore it can be compared to the language of the heart. Also, music can play an extremely important role in learning foreign languages, making learning more exciting, emotionally rich and effective. This is how music can be the language of the heart in the process of learning foreign languages:

1. Emotional memorization (Melody and rhythmic structures of music can help

8. Музика як мова серця.

Музика, це не лише приємний звук, вона також може виконувати важливу роль у процесі культурної адаптації. Переїзд до нового оточення часто супроводжується викликами, пов'язаними з незнайомими традиціями, мовою та способом життя. Музика, як універсальний мовець, стає засобом сприйняття нової культури та взаєморозуміння з новим оточенням.

Одним із ключових аспектів впливу музики на культурну адаптацію є відображення культурних особливостей. Кожен народ має свою унікальну музичну традицію, яка віддзеркалює його історію та дух. Сприйняття цих нових звуків може бути способом занурення в новий культурний контекст та відчуття спільності з новим оточенням.

Музика також відіграє роль у міжкультурній комунікації. Навіть якщо мовна бар'єр стає перешкодою, музика перетинає межі мов та стає засобом вираження емоцій та почуттів. Вона стає способом поділитися культурою та вивчати нові аспекти життя через звуковий досвід.

Музична терапія виявляється корисною під час культурної адаптації, допомагаючи людям знаходити емоційний баланс та адаптуватися до нового середовища. За допомогою музики можна висловити почуття, які можуть бути важко висловити словами, сприяючи тим самим психологічному благополуччю та адаптації.

Сучасна молодь, особливо, знаходячись в новому культурному оточенні, використовує музику як засіб соціалізації. Активне сприйняття місцевої музичної культури дозволяє швидше відчутти себе частиною нового оточення, поглибити соціальні зв'язки та знайти спільні моменти з іншими людьми [7: 91].

Музика відіграє надзвичайно важливу роль у вираженні емоцій та почуттів, вона є універсальною мовою, яка спілкується без слів, проникаючи прямо до серця слухача. Музика може відобразити найглибші почуття, розповісти історію та виразити емоційний стан, і тому її можна порівняти із мовою серця. Також музика може відігравати надзвичайно важливу

remember words and expressions more effectively, because the emotional connection with music helps to retain information in memory).

2. Improving pronunciation and intonation (Singing lyrics can help in learning the correct pronunciation and intonation of words. Learning songs can improve accent and rhythm of speech).

3. Expansion of vocabulary (Words and expressions in songs can represent various areas of life, allowing to enrich vocabulary in different contexts).

4. Studying cultural aspects (Music allows you to study cultural aspects and traditions of the country whose language you are studying. Lyrics can give more information regarding history, customs and values of this culture).

5. Promoting active communication (The use of music in language learning can encourage students to actively communicate and cooperate, which contributes to the development of speaking skills).

6. Music as a means of motivation (Songs can be a source of motivation, inspiring students to learn a language. They can celebrate achievements and become known even outside the classroom. Thus, music, regardless of style or genre, has a unique ability to communicate without language barriers' Its power lies in the fact that it can touch the deepest strings of the heart and become a transmitter of the most complex feelings and emotions, making music a real language that speaks without words and unites the hearts of people all over the world [1: 205]).

Therefore, the use of music in foreign language learning can help students not only develop language skills, but also feel emotionally immersed in the culture and language, which becomes an important aspect of their learning.

9. Literature as a window into the world of another culture.

Literature can serve as a window into the world of another culture, revealing to the reader unique aspects of history, traditions, views on life and deep feelings of other peoples. It is a way to immerse yourself in an unknown world, allowing

роль у вивченні іноземних мов, роблячи навчання більш захоплюючим, емоційно насиченим і ефективним. Ось як музика може бути мовою серця у процесі вивчення іноземних мов: 1. Емоційне запам'ятовування (Мелодії та ритмічні структури музики можуть допомогти запам'ятовувати слова та вирази більш ефективно, оскільки емоційний зв'язок із музикою допомагає утримати інформацію у пам'яті). 2. Покращення вимови та інтонації (Співання текстів пісень може допомогти у вивченні вірної вимови та інтонації слів. Навчання пісень може поліпшити акцент та ритм мовлення). 3. Розширення словникового запасу (Слова та вирази в піснях можуть представляти різноманітні сфери життя, дозволяючи збагатити словниковий запас у різних контекстах). 4. Вивчення культурних аспектів (Музика дозволяє вивчати культурні аспекти та традиції країни, мову якої ви вивчаєте. Тексти пісень можуть розповісти про історію, звичаї та цінності цієї культури). 5. Сприяння активному спілкуванню (Використання музики у вивченні мови може спонукати студентів до активного спілкування та співпраці, що сприяє розвитку навичок мовлення). 6. Музика як засіб мотивації (Пісні можуть стати джерелом мотивації, надихаючи студентів на вивчення мови. Вони можуть відзначати досягнення та стати відомими навіть за межами класу. Таким чином, музика, незалежно від стилю чи жанру, має унікальну здатність спілкуватися без мовних бар'єрів. Її сила полягає в тому, що вона може доторкатися до найглибших струн серця та стати мовником найскладніших почуттів та емоцій, роблячи музику справжньою мовою, яка розмовляє без слів і об'єднує серця людей у всьому світі [1: 205]).

Отже, використання музики в навчанні іноземних мов може допомогти студентам не лише розвинути мовні навички, але й відчувати емоційне занурення в культуру та мову, що стає важливим аспектом їхнього навчання.

9. Література як віконце у світ іншої культури.

Література може слугувати віконцем у світ іншої культури, розкриваючи перед

you to feel the differences and common features of cultures. Literary works tell the stories of characters who may be from another culture, which helps the reader understand their feelings, experiences and inner world. Reading literature in another language contributes to expanding the vocabulary and enriching the expressiveness of speech. Literary works make it possible to understand the thinking, values, and ideas about the world of other cultural communities. Books contain information about the historical events, traditions and customs of the country, which makes the reader closer to the cultural heritage. Literature provides an opportunity to explore the diversity of world cultures, making the reader more knowledgeable and open to new ideas and perspectives.

Discussing literary works with representatives of other cultures can lead to interesting dialogues, exchange of ideas and experiences.

Thus, literature functions as a window opening access to the world of other cultures. It enriches our perception of the world, providing an opportunity to learn, understand and appreciate the diversity of cultural manifestations of humanity.

Language and literature have always been an integral part of society's culture and identity. Learning a language through literary works is not only a way of learning a new language, but also a way to understand the cultural traditions, history and psychology of the people learning this language. Literary works become an inexhaustible source of language learning, allowing students not only to master grammatical rules, but also to feel the colorfulness and expressiveness of cultural expression [5: 48].

One of the main advantages of learning a language through literature is the possibility of in-depth immersion in the mentality of authors and mastering vocabulary in context. Literary works often offer not only vocabulary, but also options for using words in specific situations, which contributes to more effective language learning. Perception of language as a living organism that evolves and adapts depending on situations gives

читачем унікальні аспекти історії, традицій, поглядів на життя та глибоких почуттів інших народів. Вона є шляхом занурення у невідомий світ, дозволяючи відчувати відмінності та спільні риси культур. Літературні твори розповідають історії персонажів, які можуть бути з іншої культури, що допомагає читачеві розуміти їхні почуття, переживання та внутрішній світ. Читання літератури на іншій мові сприяє розширенню словникового запасу та збагаченню виразності мовлення. Літературні твори дозволяють зрозуміти мислення, цінності та уявлення про світ інших культурних спільнот. Книги можуть розповісти про історичні події, традиції та звичаї країни, що робить читача ближчим до культурного спадку. Література надає можливість досліджувати різноманіття світових культур, роблячи читача більш обізнаним і відкритим до нових ідей та поглядів.

Обговорення літературних творів із представниками інших культур може вести до цікавих діалогів, обміну думками та досвідом.

Таким чином, література функціонує як віконце, що відкриває доступ до світу інших культур. Вона збагачує наше сприйняття світу, надаючи можливість вчитися, розуміти та цінувати різноманіття культурних виявів людства.

Мова та література завжди були невід'ємною частиною культури та ідентичності суспільства. Вивчення мови через літературні твори – це не тільки спосіб освоєння нової мови, але і шлях до розуміння культурних традицій, історії та психології народу, що вивчає цю мову. Літературні твори стають невичерпним джерелом вивчення мови, дозволяючи студентам не лише опанувати граматичні правила, але і відчувати барвистість і виразність культурного вираження [5: 48].

Однією з основних переваг вивчення мови через літературу є можливість поглибленого занурення у менталітет авторів та освоєння лексики в контексті. Літературні твори часто пропонують не лише словниковий запас, але і варіанти вживання слів у конкретних ситуаціях, що сприяє ефективнішому вивченню

students the opportunity not only to understand formal rules, but also to feel the nuances of language expression.

Literary works also become the key to uncovering the cultural heritage of the people. Through the study of literary texts, students not only get acquainted with history and traditions, but also immerse themselves in the depth of national psychology. The ability to feel and understand the emotions expressed in literature makes language not only a tool of communication, but also a key to cultural understanding.

Learning a language through literary works also helps develop critical thinking and analytical skills. Analysis of texts, disclosure of symbols and ideas, search, and definition of stylistic features – all this develops not only language, but also general cultural competences of students.

Finally, language learning through literary works has a positive effect on students' motivation. Creating an opportunity not only to learn a language, but also to experience its beauty and expressiveness through masterpieces of world and national literature makes the process of language learning exciting and inspiring.

Therefore, learning a language through literary works is not only a means of achieving linguistic competence, but also a key to understanding cultural heritage and expressing national identity through words.

Conclusions and research perspectives. Cultural adaptation through folklore, music and literature determines the success of learning foreign languages. A deep understanding of the cultural nuances of a language helps not only to master it, but also to use it with expressiveness and respect for other cultures. Learning languages through cultural aspects and their harmonious synthesis is the key to successful cultural adaptation in the language environment. Deep knowledge and understanding of another culture become the key to intercultural harmony and mutual understanding. Cultural aspects such as language, art, literature, religion, and traditions not only reveal the

мови. Сприймання мови як живого організму, що еволюціонує та адаптується в залежності від ситуацій, надає студентам можливість не лише розуміти формальні правила, але і відчувати нюанси мовного виразу.

Літературні твори також стають ключем до розкриття культурної спадщини народу. Через вивчення літературних текстів студенти не лише ознайомлюються з історією та традиціями, але і занурюються в глибину національної психології. Здатність відчувати та розуміти емоції, що виражені в літературі, робить мову не лише інструментом спілкування, але й ключем до культурного розуміння.

Вивчення мови через літературні твори також сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок. Аналіз текстів, розкриття символіки та ідей, пошук та визначення стилістичних особливостей – усе це розвиває не лише мовні, але і загальнокультурні компетенції студентів.

Нарешті, вивчення мови через літературні твори має позитивний вплив на мотивацію студентів. Створення можливості не лише вивчати мову, але і відчувати її красу та виразність через шедеври світової та національної літератури робить процес вивчення мови захоплюючим та надихаючим.

Отже, вивчення мови через літературні твори – це не лише засіб досягнення лінгвістичної компетентності, але і ключ до розуміння культурної спадщини та вираження національної ідентичності через слово.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Культурна адаптація через фольклор, музику та літературу визначає успішність вивчення іноземних мов. Поглиблене розуміння культурних відтінків мови допомагає не лише володіти нею, але і використовувати її з виразністю та повагою до інших культур. У вивченні мов через культурні аспекти та їх злагоджений синтез полягає ключ до успішної культурної адаптації у мовному середовищі. Глибоке знання та розуміння іншої культури стають ключем до міжкультурної гармонії та

unique features of each culture, but also help deepen knowledge about one's own beliefs and values. Understanding cultural aspects plays a key role in the process of adaptation in a foreign language environment. It is not just learning a language, but also immersion in its cultural context, which contributes to successful integration and mutual understanding. Understanding cultural characteristics helps to perceive other people's thinking, values and ideas about the world, which is important for communication and mutual understanding. Deeper knowledge of cultural norms and etiquette helps to avoid misunderstandings in communication and interaction with representatives of another culture. Studying traditions, cooking and relationships in the family helps to adapt to a new life and environment. Deep understanding of other cultures develops intercultural sensitivity and respect for diversity. Knowledge of cultural norms and requirements in the professional sphere helps to confidently adapt to a new work environment. Understanding cultural characteristics helps to build strong social ties and interaction with residents.

Deep immersion in the cultural world of another country or community requires a person not only to learn the language, but also to learn and respect the traditions, norms and values of this culture. It helps to create deep and mutually beneficial connections, promotes mutual understanding, and supports positive dialogue between different cultures.

взаєморозуміння. Культурні аспекти, такі як мова, мистецтво, література, релігія та традиції, не лише розкривають унікальні риси кожної культури, але й допомагають поглибити знання про власні переконання і цінності. Розуміння культурних аспектів грає ключову роль у процесі адаптації в іншомовному середовищі. Це не просто вивчення мови, але і занурення у її культурний контекст, що сприяє успішній інтеграції та взаєморозумінню. Розуміння культурних особливостей допомагає сприймати мислення, цінності та уявлення про світ інших людей, що важливо для спілкування та взаєморозуміння. Глибше знання культурних норм і етикету допомагає уникнути непорозумінь у спілкуванні та взаємодії з представниками іншої культури. Вивчення традицій, кулінарії та взаємовідносин у родині допомагає адаптуватися до нового побуту та оточуючого середовища. Глибоке розуміння інших культур розвиває міжкультурну чутливість і повагу до різноманітності. Знання культурних норм та вимог у професійній сфері допомагає впевнено адаптуватися до нового робочого середовища. Розуміння культурних особливостей сприяє побудові сильних соціальних зв'язків та взаємодії з місцевими жителями.

Глибоке занурення у культурний світ іншої країни або громади вимагає від людини не лише вивчення мови, але і вивчення та повагу до традицій, норм та цінностей цієї культури. Це допомагає створити глибокі та взаємовигідні зв'язки, сприяє взаєморозумінню і підтримує позитивний діалог між різними культурами.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Batsevych, F.S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky [Fundamentals of communicative linguistics]: [pidruchnyk]*. Kyiv: Akademiia Academy, 344 [in Ukrainian].
2. Havryliv, T. (2005). *Tekst mizh kulturamy = Texts between cultures: Essays on Translation. Perekladoznavchi studii – Translation studies*. Kyiv, 200 [in Ukrainian].
3. Haman, I.V. (2009). *Natsionalno-spetsyfichna realiiya yak skladova kartyna svitu [Nationally specific reality as a composite picture of the world]. Problemy ta perspektvyu formuvannia natsionalnoi humanitarnotekhnichnoi elity – Problems and prospects of the formation of the national humanitarian and technical elite: zb. nauk. prats. Kharkiv, vyp. 23-24, 85-87 [in Ukrainian]*.
4. Demianenko, O.Ie. (2011). *Pereklad yak sposib rozuminnia kulturnoi identychnosti v umovakh mizhkulturnoi komunikatsii [Translation as a way of understanding cultural*

identity in the conditions of intercultural communication]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii "Linhvistyka" – Scientific Bulletin of Kherson State University. "Linguistics" series: zb. nauk. prats. Kherson: KhDU, vyp. 15, 289-293* [in Ukrainian].

5. Zorivchak, R.P. (1994). *Realiiia v khudozhnomu movlenni: perekladoznavchyi aspekt* [Reality in artistic communication: translational aspect]. *Inozemna filolohiia – Foreign philology. Lviv, 106-107* [in Ukrainian].

6. Podorozhna, K.Yu. (2014). *Mistse realii u systemi bezekvivalentnoi leksyky* [The place of realities in the system of non-equivalent vocabulary]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Hermanska filolohiia – Scientific bulletin of Chernivtsi University. German Philology: zb. nauk. pr. Chernivtsi, 174-178* [in Ukrainian].

7. Demetska, V.V. (2006). *Teoriia adaptatsii: kros-kulturni ta perekladoznavchi problemy* [Adaptation theory: cross-cultural and translation studies problems]: [monohrafiia]. Kherson: Nord, 378 [in Ukrainian].

Received: October 31, 2023
Accepted: November 17, 2023

UDC 37.016:004.7:811.11'36'373
DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.4

VR-TOUR AS THE FORM OF STUDYING ENGLISH GRAMMAR AND LEXIS

N. Yu. Serdiuk*

The paper investigates the problem of virtual technologies introduction into the English language teaching at the educational institutions of Ukraine. Aim of research is to reveal the possibilities of implementing virtual tours in teaching English as a foreign language and to propose the complex of virtual tours for studying English grammar and lexis to applicants for general secondary and higher education. The methods used to achieve the research goal were theoretical (analysis and synthesis). The types of virtual technologies and the main means of virtual reality (hereinafter – VR) are named in the article. The author gives the hypothesis that a VR-tour as a form of teaching English in educational institutions can be effective in teaching English as a foreign language. According to the author's point of view on the division of types of VR-tours for learning English as a foreign language at educational institutions, there are such types of VR-tours: according to the content – survey, thematic, educational; according to the number of participants – individual, pair, group, collective; according to the VR technologies used – full-immersion VR-tours, VR-tours without immersion, VR-tours with shared infrastructure; according to the means used in their creation – high-tech, medium-tech, low-tech VR-tours.

The complex of VR-tours for teaching English grammar and lexis in educational institutions is proposed. It consists of two parts according to the way of their creation, namely: Part 1 (teacher's and students' creation) – The use of VR-tours based on online platforms (such as Google Earth or similar Google Earth Plus/Pro/Engine, Mapillary, Tour Builder, Historypin, Tour Creator), in particular, VR-tours visiting geographical locations to consolidate lexical-grammatical material, VR-tours of the overview and description of monuments and sights, VR-tours to Mars and the Moon, VR-tours by the teacher's instructions and commands, VR-tours along a route planned before by the applicant or a group, VR-tours as a trip along an improvised route; Part 2 – Using already existing online VR-tours for studying English grammar and lexis: VR-tour "Ukrainian open-air museums" (to 7 authentic museums of Ukrainian culture and life, Ukraine), VR-tours to Art Museums and to Natural History Museums (USA and UK). The proposed by the author complex of the VR-tours can be used to teach English lexis and grammar in all the kinds of institutions of general secondary education and of higher education. The prospects of the research are seen in the pedagogical experiment of using VR-tours in teaching English grammar and lexis.

Keywords: virtual tour, virtual reality, foreign language teacher, training learners, studying English, grammar, vocabulary, language competence.

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav)
serdiuk-n@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9865-6977

ВІРТУАЛЬНИЙ ТУР ЯК ФОРМА НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ ТА ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Н. Ю. Сердюк

У статті досліджено проблему впровадження віртуальних технологій у викладання англійської мови в закладах освіти України. **Мета дослідження** – розкрити можливості впровадження віртуальних турів у викладанні англійської мови як іноземної та запропонувати комплекс віртуальних турів для вивчення граматики та лексики англійської мови здобувачам загальної середньої та вищої освіти. **Методи досягнення** мети дослідження були теоретичними (аналіз та синтез). **Результати і обговорення.** У статті названо види віртуальних технологій та основні засоби віртуальної реальності. Автор висуває гіпотезу про те, що віртуальний тур як форма навчання англійської мови в закладах освіти може бути ефективним у викладанні англійської мови як іноземної. Відповідно до точки зору автора щодо поділу типів віртуальних турів для вивчення англійської мови в закладах освіти, виділено такі види віртуальних турів: за змістом – оглядові, тематичні, навчальні; за кількістю учасників – індивідуальні, парні, групові, колективні; за використовуваними віртуальними технологіями – з повним зануренням, без занурення, зі спільною інфраструктурою; за засобами, використаними при їх створенні, – високотехнологічні, середньотехнологічні, низькотехнологічні віртуальні тури. **Висновки.** Запропоновано комплекс віртуальних турів для навчання граматики та лексики англійської мови в закладах освіти. Він складається з двох частин відповідно до способу їх створення, а саме: Частина 1 (створені педагогом та здобувачем) – Використання віртуальних турів на основі онлайн-платформ (таких як Google Earth або аналогічних Google Earth Plus/Pro/Engine, Mapillary, Tour Builder, Historypin, Tour Creator), зокрема віртуальні тури з відвідуванням географічних місць для закріплення лексико-граматичного матеріалу, віртуальні тури огляду та опису пам'яток і визначних місць, віртуальні тури на Марс і Місяць, тури за вказівками та командами педагога, тури за заздальгідь спланованим здобувачем/здобувачами маршрутом, тури у вигляді подорожі за імпровізованим маршрутом; Частина 2 – Використання вже існуючих онлайн віртуальних турів для вивчення граматики та лексики англійської мови: віртуальні тури "Українські музеї під відкритим небом" (7 автентичних музеїв української культури та побуту, Україна), тури до Художніх музеїв та природничих та історичних музеїв (США та Великобританії). Запропонований автором комплекс віртуальних турів може бути використаний для навчання лексики та граматики англійської мови в закладах загальної середньої та вищої освіти. Перспективність дослідження вбачається в педагогічному експерименті використання віртуальних турів у навчанні граматики та лексики англійської мови.

Ключові слова: віртуальний тур, віртуальна реальність, учитель іноземної мови, підготовка учнів, вивчення англійської мови, граMATика, словниковий запас, мовна компетенція.

Introduction of the issue. Under the conditions of russian invasion, the state of educational process in Ukraine is characterized by increasing needs of implementing innovative approaches, methods and means to teaching educational components, in particular, English as a foreign language. We consider virtual reality, which is identified as a "simulated experience that employs pose tracking and 3D near-eye displays give the user an immersive feel of a virtual world" [12], to be one of the modern technologies that can interest and motivate young people to learn English.

Minding the fact that supporting the active implementation of innovations into

the education sector of Ukraine became one of the priority areas of the state strategy [3], the author made the hypothesis that the introduction of virtual tours into the English language teaching to applicants for general secondary and higher education could be interesting and effective in studying English grammar and lexis. Considering all the above, the chosen topic of research is actualized.

Current state of the issue. According to the fact that "the more intensive the development, the more often there is a need to develop and implement new systems and technologies" [5: 174], in order to modernize the process of teaching foreign languages we need to create every year new

conditions for the effective development of teaching and learning foreign languages [9: 132]. But the educational space digitalization involves not only positive changes, but also negative changes that threaten the transformation of man into a "digital being" [15: 13], so we should be careful in methodics. The scientific literature analysis shows that there is the lack of the appropriate scientific and methodical literature on VR implementation in education of Ukraine.

Ukrainian scientists studied some aspects of the problem of using VR in education, in particular, O. Fedorova, O. Shumskyi, O. Golikova, I. Kutsenko, N. Serdiuk, O. Zahorodna studied microlearning in forming English competencies (on the basis of the Kherson State Maritime Academy) with VR involvement through interaction of virtual and online learning in the line of communicative-competency approach [4]; S. Prosiannyk studied the methodology of conducting virtual and real excursions when teaching history [7]; N. Serdiuk described the possibilities for an English teacher to use the Google Earth platform as VR teaching English grammar [8]. But the VR-tour in teaching English as foreign language in Ukraine wasn't the subject of many scientific searches in detail.

The scientists of different foreign countries studied the aspects of the using VR in learning English: M. Dooly, T. Thrasher, R. Sadler made a pilot study through a three-month-long VR study conducted with students studying English as a foreign language in Spain [2]; S. Song researched the application of VR technology in middle school students' English speaking in China [10]; A. Adnan studied the learning through 360-degree videos and VR experiences in English language content delivery for students of Public University in Malaysia [1]; A.M. Monteiro and P. Ribeiro studied VR in English vocabulary teaching to youth in Brazil (applied to 25 English students at the Federal University of Juiz de For and from the authors' private course) [6] etc.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Despite the study of individual aspects of this problem, the

question of methodics for teaching English grammar and lexis in the form of VR-tours remains open.

Aim of research is to reveal the possibilities of implementing virtual tours in teaching English as a foreign language and to propose the complex of VR-tours for studying English grammar and lexis to applicants for general secondary and higher education.

The methods used to achieve the research goal were theoretical (analysis and synthesis).

Results and discussion. The following *types of VR technologies*, distinguished by O. Velykyi [11], should be mentioned:

- with the effect of full immersion: they provide a believable simulation of the VR world with a high degree of detail, require the presence of a high-performance VR system, that is a special equipment that provides an immersive effect, recognizes and reacts to user's actions in real time;

- non-immersive (for example, simulations with image, sound and controllers broadcasted on the wide format screen);

- with shared infrastructure (for example, three-dimensional virtual worlds with elements of social networks or games like Minecraft, etc.), they do not provide full immersion, but well-organized interaction with other users;

- based on Internet technologies (Virtual Reality Markup Language, similar to HTML).

The main means of VR, the task of which is to use special technologies to simulate the work of the human brain to perceive what it sees as real, are:

1. VR-systems, which are devices that more fully, compared to conventional computer systems, simulate interaction with the virtual environment by influencing all human senses [14]. An exemplary immersive VR system should include the following elements: a) multi-sensory hardware to access the VR environment, namely appropriate helmets with displays, sensory clothing (suits/jumpsuits), footwear and accessories (gloves, masks, etc.), which are equipped with devices with numerous sensors for tracking the body parts movements etc.; b) VR-simulator,

which "contains a core of software and hardware that provides sensory information to sensors; means of creating an effect that controls (levers and pedals with appropriate counteraction, a microphone for verbal extralinguistic form of reaction, etc.)" [14]; c) a variety of programs to describe the dynamics, structure and laws of interaction in a specific VR environment; d) VR geometry to describe the physical properties of objects in the VR world; e) VR platform that provides interconnection.

2. Special helmets or glasses, the display of which (in front of a person's eyes) displays three-dimensional (hereinafter – 3D) video and due to certain movements of the head (right/left and up/down) the image changes, which makes it possible (conditionally) to look back and look in different directions, feeling in another reality.

3. Traditional two-dimensional (hereinafter – 2D) controllers (mouse, joystick, etc.) and 3D controllers (manipulators, for working in 3D space).

4. Software and computer hardware.

Speaking in our research about VR-tours, we will have in mind the type of VR technology without full immersion (focusing on the capabilities of an average institution of general secondary education and of higher education in Ukraine which don't have such high-stan VR hardware and software as VR systems, but only primarily computers and basic software).

VR-tour is "a simulation of an existing location, usually composed of a sequence of videos, still images or 360-degree images" [13].

Given the hypothesis that a VR-tour as a form of teaching English in educational institutions can be effective in teaching English as a foreign language, it is worth moving on to specifying its types.

We will try to offer our point of view on the division of types of VR-tours for learning English as a foreign language at educational institutions with the aim of developing foreign language communicative competence through lexis and grammar:

I. According to the content:

1) survey (virtual 3-D survey of various locations and objects of the

museum/city/region/country/planet, etc., with the aim of broadening the worldview of the applicants and developing their socio-cultural competence);

2) thematic:

- lexical, aimed at the development of the lexical component of students' language competence;

- grammatical, aimed at the development of the grammatical component of the language competence of the applicants;

- lexical-grammatical, aimed at the development of lexical and grammatical components of students' language competence, which includes knowledge of lexical units and grammatical rules, with the help of which meaningful statements are created;

- phonetic, aimed at the development of the phonetic component of language competence, mastery of sounds, intonation, rhythm, etc.;

- conditional-communicative, aimed at the development of speech competence, namely listening skills, including translation, transformation, imitation, as well as reading and writing, etc.;

- communicative, aimed at the development of speech competence, in particular, the skills of operating language units in accordance with the topics and purposes of communication situations, including reproductive, descriptive, discursive purposes, the development of dialogic/monological speech, etc.);

3) educational (VR-tour, VR tour-competition, VR excursion guided by a teacher, VR-tour by the route, VR quest-tour, VR tour-lecture, etc.).

II. According to the number of participants: individual, pair, group, collective.

III. According to the VR technologies used:

1) full-immersion VR-tours in a highly detailed VR world, that requires immersion through a high-performance VR system (hardware and software of the VR environment and interactions in it, sensory clothing, shoes and accessories, VR simulator, VR geometry to describe the objects of the VR world);

2) VR-tours without immersion, which are virtual tours in the form of simulation

with image, sound and controllers broadcast on a widescreen;

3) VR-tours with shared infrastructure, which are virtual tours in 3D VR worlds with elements of social networks or games (like Minecraft, etc.), where there is well-organized interaction with other users, in particular native speakers.

IV. According to the means used in creating a virtual tour:

1) high-tech VR-tours (using high-performance fully equipped VR systems and special VR technologies, etc.);

2) medium-tech VR-tours (using special VR helmets/glasses with a 3D image on the display screen, which changes due to certain movements of the head, which makes it possible to look around and look in different directions; using 3D controllers, special software and computer support, various online platforms, etc.);

3) low-tech VR-tours (using traditional 2D controllers, such as a "mouse", joystick, etc., and elementary computer support with the ability to display images on a laptop screen, projector or TV, etc.).

In our research, taking into account the mostly not too high-tech material and technical support of average educational institutions, we focus on medium-tech and low-tech VR-tours without immersion, which can be diverse in terms of the number of participants (individual, pair, group, collective) and content (survey, thematic, educational).

In order to simplify the description and implementation of specific lexical-grammatical medium-tech and low-tech VR-tours without immersion, since it is this type of VR-tours that can be used more often for teaching English lexis and grammar, we tried to form a certain complex which consists of two parts, according to content and creation:

Part 1 (teacher's and students' creation). Using VR-tours to learn English grammar and lexis based on

online platforms, among which we can name Google Earth, Google Earth Plus, Google Earth Pro, Google Earth Engine, Mapillary, Tour Builder, Historypin, Tour Creator, etc.

Let's consider VR-tours using the example of Google Earth (<https://earth.google.com/web>), which is a free platform that shows a satellite view (together with 3D-visualization of places on the planet from a height bird's eye view and at the level of human eyes) of the planet Earth, Mars and the Moon. Thus, the following VR-tours can be used to teach English grammar and lexis:

1) VR-tours of visiting geographical locations to consolidate lexical-grammatical material (a guide is a teacher or a learner) while studying topics about Ukraine (such as "Ukraine", "My native town", etc.) or about English-speaking countries, their cities and important places, events, etc. ("Great Britain", "Life in London", "English-speaking countries", "Adventures", "USA"), but also practice grammar, for example:

- to consolidate knowledge and the ability to form a variety of interrogative sentences (the teacher could ask during VR-tours "Do you know the sightseeing of London?", "Who knows where Big Ben/city/building/tower is?", "It is the Palace of Westminster, isn't it?", "Is it the Palace of Westminster or the House of Parliament?" and give tasks like "Guess this city/building/tower", "Ask me about this city/building/tower and I'll tell you", etc.), as well as short or full answers to them;

- to practice adverbs like *ever, never, since, just, then*, etc.

Below is a fragment of the VR-tour around London (by the help of the Google Earth Platform), during which you can practice English lexis and grammar (Figure 1).

Fig. 1. A fragment of a VR-tour to London

2) VR-tours of the overview and description of monuments and sights:

- to consolidate knowledge and the ability to use not only lexical units of conveying the appearance of a person or an object, but also certain grammatical constructions and parts of speech, for example, different degrees of comparison of adjectives or adverbs. Here are the following pairs for comparison: Big Ben and Little Ben, White Tower and Natwest Tower, London Bridge and Southwark Bridge, Imperial College London and University College London 'UCL', Westminster Abbey and St Paul's Cathedral, Science Museum and Victoria & Albert Museum, Albert Memorial and Winston Churchill Statue, etc.;

- to consolidate knowledge and the ability to use English lexis and grammar when describing the location of an object, and what is next to or behind/in front of/between/above/under, etc.);

- by analysing photo cards with information (in English) about the particular sightseeing or simply the area, to consolidate knowledge and skills of using certain lexical units and grammatical constructions, for example, tense forms, word order in an English sentence, passive and active verb states, etc.

3) VR-tours to Mars and the Moon, a description of the space between them

and the Earth, used for working out such grammar themes as the conditional mood of the verb (Conditional Mood, Subjunctive I, Subjunctive II, Suppositional) and conditional sentences. For example, "while completing tasks for composing or continuation of conditional sentences like: *If I had an opportunity, I would visit Mars. If I were a cosmonaut, I could fly to the Moon. If we have learned constellations at school, I would guess the Great Bear now. If I were fond of stars, I could have named the constellation at once*" [8: 237].

4) VR-tours by the teacher's instructions and commands to the cities of Ukraine or English-speaking countries, where by the help of the teacher's instructions (such as *turning right, to the left, cross the road, approach the monument*) a student in the role of "a driver" listens carefully to the teacher, quickly understands and follows all the commands and instructions, clarifies whether the "road" is correct, shows a tour to all the class/group. Such VR-tours could be used:

- to consolidate knowledge and skills of using adverbs of place and time;

- to consolidate knowledge and skills of forming and using imperative sentences (even used by students for the purpose of prompting to "a driver", helping other

students to follow the instruction correctly etc.).

5) VR-tours along a route planned before by the applicant or a group on a topic such as "Trips Round the World", "Transport and Travels", "Trip of My Dream", for the development of grammatically correct speech skills, when they can practice:

- modal verbs in sentences like "We can go there to see Big Ben", "To your left you can see the Elizabeth Tower", "You may come closer to this monument", "You should visit this city", etc.);

- verb tense forms and their agreement in a complex sentence, etc.

5) VR-tours as a trip along an improvised route in the form of micro-dialogues "How can I get to ... ?", used for the development of lexical-grammatical competence, for example within the limits of a grammatical topic (adverbs of place; interrogative sentences; the structure of "There is/are...", emphatic or negative sentences; non-finite forms of the verb and combinations with them; tense forms or their agreement, etc.). For micro-dialogues, a small exchange of questions and answers between a pair of applicants will be enough, and then one of them "goes" on a VR-tour to the destination, the task is considered completed if he/she finally reaches the planned place. Then, in the same place, this applicant of education sees another one, who also asks for directions to another specific place; the main requirement is that the

applicants (who give the instructions for the improvised route) actually know how to get to that particular point.

Part 2. Using already existing online VR-tours for studying English grammar and lexis:

1. VR-tour "Ukrainian open-air museums"

(<https://museums.authenticukraine.com.ua/en/>) (in English) will help applicants to learn English vocabulary on the life of Ukrainians of the last century, to consolidate the use of lexical-grammatical constructions, etc. So, you can use 7 tours to 7 authentic museums of Ukrainian culture and life, namely:

- The Museum of Folk Architecture and Life of the Serechnia Naddipianshchyna (Pereiaslav), the site has a clear start page, gives a possibility to virtually "look" at it from a bird's-eye view (Figure 2) or at eye level through the VR map (Figure 3).

During the VR-tour you can move using the arrows at the bottom, in the middle of the screen (for ex. at Figure 3), which is convenient and easy to use.

Open-air museum "Mamaieva Sloboda" (Kyiv). It is worth noting that the locations from this VR-tour has its own page from which you can start, information written and voiced in English; after visiting this locations virtually, a special green mark ("✓") appears (on each location, on the name of the trip at the top of the page and on the general page of the tour), which is very convenient, because a teacher can check whether students have visited these locations or not.

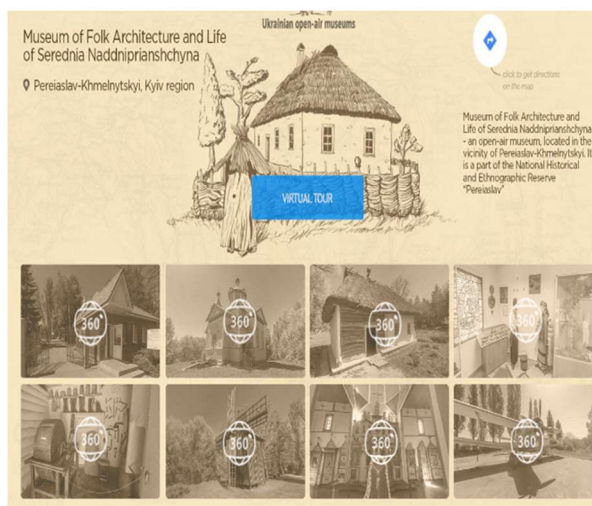

Fig. 2. Start page of VR-tour to museum & a bird's-eye view (Pereiaslav)

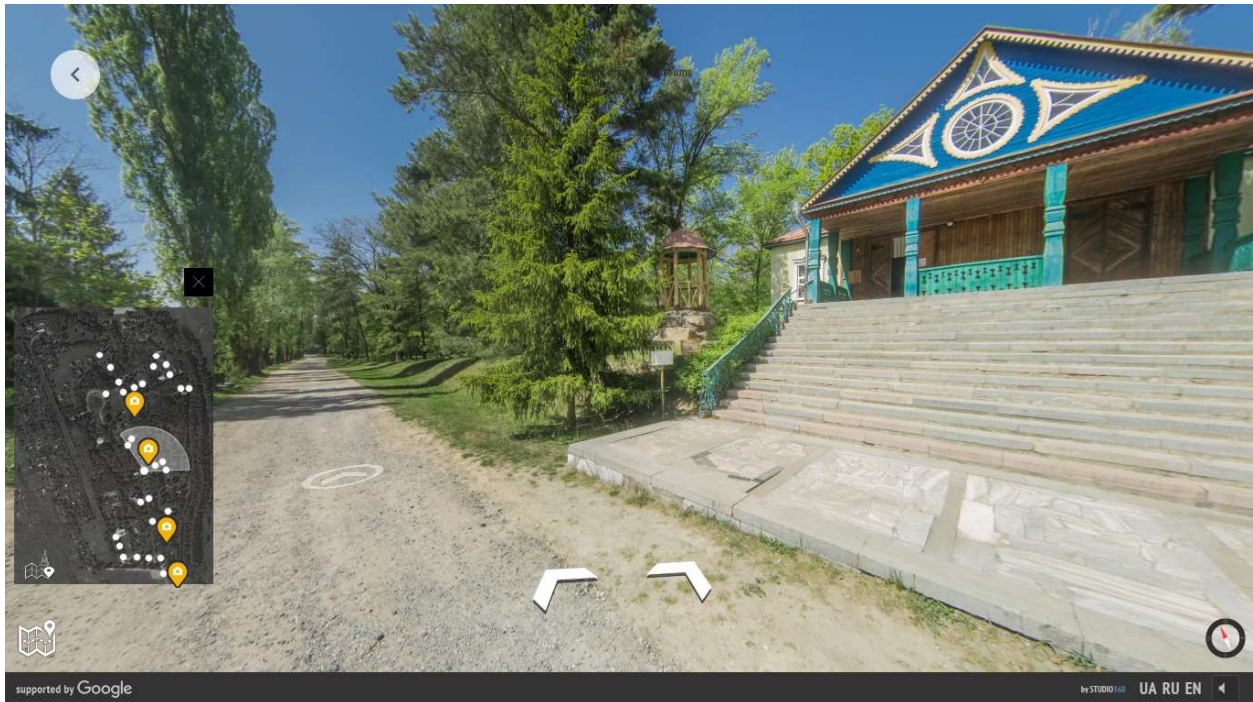

Fig. 3. One of the locations at Museum in Pereiaslav

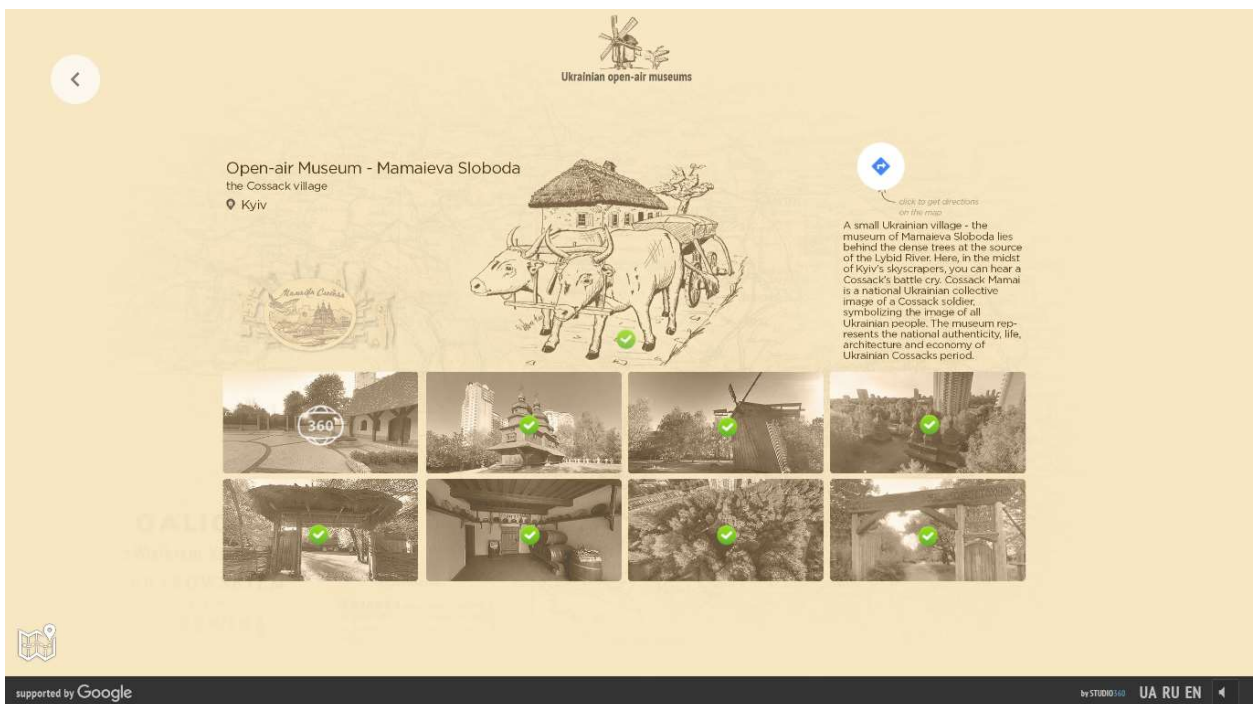

Fig. 4. Completed VR-tour to "Mamaieva Sloboda" Museum (Kyiv)

The pupils/students can also visit houses during the VR-tour and, listening to information in English, clearly understand the way of life of the Ukrainian people at that time and learn many new words that they did not know before.

- National Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine (Pyrohovo);

- Open-air Museum "Bohdan Khmelnytskyi Residence" (Chyhyryn);

- Zaporizhzhia Sich Open Air Museum (Zaporizhzhia);

- Museum of Folk Architecture and Life "Shevchenkivskiy Hai" (Lviv);

- National Museum of Folk Architecture and Life (Uzhhorod).

Note that with such VR-tours there is no need to think over the route and write certain steps, make points on the map, etc., since everything has already been done in advance and is available for free use on the site, including for convenience additional maps and all the necessary icons (such as new objects, directions of possible movement, compass, etc.).

2. VR-tours to Art Museums. We selected 5 VR-tours in English from the website of the British National Gallery (London)

(<https://www.nationalgallery.org.uk/visiting/virtual-tours>):

1) *The Director's Choice Virtual Exhibition*

(<https://www.nationalgallery.org.uk/visiting/virtual-tours/the-directors-choice>);

2) *Fit For a Queen Virtual Exhibition*

(<https://www.nationalgallery.org.uk/visiting/virtual-tours/fit-for-a-queen>);

3) *Fruits of the Spirit Virtual Exhibition* (<https://www.nationalgallery.org.uk/visiting/virtual-tours/fruits-of-the-spirit>);

4) *Virtual Reality Tour of the Sainsbury Wing*

(<https://www.nationalgallery.org.uk/visiting/virtual-tours/sainsbury-wing-vr-tour>);

5) *Sensing the Unseen: Step into Gossaert's 'Adoration'*

(<https://www.nationalgallery.org.uk/visiting/virtual-tours/sensing-the-unseen-at-home>).

These VR-tours will not only allow applicants for education to admire the works of art, but also to learn words and combinations through listening, reading, translating the material, since each picture of the VR-tour is accompanied by information, as from the first VR-tour (Figure 5) in the form of a certain informative audio card, voiced in English, which is directly relevant for studying English grammar and lexis.

Fig. 5. Audio card from "The Director's Choice Virtual Exhibition"

It is interesting that pupils/students can work endlessly with each informative audio card: to listen many times, comparing it with the text, to read or to translate it, to learn new lexical units, consolidate understanding of lexical-grammatical structures, to see the 3D picture by changing the viewing angle, to read the additional information about the artist on the Gallery page, to get help how to work in VR etc.

The second VR-tour "Fit For a Queen Virtual Exhibition" is dedicated to Queen Elizabeth II (Figure 6) and other representatives of monarchies of European countries from different periods, during which the pupils/students can consolidate (from informational cards) the vocabulary related to her life, practicing English lexis and grammar.

Fig. 6. The Fragment of "Fit For a Queen Virtual Exhibition"

The third VR-tour "Fruits of the Spirit Virtual Exhibition" allows to consolidate knowledge of units related to 9 concepts, which are discussed in 18 paintings by English and other artists (9 virtual rooms), namely: love, joy, peace, patience, kindness, generosity, faithfulness, gentleness, self-control. During the VR-tour, the class can discuss the nature and relationship of these words and images in the pictures, so students can practice these lexemes and apply grammar knowledge in practice. It's also possible to make a VR-competition for the largest number of synonyms or antonyms found during the VR-tour for these 9 concepts

(or specific lexical-grammatical constructions; exceptions in a specific time form/state; archaisms, etc.) or give a task to write a report/speech/ essay, offering to add 9 paintings by Ukrainian artists to each of the rooms.

The fourth VR-tour "Virtual Reality Tour of the Sainsbury Wing" provides an opportunity to see 270 paintings (Figure 7), hear their history and description, learn new words, practice listening and grammar skills. This VR-tour can be fully immersive, not only through the learners' mobile phone or the teacher's computer, etc., but also through a special VR headset, system or VR helmet or glasses.

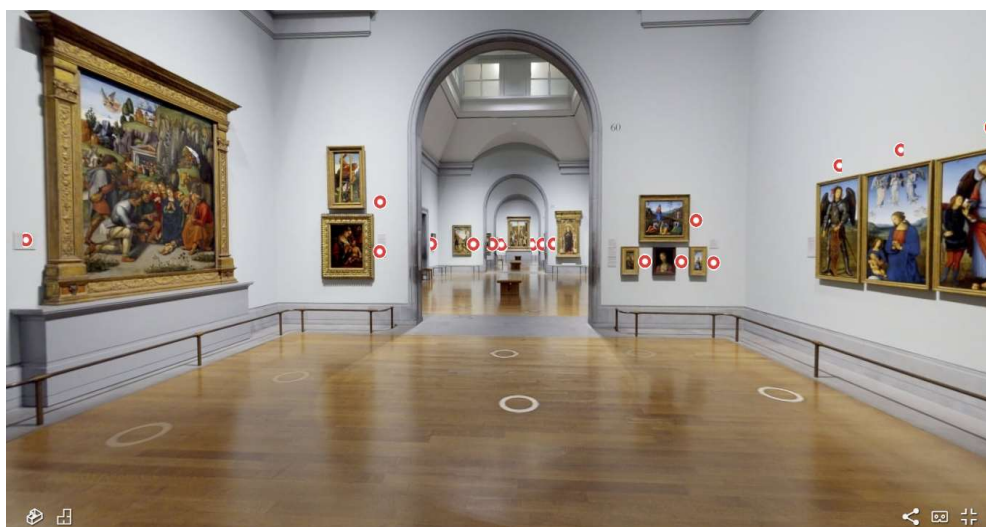

Fig. 7. The Fragment of "Virtual Reality Tour of the Sainsbury Wing"

The fifth VR-tour "Sensing the Unseen: Step into Gossaert's 'Adoration'" is

dedicated to Gossaert's masterpiece "Adoration of the Kings" and is created in

the form of experimental interactive, because it is not only designed for mobile devices, computer and has a QR code, but gives students the opportunity to explore the fragments of the picture in detail and immerse themselves in the world of interactive English-language sound (preferably through headphones). The VR-tour offers the possibility of: repeatedly listening to 6 short poems in English about the birth of Jesus and perceiving the rhythm of poems, pronouncing sounds, words; viewing the details of picture fragments and hearing the sounds of real reality (animal sounds, voices and

whispers of people, melodies, sounds of objects, etc.), which also causes the effect of partial immersion; consolidating vocabulary, understanding grammatical constructions. During this VR-tour at English classes, it's possible to practice vocabulary for characterizing and describing people, animals, objects, and sounds (lexis); adjectives and adverbs, their degrees of comparison (grammar). This results in an interesting form of VR-tour within one mega-interactive picture, then use of which could be especially relevant during the Christmas holidays, etc. A fragment is shown below (Figure 8).

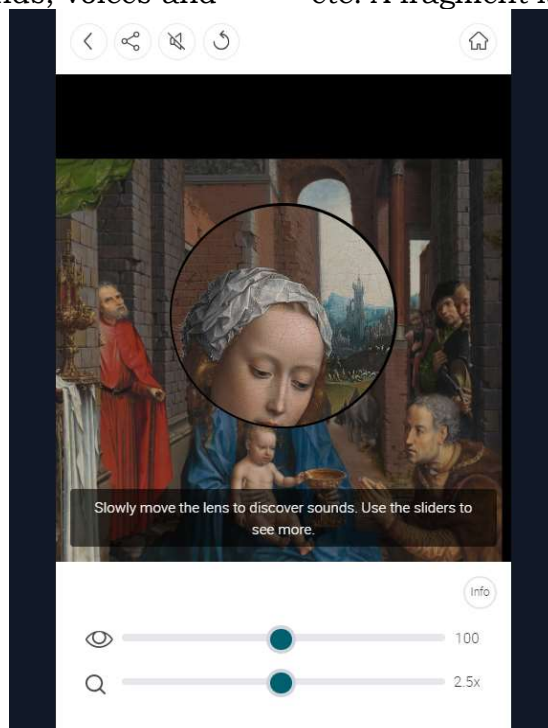

Fig. 8. The Fragment of VR-tour "Sensing the Unseen: Step into Gossaert's 'Adoration'"

3. VR-tours to Natural History Museums. We also suggest using the following VR-tours for learning English lexis and grammar:

- VR-tours, which are offered on the website of the National Museum of Natural History, Washington, (<https://naturalhistory.si.edu/visit/virtual-tour>);

- VR-tours from the website of the Natural History Museum, London, (<https://artsandculture.google.com/partner/natural-history-museum>).

There are informative cards on the walls and glass next to the objects of VR-tours, which, in addition to informing, will

help the participants to consolidate their skills reading, translation, learn new words and understand them without a dictionary. Knowledge of grammar will also be put into practice.

So, such VR-tours can be used to teach English lexis and grammar in all the kind of institutions of general secondary education and of higher education.

Conclusions and research perspectives. Thus, we have developed a certain complex of VR-tours for teaching English grammar and lexis in educational institutions, which consists of two parts according to the way of their creation, namely: *Part 1 (teacher's and students'*

creation) – The use of VR-tours based on online platforms (such as Google Earth or similar Google Earth Plus/Pro/Engine, Mapillary, Tour Builder, Historypin, Tour Creator), in particular, VR-tours visiting geographical locations to consolidate lexical-grammatical material, VR-tours of the overview and description of monuments and sights, VR-tours to Mars and the Moon, VR-tours by the teacher's instructions and commands, VR-tours along a route planned before by the applicant or a group, VR-tours as a trip

along an improvised route; Part 2 – Using already existing online VR-tours for studying English grammar and lexis: VR-tour "Ukrainian open-air museums" (to 7 authentic museums of Ukrainian culture and life, Ukraine), VR-tours to Art Museums and to Natural History Museums (USA, UK).

The prospects of the research are seen in the pedagogical experiment of using VR-tours in teaching English grammar and lexis.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Adnan, Airil. (2020). Immersion, exposure and learner driven learning through 360-degree videos and VR experiences: Education 4.0 for English teaching. *International Journal of e-Learning and Higher Education*, 12, 61-81. DOI: 10.24191/ijelhe.v12n1.1216 [in English].
2. Dooly, M., Thrasher, T., & Sadler, R. (2023). "Whoa! Incredible!" Language Learning Experiences in Virtual Reality. *RELC Journal*, 54(2), 321-339. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/00336882231167610> [in English].
3. Education and Science Reform. *Government Portal: Official Website*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/en/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti> [in English].
4. Fedorova, O., Shumskyi, O., Golikova, O., Kutsenko, I., Serdiuk, N., & Zahorodna, O. (2022). Microlearning in Forming the Students' English Competencies with VR Involvement. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(1Sup1), 388-402. Retrieved from: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1sup1/326> [in English].
5. Lizneva, N.Yu. (2005). Pedahohichne planuvannya yak aspekt udoskonalennya orhanizatsiyi systemy pozanavchal'noho vykhovannya u vyshchomu navchal'nomu zakladi [Pedagogical Planning as an Aspect of Improving the Organization of Extracurricular Activities in Higher Educational Establishments]. *Visnyk ZHDU im. I. Franka. Zhytomyr*, 2005, vol. 24, 174-176 [in Ukrainian].
6. Monteiro, Ana Maria & Ribeiro, Patricia. (2020). Virtual reality in English vocabulary teaching: an exploratory study on affect in the use of technology. *Trabalhos em Linguística Aplicada*, 59, 1310-1338. DOI: 10.1590/01031813756931620200716 [in English].
7. Prosianyk, S. *Metodyka provedennya virtual'nykh ta real'nykh ekskursiy pry vykladanni istoriyi [Methodology of conducting virtual and real excursions when teaching history]*. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009kzw-3d2e.docx.html> [in Ukrainian].
8. Serdiuk, N. (2021). The use of Google earth platform by the English language teacher during teaching grammar. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, vol. 1 (108), 232-239. Retrieved from: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(108\).2022.232-239](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(108).2022.232-239) [in English].
9. Serdiuk, N., & Khrin, I. (2018). Basic approaches to use informative technologies in the process of teaching foreign languages. *Theoretical and Didactic Philology*, (28), 131-139. Retrieved from: <https://tdp-journal.com/index.php/journal/article/view/111> [in English].
10. Song, Shiyu. (2023). Application of VR Technology in Middle School Students' English Speaking. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 9, 29-35. DOI: 10.54097/ehss.v9i.6408 [in English].

11. Velykyi, O.A. Tema 11. Virtual'na real'nist'. Dopovnena real'nist' [Topic 11. Virtual reality. Augmented reality]. *Osnovy internetu rechey (IOT): teoretychna chastyna kursu – Basics of the Internet of Things (IOT): theoretical part of the course*. Retrieved from: https://e-tk.lntu.edu.ua/pluginfile.php/20328/mod_resource/content/0/Тема%2011.%20Віртуальна%20реальність.%20Доповнена%20реальність.pdf [in Ukrainian].
12. Virtual reality. *Wikipedia: The Free Encyclopedia*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_reality [in English].
13. Virtual tour. *Wikipedia: The Free Encyclopedia*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_tour [in English].
14. Volynets, V. (2021). Virtual'na, dopovnena i zmishana real'nist': sutnist' ponyat' ta spetsyfikavidpovidnykh komp'yuternykh system [Virtual, augmented and mixed reality: the essence of concepts and specifics of the corresponding computer systems]. *Pytannya kul'turolohiyi – Issues of cultural studies*, 37, 231-243. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/353313015_virtualna_dopovnena_i_zmisana_realnist_sutnist_ponat_ta_specifika_vidpovidnih_komp'uternih_sistem [in Ukrainian].
15. Vozniuk, O. (2023). Trends in the development of world education. *Zbirnyk tez dopovidey naukovoї konferentsiyi vykladachiv ta molodykh naukovtsiv Zhytomyr's'koho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka z nahody Dniv nauky: zb. tez dop. (el. vydannya) [Collection of theses of reports of the scientific conference of teachers and young scientists of Ivan Franko Zhytomyr State University on the occasion of Days of Science: collection of reports of theses (el. edition)]*, 19-20 travnya 2023 r. Zhytomyr: Zhytomyr. derzh. universytet imeni Ivana Franka [May 19-20, 2023]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University, 12-21. Retrieved from: http://eprints.zu.edu.ua/37641/1/%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf [in English].

Received: November 28, 2023

Accepted: December 15, 2023

UDC 37.015.311:[159.955+16]
DOI 10.35433/pedagogy.3(114).2023.5

THE FORMATION OF CONCEPTUAL THINKING IN THE PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS: A SYSTEMIC APPROACH

O. V. Voznyuk*, S. M. Hogobets**

The article is devoted to the problem of the formation of conceptual thinking in the participants of the educational process in the context of a systemic approach. The relevance of the article stems from the fact that, as comparative studies have shown, at the turn of the 2000s, there has been a qualitative change in the type of intelligence in the teenagers: the logical systematization of information, based on conceptual thinking, gradually changes by formal and figurative generalizations, in which the essence of phenomena is not differentiated and understood, although large amounts of information can be held in memory. At the same time, there are changes in the structure of information consumed by people, which affects neurophysiology, when people move from the "civilization of texts" and system thinking to the "civilization of visual images". It is shown that if the structure of intelligence consists of formal and figurative generalizations, it is difficult to differentiate cause-and-effect relationships, that is why preference is given to the decision-making based on probabilities without understanding how events are actually developed. Conceptual thinking is understood as the unity of the essential properties and relationships of objects and phenomena reflected in thinking, which enables to compare and see logical connections between them, to generalize what one sees, to understand the essence of processes, to differentiate their main and secondary features, to understand the hierarchies of concepts, to understand causal relationships between objects and phenomena in the context of the law of interpenetration of opposites. On the basis of the general systems theory, a systemic correlation of such tools of conceptual thinking as dysplasia, analysis, synthesis, generalization, classification, systematization, abstraction, comparison is presented. The ways of developing conceptual thinking in the participants in the educational process in the context of the formation of critical thinking in them are delineated.

Keywords: conceptual thinking; conceptual thinking tools; general systems theory; critical thinking; oriental logic of "four alternatives"; intelligence; causal relationships

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
alexvoz@ukr.net

ORCID: 0000-0002-4458-2386

** Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
sgs_cat@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-7639-9714

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЄВОГО МИСЛЕННЯ В УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

О. В. Вознюк, С. М. Горобець

Статтю присвячено проблемі формування поняттєвого мислення в учасників освітнього процесу у контексті системного підходу. Актуальність статті впливає з того, що, як показали порівняльні дослідження, на рубежі 2000-х років відбулася якісна зміна типу інтелекту підлітків: логічна систематизація інформації, заснована на поняттєвому мисленні, поступово змінюється на формально-образні узагальнення, при яких суть явищ не виокремлюється і не розуміється, хоча великі обсяги інформації можуть утримуватися у пам'яті. При цьому мають місце зміни в структурі інформації, яка споживається людьми, що впливає на нейрофізіологію, коли з "цивілізації текстів" і системного мислення люди переходять у "цивілізацію зорових образів". Показано, що якщо структуру інтелекту складають формально-образні узагальнення, то диференціювати причинно-наслідкові зв'язки складно, тому перевага надається прийняттю рішень на основі оцінки ймовірностей, без розуміння того, як насправді розвиватимуться події. Поняттєве мислення розуміється як відображена в мисленні єдність суттєвих властивостей і зв'язків предметів і явищ, що дозволяє порівнювати, бачити логічні зв'язки між ними, узагальнювати побачене, розуміти сутність процесів, диференціювати їх головні та другорядні ознаки, розуміти ієрархії понять, розуміти причинно-наслідкові зв'язки предметів та явищ у контексті закону єдності протилежностей. На основі загальної теорії систем представлено системну кореляцію таких інструментів поняттєвого мислення, як дипластія, аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація, абстрагування, порівняння. Описано шляхи розвитку поняттєвого мислення в учасників освітнього процесу у контексті формування в них критичного мислення.

Ключові слова: поняттєве мислення; інструменти поняттєвого мислення; загальна теорія систем; критичне мислення; орієнтальна логіка "чотирьох альтернатив"; інтелект; причинно-наслідкові зв'язки

Introduction of the issue. Scientific studies have shown that at the turn of the 2000s there was a qualitative change in the type of intelligence of young people: the logical systematization of information based on conceptual thinking is gradually being replaced by formal and figurative generalizations, when the essence of phenomena is not differentiated and understood, although large volumes of information can remain in human memory. At the same time, such changes in the structure of information consumption by people affect their neurophysiology with all the resulting psychophysiological and mental consequences.

Under such conditions, modern humanity is undergoing a fundamental transformation – it is moving from Gutenberg's galaxy to Zuckerberg's galaxy, that is, people are moving from the civilization of texts and systemic thinking to the civilization of visual images and video sequences. Under these conditions, the brain's energy is spent almost entirely on information consumption, and the areas

Постановка проблеми. Наукові дослідження засвідчили, що на межі 2000-х років відбулася якісна зміна типу інтелекту молодих людей: логічна систематизація інформації, заснована на поняттєвому мисленні, поступово замінюється формально-образними узагальненнями, коли суть явищ не виокремлюється і не розуміється, хоча і великі обсяги інформації можуть утримуватися в людській пам'яті. При цьому такі зміни в структурі споживання людьми інформації впливають на їх нейрофізіологію з усіма психофізіологічними та психічними наслідками, що з цього випливають.

За таких умов сучасне людство переживає фундаментальну трансформацію – переїжджає з галактики Гутенберга у галактику Цукерберга, тобто з цивілізації текстів та системного мислення люди переходять у цивілізацію зорових образів та відеорядів. У цих умовах енергія мозку витрачається майже повністю на споживання інформації, а

of the brain responsible for thinking processes "go into hibernation".

An additional problem arises – "the digital autism". Nowadays, people increasingly prefer to spend time with electronic devices rather than face-to-face; therefore, human beings are increasingly alienated from the inner world of others, do not perceive the value of each person as a unique being.

If nowadays the structure of the intellect of a modern young person consists mainly of formal and figurative generalizations, then it is quite difficult for schoolchildren to differentiate cause-and-effect relationships, so decisions are made on the basis of probabilities, without understanding how events will actually develop, when the reliability of forecasts turns out to be low, and long-term planning is problematic. The "new" – digital – type of intellect is characterized by such features as unformed conceptual thinking, its superficiality, neglect of qualitative analysis, absolutization of mathematical analysis methods, errors during decision-making due to misunderstanding of cause-and-effect relationships, inadequacy of prospective planning and predictive activity in general.

In the 20s of the last century, L.S. Vygotsky noted that about 20% of the population possessed conceptual thinking [14]. Some researchers believe that currently only 20% of the population with higher education are characterized by conceptual thinking.

It is important to note that the problem of the development of conceptual thinking correlates in a certain way with the problem of the formation of critical thinking in the participants in the educational process, which involves the formation of their instrumental skills of critical perception of diverse information, as well as the analytical processing of media messages, the assessment of their objectivity and credibility, creating on this basis the new meanings [1].

Young people who are unable to critically evaluate the events can be characterized by "bipolar thinking", which has received such synonymous definitions as "mosaic", "clip", "black and white"

ділянки мозку, відповідальні за процеси мислення, "впадають у сплячку".

Виникає й додаткова проблема – "цифровий аутизм". Нині люди дедалі більше бажають проводити час з електронними пристроями, а не спілкуватися віч-на-віч; відтак, людські істоти дедалі більше відчужуються від внутрішнього світу інших, не сприймають цінності кожної людини як унікальної істоти.

Якщо нині структуру інтелекту сучасної молоді людини складають переважно формально-образні узагальнення, то диференціювати причинно-наслідкові зв'язки учнівській молоді досить складно, тому рішення приймаються на основі оцінки ймовірностей, без розуміння того, як насправді розвиватимуться події, коли надійність прогнозів виявляється низькою, а перспективне планування – проблематичним. Для "нового" – цифрового – типу інтелекту характерні такі особливості, як несформованість поняттєвого мислення, його поверховість, нехтування якісним аналізом, абсолютизація методів математичного аналізу, помилки під час ухвалення рішень через нерозуміння причинно-наслідкових зв'язків, неадекватність перспективного планування та прогностичної діяльності загалом.

У 20-х роках минулого століття Л.С. Виготський зауважив, що близько 20% населення володіють поняттєвим мисленням [14]. Деякі дослідники вважають, що в даний час тільки 20% населення з вищою освітою характеризуються поняттєвим мисленням.

Важливо зазначити, що проблема розвитку поняттєвого мислення певним чином корелює з проблемою формуванням критичного мислення в учасників освітнього процесу, що передбачає формування у них інструментальних умінь критичного сприймання різнобічної інформації, аналітичного опрацювання медійних повідомлень, оцінювання їхньої об'єктивності та достовірності, створення на цій основі нових смислів [1].

Молоді люди, неспроможні до критичного оцінювання подій, які

thinking, aimed at dogmatism and maximalism, fragmentation and clustering, clip-like and mosaic perception of information. A "bipolar person" can become a victim of cognitive dissonance – he/she is unable to deal with contradictions in life and thinking, being open to all kinds of manipulations, thus being limited in his/her reflexive ability to take the point of view of other people. It should be noted that a person's ability to emotionally empathetic, reflective reflection of reality characterizes such a person as a "wise being" (O.K. Tikhomirov), and the underdevelopment of reflexivity makes a bipolar person incapable of reflection and supra-situationalism as a cornerstone characteristic of a creative act. The latter appears as a process of a person's exit from actual situations, allows a person to be open to contradictions and to operate with uncertainties [1].

Such person's bipolar reflection of the world can be compared to digital procedures that are implemented within the narrow framework of computer/discrete software processes, which, as Todd Oppenheimer wrote in the book *"The Flickering Mind: Saving Education from the False Promise of Technology"*, cause enormous damage to society as a whole, and to the person as a participant in the educational process in particular, the latter should ensure the cultural and historical continuity of human generations [18].

Current state of the issue. In this regard, the problem of the development/formation of conceptual thinking appears in the centre of scientific attention of researchers working in the field of psychological and pedagogical sciences, sociology and philosophy. Ukrainian scientists investigate both the general (psychological) aspects of thinking of different strata of youth [2; 3; 5; 7-9], and the problems of formation and development of conceptual thinking in different categories of students [4; 6]. Foreign scientists also study the general aspects of human thinking [11; 13; 16; 20; 21], as well as problems of conceptual thinking development [10; 12; 15; 17; 22; 24].

відбуваються, можуть характеризуватися "біполярним мисленням", що отримало такі синонімічні визначення, як "мозаїчне", "кліпове", "чорно-біле" мислення, спрямоване на догматизм й максималізм, фрагментарність й кластерність, кліповість й мозаїчність сприймання інформації. "Біполярна людина" може стати жертвою когнітивного дисонансу – вона нездатна оперувати протиріччями у житті і мисленні, відкрита всіляким маніпуляціям, обмежена щодо рефлексивної властивості стати на точку зору інших людей. Зазначимо, що здатність людини до емоційно-емпатійного, рефлексивного відображення дійсності характеризує її як "мудру істоту" (О.К. Тихомиров), а недорозвиненість рефлексивності робить біполярну людину нездатною до рефлексії та надситуативності як наріжної характеристики творчого акту. Останній постає процесом виходу людини за межі актуальної даності, дозволяє людині відкриватися суперечностям і оперувати невизначеностями [1].

Таке біполярне відображення світу людиною можна порівняти з цифровими процедурами, які реалізуються у вузьких рамках комп'ютерних/дискретних програмних процесів, що, як писав Тод Оппенгеймер у книзі *"Мерехтливий розум: порятунок освіти від хибних обіцянок технологій"*, завдають величезної шкоди суспільству у цілому, та людині як учаснику освітнього процесу зокрема, останній має забезпечувати культурно-історичну безперервність людських поколінь [18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з цим проблема розвитку/формування поняттєвого мислення постає у центрі наукової уваги дослідників, що працюють у сфері психолого-педагогічних наук, соціології та філософії. Українські науковці досліджують як загальні (психологічні) аспекти мислення різних верств молоді [2; 3; 5; 7-9], так і проблеми формування й розвитку поняттєвого мислення різних категорій учнівської молоді [4; 6]. Зарубіжні науковці також вивчають як загальні аспекти мислення людини [11; 13;

We note that the processes of human thinking and the formation of conceptual thinking are revealed in the context of various approaches to educational activity:

1. *Cognitive/cognitive-affective theory of multimedia learning* (Richard Mayer, Roxanne Moreno), according to which educational materials should be developed taking into account the principles of functioning the human mind.
2. *Jean Piaget's theory of cognitive development*.
3. *Schema theory*, according to which a person makes sense of the world through the prism of accumulated mental structures/schemas (Frederick Bartlett), which resembles *the concept of frames* (Marvin Lee Minsky).
4. *Social-cognitive theory* understands the learning as a process of observation (Albert Bandura).
5. *Constructivism* as a theory of learning assumes such a way of knowledge formation, according to which people themselves create their own knowledge based on certain experiences (Jerome Bruner).
6. *Neuropedagogy/psychopedagogy* is aimed at researching neuropedagogical mechanisms of consciousness and behaviour of the participants in the educational process.
7. *Dual coding theory* suggests the existence of two cognitive subsystems that help people perceive information: one subsystem processes non-verbal objects/events, i.e. images, and the second subsystem processes the language, i.e. symbols (Allan Paivio).
8. *The theory of meaningful learning* is based on the idea that people can learn effectively if new information is related to their existing knowledge base and has a certain meaning for them, and the student is able to learn something new only when he/she ties it to what is already available in his/her sphere of concepts and ideas (David Paul Ausubel).

Conceptual thinking plays an essential role in the basis of these approaches, which greatly actualizes its significance in the context of the educational process and requires creating the appropriate development and formation strategies.

Research methods. A number of methods have been used to solve the research task (theoretical analysis and

16; 20; 21], так і проблеми розвитку поняттєвого мислення [10; 12; 15; 17; 22; 24].

Зазначимо, що процеси мислення людини та формування в неї поняттєвого мислення виявляються у контексті різних підходів щодо освітньої діяльності:

1. *Когнітивна/когнітивно-афективна теорія мультимедійного навчання* (Річард Майєр, Роксан Морено), відповідно до якої навчальні матеріали мають бути розроблені з урахуванням принципів функціонування людського розуму.
2. *Теорія когнітивного розвитку* Жана Піаже.
3. *Теорія схем*, відповідно до якої людина осмислює світ через призму накопичених ментальних структур/схем (Фредерік Бартлетт), що нагадує *концепцію фреймів* (Марвін Лі Мінські).
4. *Соціально-когнітивна теорія* передбачає навчання як процес спостереження (Альберт Бандура).
5. *Конструктивізм* як теорія навчання передбачає такий шлях формування знань, відповідно до якого люди самі створюють власні знання на основі певного досвіду (Джером Брунер).
6. *Нейропедагогіка/психопедагогіка*, спрямована на дослідження нейропедагогічних механізмів свідомості і поведінки учасників освітнього процесу.
7. *Теорія подвійного кодування* передбачає існування двох когнітивних підсистем, які допомагають людям сприймати інформацію: одна обробляє невербальні об'єкти/події, тобто образи, а друга – мову, тобто символи (Аллан Пайвіо).
8. *Теорія осмисленого навчання* заснована на думці, що люди можуть ефективно навчатися, якщо нова інформація пов'язана з їхньою наявною базою знань і має для них певний сенс, а учень здатний вивчити нове тільки тоді, коли прив'яже його до вже наявних у своєму уявленні концепцій та ідей (Девід Пол Аусубел).

В основі зазначених підходів поняттєве мислення відіграє суттєву роль, що значно актуалізує його значущість у контексті освітнього процесу та вимагає розробки відповідних стратегій розвитку та формування.

Методи дослідження. Була використана низка методів для вирішення дослідницького завдання

generalization of scientific information regarding the development and formation of conceptual thinking, etc.), among them the system analysis (general theory of systems) is the cornerstone method.

The aim of the research. The purpose of the article is to update the problem of the formation of conceptual thinking in the participants in the educational process in the context of the systemic approach.

Results and discussion. Conceptual thinking is the ability to compare, understand the logical connections between objects and phenomena, and generalize these logical connections in the form of certain concepts. A concept is a unity of essential properties and connections of objects reflected in thinking; it is also a thought that singles out and generalizes the objects of a certain class according to general and specific characteristics.

System analysis appears as a heuristic method of analysing conceptual thinking and the concept as its cornerstone tool.

Due to the unity of the universe, its existence is regulated by universal laws, which at the level of the general systems theory is realized in the "law of system rearrangements", which appears, as Yu.A. Urmantsev believes, as a system universal that reveals seven possible fundamental types of systems, when any systemic entity is rebuilt/transformed in seven ways: by changing quantity, quality, relationship. If these features are designated as: A (relationship), (quantity), C (quality), then we will get four additional combinations: AB, AC, BC, ABC (Fig. 1) [23].

(теоретичний аналіз та узагальнення наукової інформації щодо розвитку та формування поняттєвого мислення та ін.), серед яких системний аналіз (загальна теорія систем) постає наріжним методом.

Мета дослідження. Мета статті – актуалізувати проблему формування поняттєвого мислення в учасників освітнього процесу у контексті системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Поняттєве мислення – це здатність порівнювати, бачити логічні зв'язки між предметами та явищами, та узагальнювати побачене у формі певних понять. Поняття – це відображена у мисленні єдність суттєвих властивостей та зв'язків предметів; це також думка, що виокремлює і узагальнює предмети деякого класу за загальними і специфічними ознаками.

Евристичним методом аналізу поняттєвого мислення та поняття як його наріжного інструменту постає системний аналіз.

У силу єдності Всесвіту, його існування регулюється єдиними законами, що на рівні загальної теорії систем реалізується у "законі системних перебудов", який постає, як вважає Ю.А. Урманцев, системною універсалією, що виявляє сім можливих фундаментальних типів систем, коли будь-яка системна сутність перебудовується/перетворюється сімома способами: шляхом зміни кількості, якості, відносин. Якщо ці ознаки позначити як: А (відносини), (кількість), С (якість), тоді отримаємо чотири додаткові поєднання: АВ, АС, ВС, АВС (Рис. 1) [23].

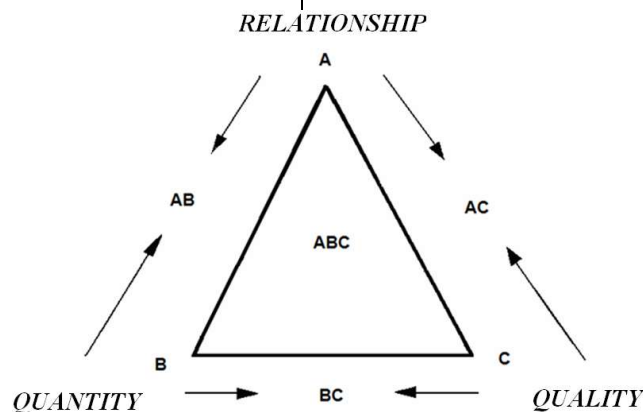

Fig. 1. The principle of representation of reality, according to the general systems theory

If relationship, quantity and quality appear as fundamental categories of the human mind, then in the structure of the system triangle these categories determine three additional fundamental categories – *measure, sign and interaction*, which together with relationship, quantity and quality make up the main logical-ontological categories (universals) of reality (Fig. 2).

Якщо відношення, кількість і якість постають фундаментальними категоріями людського розуму, то в структурі системного трикутника ці категорії визначають три додаткові фундаментальні категорії – *міру, знак та взаємодію*, які разом із відношенням, кількістю та якістю складають основні логіко-онтологічні категорії (універсали) реальності (Рис. 2).

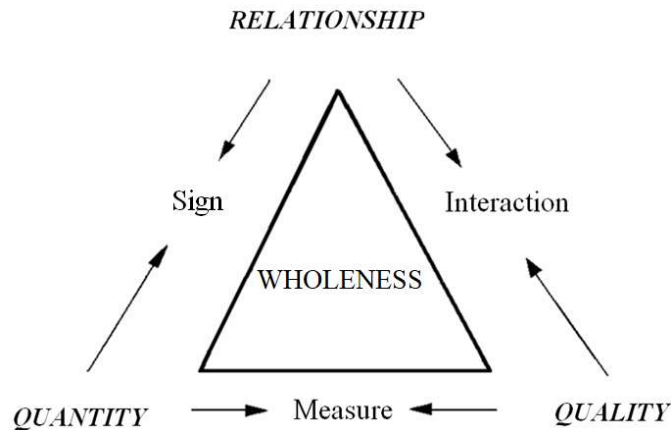

Fig. 2. An abstract model of reality, demonstrating the coordination of the main logical-ontological categories/universals of reality.

As it is known, *measure* is a philosophical category that expresses the organic unity of qualitative and quantitative certainty of an object or phenomenon; accordingly, in the system triangle, the category of measure is actualized in the focus of the correlation of quantity and quality. In the context of forms and types of the matter, measure as an entity being indifferent to specific physical characteristics correlates with *space*, which also appears as an "indifferent entity" – it is an extension, a container in which objects are located and events take place.

Correlation of *quantity* and *relationship* give us the concept of *sign*. That is, the concept of sign captures the formal-logical relationships of abstract quantitative values, which gives us an idea of quantitative gradations of values (e.g. more – less), and also reveals the process of changing the parameters of this gradation. This, in turn, forms in a person both an idea of a sign and of quantitative changes, which, in turn, forms in a person an idea

Як відомо, *міра* – це філософська категорія, що виражає органічну єдність якісної та кількісної визначеності предмету чи явища; відповідно, у системному трикутнику категорія міри актуалізується у фокусі кореляції кількості та якості. У контексті форм і видів матерії міра як індиферентна до конкретних фізичних характеристик сутність корелює з *простором*, що також постає "індиферентною сутністю", – це протяжність, вмістилище, в якому розташовані предмети і відбуваються події.

Кореляція *кількості* та *відношення* дають нам поняття *знака*. Тобто поняття знака фіксує формальні взаємовідношення абстрактних кількісних величин, що дає уявлення про кількісні градації величин (наприклад, більше – менше), а також виявляє процес зміни параметрів цієї градації. Це, у свою чергу, формує в людини як уявлення про знак, так і про кількісні зміни, що, у свою чергу, формують у людини уявлення про *час* як формальну

of *time* as a formal-logical scale of quantitative changes that take place in certain objects and phenomena of reality (moment, second, minute, hour, day, week, month, year, century, millennium, eternity).

The correlation of *quality* and *relationship* realizes the category of *interaction*, which is actualized as a result of the qualitative heterogeneity of reality. In this case, we have the relationship of qualitative values, which forms in a person the idea of a qualitative gradation of values (e.g. better – worse, large – small, strong – weak, etc.), as well as the idea of changing parameters on the scale of this gradation, which forms the concept of *movement/interaction*, leading to qualitative changes.

At the same time, the *relationship* in the triangle correlates with the *physical vacuum*, which by its nature appears as a relationship in its pure form, because it is understood as the environment of the relations of virtual particles that become the material basis of the universe and are fundamentally realized in the sphere of these relations. The *quantity* in the triangle correlates with *substance* (as a form of matter), which due to its structural composition exhibits discrete (numerical) characteristics. The *quality* in the triangle correlates with *field* (as a form of matter), which is realized as a quality entity in the process of interaction of material entities.

Let us consider the principles and laws of dialectics, which are the main means of conceptual thinking in the context of universal characteristics of the world. These laws and principles are known: the *four principles* (1) general connection of objects and phenomena, 2) unity, integrity of the world, 3) generality of movement and development, 4) structural organisation of the world), the *three laws of dialectics* (1) interpenetration of opposites, 2) negation of the negation, 3) transformation of quantity into quality).

Let's move on to the main *tools of conceptual thinking*: dysplasia (ability to combine opposites), analysis (study and cognition of constituent parts or features of objects and phenomena), synthesis (ability to combine parts into a whole), comparison

шкалу кількісних змін, що мають місце в тих чи інших предметах та явищах реальності (мить, секунда, хвилина, година, доба, тиждень, місяць, рік, сторіччя, тисячоліття, вічність).

Кореляція *якості* та *відношення* реалізує категорію *взаємодії*, яка актуалізується в результаті якісної неоднорідності реальності. В даному випадку ми маємо взаємовідношення якісних величин, що формує в людини уявлення про якісну градацію величин (краще – гірше, великий – маленький, сильний – слабкий тощо), а також ідею зміни параметрів на шкалі цієї градації, що формує поняття про *рух/взаємодію*, що призводять до якісних змін.

При цьому *відношення* у трикутнику корелює з *фізичним вакуумом*, який за своєю природою постає відношенням у чистому вигляді, оскільки розуміється як середовище взаємовідношень віртуальних часток, що постають матеріальною основою Всесвіту і реалізуються принципово у сфері цих взаємовідношень. *Кількість* у трикутнику корелює з *речовиною* (як формою матерії), яка у силу структурного складу виявляє дискретні (числові) характеристики. *Якість* у трикутнику корелює з *полем* (як формою матерії), яке реалізується як якісна сутність у процесі взаємодії речовинних утворень.

Розглянемо принципи і закони діалектики, що виявляються основними засобами поняттєвого мислення у ракурсі всезагальних характеристик світу. Ці закони і принципи відомі: *чотири принципи* (1) загального зв'язку предметів та явищ, 2) єдності, цілісності світу, 3) загальність руху, 4) структурна організація світу), *три закони діалектики* (1) єдність та боротьба протилежностей, 2) заперечення заперечення, 3) перехід кількості у якість).

Перейдемо до основних *інструментів понятійного мислення*: дипластія (здатність поєднувати протилежності), аналіз (вивчення та пізнання складових частин або ознак предметів та явищ), синтез (здатність об'єднувати частини в ціле), порівняння (порівняння явищ або

(comparison of phenomena or events with each other), abstraction (isolation of main features and the ability to operate them outside the specific situation and regardless of the given object in the future), generalization (reduction of various concepts into a single category), systematization (reduction of categories into a logical system). *The main properties of conceptual thinking*: understanding the essence of processes, phenomena, the ability to distinguish between primary and secondary features, understanding the generic and species hierarchy of concepts, understanding of the cause-and-effect relationships of processes and phenomena, understanding of the unity of opposites and the ability to operate with them.

In this respect, we will consider *the main aspects of the development of the human psyche and the structures of human intellect in the context of J. Piaget's theory*. According to this theory, the development of the psyche (cognitive development) occurs in the process of socialization. The experience accumulated in this case is stored in the form of schemes of the child's actions, which, in turn, turn into operations [19]. In his theory, J. Piaget outlines intellect as a system of operations, which are internalized mental actions, coordinated into a system with other actions and possessing the properties of reversibility, which ensure the preservation of the main properties of the objects. At the same time, J. Piaget defines intellectual development in the form of different groups similar to mathematical groups. Grouping is a closed and reversible system in which all operations combined into a whole are subject to criteria or formal laws. In formal expression, grouping is a logical, axiomatic model that the researcher can use to interpret his/her facts. In the grouping, all operations are subject to certain criteria:

1. *Combinability (transitivity):* $A + B = C$.

The possibility of combining 2 different elements into one group, and this combination then gives a wider class (boy and girl = children).

2. *Reversibility:* $C - B = A$.

Every logical operation has an opposite operation capable of cancelling the primary one. In other words, for every mental action

подій між собою), абстрагування (виокремлення основних ознак та здатність оперувати ними поза конкретною ситуацією та безвідносно даного предмета у майбутньому), узагальнення (зведення різних понять у єдину категорію), систематизація (зведення категорій у логічну систему). *Основні властивості понятійного мислення*: розуміння сутності процесів, явищ, уміння розрізняти основні та другорядні ознаки, розуміння родової та видової ієрархії понять, розуміння причинно-наслідкових зв'язків процесів та явищ, розуміння єдності протилежностей та здатність оперувати ними.

У цьому зв'язку розглянемо *основні аспекти розвитку психіки людини та структур її інтелекту у контексті теорії Ж. Піаже*. Відповідно до цієї теорії розвиток психіки (когнітивний розвиток) відбувається у процесі соціалізації. Досвід, що при цьому накопичується, зберігається у вигляді схем дій дитини, які, у свою чергу, перетворюються на операції [19]. У своїй теорії Ж. Піаже окреслює інтелект як систему операцій, які являють собою інтеріоризовані розумові дії, скоординовані в систему з іншими діями та володіють властивостями оборотності, які забезпечують збереження основних властивостей об'єктів. При цьому Ж. Піаже визначає інтелектуальний розвиток у вигляді різних угруповань, аналогічних математичним групам. Угруповання – замкнена і зворотна система, в якій всі операції, об'єднані в ціле, підпорядковуються критеріям, чи формальним законам. У формальному вираженні угруповання – логічна, аксіоматична модель, яку дослідник може використовувати для інтерпретації своїх фактів. В угрупованні всі операції підпорядковуються певним критеріям:

1. *Комбінативність (транзитивність):* $A + B = C$.

Можливість об'єднання в одну групу 2 різних елемента, причому це об'єднання потім дає ширший клас (хлопчик і дівчинка = діти).

2. *Оборотність:* $C - B = A$.

Кожна логічна операція має

there is a corresponding symmetric action enabling to return to the starting point (for example, for an addition operation, it would be a subtraction operation: $3 + 2 = 5$, but $5 - 2 = 3$).

3. *Associativity*: $(A + B) + C = A + (B + C)$.

It consists in the fact that the sequence of combining actions does not matter, the main thing is an identical result in other cases. An example from mathematics can be given: $(1+2)+(3+4)=(3+1)+(4+2)$.

4. *Identity*: $A - A = 0$.

It reveals the possibility of cancelling the operation, when combining it with the opposite operation: $3 - 3 = 0$. That is, we have performed actions, but the result is 0.

5. *Tautology*: $A + A = A$.

When the statement is repeated, it remains unchanged, the informativeness of the statement does not change in any way. For example, $A > B$, $A > B = A > B$.

6. We will also note the sixth criterion, which is the main one in the system of the criteria, because without this criterion the others cannot be implemented. This is a criterion of *reflexivity*, which expresses a person's ability due to performing intellectual actions to correlate the actions with himself/herself; that is, it is the person's ability to look at himself/herself from the outside – to reflect, to be a human being independent of the situation. We denote this criterion as $[\downarrow A]$.

7. The seventh criterion can be *universality* of thinking, which is manifested in the tendency to focus on the potentially possible (hypothetical), to the exhaustive coverage of all mental cases, based on empirically recorded data.

Let us present the authors' systemic correlation of the aspects of conceptual thinking (Table 1).

протилежну операцію, здатну анулювати первинну. Іншими словами, кожній розумовій дії відповідає симетрична дія, яка дозволяє повернутися до відправного пункту (наприклад, для операції додавання це буде операція віднімання: $3 + 2 = 5$, але $5 - 2 = 3$).

3. *Асоціативність*: $(A + B) + C = A + (B + C)$.

Полягає у тому, що немає значення черговість об'єднання дій, головне – це ідентичний результат в інших випадках. Можна навести приклад із математики: $(1+2)+(3+4)=(3+1)+(4+2)$.

4. *Ідентичність*: $A - A = 0$.

Виявляє можливість анулювання операції, при поєднанні її з протилежною операцією: $3 - 3 = 0$. Тобто ми здійснили дії, але результат дорівнює 0.

5. *Тавтологія*: $A + A = A$.

При повторенні твердження воно залишається без зміни, інформативність висловлювання ніяк не змінюється. Наприклад, $A > B$, $A > B = A > B$.

6. Відзначимо також і шостий критерій, який постає основним у системі критеріїв, оскільки без цього критерію інші не можуть бути реалізовані. Це критерій *рефлексивності*, що виражає здатність людини внаслідок виконання інтелектуальних дій співвідносити ці дії із собою; тобто це є це здатність людини дивитися на себе з боку – рефлексувати, бути незалежною від ситуації істотою. Позначимо цей критерій як $[\downarrow A]$.

7. До сьомого критерію можна *всезагальність* мислення, що проявляється у тенденції орієнтуватися на потенційно можливе (гіпотетичне), до вичерпного охоплення всіх розумових випадків, виходячи з емпірично зафіксованих даних.

Подамо складену авторами системну кореляцію аспектів поняттєвого мислення (Таблиця 1).

Table 1

Systemic correlation of tools of conceptual thinking, the criteria of cognitive operations, according to J. Piaget, and the fundamental categories of philosophy and natural science

<i>Forms and types of matter</i>	<i>Logical and ontological universals</i>	<i>Principles and laws of dialectics</i>	<i>Criteria of cognitive operations</i>	<i>Conceptual thinking tools</i>
Physical vacuum	Relationship	Interpenetration of opposites	Identity (inversion)	Dysplasia
Substance	Quantity	Structural organisation of the world	Reversibility	Analysis
Field	Quality	Generality of movement	Tautology	Synthesis
Movement	Interaction	Transformation of quantity into quality	Associativity	Comparison
Time	Sign	Negation of the negation	Reflexivity	Abstraction
Space	Measure	Unity, integrity of the world	Combinability (transitivity, composition)	Systematization
Matter	Wholeness	General connection of objects and phenomena	Universality	Generalization

It can be assumed that the formation of conceptual thinking – the highest level of thinking of a person as a representative of *Homo sapiens* – is realized in the context of person's mastering all aspects shown in Table 1. That is, we can talk about the task of actualizing the tools of conceptual thinking in students (generalization, analysis, synthesis, comparison, abstraction, systematization), as well as the tasks related to the development of cognitive operations, formation of understanding of the essence of forms and types of matter, etc. Also, the task of forming the knowledge of the basic principles and laws of dialectics in the students is of great importance.

Of special importance are the basic aspects of Table 1, which are placed in its first line, containing the *physical vacuum* as the main type of matter, as well as the philosophical category of "relationship" (which forms the metaphysical basis of our reality, when, as one system analyst noted, "the things of our world are made of relationships"), *generalization* as a logical operation, in the process of which, as a result of the exception of specific features,

Можна припустити, що формування поняттєвого мислення – вищого рівня мислення людини як представника *Homo sapiens* – реалізується у контексті освоєння людиною всіх аспектів, що відображені у таблиці 1. Тобто можна говорити про завдання щодо актуалізації в учнів інструментів поняттєвого мислення (узагальнення, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, систематизація), а також про завдання щодо розвитку когнітивних операцій, формування розуміння сутності форм і видів матерії тощо. Також важливим постає завдання з формуванням в учнівської молоді знань щодо основних принципів та законів діалектики.

Особливої важливості набувають базові аспекти таблиці 1, які розміщені у першій її строчці, що містять *фізичний вакуум* як головний вид матерії, а також філософську категорію "відношення" (яке складає метафізичну основу нашої реальності, коли, як зазначив один системний аналітик, "речі нашого світу складаються з відношень"), *узагальнення* як логічна операція, у процесі якої в результаті винятку видових ознак

a transition is made from the concepts with a smaller logical content to the concepts with a wider logical content.

In this context, special attention is paid to the law of interpenetration of opposites, which appears as a paradoxical category because it simultaneously differentiates (separates) and synthesizes the opposites. This process expresses the cornerstone property of creative thinking, which reveals a polyvalent, ambiguous, paradoxical character, and also demonstrates the openness of creative thinking to the uncertainty, ambivalence, and ambiguity of our world. At the same time, such thinking implements the system-creating property of thinking processes – the **dysplasia** as a phenomenon inherent only to human consciousness consisting in the identification of two elements that simultaneously deny (exclude) each other, which realizes the truth as a "unity of opposites" (S.B. Tsereteli). Dysplasia as a person's ability to integrate conflicting (opposite) cognitive-emotional states is revealed in such a figure of speech as an oxymoron ("strong weakness", "living dead", "genius stupidity", "cruel kindness", "a wise fool", "noiseless sound", "pleasing pain", "fiery ice", etc.).

In the field of dysplasia, creative acts are generated that enable a person to be open to chaos, uncertainty, paradox, to actualize the process of *meaning creation* through the integration and mutual transformation of an abstract sign and a concrete object, word and image, synthesizing the singular and the general, the concrete and the abstract, which at the highest level of mental functions involves a functional synthesis of the right and left hemispheric functions of the human brain.

Under such conditions, special attention is to be paid to *the formation of the ability to dysplasia in schoolchildren*, which in the field of cognitive processes is modelled by means of the oriental (i.e., Buddhist and Indian) logic of four alternatives [1], where in the sphere of the relationship of logical terms – affirmation and negation – take place logically equivalent alternatives: 1) whether affirmation (the first); 2) whether negation (the second); 3) both at the same time (the first and the second at

здійснюється перехід від понять з меншим поняттєвим обсягом до понять з ширшим поняттєвим обсягом.

При цьому особливої уваги набуває закон *єдності та боротьби протилежностей*, який постає парадоксальною категорією, оскільки одночасно диференціює (розділює) і синтезує протилежності. Цей процес виражає наріжну властивість творчого мислення, що виявляє полівалентний, багатозначний, парадоксальний характер, а також демонструє відкритість творчого мислення невизначеності, амбівалентності, багатозначності нашого світу. При цьому таке мислення реалізує системотвірну властивість мисленневих процесів – **дипластію** як притаманний лише людській свідомості феномен ототожнення двох елементів, які одночасно заперечують (виключають) один одного, що реалізує істину як "єдність протилежностей" (С.Б. Церетелі). Дипластія як здатність людини інтегрувати суперечливі (протилежні) когнітивно-емоційні стани виявляється в такій фігурі мови, як оксиморон ("сильна слабкість", "живий небіжчик", "геніальна тупість", "жорстока доброта", "розумний дурень", "безшумний звук", "приємний біль", "вогняний лід" тощо).

У сфері дипластії генеруються творчі акти, що дають можливість людині бути відкритою хаосу, невизначеності, парадоксу, актуалізувати процес *сенсоутворення* через інтеграцію та взаємну трансформацію абстрактного знаку та конкретного предмету, слова та образу, синтезуючи одиничне та загальне, конкретне та абстрактне, що на рівні вищих психічних функцій передбачає функціональний синтез право- та лівопівкульових функцій мозку людини.

За таких умов особливої уваги набуває *формування здатності до дипластії в учнівської молоді*, що у сфері когнітивних процесів моделюється за допомогою орієнтальної (тобто буддистської та індійської) логіки чотирьох альтернатив [1], де у ракурсі відносин логічних термінів – твердження та заперечення – мають місце логічно рівнозначні альтернативи:

the same time); 4) neither the one nor the other (neither the first nor the second).

We will demonstrate thinking in the context of four alternatives: the answer to the basic question of philosophy (what is primary, matter or consciousness, material or ideal?) contains four logically equivalent answers: 1) matter is primary; 2) consciousness is primary; 3) both matter and consciousness are primary at the same time; 4) neither matter nor consciousness is primary. The fourth alternative is illustrated by the statement of David Bohm, who wrote that "matter and consciousness are nested projections of a higher – fundamental – entity, which is neither matter nor consciousness in its pure form".

In general, the analysis of the logical content of the dysplastic mechanism allows us to talk about its two levels, when at the first level of thinking a person is able to bring opposites to unity ("both matter and consciousness are primary at the same time"), and at the second ("neither matter nor consciousness is primary") – not only each of the opposites is understood as a separate entity, but also each of them, speaking in the language of philosophy, is removed into something third (higher), which in the context of synergy can be understood as an emergent (systemic) property of the whole [1; 22], which we have demonstrated with the help of D. Bohm's expression.

Under such conditions, thinking at the second level of dysplasia allows a human being to think not only in an abstract-logically unambiguous way, but also in a paradoxical-multivalued way, which helps to carry out logical operations on differentiation/difference and to fix cause-and-effect dependencies/connections. In general, all cognitive operations, as well as conceptual thinking tools, are implemented using thinking at the second level of dysplasia, which becomes a system-creating factor in relation to these operations and tools.

Conclusions and research perspectives. Therefore, the article actualizes the problem of forming conceptual thinking in the participants in the educational process in the context of

1) чи твердження (перше); 2) чи заперечення (друге); 3) і те, й інше одночасно (перше і друге одночасно); 4) ні те, ані інше (ні перше, ані друге).

Продемонструємо мислення у контексті чотирьох альтернатив: відповідь на основне питання філософії (що є первинним, матерія чи свідомість, матеріальне чи ідеальне?) містить чотири логічно рівнозначні відповіді: 1) матерія первинна; 2) свідомість первинна; 3) і матерія, і свідомість первинні одночасно; 4) ні матерія, ані свідомість є первинними. Четверта альтернатива ілюструється висловом Девіда Бома, який писав, що "матерія і свідомість є вкладеними одна в одну проєкціями більш вищої – фундаментальної – сутності, що не є ні матерією, ані свідомістю в чистому вигляді".

Загалом, аналіз логічного змісту механізму дипластії дозволяє говорити про два її рівні, коли на першому рівні мислення людина здатна приводити до єдності протилежності ("і матерія, і свідомість є первинними одночасно"), а на другому ("ні матерія, ані свідомість є первинними") – не тільки кожна з протилежностей розуміється як окрема сутність, але й кожна з них, висловлюючись мовою філософії, знімається в дещо третє (вище), що у контексті синергетики можна розуміти як емерджентна (системна) властивість цілого [1; 22], що ми демонстрували за допомогою вислову Д. Бома.

За таких умов мислення на другому рівні дипластії дозволяє людській істоті мислити не тільки абстрактно-логічним однозначним чином, але й парадоксально-багатозначним чином, що допомагає проводити логічні операції щодо диференціації/відмінності та фіксувати причинно-наслідкові залежності/зв'язки. Загалом, всі когнітивні операції, а також інструменти поняттєвого мислення реалізуються за допомогою мислення на другому рівні дипластії, яке постає системнотвірним чинником щодо цих операцій та інструментів.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Відтак, у статті актуалізована проблема формування поняттєвого мислення в

the systemic approach (general systems theory). The importance of the formation of conceptual thinking in the participants in the educational process has been shown, which is achieved in the context of a person's mastery of all aspects given in the author's table ("Systemic correlation of tools of conceptual thinking, the criteria of cognitive operations, according to J. Piaget, and the fundamental categories of philosophy and natural science"), when it is relevant to put forward the tasks related to the actualization of conceptual thinking tools in schoolchildren, to the development of cognitive operations, the formation of an understanding of the essence of forms and types of the matter, as well as the formation of knowledge about the main principles and laws of dialectics.

Prospects for further research in the indicated direction will be associated with the creation of specific methods of forming conceptual thinking in schoolchildren based on the general systems theory.

учасників освітнього процесу у контексті системного підходу (загальної теорії систем). Показана важливість формування поняттєвого мислення в учасників освітнього процесу, що досягається у контексті освоєння людиною всіх аспектів, що відображені в авторській таблиці ("Системна кореляція інструментів понятійного мислення, критеріїв когнітивних операцій, за Ж. Піаже, та фундаментальних категорій філософії і природознавства"), коли можна говорити про завдання щодо актуалізації в учнівської молоді інструментів поняттєвого мислення, розвитку когнітивних операцій, формування розуміння сутності форм і видів матерії, а також формування знань щодо основних принципів та законів діалектики.

Перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі будуть пов'язані із створенням конкретних методів формування поняттєвого мислення в учнівської молоді на основі загальної теорії систем.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vozniuk, O. (2023). Stratehii formuvannia krytychnoho myslennia v konteksti mediaosvity [Strategies for the formation of critical thinking in the context of media education]. *Novi tekhnologii navchannia – New learning technologies: zb. nauk. prats.* Kyiv: DNU "Instytut modernizatsii zmistu osvity", 97, 6-15. DOI: 10.52256/2710-3560.97.2023.97.01 [in Ukrainian].
2. Diachenko, L.V. (2002). Rozvytok hnuchkosti myslennievych dii shkolariv [Development of flexibility of thinking actions of schoolchildren]. *Visnyk Kharkivskoho pedahohichnoho universytetu: Psykholohiia – Bulletin of Kharkiv pedagogical university: Psychology*, 8, 69-72 [in Ukrainian].
3. Zasiakina, L.V. (2006). Strukturno-funktsionalna orhanizatsiia intelektu osobystosti [Structural and functional organization of personality intellect]. *Doctor`s thesis.* Ostroh: Nats. un-t "Ostrozka akademiia" [in Ukrainian].
4. Zinchenko, O.V. (2015). Dynamika poniattievoho myslennia u pidlitkovomu vitsi [Dynamics of conceptual thinking in adolescence]. *Aktualni problemy psykholohii – Actual problems of psychology: zb. nauk. prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy.* Kyiv–Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, T. VII: Psykholohiia obdarovanosti, 11, 325-334 [in Ukrainian].
5. Ivaniuta, O.V. (2001). Osoblyvosti rozvytku myslennia pidlitkiv [Peculiarities of the development of thinking in teenagers]. *Nauka i osvita – Science and education.* Odesa: PNTs APN Ukrainy, 2-3, 67-69 [in Ukrainian].
6. Korotka, N.V. (2021). Formuvannia u studentiv nemovnykh vuziv "poniatiinoho myslennia" za dopomohoiu chytannia fakhovykh tekstiv [Formation of "conceptual thinking" in students of non-language higher education institutions by means of reading professional texts]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and advanced educational schools*, 74(3), 26-30 [in Ukrainian].

7. Mytnyk, O.Ya. (2009). *Formuvannia kultury myslennia molodshoho shkoliara: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Formation of the thinking culture of a junior high school student: theory and practice: monograph]. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
8. *Psykhoholohiia myslennia: pidruchnyk* [Psychology of thinking: a textbook] (2015) / za red. I.D. Pasichnyka. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", 560 [in Ukrainian].
9. Smulson, M.L. (2003). *Psykhoholohiia rozvytku intelektu: monohrafiia* [Psychology of intelligence development: monograph]. Kyiv: Nora-Druk [in Ukrainian].
10. Alessandroni, N, & Rodríguez, C. (2020). The development of categorisation and conceptual thinking in early childhood: methods and limitations. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 33(1), 7. DOI: 10.1186/s41155-020-00154-9 [in English].
11. Barsalou, L.W., Dutriaux, L., & Scheepers, C. (2018). Moving beyond the distinction between concrete and abstract concepts. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 373(1752), 1-11. DOI: 10.1098/rstb.2017.0144 [in English].
12. Braun, V., & Clarke, V. (2022). Conceptual and design thinking for thematic analysis. *Qualitative Psychology*, 9(1), 3-26. DOI: 10.1037/QUP0000196 [in English].
13. Bruner, J.S., Goodnow, J.J., & Austin, G.A. (2017). *A study of thinking*. New York: Imprint Routledge [in English].
14. Fodor, J. (1972). Some reflections on L.S. Vygotsky's Thought and Language. *Cognition*, 1(1), 83-95. DOI: 10.1016/0010-0277(72)90046-7 [in English].
15. Gärdenfors, P. (2004). *Conceptual Spaces – The Geometry of Thought*. Bradford Book [in English].
16. Harp, S.F., & Mayer, R.E. (1997). The role of interest in learning from scientific text and illustrations: On the distinction between emotional interest and cognitive interest. *Journal of Educational Psychology*, 89, 92-102 [in English].
17. Mandler, J.M. (2003). Conceptual categorization. In D.H. Rakison, & L.M. Oakes (eds.). *Early category and concept development*. Oxford University Press, 103-131 [in English].
18. Oppenheimer, Todd. (2004). *The Flickering Mind: Saving Education from the False Promise of Technology*. N.Y.: Random House, Trade Paperback [in English].
19. Piaget, Jean. (1950). *The Psychology of Intelligence*. London: Routledge and Kegan Paul [in English].
20. Poulin-Dubois, D., & Pauen, S. (2017). The development of object categories: What, when, and how? In H. Cohen & C. Lefebvre (eds.), *Handbook of categorization in cognitive science*. Elsevier Academic Press. 653-671. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-101107-2.00027-0> [in English].
21. Starkey, D. (1981). The origins of concept formation: Object sorting and object preference in early infancy. *Child Development*, 52(2), 489-497. DOI: 10.2307/1129166 [in English].
22. Van der Poll, Marijn. (2015). *Conceptual Thinking: How To Quantify Meaning In Projects And Processes Through Structured Non Linear Thinking*. MS thesis. UNL, 2015. Print [in English].
23. Voznyuk, O. (2023). Deepening the Principles of Media Education Based on the General Systems Theory. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 1(112), 29-38. DOI: 10.35433/pedagogy.1(112).2023.29-38 [in English].
24. Ziegler, R., & Weger, U. (2019). Exploring conceptual thinking and pure concepts from a first person perspective. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 18, 947-972. DOI:10.1007/s11097-018-9593-8 [in English].

Received: October 27, 2023
Accepted: November 16, 2023

GENERAL SECONDARY EDUCATION ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА

UDC 373.3.091:004

DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.6

GAMIFICATION STRATEGIES FOR MOTIVATING STUDENTS TO STUDY INFORMATION SCIENCE

O. M. Kryvonos*, **S. M. Horobets****, **M. P. Kryvonos*****, **K. O. Nekhaienko******

The rapid development of digital technologies has created a need for improving the processes of acquiring new knowledge. As young people today are fond of computer games, gamification is becoming a means of introducing elements of innovation into the educational process and attracting the attention of students. The use of gamification during the classes of computer science is one of the methods that complement the learning process. Motivation and self-confidence in the process of learning computer science has always attracted the attention of educators and researchers, as modern society is constantly evolving and introducing new technologies. Numerous studies have shown that gamification increases interest in learning, motivates participants in the educational process to interact productively, discuss common problems, and defend their own points of view when solving various tasks in front of colleagues.

Analyzing research in the field of learning gamification, it can be noted that the use of the gamification method helps approach the educational process to real-life practical activities. Thus, it allows students to learn more effectively and improve their skills. Game technologies are closely

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
krypton@zu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4211-6541

** Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
sgs_cat@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-7639-9714

*** Assistant

(Zhytomyr Ivan Franko State University)
myroslava_kr@meta.ua

ORCID: 0000-0001-7563-2692

**** Master

(Zhytomyr Ivan Franko State University)
ekaterinanehaenko085@gmail.com

ORCID: 0009-0007-3964-8145

related to self-realization of students' personalities, and they significantly improve the quality of learning. The use of gamification in the educational process is an important element in the development of students' professional competences.

The game can be considered as one of the types of interactive teaching methods aimed at implementing the psychological processes of student self-realization. During the game, students take an active position, which leads to an increase in their interest in the object of knowledge. In this context, the role of the teacher is transformed, they become the organizer and leader of the process.

The article examines the results of research by domestic and foreign scholars on the implementation of game technologies in the educational process. The analysis of the latest research in the field of educational gamification confirms the importance of using gaming tools to form algorithmic thinking, develop programming skills and expand professional competencies.

Keywords: digitalization, gamification, motivation, digital educational environment, information and communication technologies.

ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ

О. М. Кривонос, С. М. Горобець, М. П. Кривонос, К. О. Нехаєнко

Завдяки стрімкому розвитку цифрових технологій з'явилася необхідність у вдосконаленні процесів засвоєння нових знань. Оскільки сучасна молодь віддана комп'ютерним іграм, гейміфікація стає засобом внесення елементів новаторства в освітній процес і привертання уваги навчальників. Використання комп'ютерних наук може стати захоплюючою та важкою ідеєю, і використання гейміфікації в навчанні інформатики є одним з методів, що доповнюють навчальний процес. Мотивація та впевненість у собі в процесі вивчення інформатики завжди привертала увагу педагогів та дослідників, оскільки сучасне суспільство постійно еволюціонує та впроваджує нові технології. В численних дослідженнях зафіксовано, що гейміфікація підвищує інтерес до навчання, мотивує учасників освітнього процесу до продуктивного взаємодії, обговорення спільних проблем та відстоювання власних точок зору при вирішенні різних завдань перед колегами.

Аналізуючи дослідження в галузі гейміфікації навчання, можна зазначити, що використання методів ігровізації сприяє наближенню освітнього процесу до практичної діяльності в реальному житті. Цей підхід дозволяє студентам ефективніше засвоювати матеріал та поліпшувати свої навички. Ігрові технології тісно пов'язані із самореалізацією особистості студентів, і вони значно підвищують якість навчання. Використання гейміфікації у навчальному процесі є важливим елементом розвитку фахових компетентностей здобувачів освіти.

Гру можна розглядати як один із видів інтерактивних методів навчання, який спрямований на реалізацію психологічних процесів самореалізації студента. Під час гри студенти приймають активну позицію, що призводить до зростання їхнього інтересу до об'єкта пізнання. У такому контексті роль викладача трансформується, він стає організатором та лідером процесу.

Стаття розглядає результати досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених з питань впровадження ігрових технологій у освітній процес. Проведений аналіз останніх досліджень у галузі гейміфікації освіти підтверджує важливість використання ігрових засобів для формування алгоритмічного мислення, розвитку навичок програмування та розширення фахових компетентностей.

Ключові слова: цифровізація, гейміфікація, мотивація, цифрове освітнє середовище, інформаційно-комунікаційні технології.

Introduction of the issue.
Information and communication

technologies (ICTs) are essential to every sphere of human life and every type of

professional activity. The same applies to everyday life, in which various ICT-based devices have become an integral part of life.

The modern education system has undergone significant changes in recent years: the content of educational programmes is being updated, with the introduction of e-learning, blended learning and mobile learning, and an emphasis is placed on the practical activities of future specialists. The use of computer networks, web applications, and interactive resources makes education more accessible, stimulates students' cognitive interests, and increases their motivation to learn. One of the most significant innovative trends in modern education is gamification, most commonly considered as a system which applies computer game components in non-game situations.

There is no doubt that game processes are a "sphere of emotionally intense communication" requiring the development of special relationships and contributing to the self-expression of its participants. At the same time, the involvement of students in game techniques should stimulate positive emotions based on the game's potential, and thus use informational, emotional, interactive tools to obtain quality results in the practical sphere in the activities of the future professional.

In today's context, representatives of the scientific community lack a unified approach to defining the conceptual foundations of gamification, identifying its potential in education, and implementing gaming experience in the learning process.

Many researchers point out that the use of gamification has a positive effect on student motivation, which leads to improved learning outcomes. Thus, it is important for every educational institution to study and effectively implement gamification tools to improve

the quality of education and training of students.

Current state of the issue. The analysis of modern research shows that the game, as an exceptional phenomenon of human life, has always attracted the attention of philosophers and researchers of different eras, such as Plato, Aristotle, G. Hegel, F. Schiller, and G. Spencer. They considered the game as a significant sphere of human activity. D. Ushynskiy, P. Blonskiy, S. Rubinshtein also studied play as a problem.

In the context of game application in educational institutions, many studies concern business (I. Makarenko, M. Kasianenko, M. Kriukov, Y. Hinzburg, N. Koriak, A. Verbytskyi, etc.) and role-playing (T. Oliynyk, L. Hrytsiuk, V. Notman, S. Karpova, L. Petrushyna, etc.) games. Theoretical aspects of the didactic game have been studied by A. Kapska, I. Nosachenko, V. Semenov, P. Pidkasystyi, N. Akhmetov, Zh. Khaidarov, L. Terletska, A. Derkach, S. Shcherbak, A. Tiukov, E. Smirnov, I. Nosachenko, P. Shcherban, etc.

Studies related to the development and an application of computer games in education are becoming a topical area in the study of computer-based learning (E. Marhulis, Y. Kosov, Y. Melezhyk, V. Horlenko, O. Humanska, M. Ihnatiev). Many scientists and educators believe computer games can fully reveal the didactic capabilities of the computer, contributing to the efficiency of the educational process.

Using various games in the educational process has been going on for decades and remains one of the leading methods of attracting children's attention to lessons in a more convenient form of activity. The terms "game technologies", "gamification" or "gaming" are often used to describe this process.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Although the concept of "gamification" first appeared at the beginning of the XXI century, its massive

application in various fields of activity began in 2010. In particular, there are many works (I. Attali, L. Varenina, Y. Oliynyk, O. Orlova, L. Sheldon, F. Faiella, etc.) dedicated to clarifying the phenomenon of gamification. However, an analysis of these studies shows a lack of a single, established interpretation of this term in the scientific community.

Aim of research is to analyze the concept of gamification and determine the potential advantages and disadvantages of their integration into the educational process.

Results and discussion. With the global informatization of society, the use of information and communication technologies has a major impact on changing teaching methods (including in computer science) and leads to the use of new forms of effective organization. Among these modern forms of learning organization, there are three main areas.

Firstly, technical assistance and support provided to teachers in the context of constant changes and updates of both hardware and software learning tools. Secondly, the development and implementation of electronic educational publications and resources, and the use of electronic textbooks. Thirdly, the training of teachers to use modern teaching technologies in the classroom, which make it possible to organize a special motivating environment.

Gamification technology allows applying the principles of game design and game mechanics to a non-game process. Gamification technology requires special professional training of teachers, satisfies the interest of teachers in various methods of increasing student motivation, and introduces certain behavioral changes in computer science education [1].

The gamification used in the study of computer science involves the use of game elements as techniques that influence motivational factors; among them are instant feedback, the ability to

make mistakes, freedom to choose the trajectory of actions, conscious and/or desired achievements, progress mechanics, personal or team rating. All of these can be useful elements of improving students' computer science education and affect the level of motivation, engagement, and achievement of students in computer science lessons [2].

Experts estimate almost all students in grades 10-11 enjoy playing various computer games. From the perspective of influencing computer science education, gaming technologies can be used as part of the curriculum as an introductory tool in programming lessons.

Therefore, gamification:

- a new tool being actively used to improve the quality of education;
- increases the level of student's involvement in the learning process and his/her motivation; [3]
- helps to improve learning and understanding of the subject;
- affects the emotional background of the student: the game shows interest, there is joy and pride in the results achieved, other positive emotional experiences, optimism and pride appear;
- promotes social interaction between pupils through their communication, participation in joint discussions to find a solution;
- creates opportunities for students' self-expression;
- provides freedom of action to correct a wrong decision, and this can be done independently and without negative consequences [4].

The application of gamification in education (and beyond) has three main reasons: engagement, experimentation, and results. Gamification is a system that motivates people, creates conditions for attracting new participants and retaining those who are already involved in the game. This process is particularly meaningful because it stimulates activities that direct participants to solve new problems. All this is connected to the special state of a person in the game - the satisfaction that arises in the process of

in-game/out-of-game victories, rewards, and the approval of others. And just as importantly, it manifests itself in the development of intrinsic motivation, when a person strives for a result accompanied by interest.

Experimentation as a reason for gamification is the basis for self-improvement of the game participant and improvement of his/her results. Certain features can be noted. The first is that a person can always be a loser, but in this case, he or she has a chance to start over. The second is the presence of motivation for innovative approaches to solving problems.

The result may be one of the reasons for using gamification. Indeed, there are successful start-ups in the practice of gamification. But of particular interest are the activities of well-known global companies (Microsoft, Samsung, etc.) that use games to achieve various promising goals. The experience of using gamification shows the acquisition of new knowledge and mastery of new skills in the context of using the resources of gaming activities.

The gamification, as already mentioned, has a unique set of game mechanics and dynamics, techniques, and practices. The game practice of Kevin Werbach and Dan Hunter [5: 62] presents five main techniques of gamification.

Storytelling means "the telling of stories" in English. In the context of gamification, storytelling is a technique that conveys a fascinating story in a high-quality manner. According to the authors, this technique helps to reveal the necessary information by influencing emotions and feelings, entertaining the audience, capturing attention, and stimulating the active attitude of the listener. Storytelling uses a well-thought-out structure as the basis for a fascinating story that is understandable to the audience, a memorable and interesting plot.

The technique of "fragmentation of information" includes mini-levels in the work, the process of dividing information. As a rule, each subsequent mini-level is slightly more difficult than the previous one, and this helps to move forward, and it is better and more interesting than immediately offering participants a high difficulty level – hard, which, if not completed, will cause the participant to lose interest in the game.

The use of the "elements of the competition" technique gives gamification special emotions, the intensity of rivalry, and the achievement of the best result, which stimulates the interest of players.

The technique of encouragement also reveals one's inner potential emotionally. The authors argue that game cups and virtual points evoke no less strong emotions than teacher's assessments, as game signs are perceived in an emotionally vivid game action.

Finally, another technique, according to Kevin Verbach and Dan Hunter, is communication. The authors argue that games that use the potential of communication are the most popular and allow game participants to discuss the development of game ideas and the process of completing a task.

Below are some other ideas and principles of gamification of education:

Reward system. Use virtual or real rewards to motivate students. These can be electronic rewards (badges, medals, points) or physical rewards.

Levels and Achievements. Create a hierarchy of levels that corresponds to the progress of learners. Allow them to "climb" to a new level that can reflect their knowledge and skills.

Competition and Collaboration. Include elements of competition where learners can compete against each other or collaborate to achieve common goals.

Stories and Context. Present learning material in the form of stories or fairy tales, which makes the content more engaging and accessible.

Tasks and Challenges. Create tasks and challenges that require problem solving, knowledge application, and critical thinking.

Assessment and Verification. Use a grading system that takes into account learner progress and achievement, with the ability to receive feedback.

User Experience (UX). Develop gamified courses that incorporate game design aspects to facilitate use and interaction.

Real World and Application. Provide opportunities to apply the knowledge gained in the real world, which increases motivation and practicality of learning.

Gamification can be successfully used in different disciplines and at different levels of education, creating a stimulating and positive learning environment.

Different games can be used in computer science classes to teach and develop important skills for students. Here are some examples of games that can be used.

Scratch is a block programming and community platform designed to teach the basics of programming by creating interactive games, animations and other projects (<https://scratch.mit.edu/>). Scratch has several advantages in the educational process:

Easy to get started. Scratch uses easily dragged and dropped building blocks, making it ideal for beginners. Students can quickly start creating their own programs without having to type code on the keyboard.

Visual programming. The graphical interface environment allows students to visually express their ideas and programme logic. This helps to develop logical thinking and creativity.

Interactive projects. Scratch allows creating interactive projects such as games, animations, and other visually appealing applications that engage students.

Collaborative work. Students can work together on projects, share ideas and skills, which develops teamwork skills.

Learning programming concepts. Scratch allows students to experiment with basic programming concepts such as loops, conditions, and variables, providing them with fundamental knowledge.

Accessibility. Scratch is free and available online, making it attractive for use in a variety of settings.

Community support. Scratch has an active community of users and teachers who share experiences and learning materials.

Consequently, Scratch is a great tool for introducing students to the world of programming and making, giving them the opportunity to learn and create in a playful way.

Minecraft (<https://www.minecraft.net/>) has become a popular tool in the educational process in recent years, especially in STEM (science, technology, engineering and mathematics) education. Here are some of the important aspects of using Minecraft for educational purposes:

Creative process. Minecraft gives students the opportunity to build worlds, create game mechanics and develop creative skills. This helps to solve problems and projects in a creative way.

STEM learning. Using Minecraft in STEM education allows students to explore science, technology, engineering, and maths concepts in a playful environment. They can create physics experiments, explore math's concepts, and solve engineering problems.

Teamwork. Minecraft allows students to work collaboratively on projects and tasks, which develops teamwork and communication skills.

Problem solving. In a gaming environment, students can encounter various problems and tasks that require solutions, which develops problem-solving and critical thinking skills.

Historical learning. Teachers can use Minecraft to take students on a virtual journey back in time, exploring historical events and creating virtual reconstructions of historical sites.

Language practice. The game environment allows learners to interact in a language environment and practice communication skills, especially when they work in groups or teams.

Developing technical skills. Minecraft helps to develop technical skills, such as basic programming and technical systems, through the use of command blocks and game mechanics.

Almost any topic can be taught or learned with Minecraft, and it becomes a powerful tool to stimulate learning and engagement in a variety of fields.

Kodu Game Lab is a game creation software developed by Microsoft (<https://www.kodugamelab.com/>). Kodu Game Lab is aimed at teaching programming and developing creative skills among students. Here are some of the benefits and features of Kodu Game Lab in the classroom:

Simplicity of use. Kodu uses a visual interface and block programming, making it easy to learn and use, even for beginners.

Creative approach. Students can create their own games from scratch, which develops their creative and design skills.

Learning to code. Kodu allows students to learn the basics of programming, including conditions, loops, and event handling, through the use of blocks.

Development of logical thinking. Developing games in Kodu requires solving logical problems and understanding the interaction of game elements, which helps develop students' logical thinking.

Collaborative work. Students can work in groups to create large and complex games, developing collaboration skills.

Learning algorithms. Using Kodu, students can create and optimize

algorithms to control different aspects of the game.

In-depth learning. Students can dive deeper into game development by learning and applying a variety of programming concepts.

Pedagogical potential. Teachers can use Kodu to teach specific computer science and math's concepts through the lens of game creation.

The Kodu Game Lab can be an effective tool for introducing students to the world of programming and developing digital skills, while promoting creativity and logical thinking.

Roblox Studio (<https://create.roblox.com/>) is an integrated development environment for creating games on the Roblox platform. Using Roblox Studio in the educational process has several advantages:

Lua programming. Students can learn the Lua programming language, which is used in Roblox Studio to develop scripts. This allows them to learn programming in a real game environment.

Creative game design. Roblox Studio allows students to create their own games and learn aspects of game design, such as levels, characters, interface, and gameplay.

Graphic design. Students can use built-in tools to design graphics and animations, developing skills in graphic design.

Collaboration. Roblox Studio supports collaboration, allowing students to work on projects together, even in real time.

Teamwork training. Students can learn how to work effectively in a team by distributing tasks and combining their efforts to create a complete game.

Mastering various aspects of game development. Roblox Studio allows students to focus on specific aspects of game development, such as scripting, modelling, animation, and physics.

Learning the basics of physics and mathematics. Students can apply physics

and math's concepts to create realistic gameplay effects and solve problems.

Practical application of skills. Using Roblox Studio allows students to experience the practical application of their programming and game design knowledge.

Roblox Studio can be an excellent tool for learning programming and game development, especially for those interested in studying game design and working in the game industry.

CodeCombat (<https://codecombat.com/>) is an educational platform allowing students to learn programming by playing games. The platform is designed to make learning programming fun and provide a hands-on approach to learning skills. Here are some of the benefits of CodeCombat in learning programming:

Game-based approach. Students learn programming by interacting with the game environment, which makes the process fun and engaging.

Visual programming. CodeCombat uses block programming and visual elements to make it easy for beginners to get started.

Various tasks. The platform offers a variety of tasks and difficulty levels, from beginner to advanced, allowing learners to develop at their own pace.

Programming languages. CodeCombat supports several programming languages, including Python, JavaScript, HTML/CSS, Java, and others, giving learners a choice and allowing them to learn the language of their choice.

Community. Students can discuss tasks, share experiences, and get support from other users of the platform.

Advanced learning. CodeCombat also offers additional sections for deeper learning of certain programming concepts, such as object-oriented programming, database management, etc.

Interactivity. Students can see the results of their code in real time, allowing

them to see how their programs work right away.

CodeCombat can be a useful tool for teachers and students who want to learn programming in the form of a game, especially for those who are just starting out in the world of programming.

Math Blaster (<https://playclassic.games/games/educational-dos-games-online/play-math-blaster-plus-online/>) is a series of well-known open educational games that focus on teaching math and logical thinking. The games are designed to make learning math fun and engaging for children. Here are some of the features and benefits of using Math Blaster in the learning process:

Interactive learning. Math Blaster games offer interactive tasks and challenges that allow children to learn math through interaction and play.

Competition and motivation. The built-in competition elements allow students to complete tasks and compete with other players, which can increase their motivation and interest in math.

Adaptability. Some versions of Math Blaster have adaptive learning systems that adapt the level of difficulty of tasks to the individual needs and level of knowledge of each student.

Development of logical thinking. The game helps to develop logical thinking and the ability to apply mathematical concepts to solve problems.

Accessibility. Math Blaster can be accessed through a variety of platforms and devices, making it convenient to use at home or at school.

Visual appeal. The bright and fun graphics can attract children's attention, making the learning process more engaging.

A variety of tasks. Math Blaster has a wide range of tasks covering various topics in mathematics, from arithmetic to geometry and more.

The overall goal of Math Blaster is to make learning math interesting and fun

by giving children the opportunity to develop their skills while playing games.

Hour of Code (<https://hourofcode.com/ua>) is a set of games and exercises created specifically for the Hour of Code in schools. A global initiative aimed at promoting programming and computer science among students around the world. The main idea is to give every student the opportunity to experience programming for one hour so that they can understand how interesting and accessible it is.

Accessibility for all. "Hour of Code is open to students of all skill levels and ages, making it accessible to a wide range of learners.

Variety of platforms. The initiative offers a variety of learning resources and platforms, including visual programming, which makes it interesting for different groups of students.

Encouraging creativity. Students can develop their creativity by creating their own programmes and trying out new ideas.

Increase motivation. Students can experience the success and satisfaction of being able to create something new, even in a short time.

Collaboration and experience sharing. "Hour of Code can be an opportunity for students to work together and share experiences and ideas.

Support for teachers. The initiative gives teachers the opportunity to introduce programming into their lessons and encourages them to support students in this process.

"Hour of Code is an important step in promoting computer literacy and digital skills among young people, making programming accessible and fun for everyone.

The Codingame website (<https://www.codingame.com/start/>) is a platform aimed at teaching programming through a game-based approach. Codingame offers students and

programmers to develop their skills by solving tasks in a game format.

The main features and capabilities of Codingame for use in the educational process:

Programming tasks. The platform offers a wide range of tasks and puzzles to solve using different programming languages.

Community and competitions. Users can join the community, compete in programming battles and take part in competitions.

Online games. Customers can play games that help to improve their algorithmic skills.

Learning with peers (Code Golf): The competition is based on writing the shortest possible code to solve a specific problem.

Learning real programming languages. The programming languages for solving problems are Python, Java, C++, and many others.

Educational courses. In addition to tasks and games, Codingame also offers educational courses on various topics.

Analytics and statistics: It allows tracking your progress and getting analytics on your performance and solved tasks.

The overall goal of Codingame is to promote programming learning through an engaging gaming environment. It can be a useful tool for those who want to improve their programming skills or learn programming in a fun way.

Implementing gamification in computer science classes can face a number of potential challenges. Here are some of them:

Technical limitations. Insufficient hardware or an unstable internet connection may limit the use of online games or gamified platforms.

Language barriers. Many gamified platforms and games may be designed in English, which can be difficult for learners who do not have sufficient knowledge of the language.

Insufficient time. If gamification is accompanied by a large number of tasks, this can be compounded by insufficient time in the classroom, leading to stress for the teacher and students.

Unequal access. Not all students may have access to modern technical means, which can cause differences in the ability to participate and use gamified tools.

Lack of motivation (uninteresting tasks). If the gamified elements are not interesting or unfair, they may not motivate students to participate.

Defining success. Defining and assessing success in gamified scenarios may not be possible, as standard assessment methods may not be compatible with a game-based approach.

Teacher training. Teachers may find it difficult to implement gamification if they do not have sufficient skills or time to master it.

Conclusions and research perspectives. Possibility of distraction (game overload). If the game becomes the main aspect of the lesson, there may be a risk of distracting students from the main material.

For the successful implementation of gamification, it is important to consider the above-mentioned issues and develop strategies to address them, considering the specific conditions and needs of students and teachers.

Hence, a modern education system should consider improving the learning management system for computer programming, including code assessment environments and game experiences. These strategies will not only increase students' motivation and performance, but also encourage them to participate in various activities, such as lessons on reading program codes, programming, participating in programming competitions, and collaborating with other participants in gamified platforms. This approach motivates each participant in the educational process to cooperate and compete at the same time, contributing to their professional development and bringing about fundamental changes in computer science education in the new Ukrainian school.

REFERENCES

1. Duggal, K., Srivastav, A., & Kaur, S. (2014). Gamified Approach to Database Normalization. *International Journal of Computer Applications*, № 93, 47-53. Retrieved from: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=e4e039b88bd9d63cb d63e21505762d3966bd462f> [in English].
2. Glover, I. (2013). *Play as You Learn: Gamification as a Technique for Motivating Learners*. Retrieved from: <http://shura.shu.ac.uk/7172/> [in English].
3. Lee, J.J., & Hammer, J. *Gamification in Education: What, How, Why Bother?* Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/258697764_Gamification_in_Education_What_How_Why_Bother [in English].
4. Pavlus, J. *The Game of Life*. Retrieved from: <https://www.scientificamerican.com/article/the-game-of-life/> [in English].
5. Werbach, K., Hunter, D., & Dixon, W. (2012). *For the win: How game thinking can revolutionize your business (Vol. 1)*. Philadelphia: Wharton digital press [in English].

Received: November 24, 2023

Accepted: December 07, 2023

TERTIARY EDUCATION ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

UDC 378.147:811.111:82-282:004.085.4
DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.7

DEVELOPING SPEAKING SKILLS BY MEANS OF AUTHENTIC VIDEO MATERIALS IN "PRACTICAL ENGLISH LANGUAGE COURSE"

N. V. Borysova*

The article examines the problem of developing speaking skills using authentic video materials in the "Practical English Language Course". Aim of research is to examine the process of using video materials in the "Practical English Language Course" by applicants for higher education in the process of training speaking skills. The following methods were used during the research: study and analysis of methodological and educational literature, generalization and systematization of information on teaching English speaking skills using video materials. The study emphasizes the special role of communicative competence in the process of teaching English to applicants for higher education.

Speaking is an oral verbal communication in the process of which the following components are distinguished: the purpose of speaking, the content of the speech act, the conditions of communication, the originality of the language partners. The effectiveness of using video materials in teaching higher education students to speak is emphasized. Three main stages of working with authentic video materials are highlighted: before you read/watch, while you read/watch, after you read/watch. Various types of exercises and tasks are presented that can be performed before, during or after watching a video fragment (movie). The correct selection of authentic materials is emphasized, considering the level of language training of applicants for higher education. The topics for video materials that may be interesting and related to the program material are indicated. The article highlights the difficulties that arise in the process of speaking and suggests their solutions.

Success in teaching English speaking in practical classes in higher education institutions directly depends on teaching methods, and therefore the use of video materials motivates, interests students, and encourages them to speak.

Keywords: speaking, video materials, applicants for higher education, language training, stages of work.

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor
(Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav)
natalieborysova@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2902-106X

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ ЗАСОБАМИ АВТЕНТИЧНИХ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ НА ЗАНЯТТЯХ З "ПРАКТИЧНОГО КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ"

Н. В. Борисова

У статті досліджується проблема формування навичок говоріння засобами автентичних відеоматеріалів на заняттях з "Практичного курсу англійської мови". **Мета статті** – розглянути процес використання відеоматеріалів на заняттях з "Практичного курсу англійської мови" здобувачами закладів вищої освіти в процесі навчання говорінню. **Методи:** вивчення та аналіз методичної та навчальної літератури, узагальнення та систематизація інформації з питань навчання навичкам говоріння англійською мовою за допомогою відеоматеріалів. **Результати.** В дослідженні наголошено на особливій ролі комунікативної компетентності в процесі навчання англійської мови здобувачів вищої освіти. Говоріння – є усним вербальним спілкуванням у процесі якого виділяють такі компоненти: мета говоріння, зміст мовленнєвого акту, умови спілкування, своєрідність мовних партнерів. Наголошено на ефективності використання відеоматеріалів при навчанні здобувачів вищої освіти говорінню. Виділено три основні етапи роботи з автентичними відеоматеріалами: дотекстовий, текстовий та післятекстовий етапи. Подані різноманітні види вправ і завдань, що виконуються перед, під час або після перегляду відеофрагменту (фільму). Наголошено на правильному відборі автентичних матеріалів, враховуючи рівень мовної підготовки здобувачів вищої освіти. Зазначена тематика для відеоматеріалів, що може бути цікавою і стосуватися програмового матеріалу. В статті виокремлено труднощі, що виникають у процесі говоріння і запропоновано їх вирішення. **Висновки.** Успіх у навчанні говоріння англійською мовою на практичних заняттях у вищих навчальних закладах безпосередньо залежить від методів викладання і тому застосування відеоматеріалів мотивує, зацікавлює студентів і спонукає їх до говоріння.

Ключові слова: говоріння, відеоматеріали, здобувачі вищої освіти, мовна підготовка, етапи роботи.

Introduction of the issue. Nowadays, foreign languages play a huge role in the life of every person. The main goal of teaching a foreign language is to develop communicative competence, which includes both linguistic and socio-cultural competence, because without socio-cultural knowledge it is impossible to develop communicative competence.

Speaking is the most difficult type of language activity because it requires not only an understanding of the English language, but also knowledge of grammatical rules, the appropriate level of vocabulary and pronunciation. Achieving this educational goal is virtually impossible without the use of modern technologies, including video.

Despite the many contradictory opinions about the use of video materials in English classes, that it is only a waste of time, we believe that video material is a means of increasing students' activity in English classes and arouses their interest and encourages them to express themselves about what they have seen,

contributes to the creation of real-life language situations and immersion in the culture of the target language. This ensures that students consistently master their speaking skills, which is the main goal of teaching. Moreover, the use of video material also contributes to the development of attention and memory.

Current state of the issue. The following scientists have worked on the study of methods of forming communicative competence in teaching foreign languages: N. Borysova (2023), M. Duka (2017), I. Zozulia (2022), G. Ellis (2016), M. Kabanova (2019), Pramuja Baydilla (2021), A. Stadnyi (2022), A. Slobodianiuk (2022), O. Tarnopolskyi (2019) and others. And the problem of using authentic materials and, in particular, video materials in foreign language classes was studied: Alfan Hariri (2023), N. Bachynska (2021), A. Horbachenko (2021), H. Hudyma (2022), I. Kachur (2020), Lina Aris Ficayuma (2023), O. Mudryk (2022), L. Romaniuk (2017), T. Rusanovska

(2017), T. Riabokuchma (2021), Yu. Slodynytska (2022), Widyastuti (2017) and others.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Despite the above-mentioned studies, the use of video materials for the development of speaking skills in the practical activities of training students of higher education institutions is very limited. There are two main reasons for this situation. Firstly, the divergence of modern foreign language teaching goals with the majority of teaching and learning materials for adults, where the use of authentic videos is exploited only as a means of listening. Secondly, the lack of developed educational methods and their theoretical basis. Thirdly, the lack of technical equipment at higher education institutions. It follows that the problem is relevant.

Aim of research. The purpose of the study is to examine the process of using video materials in the "Practical English" class by applicants for higher education in the process of teaching speaking.

Research methods. The following research methods were used to solve the tasks set: study and analysis of methodological and educational literature, generalization, and systematization of information on teaching English speaking skills using video materials.

Results and discussion. Today, practical speaking skills, namely the formation of communicative competence along with its components, play a major role in teaching a foreign language. In their article, I. Zozulia, A. Stadnyi and A. Slobodianiuk note that communicative competence is the ability to solve communication tasks in everyday, educational, industrial, and cultural life by means of a foreign language; the ability to use the facts of language and speech to realize the goals of communication. A student who has communicative competence can successfully solve the problems of mutual understanding and interaction with native speakers in conditions of direct or indirect contact, in accordance with the norms and traditions of the culture of this foreign language [14].

O. Tarnopolskyi and M. Kabanova in their textbook "Methods of teaching foreign languages and their aspects in higher education" identify the following components of communicative competence: linguistic, sociolinguistic, sociocultural, strategic, discursive, and social. Linguistic competence implies mastery of certain aspects of the language: phonetics, vocabulary, grammar. Sociolinguistic competence implies the ability to choose language forms according to the situation of communication. Language always reflects the peculiarities of people's lives, so sociocultural competence is an integral part of communication, as it allows for dialogue not only at the level of individuals, but also for a dialogue of cultures, which implies knowledge of one's own culture and the culture of the country of the language being learned. Strategic and discursive competence is manifested in the ability to organize speech, the ability to build your speech logically, consistently, and convincingly, to set tasks and achieve your goals. Social competence is the desire to interact with others, the ability to put oneself in the place of another [12: 115].

According to G. Ellis, the development of the ability to communicate verbally is what foreign language teaching should be aimed at. This means that students should be able to communicate in face-to-face situations, understand and respond to the interlocutor's verbal statements within the program topics, be able to talk about themselves and the world around them in a complex way, and express their opinions about the subject of the conversation [4: 25].

Verbal communication is carried out in the form of speaking. There are initiative or active speaking, reaction or response speech, reproductive speech [12: 181].

The following components of speaking are distinguished: the purpose of speaking, the content of the speech act, the conditions of communication, the originality of the speech partners. When teaching speaking, it is necessary to take into account the psychophysiological characteristics of students, such as

hearing, memory, attention, and prediction.

Speaking training includes the development of dialogical and monological speaking skills. Each of these types of speech has its own psychological and linguistic characteristics.

The word dialog comes from the Greek "dialogos", which means conversation. Dialogical speech is a process of speech interaction consisting of a direct exchange of statements between two or more people [9].

There are the following psycholinguistic features of dialogical speech:

- bilateral character
- ellipticity
- spontaneity
- emotionality and expressiveness [4: 25].

The two-way nature of dialogical speech implies the presence of two or more communicators who ask and/or answer questions. In the process of dialogical communication, participants change their roles: the one who speaks and the one who listens. In the process of dialogical speech, its participants use two types of speech activities – speaking and listening in turn.

The ellipticity of dialogical speech (omission of words, understatement) is determined by the conditions of communication. Incomplete sentences, omissions of words and whole phrases are due to the fact that the interlocutors are aware of what is happening and make extensive use of non-verbal means of communication.

Dialogical speech cannot be planned in advance, because we do not know what the interlocutor will say and what questions he or she will be interested in. Thus, dialogical speech is spontaneous, mainly as a reaction to the opinion of the communication partner.

Dialogical speech is characterized by emotionality and expressiveness, which are most often manifested in evaluative sentences. Emotions can be expressed through facial expressions, gestures, and other non-verbal means. According to the degree of emotional coloration, dialogical communication can be neutral, moderately emotional, or highly emotional.

In a learning environment, we can only talk about neutral speech with elements of moderate emotionality.

A completed monologue is divided into four types: questioning, conversation, debate or discussion, and argument [4: 26]. A fully prepared dialog is usually exemplary, universal, and can be used in many communication situations. However, preference should be given to your own dialogues during classes.

At the present stage, higher education institutions pay great attention to the use of video materials in teaching English. Today, video materials cover various topics: socio-political, artistic, and journalistic, informational, and analytical. It should be noted that working with authentic video materials can yield positive results if the educational process is organized in an interesting way.

The analysis of domestic and foreign studies allows us to conclude that when selecting authentic video materials, the following criteria should be taken into account:

- compliance of the language content of the video with the level of language training of students;
- relevance of the subject matter of the videos;
- quality of sound and artistic design;
- compliance of genre features of the video content with the educational goals and objectives, students' interests;
- the range of socio-cultural and sociolinguistic information contained in the film, reflecting different spheres of communication and communication situations;
- informational and artistic value;
- popularity among the audience;
- genre and composition diversity [8: 88].

It is necessary to use authentic materials in English classes because they help students to immerse themselves in the atmosphere of real live speech, get acquainted with the peculiarities of communication of native speakers, etc. With the right organization of work on video clips, intercultural reflection is actively developed, and it is possible to compare the speech and non-speech

behavior of characters inherent in a foreign culture with similar phenomena in the native one, and with further exercises to imitate linguistic and non-linguistic means of communication, the perception of foreign language material is significantly developed.

Today, there is a tendency for students to lose interest in learning activities, and their motivation to learn foreign languages is decreasing. In order to make the process of teaching a foreign language effective, the teacher needs to activate students' cognitive activity, to form a positive motivation to study this subject. In this regard, the teacher is faced with the task of finding new ways to increase motivation to learn a foreign language. One of these ways is authentic video material, which contributes to the formation of a stable positive motivation to learn English.

Researchers distinguish three main stages in the methodology of teaching foreign languages while working with a text: before you read/watch, while you read/watch, after you read/watch [12: 123].

Exercises of the familiarization stage are performed before listening to/watching a movie. In order to set students up for the work and interest them in further listening/watching of the video material, it is necessary to anticipate the text of the film. Using the title, the first sentence or paragraph of the text, the teacher should ask students what the movie might be about. In addition, anticipation of the text can be organized by selecting appropriate pictures, photos, quotes, or questions. It is important that students complement each other, as opinions may differ, and such differences have a positive effect on students' motivation to comprehend the text.

When preparing assignments, the teacher should consider the non-equivalent, background and connotative vocabulary found in the text of the video material, which may pose difficulties for students while watching the film. Depending on the nature of the difficulty and the level of language proficiency of the students, definitions in English or translations into their native language are

used to remove linguistic and extralinguistic difficulties. The task of removing difficulties can be in the form of a comparison of the concept and the definition or simultaneously presented in a ready-made form.

The cognitive-communicative stage of the set of exercises is performed before the movie. The teacher sets a communicative task for students that stimulates them to extract certain information from the text of the video material. With the help of such a task, students receive a certain attitude to the perception of the film text, and then they will need to pay special attention. The communicative task motivates students to interpret the text. Depending on the complexity of the text and the level of language proficiency of the students, the film may be listened to/viewed twice. In this case, a new communicative task should be set before the second playback.

The exercises of the analytical stage are performed after viewing. The first exercise can be presented in the form of answering questions, selecting the correct answer (multiple choice), agreeing or disagreeing with a statement (True or False). This exercise should focus on the students' detailed understanding of the film's text. It is important to note that they should not only choose the correct answer to the question, express agreement or disagreement with the proposed statement, but also provide relevant arguments based on the material they have watched.

In order for students to learn the material and master the skills of language etiquette, choosing an acceptable style of communication and non-verbal behavior, they need to be given the opportunity to feel like a representative of another linguistic culture. Here, you can use the role-playing technique. It is recommended to give a few cliché phrases reflecting the language etiquette accepted in the country/countries of the target language and comment on them as a support for the design of the speech utterance.

This task can be done in groups of up to 5 people, and then each group will choose a representative to make a presentation to the audience. At this time, the other

groups can be given the task of emphasizing the main arguments of the speaker. The teacher should also determine the approximate length of the statement according to the group and the students' level of English.

During the autonomous and practical stage, students independently apply the acquired knowledge, skills and abilities on the topic of the problem under study, demonstrating their level of mastery. In order to accomplish these tasks, it is necessary to minimize the role of the teacher so that students' activities in searching, analyzing and interpreting the necessary information become more independent.

When conducting contests or quizzes on the topic under study, the teacher can divide the group into small teams or ask each person to be responsible only for themselves. Contests and quizzes can consist of questions that test the extent to which students have mastered the components of communication competence.

It is better for students to work on messages, reports or projects in pairs or small groups of up to 5 people. The project can be presented in the form of a poster, presentation, collage, or a video that highlights the issue under discussion. Students can record their own movie as a project work. When using these techniques, the teacher should discuss the criteria for completing the assignment with students in advance.

Among the educational films for students, it is necessary to note the video course "This is Britain" by Oxford University Press. This is a lively and interesting movie that shows British culture in family life and traditional holidays. The course consists of four 10-minute films. In addition, to organize students' work in the classroom and at home, workbooks with tasks were published for the course. Then the course "This is Britain. Level 2" was published. A logical continuation of this educational video is the Window on Britain film, which consists of stories highlighting various cultural aspects of British life.

Foreign publications are increasingly producing teaching kits that include a video course. Such teaching aids include "Headway", "Empower", "Keynote", "New English File", and others. The video materials are divided into lessons whose lexical and grammatical material contributes to the development of students' sociolinguistic competence.

Along with the video, it is recommended to do exercises. Each lesson is divided into three parts. The first part "Before You Watch" is aimed at preparing students to watch the video. The next part, "While You Watch", provides a general overview of the task and further viewing of the video episode by episode. The "After You Watch" section contains optional tasks in the form of role-playing games, exercises and reading the text. The purpose of the textbooks is to develop listening and speaking skills. The tasks contribute to the learning of the material and help students to understand the peculiarities of British culture. The books contain the full text of the videos.

H. Hudyma and Yu. Slodynytska, studies the selection of textual material, highlight the criteria that can be used when selecting authentic video materials [6: 108]. This is, first of all, cultural authenticity, i.e. the use of materials that form students' perceptions of the specifics of the culture of the country of the target language, the peculiarities of life, and the habits of the inhabitants of this country.

Another criterion is informativeness, i.e., the use of materials containing information that is relevant to students. In addition, the information in the video material should be appropriate to the age and interests of the students. Undoubtedly, when selecting authentic video materials, it is necessary to take into account the level of language training and even the individual capabilities of each student.

When selecting video materials, it is important to consider their length, i.e., you can use small authentic video materials. Before using an authentic video, its content is evaluated in terms of clarity, accessibility, relevance of the topic, and

even the reflection of everyday communication situations.

In materials that contain background vocabulary, cultural realities, colloquialisms, and other linguistic features that make it difficult for non-native speakers to understand the text, it is appropriate to add a commentary. The purpose of adding a commentary is to remove the difficulties that arise when getting acquainted with a particular lexical material, to achieve a fuller understanding of it by providing country and cultural information, historical facts, and filling in background knowledge.

When watching videos, topics that reflect ways of expressing oneself and individuality, as well as topics related to relationships, will be of interest. It is also appropriate to offer films on socio-political topics to help them find additional interesting information about social life in English-speaking countries and in their home country. Another interesting topic is "Art", which includes subtopics such as "Cinema", "Music", etc. It should be noted that the selection of authentic materials for students should be based on the topics of the programs, in particular, "Outstanding people", "Be yourself", "Global problems of humanity", "Cultural exchanges", "Education", "Leisure time", etc.

Speaking is one of the ways of verbal language communication. Speaking is closely related to the conditions in which it takes place, which include the setting and the extralinguistic context. The extralinguistic context includes the conditions and purpose of language communication, the content of the speech act itself, and the characteristics of the participants in communication (education, developmental level, profession, age, social status). The combination of these factors forms a speech situation, which is "a set of conditions, linguistic and non-linguistic, necessary and sufficient to carry out a speech action according to the plan" [12].

Thus, speaking a foreign language is a rather complicated process. First of all, because most often the communication process is not prepared. That is why it is important not only to know the basic

aspects of the language, but also to have a psychological attitude to overcome the language barrier, which can lead to the most unexpected consequences. The success of developing such a form of verbal communication as speaking depends on a number of factors. It seems important to mention the level of development of technical speaking skills, which include lexical, grammatical and phonetic skills, the ability to use associations and equivalent substitutions in speech. In addition, the success of speaking development also directly depends on the existing motives for learning and the realization of situational awareness. If the student has no desire to learn and communicate in a foreign language, the teacher's attempts to overcome the lack of motivation to learn may be unsuccessful. It should also be noted that the success of learning to speak in a foreign language depends on age and individual characteristics, on the learning environment and linguistic characteristics of the texts. In the context of the success of verbal communication, it should be noted that the desire to make contact and realize a certain speech intention, which allows you to establish relationships with people, plays a big role here. On the other hand, the success of verbal communication depends on the extent to which the speaker has structural and systemic skills at certain levels of the language, and even on this depends on how well he or she can use this training in certain communicative situations.

Of the above conditions, special attention should be paid to situations, as they not only contribute to the emergence of motive, but also help to make assumptions and hypotheses and promote students' thinking. A situation encompasses objective factors and subjective interpretation of real life. This is because understanding the conditions of language communication mainly depends on the personal experience of communicators, and even on their perceptions and emotions at the time of speaking.

Speaking of situation components, it should be noted that a large number of

linguists and educators have studied them. One of the main distinguishing features of different approaches to the study of the situation is the number of components and even differences in their interpretation. There are eight components of the situation, which include: the speaker, the communication partner, the place of utterance, phonological and syntactic features, the time of utterance, the content of the utterance, the prerequisites from which the speaker proceeds (assumed knowledge about the partner), the speaker's speech intention [9].

Temporary and spatial components are related to the performance of a specific activity and mostly determine the topic of communication. In addition, these components also affect the tone and manner of communication, as well as the choice of the necessary linguistic means. Speaking about such a component as the prerequisites for communication, it should be noted that in the process of communication "forces are manifested that essentially come not from the speaker, but from his or her assessment of knowledge, condition, mindset, belonging to a certain social layer and those for whom the language is intended" [9].

Since interlocutors, when entering communication, have their own specific ideas about the communicative situation, in this case the task of the speaker is not only to form a specific image of this situation, but also to determine their place in it, as well as to define their role and position in language communication with the position of the recipient. This skill is one of the most important prerequisites for successful interaction. The results of orientation in the interlocutor affect the structure and volume of the utterance, and even the selection of the necessary linguistic means.

In the process of teaching a foreign language, it is impossible to guide students through all real-life communication situations. That is why speaking skills should be developed in a classroom environment. The learning situation usually meets the needs for language communication. A learning

situation is a set of conditions that encourage the expression of certain thoughts and the use of certain language material. A learning situation differs from a natural one by its natural detail in describing the components of situations, the possibility of repeated reproduction, and the presence of verbal stimulus and supports.

It should be noted that students should have basic skills in both monologue and dialogical speech.

The main difficulties encountered in the process of developing speaking skills are, first of all, students' misunderstanding of the language task and, as a result, their inability to realize the final result of their activity. In addition, when learning to speak, students have difficulties in maintaining logic, coherence, continuity, and semantic completeness of their utterances. As a rule, students have difficulty expressing their opinions, their speech is unreasoned, illogical, and inconsistent. This is due to the lack of skills to build the logic of a statement in order to express it verbally in the future. The reason for this difficulty is the fact that students are accustomed to performing substitution and template tasks, they are not able to express their own opinion if it differs from the opinion proposed by the author of the textbook. The main difficulty in presenting a message or report in a foreign language is that students have a high level of anxiety and shyness in speaking in front of an audience. Therefore, sometimes students are not able to present the material in an accessible way in terms of the compositional design of the text and its grammatical and lexical components.

Thus, it is not enough to take into account only the psycholinguistic features of speaking for effective teaching of verbal foreign language. It is also necessary to organize classroom activities in such a way that they maximize the development of the skills and abilities required for this purpose.

As we have already found out, a video is one of the most effective and promising means of teaching a foreign language in English classes due to the informative

nature of the visual and auditory range, as well as the dynamic picture. The effectiveness of using a video mostly depends on how well the structure of the lesson is organized and how well the learning opportunities of the video are aligned with the learning objectives. It is important to know how to use video material correctly to achieve the desired result. Let's look at the organization of work with video material:

The first and most important thing is that the teacher should select the material taking into account all the necessary conditions and should be well acquainted with the plot of the video.

- The teacher should think over a plan for conducting a lesson with the use of video material.

- The teacher should always check the recording before the lesson starts: quality, recording format, sound.

- The device itself should also be checked in advance.

- The teacher should be sure that he or she is familiar with the settings of the player in order to troubleshoot any problems.

- It is advisable for the teacher to use additional material (pictures, handouts) when working with the video.

- Before playing the video, you should make an introduction and explain the task to the students and ensure complete silence during the video.

It is equally important to analyze the stages of working with video material and methodological recommendations:

1. Pre-viewing is the stage of preliminary removal of language and linguistic and country-specific difficulties.

The first thing to do at this stage is to motivate students and set them up for work. The teacher can ask the following questions: "What do you know about this topic? What do you expect to see in the movie, video, or advertisement?"

The pre-demonstration stage also introduces and reinforces new vocabulary, authentic colloquial phrases, clichés, analyzes linguistic and country-specific material, and forms meaningful guidelines for perceiving the film.

The following tasks can be used at this stage:

1) read and translate new words and phrases that ease the difficulties of comprehension;

2) watch a fragment of the movie and determine the topic of this fragment; guess the meaning of words based on their description;

3) using the new vocabulary, characterize a character or describe a specific place;

4) watch a movie clip with dialogue, guess the meaning of unfamiliar words from the context and understand the characters' remarks;

5) watch a movie with dialog and restore the characters' lines with the sound off, etc.

Demonstration (while watching) – activation of students' language activity and development of information perception skills. At this stage, attention is focused on finding out the content of the film, identifying the issues raised there, and paying attention to the characters in the film or video fragment. This stage is very important because it is the basis for the development of verbal and written language skills.

Examples of tasks at this stage include:

Freeze-frame control (used with/without sound and with/without images as in the above technique):

- with sound, pausing at the beginning of each line, the teacher asks students to guess what will be said (to make a certain prediction). Then you can immediately compare the result with the actual content of the lines by playing each one separately;

- with sound, stopping at important places of the plot/action, the teacher asks questions about the situation (what happened/what will happen next);

- pause on the characters' facial expressions to predict their thoughts, feelings, etc;

- watch the movie further and compare their notes with the further development of the plot;

- stop watching the movie and talk about the events of the last episode;

- watch an episode of the movie with the sound off and guess what the characters were talking about;
- watch the episode again and compare your assumptions with the events that take place in the episode;
- while watching a movie, write down key words and phrases that correspond to specific episodes of the movie;
- make a summary while watching the movie;
- while watching the movie, fill in the gaps in the proposed text that reveals the brief content of the movie.

The After-viewing stage is closely related to the two previous stages and is its logical continuation.

After watching the movie, students discuss and exchange their impressions in order to identify the peculiarities of its emotional and logical perception. Students should not only understand the general content of the film, but also remember its specific episodes, evaluate events, characterize the characters, and use the language material learned during the pre-demonstration and demonstration stages.

To understand how well students have mastered the content of the video material, you can ask the following questions:

What is your opinion about the viewed video fragment?

What is this video clip about?

Who are the main characters? What are their names? Which of them do you like and vice versa? Why?

What is the main idea or problem of the video?

What moments of the video fragment made an impression? Why?

The post-demonstration tasks can be organized in the form of a discussion, debate, verbal, or written statement on the topic of the video fragment. Particular attention at this stage should be paid to tasks for the development of verbal and written speech, for the reproduction of extended monologues and dialogues. For example:

- retell the plot of a video fragment;
- watch a video without sound and tell where the characters are and what their relationships are;

- monologues and dialogues of the characters; describe the events taking place on the screen one by one (with the sound off);

- role-play episodes from the movie; compare the characters; their behavior, speech, lifestyle;

- express their opinion about a particular character, predict his/her further actions; write a biography of one of the characters;

- write a letter to a friend in the form of a movie episode;

- compare the realities of the country in the movie with the realities of their own country;

- write a review of the movie;

- come up with an alternative ending to the movie;

- prepare a report on one of the topics covered in the movie.

The proposed work with authentic video materials gives the educational process a maximum communicative focus, bringing it closer to the conditions of real communication.

Thus, the effectiveness of working with authentic video materials in English classes will depend entirely on the teacher's skill. The teacher should organize the work with the video fragment properly, using the necessary forms and techniques, teaching children to analyze and summarize facts, comprehend the information received during reading.

At first, the teacher should organize work on predicting the nature, theme of the video and the main content. After the students have made their predictions, they should be asked to watch the video. If the prediction was wrong, then watching the entire video will help them correct their assumptions about the topic, nature, and content.

Then the teacher should organize the work of finding the main information in the video. Students should comprehend all the information they have received and formulate the main idea of the video.

In the conclusion, students should summarize the information received and formulate the main idea of the video, as well as express their personal opinion on the issues covered in it.

Conclusions and research perspectives. The main goal of teaching a foreign language in the modern education system is to develop communicative competence in the participants in the educational process. In the context of globalization, when English has become an integral part of tourism, culture, economics, law, science and education, this is especially important.

Success in learning a foreign language directly depends on teaching methods. Learning to speak is a very laborious and rather lengthy process, so one of the main difficulties faced by teachers is the problem of students' lack of motivation to learn a foreign language. However, the use of video materials motivates, interests students, and encourages them to speak.

The effectiveness of working with authentic video materials in foreign language classes will depend entirely on the skill of the teacher, who must properly organize the work with the video fragment, using the necessary forms and techniques, teaching students to analyze and summarize facts, comprehend the information received during the viewing. Thus, the use of authentic video materials in English language lessons is one of the most effective means of teaching speaking.

The use of authentic video materials in the process of teaching English provides immersion in real communication of native speakers, demonstrates all the specifics of this communication, including emotional coloring, natural speech rate, connotative vocabulary, realities, facial expressions, gestures. Authentic video materials show speech actions in a real-life situation with the presence of a cultural component of the language, which contributes to significant progress in terms of learning to speak.

Thus, authentic video materials have a great potential for developing students' sociolinguistic competence in learning English. These materials contain information about various spheres of life and activities in the country of the target language, create the illusion of being present in it and provide additional information about its culture, and make communication authentic.

However, the topic of developing speaking skills through the use of authentic video materials has not been fully researched and requires consideration of diverse material with the development of tasks for its processing.

REFERECES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bachynska, N.Ya. (2021). Vykorystannia videomaterialiv dlia navchannia inozemnoi movy kursantiv VVNZ ta viiskovosluzhbovtiv [The use of video materials for foreign language training of high school cadets and military personnel]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynskyi*. Odesa, 3 (136), 104-110. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2021-3-14> [in Ukrainian].
2. Borysova, N.V. (2023). Nestandardni pryomy yak skladova formuvannia komunikativnoi kompetentsii pry navchanni maibutnikh vchyteliv anhliiskoi movy [Non-standard methods as a component of the formation of communicative competence in the training of future teachers of the English language]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. – Current issues of humanitarian sciences*, vol. 59, 221-226. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-34> [in Ukrainian].
3. Duka, M. (2017). Vlastyvosti metodychnoho potentsialu avtentychnykh videomaterialiv dlia formuvannia anhlomovnoi kompetentnosti v dialohichnomu movlenni [Properties of the methodological potential of authentic video materials for the formation of English-language competence in dialogic speech]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii: naukovyi zhurnal. – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal*. Sumy: A.S. Makarenko Publishing House of the Sumy DPU named after A.S. Makarenko, 8 (72), 259-270. DOI 10.24139/2312-5993/2017.08/259-270 [in Ukrainian].

4. Ellis, G. (2016). *Learning to Learn English*. Cambridge University Press, 25-26 [in English].
5. Hariri, A., & Lina Aris Ficayuma. (2023). The use of authentic material in English classroom teaching: Indonesian New Curriculum. *IJET (Indonesian Journal of English Teaching)*, 12(1), 94-103. DOI: 10.15642/ijet2.2023.12.1.94-103 [in English].
6. Hudyma, H.B., & Slodynytska, Yu.R. (2022). Vykorystannia avtentychnykh materialiv na zaniattiakh z anhliiskoi movy u zakladakh vyshchoi osvity [Use of authentic materials in English language classes in higher education institutions]. *Zakarpatski filolohichni studii. – Transcarpathian Philological Studies*, 27, 106-110. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2022.27.1.18 [in Ukrainian].
7. Kachur, I.I. (2020). Vykorystannia avtentychnykh materialiv yak kreatyvnyi pidkhid do vyvchennia inozemnoi movy [The use of authentic materials as a creative approach to learning a foreign language]. *Teoriia ta metodyka navchannia (z haluzei znan) – Theory and teaching methods (from fields of knowledge)*, 21, tom 2, 13-15 [in Ukrainian].
8. Mudryk, O.V. (2022). Osoblyvosti vykorystannia informatsiynykh videotekhnolohii pid chas vyvchennia inozemnoi movy [Peculiarities of using informational video technologies during foreign language learning]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 80, tom 2, 87-91. DOI: 10.32840/1992-5786.2022.80.2.16 [in Ukrainian].
9. Pramuja, Baydilla. (2021). Tips and Tricks to Streamline and Train Confidence in Speaking English Definition of Speaking. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/355916638_Tips_and_Tricks_to_Streamline_and_Train_Confidence_in_Speaking_English_Definition_of_Speaking [in English].
10. Riabokuchma, T.O., & Horbachenko, A.L. (2021). Zastosuvannia avtentychnykh videomaterialiv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy dlia zabezpechennia efektyvnoho opanuvannia navychok slukhannia zdobuvachamy vyshchoi osvity [Application of authentic video materials in the process of learning a foreign language to ensure effective mastery of listening skills by students of higher education]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova – Scientific journal of the M.P. Drahomanov NPU*, 79, tom 2, 90-94. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.2.19 [in Ukrainian].
11. Romaniuk, L.V., & Rusanovska, T.V. (2017). Kryterii vidboru avtentychnykh materialiv u protsesi navchannia inozemnoi movy studentiv nemovnykh spetsialnoste. [Criteria for the selection of authentic materials in the process of foreign language learning for students of non-linguistic majors]. *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific notes of the International Humanitarian University*. Retrieved from: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v27/40.pdf> [in Ukrainian].
12. Tarnopolskyi, O.B., & Kabanova, M.R. (2019). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov ta yikh aspektiv u vyshchii shkoli [Methods of teaching foreign languages and their aspects in higher education]*. Dnipro: Alfred Nobel University, 256 [in Ukrainian].
13. Widyastuti. (2017). Authentic Material and Automaticity for Teaching English. *Register journal, Language & Language Teaching Journals*, 1, vol. 10, 83-100. DOI: 10.18326/rgt.v10i1.83-100 [in English].
14. Zozulia, I.E., Stadnyi, A.S., & Slobodianiuk, A.A. (2022). *Audiovizualni zasoby navchannia v protsesi formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti [Audiovisual means of learning in the process of formation of foreign language communicative competence]*. Retrieved from: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35734/108475.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [in Ukrainian].

Received: November 20, 2023

Accepted: December 12, 2023

UDC 159.942.5.[37.011.3-051:81'243]:355.01
DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.8

THE SEMINAR AS A PREVENTION OF THE SYNDROME OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS BURNOUT IN THE CONDITIONS OF WAR

L. P. Letiutcha*, O. B. Skliarenko**

The study is devoted to the issue of prevention of the syndrome of professional (emotional) burnout of foreign language teachers in the context of a full-scale Russian invasion. The purpose of the article is to highlight the means of preventing professional (emotional) burnout of foreign language teachers on the example of the developed set of exercises as a self-regulation technique, which will be an impetus for increasing tolerance to failure and uncertainty, developing self-control skills, stabilising self-esteem and increasing confidence in their own competence. Research methods. To achieve the goal, the following methods were used: theoretical (analysis of scientific literature on the topic), empirical (development of a set of exercises as an effective method of self-regulation aimed at preventing symptoms of professional (emotional) burnout). Study Results. The relevance of the proposed study is determined due to the constant confrontation of a foreign language teacher with the influence of negative psychological moments that have significantly intensified in the context of the threat during the Russian-Ukrainian war, on the one hand, and the growing demands of society on teachers of this speciality due to the proclamation of English as the language of international communication in Ukraine, on the other. The article describes the destructive effect of the syndrome of professional (emotional) burnout of a foreign language teacher, which leads not only to a decrease in the sense of competence, self-dissatisfaction, the formation of low self-esteem (professional and personal), but also to a negative self-perception in general. It is proposed to develop a set of exercises as a preventive method of self-regulation, which will allow foreign language teachers to overcome the state of burnout, prevent its manifestation, and minimise its consequences. Conclusions. Professional (emotional) burnout is one of the most common obstacles to a teacher's professionalism, creativity and self-realisation, and most importantly, it provokes a loss of understanding with students. Having made an attempt to analyse the concept of professional (emotional) burnout in foreign language teachers during the full-scale Russian invasion, the authors conclude that it is possible to preserve psychological health, avoid undesirable emotional states and the development of professional (emotional) burnout syndrome, and prevent the destruction of personality, provided that there is such a human quality as emotional stability. It has been determined that self-regulation can be considered an effective tool for emotional stability on the part of the teacher, which is appropriately implemented in the developed set of exercises. The proposed exercises correlate with the motivational, reflective,

* Candidate of Philological Sciences (PhD in Philology), Docent
(Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav)
letinna@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0481-850X

** Candidate of Philological Sciences (PhD in Philology), Docent
(Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav)
lesiaskliarenko82@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3412-6560

emotional and volitional, and activity components of the structural organisation of self-regulation and are able to counteract the syndrome of professional (emotional) burnout of a foreign language teacher in wartime. The study prospect is to further develop the issue of studying the peculiarities of professional (emotional) burnout of foreign language teachers during the war, taking into account the gender approach.

Keywords: russian intervention, emotional burnout syndrome, foreign languages teacher, prevention, seminar

ЗАСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО (ЕМОЦІЙНОГО) ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ВІЙНИ

А. П. Летюча, О. Б. Склярєнко

Дослідження присвячене питанню профілактики синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземних мов в умовах повномасштабного російського вторгнення. **Мета статті** – на прикладі розробленого комплексу вправ як прийому саморегуляції висвітлити засоби профілактики професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземної мови, що стане поштовхом до підвищення толерантності до невдач та невизначеності, формування навичок самоконтролю, стабілізації самооцінки та збільшення довіри до власної компетентності. **Методи дослідження.** Для досягнення мети використано такі методи: теоретичні (аналіз наукової літератури з досліджуваної теми), емпіричні (розробка комплексу вправ як дієвого прийому саморегуляції, направленою на профілактику симптомів професійного (емоційного) вигорання). **Результати дослідження.** Визначена актуальність пропонованого дослідження, зумовлена постійним протистоянням вчителя іноземної мови впливу негативних психологічних моментів, що значно посилюються в умовах загрози під час російсько-української війни, з одного боку, та зростаючими вимогами з боку суспільства до вчителів цього фаху в силу проголошення англійської мови мовою міжнародного спілкування в Україні – з іншого. Охарактеризовано деструктивну функцію синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителя іноземної мови, що призводить не тільки до зниження почуття компетентності, невдоволення собою, формування заниженої самооцінки (професійної та особистісної), а й загалом – до негативного самосприйняття у професійному плані. Запропоновано розробку комплексу вправ як профілактичного прийому саморегуляції, що дозволить вчителям іноземної мови вийти зі стану вигорання, запобігти його прояву, мінімізувати наслідки. **Висновки.** Професійне (емоційне) вигорання є однією з найпоширеніших перешкод до професіоналізму, творчості та самореалізації педагога, а головне – провокує втрату порозуміння з учнями. Здійснивши спробу аналізу поняття професійного (емоційного) вигорання у вчителів іноземної мови під час повномасштабного російського вторгнення, автори дійшли висновку, що зберегти психологічне здоров'я, уникнути небажаних емоційних станів та розвитку синдрому професійного (емоційного) вигорання, не допустити деструкції особистості можна за умови наявності такої якості людини, як емоційна стійкість. Визначено, що дієвим інструментом емоційної стійкості з боку вчителя можна вважати саморегуляцію, що доречно реалізується у розробленому комплексі вправ. Пропоновані вправи корелюються із мотиваційним, рефлексивним, емоційно-вольовим та діяльнісним компонентами структурної організації саморегуляції та здатні протидіяти синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителя іноземної мови в умовах війни. **Перспективу дослідження** вбачаємо у подальшій розробці питання щодо вивчення особливостей професійного (емоційного) вигорання під час війни учителів іноземної мови, враховуючи гендерний підхід.

Ключові слова: російське вторгнення, синдром емоційного вигорання, учитель іноземної мови, профілактика, саморегуляція, вправа.

Introduction of the issue. The emergence of the syndrome of professional (emotional) burnout among teachers became especially relevant after the full-scale russian invasion, when

Постановка проблеми. Особливої актуальності виникнення синдрому професійного (емоційного) вигорання серед вчителів набуло після повномасштабного російського

many teachers (especially foreign language teachers) were forced to change their place of residence or even go abroad because of the war. The lack of live communication with students in the usual classroom, the inability to work online unhindered and systematically due to frequent power outages, constant air raids, domestic discomfort, a wide range of responsibilities, increased responsibility and the need for continuous professional development – all this disrupted the established working regime and narrowed the possibilities for proper rest [4].

According to the results of Go Global's research, which were announced at the press conference "Educational Front. The impact of war on educators": "54% of respondents experience professional burnout and admit to needing psychological help" [7]. "Before the full-scale invasion, teachers talked about material, technical, and methodological support. Almost no one talked about mental health. But now, psychological and methodological support is at the top of the list of needs" [6]. All this confirms the relevance of our study.

In the modern world, special attention has been paid to the problem of studying the professional (emotional) burnout of foreign language teachers. This is due to the growing demands of society on teachers of this profession and their role in educational activities, as the profession of foreign language teacher is gaining more and more social significance. An important factor in this was the submission by the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of a draft law that "seeks to consolidate the status of English as a "language of international communication" [2].

Thus, it is quite natural that in order to fulfil their professional mission, foreign language teachers should have, on the one hand, deep theoretical and practical knowledge, and, on the other hand, a psychological resource that will allow them to solve professional tasks in a quality manner. The depletion of this resource leads to the teacher's "professional burnout", the danger of which lies

вторгнення, коли через війну багато хто з педагогічних працівників (особливо вчителів іноземної мови) був вимушений змінити місце проживання або взагалі виїхати за кордон. Відсутність живої комунікації з учнями у звичній навчальній аудиторії, неможливість безперешкодно і системно працювати в режимі online через часте відключення електрики, постійні повітряні тривоги, побутовий дискомфорт, широке коло обов'язків, підвищена відповідальність та необхідність постійного професійного удосконалення – все це порушило усталений робочий режим, звузило можливості повноцінного відпочинку [4].

За результатами дослідження Go Global, які були озвучені на прес-конференції "Освітній фронт. Вплив війни на освітян": "54% опитаних відчувають професійне вигорання й зізнаються, що потребують психологічної допомоги" [7]. "До повномасштабного вторгнення вчителі говорили про матеріальну, технічну, методичну підтримку. Майже ніхто не говорив про психічне здоров'я. Але зараз серед потреб на першому місці психологічно-методична підтримка" [6]. Усе це засвідчує актуальність нашого дослідження.

У сучасному світі особливу увагу почали приділяти проблемі дослідження професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземних мов. Це зумовлено зростаючими вимогами з боку суспільства до вчителів цього фаху та їхньої ролі в навчальній діяльності, оскільки професія вчителя іноземних мов набуває все більшої соціальної значущості. Важливим фактором цього стало внесення Президентом України до Верховної Ради проекту закону, який "прагне закріпити статус англійської як "мови міжнародного спілкування" [2].

Отже, цілком закономірним є те, що вчитель іноземної мови, щоб виконувати свою професійну місію, повинен мати, з одного боку, глибокі теоретичні й практичні знання, з іншого, – психологічний ресурс, який дозволить якісно розв'язувати професійні завдання. Виснаження цього ресурсу призводить до "професійного вигорання" вчителя, небезпека якого полягає,

primarily in the decrease in the teacher's own performance, deformation of his/her personality, which at the same time affects the psychological state of students, their attitude to learning, motivation, etc.

The set of processes and manifestations of this condition is called emotional burnout syndrome (EBS). As the literature review has shown, today there is no terminological consistency in the circles of scholars dealing with the problems of professional burnout. In this article, we support the opinion of researchers who are inclined to believe that such phrases as "professional burnout", "emotional burnout", "mental (professional) burnout" used to refer to the same phenomenon can be considered synonymous [4: 172].

Today, the WHO has recognised emotional burnout syndrome as one of the most dangerous phenomena in the life of a modern person. It is included in the international classification of diseases ICD-10 in a separate diagnostic taxon Z73 (problems associated with difficulties in managing one's life). Scientific research confirms the danger of this phenomenon. Defining the essence of professional burnout syndrome, scientists associate it with the improper integration of a specialist into the field of professional activity, which is «accompanied by a loss of motivation for personal and professional growth, a significant weakening of competitiveness not only in the profession but also in life in general, and even negatively affects his or her physical and psychological health" [11].

Therefore, researchers are faced with the issue of developing certain mechanisms that would help prevent and improve this situation of teachers.

Current state of the issue. Every year, more and more theoretical and empirical works are devoted to the study of professional (emotional) burnout. Today, the issue of professional (emotional) burnout, as mentioned above, does not lose its relevance and is being addressed by researchers in various directions. In particular, T. Krasiuk and A. Fedorchenko analyse the peculiarities of teachers' professional burnout and ways of its prevention, as well as the organisation of work of academic staff under martial law.

насамперед, у зниженні ефективності роботи самого вчителя, деформації його особистості, що водночас впливає на психологічний стан учнів, їхнє ставлення до навчання, мотивацію тощо.

Сукупність процесів та проявів такого стану отримала назву синдрому емоційного вигорання (СЕВ). Як показав огляд літератури, на сьогодні в колах науковців, які займаються проблемами професійного вигорання, не існує термінологічної усталеності. У цій статті ми підтримуємо думку дослідників, які схиляються до того, що вживані на позначення одного і того самого явища таких словосполучень як "професійне вигорання", "емоційне вигорання", "психічне (професійне) вигорання" можна вважати синонімічними [4: 172].

Нині синдром емоційного вигорання визнано ВООЗ одним із найбільш небезпечних явищ у житті сучасної людини. Він внесений до міжнародної класифікації хвороб МКХ-10 в окремий діагностичний таксон Z73 (проблеми, пов'язані з труднощами управління своїм життям). У наукових дослідженнях знаходимо підтвердження небезпеки цього явища. Визначаючи суть синдрому професійного вигорання, науковці пов'язують його з неналежною інтеграцією фахівця у сферу професійної діяльності, що "супроводжується втратою мотивації до особистісного і професійного зростання, істотним послабленням конкурентоздатності не тільки у професії, а й у житті загалом, і навіть негативно позначається на його фізичному та психологічному здоров'ї" [11].

Тому перед дослідниками стоїть питання розробки певних механізмів, які б сприяли запобіганню та покращенню такого стану освітян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню професійного (емоційного) вигорання з кожним роком присвячується все більше теоретичних та емпіричних робіт. Сьогодні питання професійного (емоційного) вигорання, як було зазначено вище, не втрачає своєї актуальності та реалізується дослідниками у різних напрямках. Зокрема, аналіз особливостей професійного вигорання педагогів та шляхи його профілактики,

The authors identified the main factors that negatively affect the psychological state of educators in their professional activities, which lead to professional burnout of pedagogical and scientific-pedagogical workers, outlined ways to overcome this syndrome in educators and concluded that in order to implement measures to protect employees and prevent occupational risks, it is necessary to supplement the Labour Code of Ukraine with provisions on professional burnout [4]. O. Sereda [10: 31] considers one of the means of combating professional burnout to be providing a teacher with a long-term leave for a "reset" (sabbatical), which literally translates from English as "to stop doing something". An extensive and thorough development of a programme for the prevention of professional burnout syndrome (framework programme, social and psychological training, methodological recommendations) for teaching staff of general secondary education institutions of various forms of ownership was studied by V. Teslenko [11]. The study by D. Romanovska presents the technology of emotional self-regulation development as a component of the system of psychosocial support and preservation of mental health of a teacher, which has been tested in educational institutions and in-service training courses for teachers [8]. The components of professional self-regulation of a teacher, the author's methodology for harmonising teacher's self-regulation in wartime are described in the work of N. Senovska [9].

Outline of unresolved issues brought up in the article. In our opinion, it is important not only to theoretically substantiate the problem, but also to suggest ways to help foreign language teachers avoid burnout. We believe that the most important task in this regard is to study prevention measures that will help minimise the consequences of professional (emotional) burnout, which is not fully understood in scientific circles and remains a priority today.

Aim of research is to develop and describe the preparation and implementation of a set of exercises as a self-regulation technique, which is a kind

організацію праці науково-педагогічних працівників в умовах воєнного стану досліджують Т. Красюк, А. Федорченко. Автори визначили головні чинники, що негативно впливають на психологічний стан працівників освіти у професійній діяльності, які призводять до професійного вигорання педагогічних та науково-педагогічних працівників, окреслили шляхи подолання цього синдрому в освітян та дійшли висновку, що для реалізації заходів із захисту працівників та запобігання професійним ризикам, назріла необхідність доповнити КЗпП України нормами, присвяченими професійному вигоранню [4]. О. Серєда [10: 31] одним із засобів боротьби з професійним вигоранням вважає надання педагогу довготривалої відпустки для "перезавантаження" (sabbatical), що з англійської буквально перекладається як "перестати що-небудь робити". Розлогу та ґрунтовну розробку програми профілактики синдрому професійного вигорання (рамкову програму, соціально-психологічний тренінг, методичні рекомендації) педагогічного персоналу закладів загальної середньої освіти різних форм власності дослідила В. Тєслєнко [11]. Дослідження Д. Романовської представляє технологію розвитку емоційної саморегуляції як складової системи психосоціальної підтримки та збереження психічного здоров'я педагога, яку апробовано в закладах освіти та на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників [8]. Компоненти професійної саморегуляції педагога, авторська методика гармонізації саморегуляції педагога в умовах війни описані у праці Н. Сєновської [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. На наше переконання, важливо не лише теоретично обґрунтувати проблему, а й запропонувати шляхи, що дозволять учителям іноземної мови уникнути стану вигорання. Найголовнішим завданням у цьому вважаємо дослідження заходів профілактики, що допоможуть мінімізувати наслідки професійного (емоційного) вигорання, що є не до кінця з'ясоване у наукових колах та

of psycho-hygienic means in the crisis conditions of the war against professional (emotional) burnout of foreign language teachers.

Results and discussion. Emotional burnout syndrome (EBS) was first described in 1974 by the American psychologist Herbert Freudenberger [13], who applied the term "burnout" to people working in the field of social assistance, medicine, and education. In 1974, G. Freudenberger wrote the book "Burnout: The High Cost of High Achievement", where he outlined the main symptoms of SEB: fatigue, exhaustion after active professional activity; psychosomatic problems; negative relationships with patients; negative attitude to the activity performed; aggressive tendencies; negative attitude to oneself; anxiety, pessimism, depression, a sense of meaninglessness of the events, and feelings of guilt [13].

A decrease in the sense of competence in the activities of a foreign language teacher, dissatisfaction with oneself, the formation of low self-esteem (professional and personal) leads to negative self-perception in professional terms. In this regard, the syndrome of professional (emotional) burnout allows us to consider this phenomenon as a professional destruction under the influence of work stress, and recently – under the influence of constant anxiety about their own condition and the condition of students as a result of russian aggression.

According to researchers, the syndrome of professional (emotional) burnout is one of the most common forms of professional destruction in the current conditions [5]. Professional destructions are understood as "gradually accumulating stable negative changes in the personality of the labour subject and the content and structure of his/her activity" [5].

Professional destruction is perceived as an element of professional maladjustment. Then there are the consequences of professional destruction, which are externalised in external behaviour and cause a negative

залишається у пріоритеті сьогодні. **Мета дослідження:** розробити та описати підготовку й проведення комплексу вправ як прийому саморегуляції, що є своєрідним психогігієнічним засобом у кризових умовах війни проти професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Синдром емоційного вигорання (СЕВ) був вперше описаний в 1974 році американським психологом Г. Фрейденбергером (Herbert Freudenberger) [13], який термін "вигорання" застосував до людей, які працюють у сфері соціальної допомоги, медицини, освіти. У 1974 році Г. Фрейденбергер написав книгу "Вигорання: висока ціна високих досягнень" (Burnout: The High Cost of High Achievement), де виклав основні симптоми СЕВ: втома, виснаження після активної професійної діяльності; психосоматичні проблеми; виникнення негативних відносин з пацієнтами; негативне налаштування до виконуваної діяльності; агресивні тенденції; негативне ставлення до себе; тривожний стан, песимізм, депресія, відчуття безглуздості подій, що відбуваються, почуття провини [13].

Зниження почуття компетентності у діяльності вчителя іноземної мови, невдоволення собою, формування заниженої самооцінки (професійної та особистісної) призводить до негативного самосприйняття у професійному плані. У зв'язку з цим синдром професійного (емоційного) вигорання дозволяє розглядати цей феномен як професійну деструкцію під впливом робочих стресів, а останнім часом – під впливом постійного хвилювання за свій стан та стан учнів унаслідок російської агресії.

Як зазначають дослідники, синдром професійного (емоційного) вигорання є однією із розповсюджених у теперішніх умовах форм професійних деструкцій [5]. Під професійними деструкціями розуміються "поступово накопичувані стійкі негативні зміни особистості суб'єкта праці та змісту і структури його діяльності" [5].

Професійна деструкція сприймається як елемент дезадаптації фахівця. Далі

reaction of others and can lead to explicit and implicit conflict situations.

To the greatest extent, professional destruction is expressed in "the person-to-person system". The signs of professional destruction include both violations in human activity and behaviour and professional changes in personality that do not comply with the norms of professional ethics and deontology and are not approved by public opinion.

Many meanings of the analysed concept have been identified in terms of terminology and content, but in all sources it is considered as a complex multidimensional phenomenon and remains relevant to scholars today. The state of professional (emotional) burnout is characterised by physical, mental and emotional exhaustion of a specialist, which makes it impossible for him/her to perform his/her duties and, in extreme cases, leads to psychosomatic diseases. In other words, this phenomenon occurs when a person spends his or her emotional energy for a long time and does not have the time and opportunity to replenish it.

If we turn to the profession of a teacher, the impact of numerous emotional factors (both objective and subjective) causes them to feel dissatisfied, deteriorate their health and mood, and accumulate fatigue. These indicators characterise the intensity of work, which leads to professional crises, stress, exhaustion and burnout. The result of these processes is a decrease in the effectiveness of the teacher's professional activity: he/she ceases to cope with his/her duties, loses the creative spirit in relation to the subject and product of his/her work, deforms his/her professional relations and communication in general.

We support the opinion of scientists who say that it is possible to avoid undesirable emotional states and the development of professional (emotional) burnout syndrome, to prevent the destruction of personality, provided that a person has such a quality as emotional stability. Emotional stability is a

йдуть наслідки професійних деструкцій, які екстеріоризуються у зовнішній поведінці та викликають негативну реакцію оточуючих, а також можуть призводити до явних та неявних конфліктних ситуацій.

Найбільшою мірою професійна деструкція виражена у системі "людина – людина". До ознак професійної деструкції відносяться як порушення в діяльності й поведінці людини, так і професійні зміни в особистості, які не відповідають нормам професійної етики і деонтології і не схвалюються суспільною думкою.

Термінологічно та змістовно виявлено багато значень аналізованого поняття, але у всіх джерелах воно розглядається як складне багатоаспектне явище та залишається й сьогодні актуальним для науковців. Стан професійного (емоційного) вигорання характеризується фізичним, розумовим та емоційним виснаженням фахівця, що унеможливає виконання ним своїх обов'язків та, у крайньому разі, призводить до психосоматичних захворювань. Іншими словами, таке явище виникає в ті моменти, коли людина протягом тривалого часу витрачає свою емоційну енергію і при цьому не має часу і можливості для того, щоб її поновити.

Якщо звернутися до професії педагога, то дія численних емоціогенних факторів (як об'єктивних, так і суб'єктивних) викликає у них почуття незадоволеності, погіршення самопочуття і настрою, накопичення втоми. Ці показники характеризують напруженість роботи, що призводить до професійних криз, стресів, виснаження та "вигорання". Результатом цих процесів є зниження ефективності професійної діяльності вчителя: він перестає справлятися зі своїми обов'язками, втрачає творчий настрій щодо предмета і продукту своєї праці, деформує свої професійні відносини, комунікації загалом.

Ми підтримуємо думку науковців, які свідчать, що уникнути небажаних емоційних станів та розвитку синдрому професійного (емоційного) вигорання, не допустити деструкції особистості можливо за умови наявності такої якості

personality trait that manifests itself in stressful conditions of activity in the form of stable emotions that help to maintain the direction and nature of actions adequate to the situation and goals set by a person [3: 126]. Teacher's emotional stability depends on the desire to act. In our opinion, timely self-regulation can become such an effective form, which is a kind of psycho-hygienic means and an excellent way of resource mobilisation in the crisis conditions of war.

The core of the concept of "self-regulation" in the context of psychological and pedagogical sciences is "an individual's awareness of reality, his/her position, goal and regulation of activity (external and internal) to ensure his/her own position" [9: 61]. The definition of "self-regulation" [1: 219] as "the management of one's psycho-emotional state, which is achieved by influencing a person with the help of words, mental images, muscle tone and breathing" includes tools of influence that are quite relevant for English language teachers.

In structural terms, teacher's professional self-regulation includes motivational, reflective, emotional and volitional, and activity components [9: 62].

One of the most effective methods of self-regulation is specially selected exercises. According to the definition of the dictionary, "exercise" is "the development of certain qualities, skills through constant, systematic work"; "a special task performed to acquire certain skills or consolidate existing knowledge" [12]. The implementation of the proposed exercises, the main purpose of which is to prevent the syndrome of professional (emotional) burnout of foreign language teachers, in our opinion, encourages self-knowledge, active learning, development and improvement of skills and abilities of professional activity.

It is important to note that the teacher has the opportunity to independently plan the course of action to achieve the goal, adjusting the exercises according to the circumstances in which he or she finds himself or herself during the war.

людини, як емоційна стійкість. Емоційна стійкість – це властивість особистості, що виявляється в напружених умовах її діяльності у вигляді стабільних емоцій, що сприяють збереженню спрямованості та характеру дій, адекватних ситуації та цілям, поставлених людиною [3: 126]. Емоційна стійкість учителя залежить від бажання діяти. На наше переконання, такою дієвою формою може стати своєчасна саморегуляція, що є своєрідним психогігієнічним засобом та відмінним способом ресурсування в кризових умовах війни.

Ядром поняття "саморегуляція" у контексті психолого-педагогічних наук є "усвідомлення особистістю дійсності, свого становища, мети та регуляція активності (зовнішньої і внутрішньої) для забезпечення власної позиції" [9: 61]. У визначенні поняття "саморегуляції" [1: 219] як "управління своїм психоемоційним станом, що досягається шляхом впливу людини на саму себе за допомогою слів, уявних образів, управління м'язовим тонусом і диханням" зазначені інструменти впливу, які є цілком релевантними для вчителів англійської мови.

У структурному відношенні фахова саморегуляція вчителя містить мотиваційний, рефлексивний, емоційно-вольовий та діяльнісний компоненти [9: 62].

Одним із дієвих прийомів саморегуляції вважаємо спеціально підібрані вправи. За визначенням тлумачного словника "вправа" – це "розвиток певних якостей, навичок постійною, систематичною роботою"; "спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань" [12]. Виконання запропонованих вправ, основною метою яких є профілактика синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземної мови, на нашу думку, спонукає до самопізнання, активного навчання, вироблення й удосконалення вмінь та навичок фахової діяльності.

Важливо зауважити, що учитель має можливість самостійно планувати хід дій щодо досягнення поставленої мети, коригуючи виконання вправ згідно з

We consider it expedient to determine the teacher's awareness of the following factors in the implementation of the proposed exercises: 1) creating a favourable psychological microclimate, own readiness; 2) understanding the main content of the exercise; 3) expected results, comparing expectations with the results obtained.

обставинами, в яких він перебуває під час війни.

Вважаємо за доцільне визначити усвідомлення вчителем наступних чинників виконання пропонованих вправ: 1) створення сприятливого психологічного мікроклімату, власної готовності; 2) розуміння основного змісту вправи; 3) очікувані результати, порівняння очікувань із отриманими результатами.

Table 1.

Characteristics of the structure and content of self-regulation exercises

Name and content of the structural component of professional self-regulation (according to the method of N. Senovska [9]).	Exercise, its content and instructions	Expected results (according to the methodology of N. Senovska [9]).
Motivational shapes values and motives	<i>"Our expectations"</i> . Instruction: "Each of us expects something from a new venture. What do I expect from this exercise?" (write on the left side of the sheet). What are you willing to invest in the exercise? (Write on the right side of the sheet). What you write down may change as you go through the exercises. You may get something you don't expect. Much will depend on how active you are.	determines conscious moral concepts, general cultural and professional values, requirements for oneself and one's activities
Reflective forms knowledge and experience	<i>"Narration on behalf of the subject"</i> . Instructions: "Choose any object. It can be something you are wearing or something else. Tell on its behalf about its life, how it treats others, how it would like to be treated, what its problems are". <i>"Who I am"</i> . Instructions: "Write the numbers from 1 to 20 in the column and answer the question 20 times: "Who am I?". Use characteristics, qualities, feelings and interests to describe yourself, starting each sentence with the pronoun "I". <i>"A compliment with a plus"</i> . Instructions: "Take a good look at yourself in the mirror. You now have the opportunity to say nice things to yourself. Let it be a compliment. The difficulty of this exercise is that it is sometimes too difficult to give yourself compliments. We build a compliment according to the scheme: "Yes, I am... (repeat the compliment), and besides, I am also...".	compares his/her experience with the experience of other teachers, is aware of positive and negative results of his/her activity, evaluation and self-assessment, identifies qualities that contribute to mastering the profession

<p>Emotional and volitional forms self-control, mood</p>	<p>"The shop of feelings". Instructions: "Imagine that you have come to a shop. This is not a simple shop – here you can sell any of your feelings and get another feeling you want in return. Which feelings do you want to get rid of and which ones do you want to get in return? But keep in mind that you cannot get back the feeling you have sold. Therefore, try to describe the feeling you want to sell in detail: what it looks like, what it feels like, its size, whether it is heavy or light, etc. This will help you to make sure that you really need to get rid of this feeling".</p>	<p>able to show restraint, respond emotionally to students' requests, be aware of their own feelings, regulate professional relationships and communication</p>
<p>Activity-based forms skills and abilities</p>	<p>"Turning problems into goals". Instruction: "Each of us has our own problems. Many of them can be solved if we can imagine them as goals that we would like to achieve. Let's try to do this. 1) Make a list of problems that you would like to solve as soon as possible. Here is an approximate list of questions to help you with this:</p> <ul style="list-style-type: none"> • What do I really want to do, to have, what do I want to achieve? • What can bring me pleasure in a time of war? • In what areas of life would I like to improve my skills? • What has recently occupied my thoughts, burdened me or made me angry, besides the war? • What do I complain about most often, apart from the war? <p>2) Describe the problem you would like to solve first. Imagine it as objectively as possible. 3) Set a goal that you could achieve. What do you need to do to make your problem disappear or at least become less acute?"</p> <p>"Shelter". Instructions: "Imagine that you have a comfortable, safe place to hide in whenever you want. Imagine a hut in the mountains or a forest valley, your own ship, a garden, a mysterious castle. Mentally describe this safe place. You can relax there, listen to music or talk to your friends. After you have done this a few times, you can fantasise like this throughout the day. Close your eyes for a few minutes and enter your own personal sanctuary".</p>	<p>involves the ability to carry out self-analysis, self-control, self-correction in various professional situations, to understand the purpose of one's own actions, to take into account the result</p>

Thus, the developed exercises, which correlate with the motivational, reflective, emotional and volitional, and activity components of the structural organisation of self-regulation, are able to form the skills and abilities to counteract the syndrome of teacher's professional (emotional) burnout.

Conclusions and research perspectives. Professional (emotional) burnout is one of the most common obstacles to a teacher's professionalism, creativity and self-realisation, and most importantly, it provokes a loss of understanding with students. Having made an attempt to analyse the concept of professional (emotional) burnout in foreign language teachers during the full-scale Russian invasion, the authors conclude that it is possible to preserve psychological health, avoid undesirable emotional states and the development of professional (emotional) burnout syndrome, and prevent the destruction of personality, provided that there is such a human quality as emotional stability. It has been determined that self-regulation can be considered an effective factor in the formation of emotional stability on the part of teachers. The developed set of exercises correlates with the motivational, reflective, emotional and volitional, and activity components of the structural organisation of self-regulation and is one of its methods. As a result of using the proposed exercises, the main results of professional self-regulation are achieved, which can become an impetus for increasing tolerance to failure and uncertainty, developing self-control skills, stabilising self-esteem and increasing confidence in one's own competence, that is, counteracting the syndrome of professional (emotional) burnout of a foreign language teacher in wartime.

The prospect of the study is to further develop the issue of studying the peculiarities of professional (emotional) burnout of foreign language teachers during the war, taking into account the gender approach.

Таким чином, розроблені вправи, які корелюються із мотиваційним, рефлексивним, емоційно-вольовим та діяльнісним компонентами структурної організації саморегуляції, здатні в цілому сформувати вміння та навички протидії синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителя.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Професійне (емоційне) вигорання є однією з найпоширеніших перешкод до професіоналізму, творчості та самореалізації педагога, а головне – провокує втрату порозуміння з учнями. Здійснивши спробу аналізу поняття професійного (емоційного) вигорання у вчителів іноземної мови під час повномасштабного російського вторгнення, автори дійшли висновку, що зберегти психологічне здоров'я, уникнути небажаних емоційних станів та розвитку синдрому професійного (емоційного) вигорання, не допустити деструкції особистості можна за умови наявності такої якості людини, як емоційна стійкість. Визначено, що дієвим чинником формування емоційної стійкості з боку вчителя можна вважати саморегуляцію. Розроблений комплекс вправ корелюється із мотиваційним, рефлексивним, емоційно-вольовим та діяльнісним компонентами структурної організації саморегуляції та є одним із її прийомів. Унаслідок використання пропонованих вправ досягаються основні результати фахової саморегуляції, що здатні стати поштовхом до підвищення толерантності до невдач та невизначеності, формування навичок самоконтролю, стабілізації самооцінки та збільшення довіри до власної компетентності, тобто, протидіяти синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителя іноземної мови в умовах війни.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшій розробці питання щодо вивчення особливостей професійного (емоційного) вигорання під час війни учителів іноземної мови, враховуючи гендерний підхід.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kholkovska, I.L., Voloshyna, O.V., & Hubina, S.I. (2019). *Osnovy pedahohichnoi maisternosti: praktykum. [Fundamentals of pedagogical excellence: practical manual]*. Vinnytsia: "Tvory", 240 [in Ukrainian].
2. Kolomiets, V. (2023). Zelenskyi khoche nadaty anhliiskii status "movy mizhnarodnoho spilkuvannia" – uzhe podav zakonoproiekt. shcho tse zminyt? [Zelensky wants to grant English the status of a language of international communication – a bill has already been passed. What does this mean?]. *Hromadske – Public*, 28 chervnia 2023. Retrieved from: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-hoche-nadati-anglijskij-status-movi-mizhnarodnoho-spilkuvannia> [in Ukrainian].
3. Kots, M., & Tsvihun, O. (2020). Psykholohichni analiz emotsiinoho vyhorannia u studentskoi molodi [A psychological analysis of emotional burnout in student youth]. *Psykhohiia: realnist i perspektyvy – Psychology: reality and prospects*, № 14, 125-129 [in Ukrainian].
4. Krasiuk, T.V., & Fedorchenko, A.O. (2023). Profesiine (emotsiine) vyhorannia pratsivnykiv osvitnoi sfery: pravovyi aspekt [Professional (emotional) burnout of educational workers: a legal aspect]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, № 5/2023, 170-173 [in Ukrainian].
5. Myronchuk, N. (2020). *Osnovy samoorhanizatsii u profesiinii diialnosti: navchalno-metodychnyi posibnyk [Fundamentals of self-organisation in professional activity: a study guide]*. Zhytomyr: Zhytomyrskyi derzhavnyi universytet im. I. Franka, 133 [in Ukrainian].
6. Osvita v umovakh viiny: yak zminylisia vchyteli ta uchni za mynulyi rik? [Education in times of war: how teachers and students have changed over the past year]. (2023). *Osvitoria*, 7 liutoho 2023. Retrieved from: <https://osvitoria.media/experience/osvita-v-umovah-viiny-yak-zminylisia-vchyteli-ta-uchni-za-mynulyj-rik> [in Ukrainian].
7. Poia, A. (2023). Ponad polovyna opytanykh uchyteliv vidchuvae vyhorannia – rezultaty doslidzhennia [More than half of the surveyed teachers experience burnout – the research results]. *Ukrainska Pravda – Ukrainian Pravda*, 27 sichnia 2023 r. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/01/27/252570/> [in Ukrainian].
8. Romanovska, D.D. (2022). Rozvytok emotsiinoi samorehuliatcii pedahohiv Ukrainy pid chas viiny [Development of emotional self-regulation of Ukrainian teachers during the war]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seria: Psykhohiia – Scientific Bulletin of the Uzhorod national university. Series: Psychology*, 3, 76-79. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.3.15> [in Ukrainian].
9. Senovska, N.L. (2022). Avtorska metodyka harmonizatsii samorehuliatcii pedahoha v umovakh viiny [The author's methodology for organising teacher's self-regulation under war conditions]. *Riznovektorni pidkhody suchasnoi pedahohiky dlia pokrashchennia efektyvnosti vykladatskoi, naukovo diialnosti ta samovdoskonalennia – Various vector approaches of modern pedagogy for improving the effectiveness of educational and scientific activities and self-improvement: materialy vseukr. nauk.-ped. pidvyshchennia kvalifikatsii*, 14 lystopada – 25 hrudnia 2022 roku. Odesa: Vydavnychiy dim "Helvetyka", 61-65 [in Ukrainian].
10. Sereda, O.H. (2021). Sabbatikal yak sposib podolannia profesiinoho vyhorannia pratsivnykiv [Sabbatical as a way to overcome employee burnout]. *Osnovni napriamky zakhystu prav hromadian Ukrainy na pratsiu ta sotsialnyi zakhyst v umovakh Yevrointehratsii – The main areas of protection of the rights of Ukrainian citizens to work and social protection in the conditions of European integration: materialy XI Mizhnar. konf. (m. Kharkiv, 8 zhovt. 2021 r.); za zah. red. O.M. Yaroshenka. Kharkiv: Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho, 29-33 [in Ukrainian].*
11. Teslenko, V. (2021). Psykholohichni zasady profilaktyky syndromu profesiinoho vyhorannia pedahohichnoho personalu zakladiv zahalnoi serednoi osvity riznykh form

vlasnosti [Psychological bases of prevention of professional burnout syndrome of pedagogical staff of general secondary education institutions of different forms of ownership]. *Candidate`s thesis*. Kyiv, 266 [in Ukrainian].

12. *Tlumachnyi slovnyk SUM-11 Onlain [Explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. (2023). Retrieved from: <https://sum11.com.ua/vprava/> [in Ukrainian].

13. Freudenberger, H., & Richelson, G. (1980). *Burnout: The Hight Cost of Hight Achievement*. New York: Anchor Press [in English].

Received: November 20, 2023

Accepted: December 04, 2023

UDC 378.016:78](477+510)
DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.9

**PEDAGOGICAL DISCIPLINES AS A COMPONENT OF THE CONTENT OF
TRAINING FUTURE MUSIC TEACHERS: EXPERIENCE OF HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE AND CHINA**

Mai Wen*, T. S. Tverdokhlib, N. S. Skrypnyk***

The pedagogical traditions of the Chinese and Ukrainian peoples envisage a significant role for music in the education of the individual. The effectiveness of teaching music to children, adolescents and young people depends on the professionalism of teachers of the relevant speciality. This determines the importance of studying pedagogical disciplines by future music teachers, as well as the need for scientific understanding of the Ukrainian and Chinese experience of teaching pedagogical disciplines to students who are studying to become music teachers.

The study mainly used general scientific research methods (analysis, synthesis, generalisation, comparison, and systematisation, interpretation) to summarise the materials of scientific and pedagogical sources, as well as comparative and pedagogical methods, which made it possible to compare the experience of studying pedagogical disciplines by future music teachers in higher education institutions of Ukraine and China.

The article identifies the specialities in which future music teachers are trained in China and Ukraine. Based on the analysis of modules (sections) of the disciplines "Pedagogy" and "General Pedagogy" at the Zhytomyr Ivan Franko State University, A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, the peculiarities of the content of these educational components are revealed. A comparison of the content of general pedagogical disciplines in Ukraine and China is made. The working curricula for the disciplines "Music Pedagogy" and "Methods of Music Education" at Kryvyi Rih State Pedagogical University and Ivan Franko National University of Lviv are compared. The specifics of the content of the programmes on methods of teaching music subjects are indicated. The content of pedagogical disciplines at South China Normal University, Guangzhou University, Zhaoqing University, Capital Pedagogical University, and Northeast Pedagogical University is presented. The similarities and differences in the content of the

* Postgraduate student
(H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University)
598119707@qq.com
ORCID: 0000-0003-4286-1397

** Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor
(H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University)
tst.khnpu@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5261-0394

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor
(Kharkiv National Automobile and Highway University)
skrypnykns@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8208-3019

pedagogical training of future music teachers in the listed Chinese universities and higher education institutions of Ukraine are identified.

Keywords: *higher education institution, pedagogical disciplines, future music teachers, content of specialist training, Ukraine, China.*

ПЕДАГОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК СКЛАДНИК ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ: ДОСВІД ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ

Май Вень, Т. С. Твердохліб, Н.С. Скрипник

Педагогічними традиціями китайського та українського народів передбачається вага роль музичного мистецтва у вихованні особистості. Результативність навчання музики дітей, підлітків та молоді залежить від професіоналізму вчителів відповідного фаху. Це зумовлює важливість вивчення педагогічних дисциплін майбутніми учителями музичного мистецтва, а також необхідність наукового осмислення українського та китайського досвіду навчання педагогічних дисциплін студентів, які здобувають фах учителя музики.

У процесі дослідження переважно застосовувалися загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація, інтерпретація) для узагальнення матеріалів науково-педагогічних джерел, а також порівняльно-педагогічні, що надали змогу зіставити досвід вивчення педагогічних дисциплін майбутніми учителями музики у закладах вищої освіти України та Китаю.

У статті визначено спеціальності, за якими здійснюється підготовка майбутніх учителів музики в Китаї та Україні. На основі аналізу модулів (розділів) дисциплін "Педагогіка" та "Загальна педагогіка" в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка, Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди розкрито особливості змістового наповнення означених освітніх компонентів. Здійснено порівняння змісту дисциплін загально-педагогічного спрямування в Україні та Китаї. Зіставлено робочі навчальні програми з дисциплін "Музична педагогіка" та "Методика музичного виховання" в Криворізькому державному педагогічному університеті та в Львівському національному університеті імені Івана Франка. Зазначено специфіку змістового наповнення програм із методики навчання предметів музичного спрямування. Висвітлено зміст педагогічних дисциплін у Південно-Китайському педагогічному університеті, університеті Гуанчжоу, університеті Чжаоцін, Столичному педагогічному університеті, Північно-східному педагогічному університеті. Визначено спільне та відмінне в змістовому наповненні педагогічної підготовки майбутніх учителів музики в представлених китайських університетах та закладах вищої освіти України.

Ключові слова: *заклад вищої освіти, педагогічні дисципліни, майбутні учителі музики, зміст підготовки фахівця, Україна, Китай.*

Introduction of the issue. The content of pedagogical training is crucial for the education of a future teacher. Pedagogical competences, which cover the optimally selected system of pedagogical knowledge, skills and abilities acquired by the student in a higher education institution (HEI), are the basis for becoming a high-level professional. The formation of these competences, which takes place in the process of studying pedagogical disciplines, is extremely important for future music teachers. It is

through these competences that a musician turns into a music teacher who is able to inspire students with art.

Current state of the issue. Domestic and foreign researchers have contributed to the development of the theory and practice of teaching pedagogical disciplines to future music teachers in higher education institutions, in particular, there are developments in certain aspects of the issue, such as: the importance of studying pedagogical disciplines for a music teacher (Shu Jing,

Zhang Wei, Yue Wei and others.); methodological foundations of pedagogical training (Guo Bolin, Chen Zubiao, Zhang Wei, O. Shcholokova and others); the essence, methodological basis, features of the implementation of methodological training (T. Bodrova, E. Provorova, M. Mykhaskova, N. Ostapenko and others); organisation of pedagogical practice (M. Demydova, O. Kuznichenko, Liao Xiaoman, I. Patskan, Yu Fei and others); formation of future music teachers' readiness for integrated teaching of students (V. Zhukov, O. Popova and others).

Outline of unresolved issues brought up in the article. The analysis of scientific works shows the absence of comparative pedagogical studies that would reveal the content of pedagogical disciplines studied by future music teachers in higher education institutions of Ukraine and China.

Aim of research is to conduct a comparative analysis of the content of pedagogical disciplines studied by future music teachers in higher education institutions of Ukraine and China.

Results and discussion. In Ukraine, the pedagogical training of future music teachers is provided by two specialities, namely: 025 "Musical Art" and 014.13 "Secondary Education (Musical Art)". It is characterised by a feature related to the limited pedagogical training in educational programmes in the speciality 025 "Musical Art". This situation with pedagogical disciplines is typical for a

significant part of the specialities in the field of 02 "Culture and Arts". Particularly, in most HEIs, pedagogical training in the speciality 025 "Musical Arts" includes the study of a short course in pedagogy, the subject "Music Pedagogy" or "Art Pedagogy" and methods of teaching music or musical art or teaching professional disciplines. A larger and more diverse pedagogical component is present in the educational programmes developed for the speciality 014.13 "Secondary Education (Musical Art)". This component may include the following disciplines: "Pedagogy", "Methods of Music Education", "Inclusive Education", "Music Education in Podillia", "Pedagogy of Music Perception", "World Music and Pedagogical Concepts", "Theory and Methods of Integrative Learning in Music Education", "Directing musical and educational events", "History of general music education in Ukraine", "Fundamentals of artistic and pedagogical design", "Information and musical technologies in the educational process", "Pedagogy of freedom", and so on [8: 209].

The abovementioned is also confirmed by the analysis of Table 1, which presents the content and scope of pedagogical training of students studying to become music teachers in pedagogical and non-pedagogical HEIs in different regions of Ukraine. The study of the Table 1 proves that the scope of pedagogical training and its content correlates with the speciality, not the orientation of the HEI (pedagogical or non-pedagogical institution).

Table 1

Pedagogical disciplines studied by students studying at the bachelor's level of higher education in specialities 025 (Musical Art) and 014.13 Secondary Education (Musical Art) in higher education institutions (on the example of some educational institutions in the East, West and Centre of Ukraine)

<i>Name of the HEI</i>	<i>Name of the educational programme, speciality</i>	<i>Name of the pedagogical discipline (component of the educational programme), number of credits</i>
Luhansk State Academy of Culture and Arts	Musical art 025	Pedagogy, 4; Methods of teaching playing a special instrument/solo singing, 8
Ivan Franko National University of Lviv	Secondary education (Musical Art) 014.13	History, theory and methods of music education (preschool, school), 10; Pedagogy, 3; Fundamentals of pedagogical research, 3; Music pedagogy, 3;

		Methods of vocal education of children, 4; World music and pedagogical concepts, 4
Rivne State University of the Humanities	Musical art "Popular singing" 025	Pedagogy, 5; Methods of teaching professional disciplines, 7; Interactive technologies in music education, 3; Music pedagogy, 4
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University	Musical art (Solo singing) 025	Pedagogy, 7; Methods of vocal training, 7
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University	Secondary education (Musical Art) 014.13	Pedagogy, 6; Methods of music education, 10; Fundamentals of teaching the integrated course "Art" at school, 3; Methods of teaching the course "Art" at school, 3
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University	Popular and folk singing in educational institutions 014.13	General pedagogy, 6; Providing educational technologies, 8; Methods of teaching Musical Art in General Secondary Educational Institutions, 13; Integrated course "Art" in general secondary educational institutions and teaching methods, 3; Methods of teaching pop/folk singing in educational institutions, 4

Academic staff involved in the development of programmes in Secondary Education (Musical Arts) understood the need for general pedagogical training for bachelor's degree students. Professors and lecturers of most HEIs provided their students with this training, as the curricula, along with methodological subjects, included the mandatory disciplines "Pedagogy" and "General Pedagogy", as well as other educational

components related to general pedagogical aspects [8: 209].

The main task of studying the discipline "Pedagogy" or "General Pedagogy" is to master the theoretical basis of pedagogical science. In this regard, the content of such subjects always includes thematic blocks (modules or sections) devoted to the general foundations of pedagogy, the theory of learning and education. In particular, this is confirmed by the analysis of Table 2.

Table 2

Content of the modules/sections of the disciplines "Pedagogy" and "General Pedagogy" studied by future teachers of music in Ukrainian higher educational institutions

Educational component, HEI, level of higher education, year	Topics of modules/sections of the discipline
<i>Pedagogy</i> Zhytomyr Ivan Franko State University, bachelor's degree, 2019	Content module 1: General principles of pedagogy. Content module 2: Theory and methods of education. Content module 3: Theory of learning (didactics).

<p><i>Pedagogy</i> Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, bachelor's degree, 2019.</p>	<p>Section 1. General principles of pedagogy. Section 2: Theory of education. Section 3. Theory of education and learning. Section 4. Fundamentals of management of a general secondary educational institution.</p>
<p><i>Pedagogy (history of pedagogy and comparative pedagogy)</i> Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, bachelor's degree, 2019.</p>	<p>Section I. History of foreign schools and pedagogy. Section II. History of national school and pedagogy. Section III. Comparative pedagogy.</p>
<p><i>General Pedagogy</i> H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, bachelor's degree, 2021</p>	<p>Content module 1: Introduction to pedagogy. Content module 2: Education as a component of a holistic pedagogical process. Content module 3: Learning as a component of a holistic pedagogical process. Content module 4: Education and upbringing in a multicultural environment.</p>

The study of the curricula for these educational components [1; 7] proves that the content of the disciplines "Pedagogy" and "General Pedagogy" in the majority of Ukrainian higher education institutions that train future music teachers is not limited to these modules/sections. For example, students of the Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko also study the basics of school management, history of pedagogy and comparative pedagogy. It should be noted that the content of the module "Fundamentals of Secondary Educational Institution Management" is quite broad. The module includes mainly topics directly related to the management of general secondary education institutions, as well as several topics on innovative pedagogical technologies, the optimisation potential of technologisation in education, and the phase-based creation of an individual educational project [7].

At the same time, it should be mentioned that the content of the disciplines "Pedagogy" and "General Pedagogy" more often includes modules on the history of pedagogy and comparative pedagogy than on management. Sometimes historical, pedagogical and comparative content is "hidden" behind a modern name. For

example, students studying to become a music teacher at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University study content module 4: Education and Upbringing in a Multicultural Environment. The module addresses issues of humanism and optimism in world and national pedagogical thought; development of schools and didactic systems in the history of world pedagogical thought and practice; teacher training in world pedagogical thought and practice; education in a modern globalised society; lifelong learning, socialisation of the individual in the modern world. Pedagogy is usually a compulsory discipline [1].

Even greater variability in content is characteristic of the Music Pedagogy educational component. This is confirmed by a comparative analysis of two curricula that are taught at Kryvyi Rih State Pedagogical University and Ivan Franko National University of Lviv [3; 4]. The first of them is elective and is designed for three credits, and the second is normative and includes four credits. These are very different programmes, but they have in common the focus on teaching skills. And students of Ivan Franko National University of Lviv study it quite thoroughly, focusing on topics devoted to pedagogical technique, elements of acting

skills in the activities of a teacher, psychological and pedagogical conditions of skilful interaction in pedagogical communication, peculiarities of conflicts in the process of pedagogical interaction, specifics of interaction during an individual conversation [4: 6-7]. Students studying the discipline "Music Pedagogy" at Kryvyi Rih State Pedagogical University are limited to considering only one topic, which is devoted to the teacher's pedagogical technique. This topic includes the issues of individual style of professional activity of a teacher, the essence of pedagogical artistry and pedagogical technique of a teacher (the ability to regulate one's emotions and one's own mood; ability to communicate with students; ability to recognise the psycho-emotional state of a child and to exercise psychotherapeutic influence; culture and technique of speech; technique of pedagogical influence) [3: 9].

The peculiarity of the content of the subject "Music Pedagogy" taught at the Ivan Franko National University of Lviv is that ten out of twenty-two topics relate to art education and art lessons. Seven topics are directly related to the teaching of musical art, namely: the main issues of music education and upbringing at school; musical ear; characteristics of children's voice and its protection; general characteristics of singing skills; specificity of choral skills; singing of children in the junior choir [4: 5-6].

Unlike the content of the discipline, "Music Pedagogy" taught at Ivan Franko National University of Lviv, students of Kryvyi Rih State Pedagogical University do not study any topics related to art education or art lessons. The teachers of Kryvyi Rih State Pedagogical University structured the content of the Music Pedagogy discipline by identifying four blocks related to music pedagogy.

Significant variability is also inherent in the methods of teaching music-related disciplines and methods of music education. For example, let us consider the educational component "Methods of Music Education", which is taught at the Zhytomyr Ivan Franko State University, the State Higher Educational Institution

"Kryvyi Rih State Pedagogical University", and the Ivan Franko National University of Lviv [2; 5; 6]. A study of the curricula of these disciplines shows significant differences in both scope and content. Thus, the compulsory educational component is designed for three credits in the first of the above-mentioned HEIs, for eleven credits in the second one and in the third one. The most concise is the content of the subject "Methods of Music Education", which is studied at the Zhytomyr Ivan Franko State University. There, during the fourth semester of study, students who are studying to become a music teacher should master modern concepts of music education for schoolchildren, historical experience of the formation and development of music education in Ukraine and leading foreign systems of music education [6: 5].

At the State Higher Educational Institution "Kryvyi Rih State Pedagogical University", the discipline "Methods of Music Education" was taught for semesters 6-8 for full-time students who started their education in 2018. The authors of the curriculum divided the content of the subject into nine blocks.

The study of the subject begins with an introduction, where students have to learn about the place of the course of music education methods in the system of training a music teacher, the educational potential of music as an art form, modern requirements for a music teacher, and his/her psychological, pedagogical and methodological training as well [2: 7].

Afterwards, students need to study the purpose, tasks, content of music education of secondary school students; the essence of the lesson as the main form of organising music education of schoolchildren; ways of planning and documenting the work on music education of students; content, features of organising extracurricular and extracurricular music education work; school song repertoire in primary school. The third block is quite extensive (8 topics) and has the following title: "Practical Work with Children's Choir" [2: 7-8].

At the Ivan Franko National University of Lviv, the discipline where music education methods are studied has a name slightly different from the two subjects described above. It is called "Theory and Methods of Music Education (Preschool and School)". The first four content modules cover the issue of music education in preschool education institutions. Starting from the fifth content module, the programme includes topics related to music education in secondary schools [5].

Compared to the content of programmes on music education methods, the content of programmes on methods of teaching music subjects is more unified. At the same time, and this is natural, each of the programmes is distinctive and has its own characteristics.

In China, as well as in Ukraine, the content of pedagogical training differs not only in different universities, but also depending on the speciality. In most Chinese universities where future music teachers are educated, students study such pedagogical disciplines as "Pedagogy", "Methods of Music Teaching", "Microteaching of the Subject".

At South China Normal University, the pedagogical training of future music teachers is one of the most diverse. Musicology students who are teachers in the speciality have the following compulsory disciplines to study: "Fundamentals of Pedagogy" (3 credits); "Application of Modern Educational Technologies" (2 credits); "Theory of Music Education" (2 credits); "Curriculum and Textbook Study" (1 credit); "Development of Music Teaching Skills" (1 credit). In addition, the programme offers a number of pedagogical courses for these future teachers to choose from: "Teaching Children with Special Needs" (1 credit); "General Education Practical Classes in Secondary School" (1 credit); "Family Education" (1 credit); "Moral Education and Classroom Management" (1 credit); "The Art of Teacher-Student Communication" (1 credit); "Teaching to Think and Improving Academic Performance" (2 credits); "Fundamentals

of Pedagogical Research Methods" (1 credit); "Educational Capital" (1 credit); "Child Development" (1 credit); "School Curriculum Development" (1 credit); "Thinking Training" (2 credits); "Views of Famous Foreign Educators" (1 credit); "Philosophy of Education" (1 credit); "Teacher of Aesthetics" (1 credit); "Education System and Study of the Law on Compulsory Education" (1 credit); "Teacher Professional Development" (1 credit); "Overview of Sociology of Education" (1 credit); "Methods of Educational Technology Research" (1 credit); "Overview of Education Management" (1 credit); "Design of Pedagogical Activities" (1 credit); "Policy and Management of Education" (1 credit); "Methods of Pedagogical Research" (1 credit); "Educational Assessment" (1 credit); "Fundamentals of Preschool Education" (1 credit); "Teacher Ethics" (2 credits); "Educational Research and Statistics" (1 credit) [11].

Teacher training at Guangzhou University is characterised by a smaller variety of subjects. In particular, the compulsory courses include "Fundamentals of Education" (2 credits); "Modern Educational Technologies" (2 credits); "Three Characters and One Picture" (1 credit); "Teaching and Learning Skills" (2 credits); "Classroom Management" (1 credit), "Music Education and Career Guidance in Primary and Secondary School" (2 credits); "Musicology Course and Pedagogical Theory" (4 credits) [11]. Unlike South China Normal University, there are almost no pedagogical subjects among the elective courses. Although 27 credits are provided for professional elective courses, only the course "Orff's Method of Teaching" (2 credits) is related to pedagogical training.

At Zhaoqing University, future teachers do not have the opportunity to choose pedagogical disciplines at all, as they are limited to elective subjects in the speciality. The pedagogical training of musicology students, as well as those studying music performance, is provided by such mandatory disciplines as "Professional Ethics and Norms of

Teachers" (2 credits); "Basic Education Theory (Pedagogy)" (3 credits); "Educational Technologies and Applications" (2 credits); "Secondary School Education and Management" (1 credit); "Subject Research and Design" (3 credits) [12; 13].

The content of pedagogical education at the School of Music of the Capital Pedagogical University, which trains students at the bachelor's level, includes music pedagogy, history of music education, methods of music education research, and music education technologies. Some of these courses are compulsory for all students, such as "Music Education Technologies", "Music Pedagogy", and some of them are chosen by students in their third year of study at this university [10].

One of the poorest is pedagogical training at the North-Eastern Pedagogical University. It includes the following disciplines: "Curriculum and Didactics of Music Teaching" (2 credits), "Microteaching of Music", "Pedagogy".

"Pedagogy" is an optional discipline for a considerable part of Chinese pedagogical institutions, the time for its study and the number of academic hours vary in universities. In many modern Chinese pedagogical HEIs (such as Chongqing Normal University, Hangzhou Normal University, Sichuan Normal University, and so on), the traditional and well-known discipline of Pedagogy has now been replaced by other disciplines of similar content or related subjects, such as "Teacher Professionalisation Development", "Youth Teaching and Development", "Classroom Management", and so on. This was done to increase the practical orientation and attractiveness of the traditional discipline.

The content of textbooks and manuals that are widely used in China in the study of pedagogy is presented in Table 3. Basing on its analysis, one can get an idea of the content of the discipline "Pedagogy" itself.

Table 3.

The content of modern manuals and textbooks on pedagogy in China

Title of the textbook/manual	Contents of the textbook/manual
全国十二所重点师范大学. 教育学基础. 教育科学出版社, 2015 (Twelve leading pedagogical universities. Fundamentals of pedagogy. Publishing House of Pedagogical Sciences, 2015.)	Section 1. Education and pedagogy; Section 2. The function of education; Section 3. Objectives of education; Section 4. The education system; Section 5. Teachers and students; Section 6. Curriculum; Section 7. Learning in the classroom; Section 8. Education in schools and students' lives; Section 9. Classroom management and the work of the classroom teacher; Section 10. Assessment of students; Section 11. Research in the field of pedagogical education; Section 12. Reform and development of education
王道俊, 郭文安. 教育学. 人民教育出版社, 2016. (Wang Daojun, Guo Wenan. Pedagogy. Public Education Publishing House, 2016.)	Introduction; Section 1. Concept of education; Section 2: Education and human development; Section 3. Education and social development; Section 4. Objectives of education; Section 5. The education system; Section 6. Curricula; Section 7. Teaching and learning (Part 1); Section 8. Teaching and learning (Part 2); Section 9. Learning and education (Part 3); Section 10. Moral education; Section 11. Aesthetic education; Section 12. Sports; Section 13. Comprehensive practical classes; Section 14. Classroom teacher; Section 15. Educator; Section 16. School management.

The study of the table allows us to assert that the preservation of the traditional name of the subject has provided a significant scope, depth and systematic presentation of the basics of pedagogical science.

The content of the discipline "Methods of teaching music"/ "Didactics of teaching music" usually covers historical information about teaching a particular subject, different types, theories, teaching technologies and features of their application in the educational process, methods and techniques of teaching different sections of the subject, features of planning and teaching, etc.

Teachers at a number of Chinese universities teach methodological disciplines based on the content of the textbook used (for example, at Northeast China Normal University, Jilin Pedagogical University, Hangzhou Pedagogical University). At Beijing Normal University, East China Normal University, and others, which emphasise the importance of active participation of students in the classroom and the development of their practical skills, the content of methodological disciplines is primarily developed on the basis of the goals of training future teachers at the university, the requirements of modern general education, and only then the content of the selected textbook is taken into account.

In the context of the practice-oriented approach to the training of future music teachers, a special discipline "Microteaching of the Subject" has been introduced in the majority of higher educational institutions. This subject is compulsory for third-year students, regardless of their specialisation, and is taught in specially equipped classrooms with modern technical equipment. Microteaching involves the creation of a limited, controlled teaching environment that allows those who are ready to become teachers to master certain teaching skills and abilities. The learning environment is modelled on that of a school. The content is usually focused on the development of a specific competence or the application of a specific form of teaching a subject.

Students form and develop the ability to design lessons independently: define goals and objectives, choose teaching methods, learning materials, etc.

The method of musical education of children, created by K. Orff, is widely used in China. In this respect, the list of elective courses in Chinese higher educational institutions includes a corresponding discipline for future music teachers. Students master the specifics of K. Orff's methodology "Schulwerk. Music for Children", which consists in revealing the musical abilities of students and forming some of their competencies through musical and dance improvisations. The interest in the system of music education by K. Orff is very high in China. In particular, this is evidenced by the fact that the disciplines dedicated to this system are offered to musicology students who do not have a pedagogical specialisation. For example, the College of Arts and Design of Guangdong University of Petrochemical Technology offers the discipline "K. Orff's Music Course" as an elective one [9].

Conclusions and research perspectives. Thus, the comparative analysis has revealed that in China, compared to Ukraine, the content of pedagogical disciplines studied by future music teachers is poorer. What is common to both countries is that it differs not only in different higher educational institutions, but also depending on the speciality. The most common practice in China is to teach such disciplines as "Pedagogy", "Music Teaching Methods/Didactics of Music Teaching", and "Microteaching of the Subject" as part of the pedagogical training, which are usually supplemented by other pedagogical subjects. In Ukraine, the content of the pedagogical training of future music teachers studying in the speciality 014.13 "Secondary Education (Music)" is deeper and more diverse than the training of those studying in the speciality 025 "Music". Students master general pedagogical, special pedagogical and methodological disciplines. The greatest unification of content is inherent in the educational components

"Pedagogy" and "General Pedagogy", the lowest uniformity is in the disciplines devoted to the methods of music education.

Prospects for further research are considered to be related to the study of the theory and practice of pedagogical training of future art teachers in China and Ukraine.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. *Navchalna prohrama "Zahalna pedahohika" pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika spetsialnosti: 014.13 Serednia osvita (Muzychne mystetstvo) [Curriculum "General Pedagogy" of the first (bachelor's) level of higher education in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy of specialities: 014.13 Secondary education (Music)].* (2021). / Druhanova, O.M., Kalashnikova, L.M., Sobchenko, T.M., Tverdokhlib, T.S. H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University [in Ukrainian].
2. *Prohrama dystsypliny "Metodyka muzychnoho vykhovannia" dlia studentiv spetsialnosti 014 Serednia osvita (Muzychne mystetstvo) [Programme of discipline "Methods of Music Education" for students majoring in 014 Secondary Education (Musical Art)].* (2018). / Rakitianska, L.M., Liubar, R.O., Varnavska, L.I. Kryvyi Rih State Pedagogical University. Retrieved from: https://drive.google.com/file/d/1Dn_PMfusQ9Nlg0pgZ4BB8soJOpyNtlek/view [in Ukrainian].
3. *Prohrama dystsypliny "Muzychna pedahohika" dlia studentiv-mahistriv spetsialnosti 014 Serednia osvita (Muzychne mystetstvo) [Curriculum for the discipline "Music Pedagogy" for Master's students majoring in 014 Secondary Education (Musical Art)].* (2021). / Rakitianska, L.M. Kryvyi Rih State Pedagogical University. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/1vA51u1mbPSOGjkgUkm6zaK3M3GPkfkYZ/view> [in Ukrainian].
4. *Robocha prohrama "Muzychna pedahohika" dlia studentiv za spetsialnistiu 014 Serednia osvita spetsializatsiia Muzychne mystetstvo [Work programme "Music Pedagogy" for students majoring in 014 Secondary Education, specialisation Musical Art].* (2019). / Zhyhal, Z.M. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. Retrieved from: <https://kultart.lnu.edu.ua/course/muzychna-pedahohika> [in Ukrainian].
5. *Robocha prohrama "Teoriia i metodyka muzychnoho vykhovannia (doshkilna ta shkilna)" dlia studentiv za spetsialnistiu 014 Serednia osvita spetsializatsiia Muzychne mystetstvo [Work programme "Theory and Methods of Music Education (preschool and school)" for students majoring in 014 Secondary Education, specialisation Musical Art].* (2019). / Tainel, E.Z., Kukul, O.M. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. Retrieved from: https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/25570_teoriya_i_metodyka_muzychnoho_vykhovannya.pdf [in Ukrainian].
6. *Robocha prohrama vyvchennia oboviazkovoї osvitnoi komponenty "Metodyka muzychnoho vykhovannia" pidhotovky здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти залузі знан: 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) за освітньо-професійною програмою: Середня освіта (Музичне мистецтво) [Work programme for the study of the compulsory educational component "Methods of Music Education" for the preparation of students of the first (bachelor's) level of higher education in the field of knowledge: 01 Education / Pedagogy, speciality 014 Secondary Education (Musical Art) under the educational and professional programme: Secondary Education (Musical Art)].* (2020). / Moisieieva, M.A. Zhytomyr Ivan Franko State University. Retrieved from: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkProgram/295/rgv6if.pdf> [in Ukrainian].
7. *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny "Pedahohika (istoriia pedahohiky ta porivnialna pedahohika)", haluz znan 01 Osvita/Pedahohika, spetsialnist 014 Serednia*

osvita (Muzyczne mystetstvo) [Work programme for the discipline "Pedagogy (History of Pedagogy and Comparative Pedagogy)", field of study 01 Education / Pedagogy, specialty 014 Secondary Education (Musical Art)]. (2019). / Boichenko, M.A. Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. Retrieved from: https://pedagogika.sspu.edu.ua/images/robocha_programa_pedagogika_014_muzichne_mist_af72e.pdf [in Ukrainian].

8. Tverdokhlib, T.S., & Mai, Wen. (2022). Osoblyvosti pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv mystetskykh dystsyplin u suchasnykh zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy [Features of pedagogical training of future teachers of art disciplines in modern institutions of higher education of Ukraine]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific Journal of M.P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*, 85, 208-213. Retrieved from: <http://enpui.npu.edu.ua/handle/123456789/40074> [in Ukrainian].

9. Chzhou, Tszun. (2021). *K. Orf 的音乐课程。音乐学家培训计划* [Music lessons. K. Orff. Musicologist training programme] [in Chinese].

10. Tsai, Men (2010). 音乐教育人才培养的探索与实 [Theory and practice of education of art education students]. *People's Music*, 4, 63-65 [in Chinese].

11. 音乐学 (专业教师). 课程 [Musicology (Professional Teachers). Courses]. (2021). South China Normal University [in Chinese].

12. 音乐学. 课程. 肇庆学院 [Musicology. Courses]. (2021). Jaoqing University [in Chinese].

13. 音乐表演. 课程 [Musical performance. Courses]. (2021). Jaoqing College [in Chinese].

Received: October 31, 2023
Accepted: November 23, 2023

UDC 374.7.016:004.45

DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.10

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF THE FUTURE PROGRAMMERS BY MEANS OF NON-FORMAL EDUCATION

S. A. Postova*, **A. L. Fedorchuk****, **O. A. Nakonechna*****, **K. R. Kolos******, **B. V. Serbyn*******

Modern training of IT specialists requires the formation of certain professional competencies, which are identified and listed in the approved standards of higher education for specialties of the field 12 Information technologies for the first (bachelor) level of higher education, namely: the ability to identify, classify and formulate software requirements; the ability to participate in software design, including modeling (formal description) of its structure, patterns and functioning processes (121); the ability to formulate and ensure software quality requirements in accordance with customer needs, specifications and standards (121); the ability to design and develop software using various programming paradigms: generalized, object-oriented, functional, logical, with appropriate models, calculation methods and algorithms, data structures and control mechanisms (122); the ability to apply methods and means of ensuring information security, to develop and operate special software for the protection of information resources of critical information infrastructure objects (122); the ability to implement phases and iterations of the life cycle of software systems and information technologies based on appropriate models and software development approaches (121, 122). In addition to the formulated list of hard skills, IT companies pay special attention to the development and formation of the soft skills during employment: the ability to work in a team, including taking personal

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent,
Dean of the Faculty of Physics and Mathematics
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
svitlana.postova81@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0864-6290

** Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
anna.l.fedorchuk@gmail.com
ORCID:0000-0001-8227-3210

*** Candidate of Technical Sciences (PhD in Technic), Associate Professor
(Odesa State Agrarian University)
nakonechnaya@ukr.net
ORCID: 0000-0001-5547-130X

**** Doctor of Sciences (Pedagogy), Assistant Professor
(Silesian University of Technology, Republic of Poland)
kolosoczek@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1038-8569

***** Senior Lecturer
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
bogdanserbin@gmail.com
ORCID: 0009-0009-6324-1649

responsibility for its success (failure); the ability to clearly and understandably express and prove one's own opinion (in a foreign language as well); the ability to present the results of one's own work, etc. The problem of formation and development of the professional competence of future programmers by means of informal education is relevant due to the expansion and improvement of the opportunities of the educational and professional program under which they study. The article specifies the concept of "informal education"; its main types are defined (paraformal education, informal education, public education, self-education, education for self-development and informal professional training programs). Based on the analysis of scientific and pedagogical research, regulatory documents, professional training experience, the key professional competences of future programmers are highlighted. Online resources that provide an opportunity to develop and shape the soft and hard skills of future programmers are described (Prometheus, codecademy, Mate academy, EdEra, Wildau-bridge.de, Coursera, etc.). Spreading the use of non-formal education in the process of training future programmers is beneficial for the following reasons: expansion and improvement of skills acquired during training in an educational and professional program according to preferences; solving leisure problems; the ability to respond flexibly and quickly to the needs of the labor market and services; motivation of the participants of the educational process for continuous self-improvement, their personal interest; development of additional skills, in addition to professional ones; optimal combination of freedom and responsibility; promoting the concept of lifelong learning.

Keywords: professional competencies of programmers, informal education, online resources, formation of hard skills, formation of soft skills.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

С. А. Постова, А. Л. Федорчук, О. А. Наконечна, К. Р. Колос, Б. В. Сербин

Сучасна підготовка ІТ фахівців вимагає від них наявності певних фахових компетентностей. Основні професійні компетентності програмістів описані у затверджених стандартах вищої освіти за спеціальностями галузі 12 Інформаційні технології для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: здатність ідентифікувати, класифікувати та формулювати вимоги до програмного забезпечення; здатність брати участь у проектуванні програмного забезпечення, включаючи проведення моделювання (формальний опис) його структури, поведінки та процесів функціонування (121); здатність формулювати та забезпечувати вимоги щодо якості програмного забезпечення у відповідності з вимогами замовника, технічним завданням та стандартами (121); здатність проектувати та розробляти програмне забезпечення із застосуванням різних парадигм програмування: узагальненого, об'єктно-орієнтованого, функціонального, логічного, з відповідними моделями, методами й алгоритмами обчислень, структурами даних і механізмами управління (122); здатність застосовувати методи та засоби забезпечення інформаційної безпеки, розробляти й експлуатувати спеціальне програмне забезпечення захисту інформаційних ресурсів об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (122); здатність реалізовувати фази та ітерації життєвого циклу програмних систем та інформаційних технологій на основі відповідних моделей і підходів розробки програмного забезпечення (121, 122). Окрім сформульованих *hard skills*, ІТ компанії при працевлаштуванні звертають особливу увагу на розвинені *soft skills*: уміння працювати в команді, в т.ч. нести персональну відповідальність за її успіх (провал); уміння чітко та зрозуміло висловлювати та доводити власну думку (в т.ч. іноземною мовою); уміння презентувати результати власної роботи тощо. Проблема формування та розвитку фахових компетентностей майбутніх програмістів засобами неформальної освіти є актуальною за рахунок розширення та удосконалення можливостей освітньо-професійної програми, за якої вони навчаються. У статті уточнено поняття "неформальна освіта"; визначено основні її види (параформальна освіта, інформальна освіта, народна освіта, самоосвіта, освіта для саморозвитку та неформальні програми професійного навчання). На основі аналізу науково-педагогічних досліджень, нормативних документів, досвіду професійної підготовки виділено ключові фахові компетентності майбутніх програмістів. Описано онлайн ресурси, які дають можливість розвинути та сформулювати *soft skills* та *hard skills* майбутніх програмістів (Prometheus, codecademy, Mate academy, EdEra,

Wildau-it-bridge.de, Coursera та ін.). Поширення використання неформальної освіти у процесі підготовки майбутніх програмістів є вигідним з таких причин: розширення та удосконалення навичок, здобутих під час навчання на освітньо-професійній програмі відповідно до уподобань; вирішення проблем дозволя; здатність гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг; мотивація учасників освітнього процесу до постійного самовдосконалення, їхня особиста зацікавленість; розвиток додаткових навичок, окрім професійних; оптимальне поєднання свободи та відповідальності; сприяння реалізації концепції навчання впродовж усього життя.

Ключові слова: професійні компетентності програмістів, неформальна освіта, онлайн ресурси, формування *hard skills*, формування *soft skills*.

Introduction of the issue. The global digitalization of society creates a constant demand for IT professionals, including programmers. When hiring them, employers pay considerable attention to the level of formation of their professional competencies (both hard skills and soft skills).

Current state of the issue. Theoretical and practical aspects of training future programmers are described in the studies of T. Vakaliuk, P. Dening, I. Yermakov, V. Osadchyi, S. Semerikov, R. Sharan, and others. [2]. The works of F. Brooks, T. Vakaliuk, N. Virt, L. Grishko, Ya. Sikora, B. Shneiderman and others are devoted to the study of the professional qualities of programmers [10; 11]. The works of scientists such as E. Bohiv, T. Vakaliuk, A. Hurzhii, O. Vasylenko, V. Davydova, V. Osadchyi, N. Pavlyk and others are devoted to the study of non-formal education [3; 4; 5].

Aim of research is to analyze the professional competences of future programmers both in Ukraine and abroad, and to describe the possibilities of their development by means of informal education.

Results and discussion. The modern education system of Ukraine trains programmers at the professional junior bachelor's, bachelor's, master's, and PhD levels on the basis of an educational-professional (educational-scientific) program. Since the professional junior bachelor's degree as an educational level appeared relatively recently in Ukraine, the master's level and educational-scientific level have a much smaller educational component compared to the bachelor's level, let's consider the main

Постановка проблеми. Глобальна цифровізація суспільства породжує постійний попит на IT фахівців, в тому числі і на програмістів. При їх працевлаштуванні роботодавці звертають значну увагу на рівні сформованості їх професійних компетентностей (як *hardskills*, так і *softskills*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти підготовки майбутніх програмістів описані у дослідженнях Т. Вакалюк, П. Денінга, І. Єрмакова, В. Осадчого, С. Семерікова, Р. Шарана та ін. [2]. Дослідженням професійних якостей програмістів присвячені праці Ф. Брукса, Т. Вакалюк, Н. Вірта, Л. Гришко, Я. Сікори, Б. Шнейдермана та ін. [10; 11]. Дослідженням неформальної освіти присвячені праці науковців як Е. Богів, Т. Вакалюк, А. Гуржій, О. Василенко, В. Давидова, В. Осадчий, Н. Павлик та інші [3; 4; 5].

Мета і основні завдання статті – проаналізувати професійні компетентності майбутніх програмістів як в Україні, так і закордоном, та описати можливості їх розвитку засобами неформальної освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти України здійснює підготовку програмістів на рівні фахового молодшого бакалавра, бакалавра, магістра та PhD на основі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми. Оскільки фаховий молодший бакалавр як освітній рівень з'явився в Україні відносно недавно, магістерський рівень та освітньо-науковий мають значно меншу освітню складову у порівнянні з рівнем бакалавра, розглянемо основні вимоги, які

requirements that are put forward to future programmers at the first educational (bachelor's) level.

An educational-professional program is a single complex of educational components (educational disciplines, individual tasks, practices, control measures, etc.) aimed at achieving the learning outcomes provided for by such a program, which gives the right to obtain a specified educational or educational and professional (vocational) qualification (qualifications) [7].

The educational and professional program is developed by institutions of higher education in accordance with the standards of higher education by specialty and is coordinated with professional standards (if available), the National Framework of Qualifications and the state classifier of professions.

In the state requirements for the training of future programmers, which are listed in the approved standards of higher education for specialties of the field 12 "Information technologies" for the first (bachelor's) level of higher education, the following common characteristics can be singled out [11; 12]:

- the ability to identify, classify and formulate software requirements (121);
- the ability to participate in software design, including modeling (formal description) of its structure, patterns and functioning processes (121);
- the ability to formulate and ensure software quality requirements in accordance with customer needs, specifications and standards (121);
- the ability to design and develop software using various programming paradigms: generalized, object-oriented, functional, logical, with appropriate models, calculation methods and algorithms, data structures and control mechanisms (122);
- the ability to apply methods and means of ensuring information security, to develop and operate special software for the protection of information resources of critical information infrastructure objects (122);
- the ability to implement phases and iterations of the life cycle of software

висуваються до майбутніх програмістів саме на першому освітньому (бакалаврському) рівні.

Освітньо-професійна програма – це єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій) [7].

Освітньо-професійна програма розробляється закладами вищої освіти відповідно до стандартів вищої освіти за спеціальностями та узгоджується з професійними стандартами (за наявності), Національною рамкою кваліфікацій та державним класифікатором професій.

У державних вимогах до підготовки майбутніх програмістів, що описані у затверджених стандартах вищої освіти за спеціальностями галузі 12 Інформаційні технології для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, можна виокремити такі спільні характеристики [11; 12]:

- здатність ідентифікувати, класифікувати та формулювати вимоги до програмного забезпечення (121);
- здатність брати участь у проектуванні програмного забезпечення, включаючи проведення моделювання (формальний опис) його структури, поведінки та процесів функціонування (121);
- здатність формулювати та забезпечувати вимоги щодо якості програмного забезпечення у відповідності з вимогами замовника, технічним завданням та стандартами (121);
- здатність проектувати та розробляти програмне забезпечення із застосуванням різних парадигм програмування: узагальненого, об'єктно-орієнтованого, функціонального, логічного, з відповідними моделями, методами й алгоритмами обчислень, структурами даних і механізмами управління (122);

systems and information technologies based on appropriate models and software development approaches (121, 122).

In the professional standard "Software Development Specialist", approved in 2014, the following professional competencies are distinguished [8]:

- understanding the responsibilities of various members of the software development team;

- mastery of modern strategies and technologies for the organization of collective software development, including version control systems, continuous integration processes, code design standards and code inspection methods;

- understanding of the main directions of the development, as well as of collective development methods, their peculiarities and feasibility of application depending on the type of tasks to be solved and the requirements of the organization;

- mastery of flexible (Agile) software product development methodologies.

In addition to listed hard skills, IT companies pay special attention to the level of development of soft skills prior to employment [1]:

- ability to work in a team, including the initiative to take personal responsibility for its success and/or failure;

- the ability to clearly and understandably express and prove one's opinion (in a foreign language, if needed);

- the ability to present the results of one's own work, etc.

One of the leaders in the field of training future IT specialists from EU countries (based on Academic Ranking of World Universities (ARWU)) is Great Britain. Educational programs in GSEIs and HEIs of Great Britain pay considerable attention to both the formation of hard and soft skills. Leading specialists in the field of IT are actively involved in the training process as lecturers, and this is mostly implemented with the help of online conferences (distance learning). The practical aspect of training with the involvement of IT specialists is implemented in the form of

- здатність застосовувати методи та засоби забезпечення інформаційної безпеки, розробляти й експлуатувати спеціальне програмне забезпечення захисту інформаційних ресурсів об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (122);

- здатність реалізовувати фази та ітерації життєвого циклу програмних систем та інформаційних технологій на основі відповідних моделей і підходів розробки програмного забезпечення (121, 122).

У професійному стандарті "Фахівець з розробки програмного забезпечення", що затверджений у 2014 році, виокремлюються наступні професійні компетентності [8]:

- розуміння обов'язків різних учасників команди по розробці програмного забезпечення;

- володіння сучасними стратегіями і технологіями організації колективної розробки програмного забезпечення, включаючи системи управління версіями, процеси безперервної інтеграції, стандарти оформлення коду і методи інспекції коду;

- розуміння основних напрямів розвитку методів колективної розробки, їх відмінностей і доцільності застосування залежно від типу вирішуваних завдань і вимог організації;

- володіння гнучкими (Agile) методологіями розробки програмних продуктів.

Окрім сформульованих hard skills, IT компанії при працевлаштуванні звертають особливу увагу на розвинені soft skills [1]:

- уміння працювати в команді, в т.ч. нести персональну відповідальність за її успіх (провал);

- уміння чітко та зрозуміло висловлювати та доводити власну думку (в т.ч. іноземною мовою);

- уміння презентувати результати власної роботи тощо.

Одним із лідерів у підготовці майбутніх IT фахівців з країн ЄС (на основі даних Academic Ranking of World Universities (ARWU)) є Великобританія. Освітні програми у закладах освіти

traineeships for applicants in IT companies [9].

In the last few years, Ukrainian institutions of higher education have also begun to actively involve practicing professionals in the educational process. At the same time, such measures do not provide an opportunity to form sustainable professional competences. Therefore, the problem of using informal education in professional training of future programmers remains relevant.

Informal education includes such types as education for average consumers of educational services (public education), education for self-development and informal professional training programs, paraformal education, non-formal education, etc. [6].

Paraformal education is intended primarily for people who, for any reason, did not complete an educational program in an educational institution (EI). **Public education** is aimed at acquiring socially significant knowledge and personal qualities. **Self-development education** is a new type of adult education that takes many forms, the most common of which are short residential education courses, inspection training, fitness centers and sports clubs, heritage centers and self-treatment programs, speaking clubs, etc. The main purpose of participation in the above-mentioned events is an informal meeting of all interested parties, during which in a specific close-to-home friendly environment thematic communication takes place between the participants in combination with the training of the necessary skills. Informal education involves a person's self-organized acquisition of certain competencies during everyday activities, in particular related to professional, social and other types of activities, family and leisure. Such education is less systematic and is implemented randomly, watching certain useful or interesting videos, solving professional tasks, etc. [6].

Informal professional training programs are aimed at acquiring specific professional skills in a narrow specialization by taking

Великобританії приділяють значну увагу як формуванню hard skills, так і soft skills. До процесу навчання активно залучаються в якості лекторів провідні фахівці в галузі ІТ, причому переважною мірою це реалізовується за допомогою онлайн конференцій (у дистанційному форматі). Практичний аспект підготовки із залученням ІТ фахівців реалізовано у форматі стажувань здобувачів у ІТ компаніях [9].

В останні декілька років українські заклади вищої освіти теж почали активно залучати до освітнього процесу професіоналів-практиків. Водночас такі заходи не дають можливості сформувати стійкі професійні компетентності. Тому проблема використання неформальної освіти у професійній підготовці майбутніх програмістів наразі є дуже актуальною.

Неформальна освіта включає в себе такі види, як освіта для простих людей (народна освіта), освіта для саморозвитку та неформальні програми професійного навчання, параформальна освіта, інформальна освіта тощо [6].

Параформальна освіта призначена в першу чергу для людей, які з будь-яких причин не пройшли освітню програму в навчальному закладі. **Народна освіта** спрямована на набуття соціально значущих знань та особистісних якостей. **Освіта для саморозвитку** – це новий тип освіти для дорослих, який має безліч форм, найпоширенішими з яких є короткі освітні курси за місцем проживання, інспекційні тренінги, фітнес-центри та спортивні клуби, центри спадщини та програми самооздоровлення, speaking club тощо. Основною метою таких заходів є неформальна зустріч усіх бажаючих, під час якої у спокійній обстановці (в т.ч. за чашкою кави) відбувається тематичне спілкування між учасниками у поєднанні з прокачуванням необхідних навичок. Інформальна освіта – це освіта, яка передбачає самоорганізоване набуття людиною певних компетентностей у процесі повсякденної діяльності, зокрема пов'язаної з професійною, громадською та іншими видами діяльності, сім'єю та дозвіллям. Така освіта є менш системною та реалізується хаотично, переглядаючи

various courses (including advanced training programs).

Thus, the main online resources that provide an opportunity to additional acquisition of professional competences for future programmers should be considered in the first place. One of the leading providers of free multi-directional courses is the Prometheus.org.ua platform, which hosts both free and paid courses, the vast majority of which are available in Ukrainian (Fig. 1).

певні корисні або цікаві відео, розв'язуючи професійні завдання тощо [6].

Неформальні програми професійного навчання спрямовані на набуття спеціальних професійних навичок у вузькій спеціалізації шляхом проходження різноманітних курсів (в т.ч. курсів підвищення кваліфікації).

Спочатку розглянемо основні онлайн ресурси, які дають можливість додатково набувати професійні компетентності майбутнім програмістам. Одним із лідерів із кількості безкоштовних курсів з усіх напрямків є платформа Prometheus.org.ua, на якій розміщено як безкоштовні, так і платні курси, переважна більшість з яких доступні українською мовою (рис. 1).

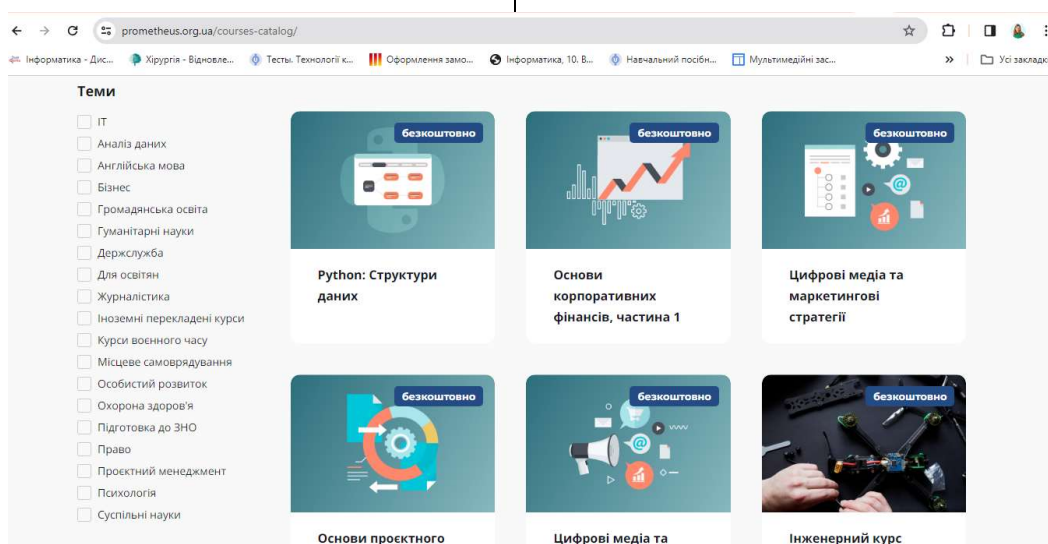

Fig. 1. The list of courses offered by the Prometheus platform.

The IT industry is represented on this resource mainly by the programs aimed at forming narrow hard skills, such as software testing, programming basics (Java, Python, Html, JS, CSS), machine learning, data visualization of Linux basics, etc. Upon completion of the training, subject to successful completion of 75% of the tasks and final tests, a certificate is generated for the participants, which they can use both for the educational process and for their own portfolio upon employment.

Галузь ІТ на даному ресурсі представлена переважно курсами, які спрямовані на формування вузьких hard skills, таких як тестування програмного забезпечення, основи програмування (Java, Python, Html, JS, CSS), машинне навчання, візуалізація даних основи Linux тощо. Після завершення навчання за умови успішного виконання 75% завдань та фінальних тестів учасникам генерується сертифікат, який вони мають змогу використовувати як для навчального процесу, так і для власного портфоліо при працевлаштуванні.

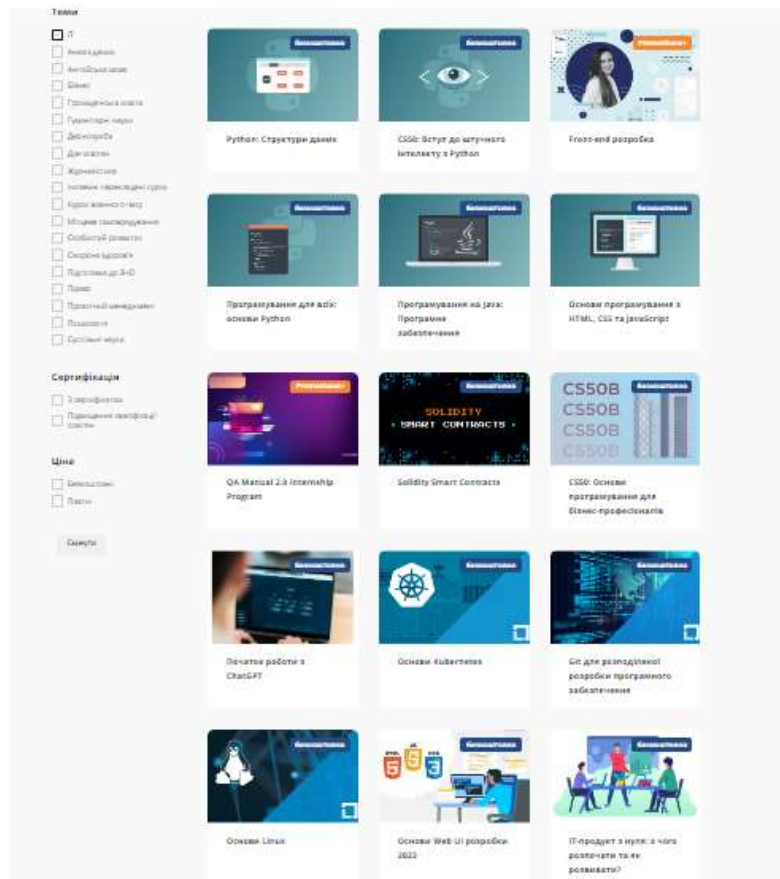

Fig. 2. The list of specialized courses for IT professional on the Prometheus platform

Future programmers can improve their hard skills on other highly specialized services (codecademy, Mate academy, etc.). Most of these services also provide easy-to-use applications for smartphones, tablets, etc.

Гарно удосконалити hard skills майбутні програмісти мають можливість і на інших вузько-спеціалізованих сервісах (codecademy, Mate academy тощо). Дані сервіси в переважній більшості також мають і мобільні версії додатків для зручності використання за допомогою смартфонів, планшетів та ін.

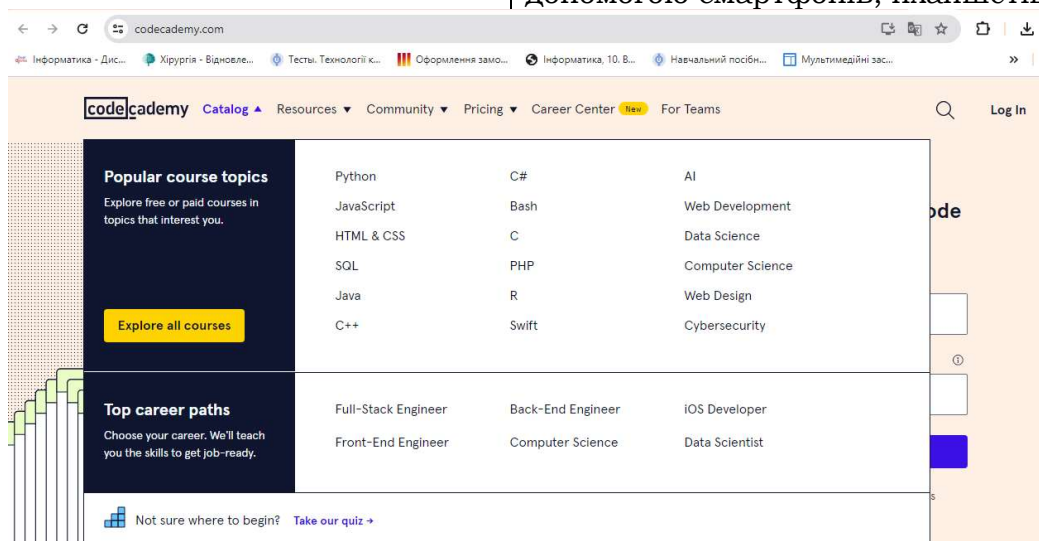

Fig. 3. The list of courses on the codecademy platform

Since 2021, the Genesis company, in close cooperation with the Ministry of Education and Culture of Ukraine and EdEra, has implemented an internship for teachers of higher education institutions with the aim of introducing the module "Creation and development of IT products" into the educational process for training IT specialists on the <https://genesis.theworkademyplatform.com/>. This course combines both theoretical and practical training in combination with online meetings with the course developers. The uniqueness of this project is the possibility of making changes to the training course template developed by Genesis by each teacher individually to meet the needs of individual categories of applicants.

З 2021 р. компанія Genesis у тісній співпраці з МОН України та EdEra реалізувала стажування для викладачів закладів вищої освіти з метою впровадження у навчальний процес з підготовки ІТ фахівців модуль "Створення та розвиток ІТ-продуктів" на платформі <https://genesis.theworkademy.com/>. Даний курс поєднує в собі як теоретичну, так і практичну підготовку у поєднанні з онлайн зустрічами з розробниками курсу. Унікальністю даного проекту є можливість внесення змін до шаблону навчального курсу, розробленого Genesis, кожним викладачем окремо під потреби окремих категорій здобувачів.

Адмініструвати курси

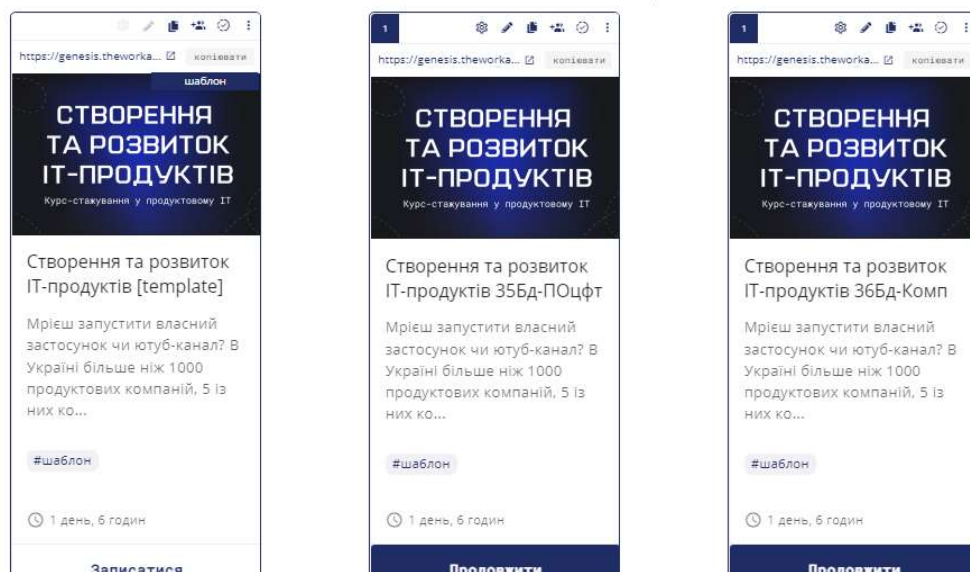

Fig. 4. An example of using one template for applicants of different specialties

Another feature of this project compared to Prometheus is that after graduation, in addition to receiving a certificate, participants have the opportunity to present their own project (startup) to COO Genesis experts. Authors of the most promising projects are invited to further internship in the company with the possibility of future employment.

For several years in a row, Kharkiv has implemented a project to integrate the <https://wildau-it-bridge.de/en/info-for-students> platform into the educational

Ще однією родзинкою даного проекту у порівнянні з Prometheus є той факт, що по закінченню навчання крім того, що здобувачам формується сертифікат, вони мають можливість презентувати власний проект (стартап) перед експертами з COO Genesis. Автори найбільш перспективних проектів запрошуються на подальше стажування в компанії з можливістю майбутнього працевлаштування.

У Харкові вже декілька років поспіль реалізовано проект з впровадження в

process for IT professionals, which enables students from Ukraine to get acquainted with leading practices in the field of IT from Germany (supported by DAAD). The educational process is carried out in Ukrainian, German, English and other languages (Fig. 5).

освітній процес для IT фахівців платформи <https://wildau-it-bridge.de/en/info-for-students>, що дає змогу студентам з України ознайомитися з провідними практиками у галузі IT з Німеччини (за підтримки DAAD). Навчальний процес здійснюється як українською, так і німецькою англійською та іншими мовами (рис. 5).

Show all Modules

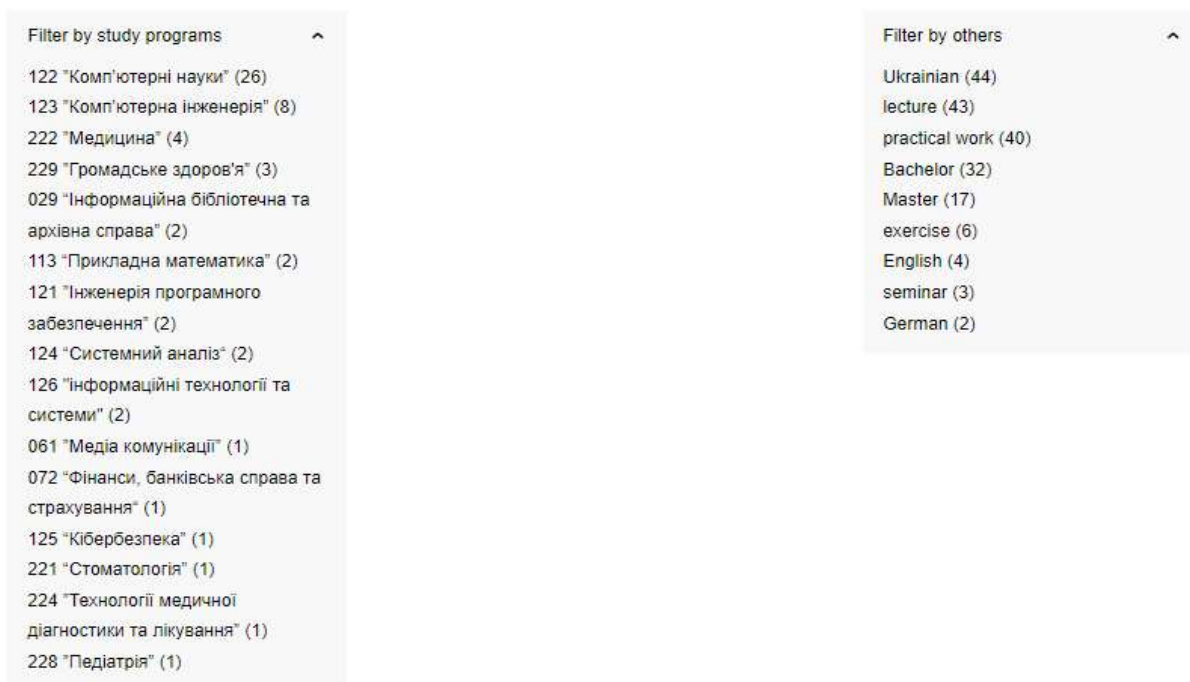

Fig. 5. The list of courses on the Wildau-it-bridge.de platform

When filling out the registration form, the user can choose which courses they want to register for. After that, an invitation to Classroom arrives in the mail. The training also ends with the generation of a certificate, provided that the tasks are successfully completed within the specified time.

The Coursera platform provides HEIs with the opportunity to use its resources for free in non-formal education based on concluded cooperation agreements (<https://www.coursera.org>). Most courses used by Ukrainian applicants are presented in English, so they require thorough knowledge of a foreign language.

Під час заповнення реєстраційної форми користувач може обрати на які курси він хоче зареєструватися. Після цього на пошту приходить запрошення до Classroom. Навчання також закінчується генеруванням сертифікату за умови успішного виконання завдань в зазначені терміни.

Платформа Coursera надає закладам вищої освіти можливості безкоштовного використання її ресурсів у неформальній освіті на основі заключених договорів про співпрацю (<https://www.coursera.org>). Переважна більшість курсів які використовуються українськими здобувачами представлена англійською мовою, тому вимагає ґрунтовних знань у них з іноземної мови.

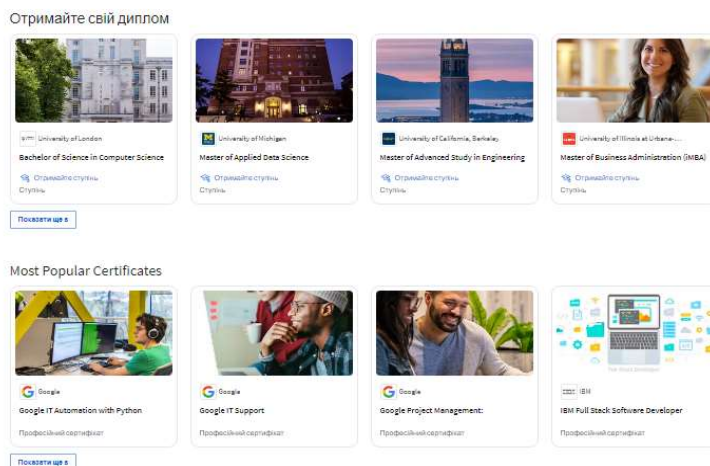

Fig. 6. The list of the courses on the Coursera platform

Internship on the IT Sprout platform is open to students of various courses and institutions. Internship sponsors are IT companies and other organizations interested in attracting competent specialists in related professions. Applicants have the opportunity to complete most internships for a certain fee. One of the specific points is that applicants do not register independently, but with a teacher from the educational institution, and thus receive at least 2 mentors (from IT Sprout and from the educational institution).

Стажування в ІТ Паросток (Sprout) відкрите для студентів різних курсів та інституцій. Спонсорами стажування виступають ІТ-компанії та інші організації, що зацікавлені в залученні компетентних фахівців у суміжних професіях. Більшість стажувань здобувачі мають можливість пройти за певну оплату. Одним із специфічних моментів є те, що здобувачі реєструються не самостійно, а з викладачем від закладу освіти, і таким чином отримують мінімум 2 наставників (від ІТ Паросток та від закладу освіти).

Категорії курсів

Інформаційні технології, ІТ

- [Графічний дизайн](#)
- [Веб дизайн, UI/UX](#)
- [Програмування, розробка](#)
- [Системне адміністрування](#)
- [Інше](#)
- [Анімація, 3D графіка](#)
- [Front end, верстка](#)

Професійні, підвищення кваліфікації

- [Діловодство, секретаріат](#)
- [Маркетинг, реклама, PR](#)
- [Продажі, переговори, робота з клієнтами](#)
- [Менеджмент, управління](#)
- [Інше](#)
- [MBA, Бізнес освіта](#)
- [Журналістика, ЗМІ](#)
- [Digital marketing, SMM, SEO](#)
- [HR, менеджер з персоналу, рекрутинг](#)
- [Project management, управління проектами](#)
- [Time management, управління часом](#)
- [Аудит, стандартизація, ISO](#)
- [Бізнес планування, аналітика](#)
- [Лідерство, тимбілдінг](#)
- [Відносини, комунікації](#)
- [Управління персоналом, адаптація та розвиток](#)

Fig. 7. The list of the available courses on the IT Sprout platform

Attention is paid to the formation of soft skills of future programmers on the resource

<https://www.thecampster.com/ua/course> (communication skills in foreign languages, freelancing activities, etc.). One of the possible drawbacks is much greater number of paid courses (Fig. 8).

Формуванню soft skills майбутніх програмістів приділяється увага на ресурсі

<https://www.thecampster.com/ua/course> (комунікативні навички іноземними мовами, як реалізувати себе в якості фрілансера тощо). Одним із недоліків є перевага платних курсів над безкоштовними (рис. 8).

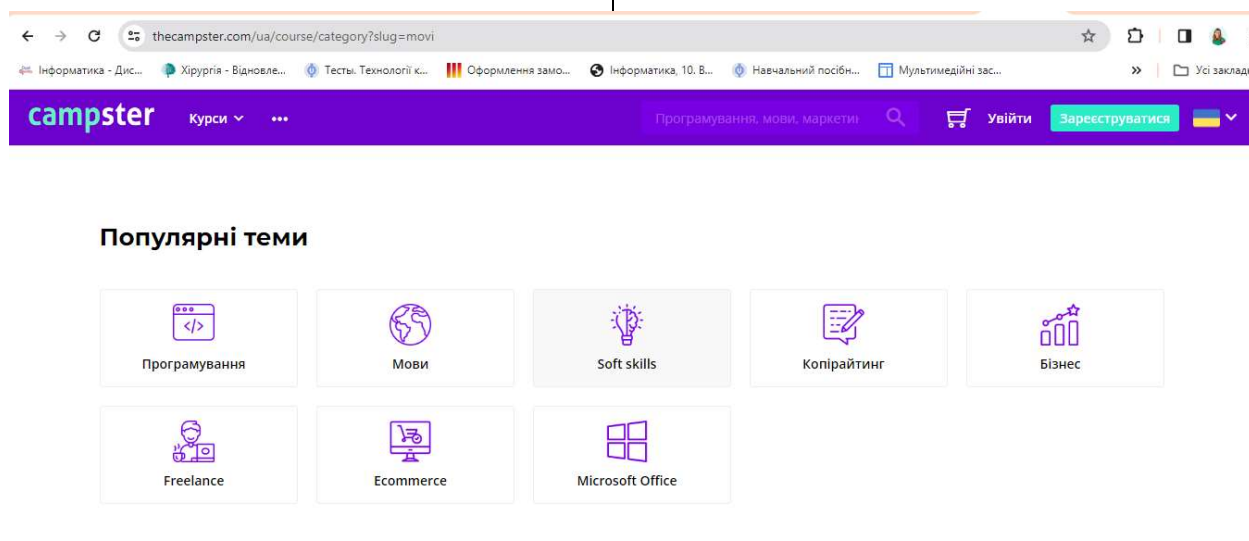

Fig. 8. The list of the popular courses on the the campster platform

Competing in online courses (EdEra, Duolingo, Prometheus, Coursera, etc.) contributes to the additional development of soft skills, however, it requires certain command of foreign languages (mostly English).

Conclusions and research perspectives. Thus, the spread of the use of informal education in the process of training future programmers is beneficial for the following reasons: expansion and improvement of skills acquired during training in the educational-professional program in accordance with preferences; solving leisure problems; the ability to respond flexibly and quickly to the needs of the labor market and corresponding services; motivation of the participants of the educational process for continuous self-improvement, their personal interest; development of additional skills, in addition to professional ones; optimal combination of freedom and responsibility; promoting the concept of lifelong learning.

Додатковому розвитку soft skills є володіння іноземною мовою (здебільшого англійською) сприяє проходження онлайн курсів (EdEra, Duolingo, Prometheus, Coursera та ін.).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, поширення використання неформальної освіти у процесі підготовки майбутніх програмістів є вигідним з таких причин:

- розширення та удосконалення навичок, здобутих під час навчання на освітньо-професійній програмі відповідно до уподобань;
- вирішення проблем дозволя;
- здатність гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг;
- мотивація учасників освітнього процесу до постійного самовдосконалення, їхня особиста зацікавленість;
- розвиток додаткових навичок, окрім професійних;
- оптимальне поєднання свободи та відповідальності;
- сприяння реалізації концепції навчання впродовж усього життя.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Varava, I., Bohinska, A., Vakaliuk, T., & Mintii, I. (2021). Soft Skills in Software Engineering Technicians Education. *Journal of Physics: Conference Series*, vol. 1846, 012012, XIII International Conference on Mathematics, Science and Technology Education (ICon-MaSTEd 2021) 12-14 May 2021. Kryvyi Rih, Ukraine. DOI: 10.1088/1742-6596/1946/1/012012. Retrieved from: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1946/1/012012/pdf> [in English].
2. Vakaliuk, T.A., Antoniuk, D.S., Novitska, I.V., Martseva, L.A., & Kot, N.S. (2023). Dosvid pidhotovky bakalavriv u haluzi informatsiinykh tekhnolohii u providnykh krainakh svitu [The experience of training bachelors in the field of information technologies in the leading countries of the world]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka – Pedagogical sciences: theory and practice*, № 1, 83-91. Retrieved from: <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/3378/3211> [in Ukrainian].
3. Vakaliuk, T.A., & Rantiuk, I.I. (2021). Vykorystannia IKT upravlinnia proiektamy u protsesi neformalnoi osvity fakhivtsiv IT-kompanii: poniatiino-terminolohichni aparat doslidzhennia [The use of ICT project management in the process of informal education of specialists of IT companies: the conceptual and terminological apparatus of the study]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 5 – Scientific journal of the National M.P. Drahomanov Pedagogical University. Series 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy: zb. nauk. prats / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M.P. Drahomanova. Vyp. 80, T. 1. Kyiv: Vydavnychiy dim "Helvetyka"*, 40-45. Retrieved from: https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/80/part_1/80-1_2021.pdf [in Ukrainian].
4. Krashenninnik, I.V., & Osadchyi, V.V. (2017). Korotkostrokovyi prohramy navchannia inzheneriv-prohramistiv u zakladakh formalnoi i neformalnoi osvity Ukrainy [Short-term training programs for software engineers in formal and informal educational institutions of Ukraine]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity – Problems of engineering and pedagogical education: zb. nauk. prats*, № 54-55, 72-82 [in Ukrainian].
5. Hlazunova, O.H., Hurzhii, A.M., Voloshyna, T.V., Korolchuk, V.I., & Parkhomenko, O.V. (2020). Neformalna osvita maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii: orhanizatsiia, kontent, instrumenty [Informal education of future IT specialists: organization, content, tools]. *Fyzyko-matematychna osvita – Physical and mathematical education*, vyp. 1, 29-35. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2020_1_7 [in Ukrainian].
6. Pavlyk, N. (2017). *Teoriia i praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity molodi: [Navchalnyi posibnyk] [Theory and practice of organizing informal youth education: [Study guide]]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 162 [in Ukrainian].
7. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII (zi zminamy ta dopovnenniamy u redaktsii vid 27.12.2023 r.) [On higher education: Law of Ukraine dated July 1, 2014 No. 1556-VII (as amended and supplemented in the edition dated December 27, 2023)]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
8. *Profesiïnyi standart "Fakhivets z rozrobky prohramnoho zabezpechennia" [Professional standard "Software Development Specialist"]*. (2014). 23. (robocha hrupa Kovaliuk, T.V., Oriekhov, O.A., & Syrota, O.P.) [in Ukrainian].
9. Sikora, Ya.B. (2022). Zakordonnyi dosvid profesiinnoi pidhotovky fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii [Foreign experience of professional training of information technology specialists]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific journal of the Khortytsk National Academy. Series: Pedagogy. Social work*, vyp. 2 (7), 79-93 [in Ukrainian].
10. Sikora, Ya.B. (2023). Strukturni komponenty fakhovoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii [Structural components of professional

competence of future information technology specialists]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky – Proceedings. Series: Pedagogical sciences, № 210, 160-165* [in Ukrainian].

11. *Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 12 – Informatsiini tekhnologii, spetsialnist 121 – Inzheneriia prohramnoho zabezpechennia* [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor) level, field of knowledge 12 – Information technologies, specialty 121 – Software engineering]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/121-inzhener.programn.zabezp.bakalavr-1.pdf> [in Ukrainian].

12. *Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 12 – Informatsiini tekhnologii, spetsialnist 122 – Kompiuterni nauky* [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor) level, field of knowledge 12 – Information technologies, specialty 122 – Computer science]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/122-kompyut.nauk.bakalavr-1.pdf> [in Ukrainian].

Received: November 16, 2023

Accepted: December 14, 2023

UDC 378.147.016:004.94
DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.11

MODELING THE ADAPTIVE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE IT SPECIALISTS AS A MEANS OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE

Ya. B. Sikora*

In the search for ways to improve the system of professional training of future specialists under the conditions of active changes in society, a significant role, in our opinion, belongs to the idea of an adaptive approach. The modern labor market needs IT specialists of a new generation, able to work in the conditions of the information society, who can quickly adapt to the constantly changing situation in the field of information technologies. However, in higher education, the specifics of new IT professions and requirements for the content of their training are not considered during the training. Therefore, the higher education system faces the urgent task of improving the quality of professional training of future IT specialists. Scientific and theoretical generalizations of the psychological and pedagogical features of training IT specialists and the modeling method were chosen as research methods.

A model of the adaptive system of professional training of future information technology specialists was designed, consisting of a set of four interrelated blocks that ensure its functioning: aim, conceptual-content, adaptive-technological, effective. The development of the model was carried out in 5 stages: selection of the format of the description of the models; goal and task setting; determination of the specifics of the professional activity of IT specialists, selection of knowledge, skills, abilities, personal qualities that correspond to the competency model of the future specialist; selection of corresponding educational resources; management of the educational process. IDEFO modeling methodology was used to fulfill the objectives of the research. The result of the considered process is an increase in the level of professional competence of future information technology specialists. The proposed model can be used as a tool for researching the educational process in higher education institutions in order to improve the quality of professional training of future information technology specialists.

Keywords: modelling, model, adaptive system, training of future IT specialists, professional competence.

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
iaroslava.sikora@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2621-6638

МОДЕЛЮВАННЯ АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Я. Б. Сікора

У пошуку шляхів удосконалення системи професійної підготовки фахівців, за умов активних змін у суспільстві, значна роль, на наш погляд, належить ідеї адаптивного підходу. Сучасний ринок праці потребує ІТ-фахівців нового покоління, здатних працювати в умовах інформаційного суспільства, які швидко адаптуються до постійно змінюваної ситуації в галузі інформаційних технологій. Однак, у вищій школі, під час підготовки випускників технічних напрямів не враховується специфіка нових ІТ-професій та вимог до змісту їх підготовки. Тому перед системою вищої освіти ставиться актуальне завдання підвищення якості професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців. Методами дослідження обрано науково-теоретичні узагальнення психолого-педагогічних особливостей підготовки ІТ-фахівців та метод моделювання.

Була спроектована модель адаптивної системи професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій, що складається зі сукупності чотирьох взаємопов'язаних блоків, які забезпечують її функціонування: цільового, концептуально-змістового, адаптивно-технологічного, результативного. Розробка моделі здійснювалася у 5 етапів: вибір формату опису моделей; постановка мети та завдань; визначення специфіки професійної діяльності ІТ-фахівців, виділення знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що відповідають компетентнісній моделі майбутнього фахівця; добір ресурсів освітнього процесу; управління освітнім процесом. Для створення моделі використовувалася методологія моделювання IDEFO. Результатом розглядуваного процесу є підвищення рівня фахової компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Запропонована модель може бути використана як інструмент дослідження освітнього процесу у ЗВО з метою підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Ключові слова: моделювання, модель, адаптивна система, підготовка майбутніх фахівців з інформаційних технологій, фахова компетентність.

Introduction of the issue. Socio-economic transformations in society caused the need to change the educational paradigm, which led to the emergence of a number of innovations in pedagogical theory and practice, in particular, in matters of training future specialists, during which the peculiarities of new IT professions and requirements for the content of their training on the part of employers are not fully taken into account. Thus, future IT specialists should not only use theoretical knowledge and practical skills acquired in the process of training, but also strive to master new software products and further deepen the knowledge and skills needed in professional activities. The process of training IT specialists is complex and requires the determination of not only its constituent elements and the relationships between them, but also corresponding interaction in solving tasks aimed at realizing the goals of specialist training. A vector of development has

been formed in educational systems of various levels, which allows to actively adapt to changing socio-economic conditions, satisfying the requests, wishes, and needs of consumers of educational services, customers, and society as a whole. This confirms the relevance of studying the adaptive approach in education, which has specific properties and corresponding adaptive essence in its core. Therefore, there is currently a problem of designing adaptive systems of professional training that will contribute to the integration of future IT specialists in the field of information technologies. One of the universal methods of studying complex processes is modeling.

Current state of the issue. The analysis of scientific sources testified to the existence of prerequisites that allow designing adaptive systems of professional training. Moreover, the theoretical and methodological foundations of adaptive systems of

professional training of higher education seekers (T. Dmytrenko, O. Yeremenko, S. Kopylova; V. Kruhliuk, V. Osadchyi, K. Osadcha, O. Spirin) as well as adaptive educational systems were developed (V. Bondar, T. Desiatov). The structure of adaptive training of higher education seekers is considered by V. Bondar, O. Znanetska, T. Opaliuk, T. Franchuk, I. Shaposhnikova, etc.; development of adaptive learning and testing technologies are investigated by P. Brusylovskyi; peculiarities of training specialists in technical specialties are studied by V. Bykov, V. Kruhliuk, P. Malezhyk, S. Semerikov, etc.

Outline of unresolved issues brought up in the article. However, the theory and practice of professional education lacks sufficient experience in the design and implementation of adaptive systems that contribute to the formation of the professional competence of future information technology specialists, which necessitates the consideration of theoretical approaches to their construction.

Aim of research is to theoretically substantiate and design a model of an adaptive system of professional training of future IT specialists in conditions of digitalization.

Results and discussion. Modeling is widely used as a method of scientific investigation because it allows to carry out quantitative and qualitative analysis of the object under study, as well as to determine its main parameters and ways of improvement and development. We will build an adaptive system based on the modeling methodology.

Modeling in science refers to the process of building, studying, and applying models, which is closely related to such categories as abstraction, analogy, hypothesis, etc. Thus, modeling involves the construction of abstractions, conclusions by analogy, and the formation of scientific hypotheses.

That is, modeling involves the creation of model hierarchies, which allows the actual existing system to be modeled in different aspects and by different means.

According to V. Bykov, pedagogical modeling not only develops the theory of construction and functioning of training and education systems, but also allows to determine essential subsystems, their relationships and properties that affect quality characteristics, allows to form requirements for their components taking into account the achievements of science and practice, in particular ICT methods and tools, progressive psychological and pedagogical approaches, on which open education systems are based [2: 32].

It is important in modeling to preserve the structural and functional correspondence between the model and the modeled object [1: 89].

The main concept of the modeling method is the *model*. Usually, a model is understood as an artificially created object in the form of a scheme, structures, symbolic forms or formulas, which is similar to the object (or phenomenon) being studied, reflects and reproduces in a simple and abstract form the structure of the studied process or phenomenon [3; 5]. The generalization of the interpretations of the concept of "model" given in scientific sources allows us to determine the features characteristic of models: an artificially created object; a structure that reproduces part of reality in a simplified form; a visual representation of the original, a conventional image of an object that reflects real or assumed properties.

In the process of cognition, the model performs the following functions: substitutional, informational, epistemological, formalization-algorithmic, evidential-illustrative [4: 227].

When creating a model of an adaptive professional training system for future information technology specialists, we were guided by the following requirements:

1) The correctness of the model, which is determined by the optimality of the ratio of interacting elements in the model that make up the real object being modeled;

2) It gives a specific description of the basics of system functioning and

corresponds to the real properties and relationships of the elements of the modeled system;

3) Conformity of the model to the level of research, which allows generalizing and conclusions that are verified experimentally.

The model development was based on the following modeling principles:

– integrity – determines the possibility of decomposing the model into subsystems, identifying connections and relationships of its constituent subsystems, which construct the model as a whole;

– purposefulness – conditions a complete, accurate and adequate description of the adaptive system of professional training, which has a specific purpose (goal of functioning);

– dynamism – provides the model with constant improvement and development;

– openness – allows to supplement, transform, modernize, adapt the model without significant restructuring of its structure in the event of a change in the goals or direction of the research.

We believe that the creation of a model of an adaptive system of professional training of future IT specialists in the conditions of digitalization, in accordance with the requirements of the system approach, should be represented by various aspects, in particular:

– morphological aspect (presupposes the definition of the boundaries of the research object as a system, the selection of its elements);

– structural aspect (presupposes the selection of the internal organization of the system and methods, the nature of the connection of elements);

– functional aspect (presupposes consideration of the mechanism of internal functioning of the system, interaction of the system with the external environment);

– genetic aspect (presupposes the analysis of the origin of the system, the process of its formation and development).

The development of the model can be reflected from four positions: what the model contains (components), when the

relevant event will occur (dynamics of the processes reflected in the model), how the educational process should be implemented (didactics), who and with what resources will implement the educational process (management).

The development of the model of the adaptive system of professional training of future IT specialists involved the implementation of the following stages:

1. Selection of the model description format.

IDEFO (Integrated Definition 0–Function Modeling) modeling methodology is used to create a model that reflects the structure and functions of the system, as well as flows of information and material objects [7; 8]. The educational process will be considered as a structure of functional elements, the interaction between which will be depicted by arrows.

2. Setting the goal and objectives (considering the participants of the educational process and the availability/possibility of obtaining resources).

It is assumed that in particular educational institutions in the specific educational conditions the aim of the educational process may be altered, thus modifying the corresponding individual tasks and objectives.

3. Determination of the peculiarities of the professional activity of IT specialists, selection of knowledge, abilities, skills, personal qualities that correspond to the competency model of the future specialist.

At this stage, there is a requirement for continuous monitoring of the labor market, assessment of possible trends and requirements for graduates of higher education institutions. The totality of these requirements can be considered as a social demand to this subsystem of education.

The dynamics of the patterns of the historical development of the system of training of IT specialists, the identification of the relevant current trends and prospects for its development in the future, the need to design an adaptive

system of professional training are being tracked.

4. Resources of the educational process.

Requirements for didactic materials are determined, including special equipment, organization of training classes in a given informational and educational environment; resources necessary for the preparation and conducting of training sessions, independent work of higher education seekers.

5. Management of the educational process.

At this stage, the following aspects are described: who, by what means, and at what moments of time carries out management actions on the process. These activities include directing, controlling and diagnostic activities.

The construction of structural and functional models begins with the top-level context diagram shown in Fig. 1.

The context diagram for modeling the adaptive system of professional training of future IT specialists consists of the main task block, which reflects the essence of the model and the purpose of its construction, as well as interface arcs of four types, which are directed to the main block:

1) Input information (input blocks) – the element from which the process of forming a model of the adaptive system of

professional training of future IT specialists begins (external and internal information sources: students of higher education institutions – future IT specialists, foreign and domestic experience of IT professional training – specialists, requirements of employers, etc.);

2) Management – regulatory and legal support that regulates the professional training of future IT specialists (standards of higher education of Ukraine, international standards and recommendations in the field of information technologies, etc.);

3) The mechanism is the resources involved in professional training (teachers of higher education institutions, educational and methodological support, educational technologies, digital technologies, etc.). Thanks to them, the initial request is transformed into the final result with the use of intermediate information regarding the requirements for the professional training of future IT specialists, the level of formation of professional competence, as well as software tools that allow adapting the educational process;

4) The initial element is the result of the entire process, which must be acquired (increasing the level of professional competence of future IT specialists).

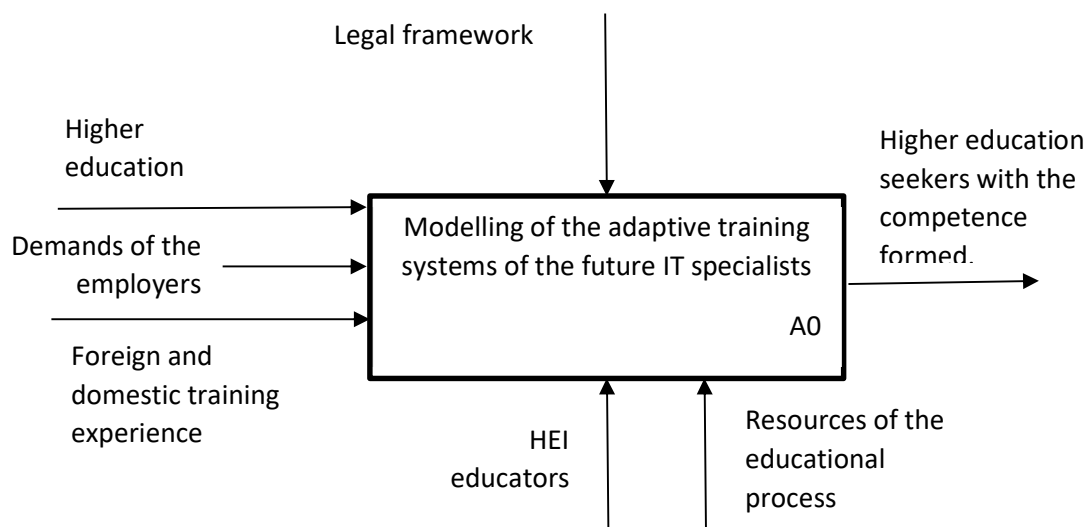

Fig. 1. Contextual diagram of the modeling of the adaptive system of professional training of future IT specialists in (zero level)

The next stage of modeling is the decomposition of the context diagram, which is the process of breaking down the overall process into interconnected components that reflect the formalized sequence of modeling the adaptive system of professional training of future IT specialists. It makes it possible to distinguish functional subsystems, according to which the researched process can consist of the following stages: *determination of the initial level of formation of professional competence; development of an adaptive system of professional training of future IT specialists; formation of professional competence of future IT specialists*. Intermediate results in this case will be information about the existing level of formation of professional competence and the content, forms and methods of professional training of future IT specialists.

By successively revealing the levels of the model in the IDEF0 format, the competence model of the future information technology specialist and the model of the adaptive system of professional training (Fig. 2) were designed, by which we understand a complete system consisting of aim (target), conceptual-content, adaptive-technological and effective blocks, interconnected with each other.

The **aim (target) block** of the model determines the priority direction of the development of the adaptive system of professional training of future IT specialists, determined by the social demand and modernization of the education system. It is focused on the description of the scientific and theoretical foundations of the formation of professional competence of future IT specialists. This block is classically represented by the requirements of the social demand: a set of requirements of society and the digital economy for the training of higher education seekers.

Within the aim (target) block, we identified and formulated a goal that consists in forming the professional competence of future IT specialists during their studies at higher education institutions. In our opinion, the set goal should be specified by considering the requirements of the standards of higher

education of Ukraine, as well as the requirements of international projects and standards in the field of information technologies.

The target unit is a system-forming factor of an adaptive system of vocational training and determines its main components: the content of training, methods, forms and means, applied technologies and the resulting training results.

The conceptual-content block of the adaptive system is determined by the aim (target) block and contains conceptual and substantive interrelated components. The conceptual component is focused on the description of scientific and theoretical foundations for the organization of the process of formation of professional competence of future IT specialists. Within its limits, methodological approaches and principles that form the core of the concept of an adaptive system of professional training of future information technology specialists are singled out.

The initial methodological provisions, which conceptually ensure the implementation of an adaptive system of professional training of future information technology specialists in the conditions of digitalization, are systemic, synergistic, environmental, informational, person-oriented, competence-based, activity-based, adaptive, contextual, and technological approaches, which are interconnected and complementary each other. The essential characteristics of methodological approaches are disclosed in [6].

Methodological approaches determined a set of pedagogical principles for the organization of the researched process, which includes didactic (systematic, scientific, fundamentalization, accessibility, integrity, manageability, humane and personal orientation of professional training); personal-oriented (choice of an individual educational trajectory, goal-setting and effectiveness, motivational and intellectual activity, communicativeness, educational reflection) and technological (information security, adaptability, cyclical learning, microportioning, relevance and automation of monitoring).

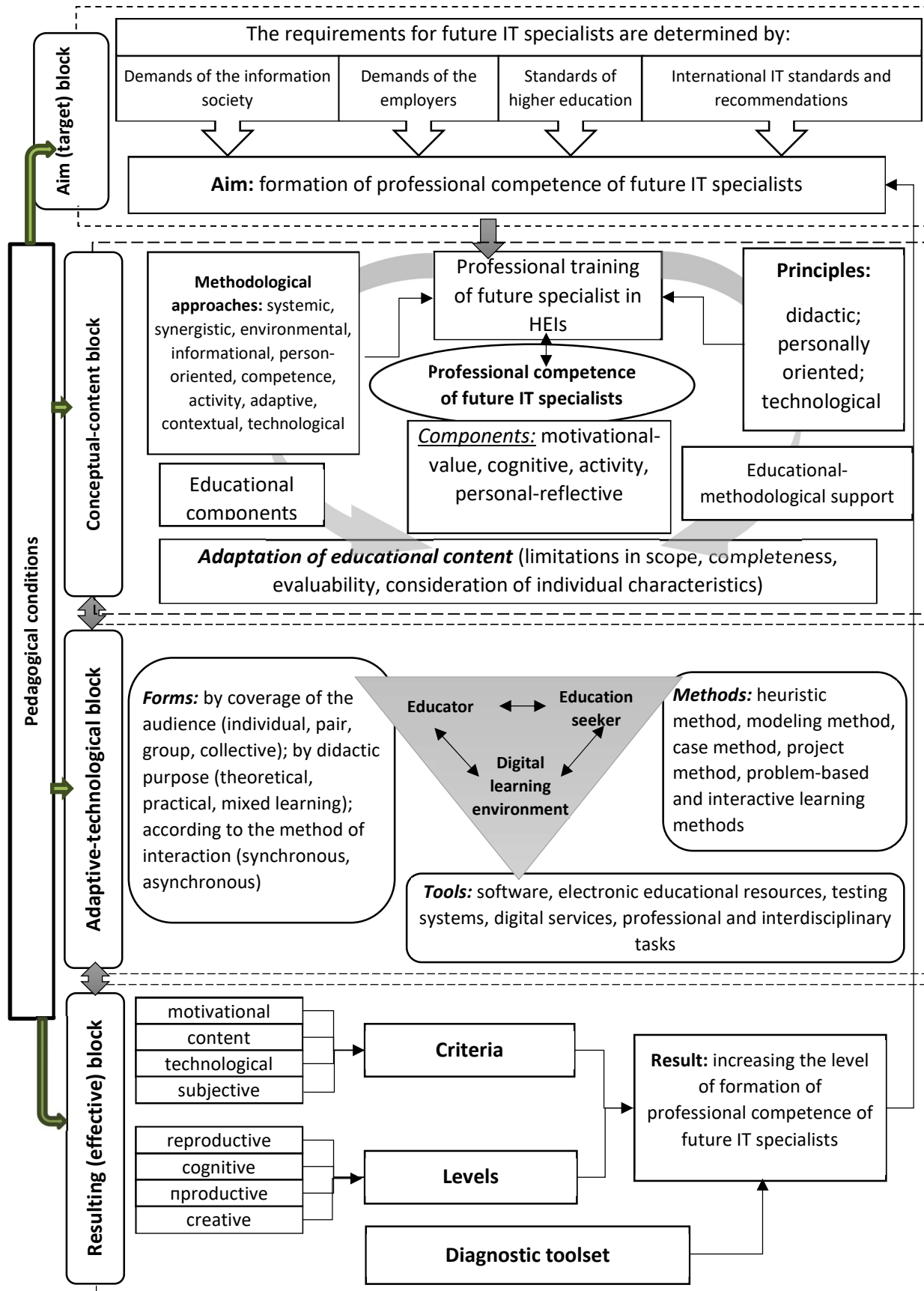

Fig. 2. A model of the adaptive system of professional training of future IT specialists in conditions of digitalization

The selected approaches and principles act as requirements for the content of the professional training of future information technology specialists and the formation of professional competence, which is reflected in the methodology of its implementation (educational programs, training programs, manuals, methodological recommendations, etc.).

The content (substantive) component is determined by the subject content of educational disciplines and contains components of the professional competence of future IT specialists (motivational-value, cognitive, activity, personal-reflective). Educational content, its form and content should be oriented to the individual characteristics of the students of education and "adjust" to the level of their educational results.

Relying on the technology of microlearning, when creating content, we focused on its limitations in terms of volume, completeness of information and evaluability – the possibility of monitoring its assimilation. This approach will make it possible to create educational content in the form of independent small fragments that can be used repeatedly during the development of new educational programs or adaptation to the characteristics of a specific student.

The adaptive-technological block provides an optimal combination of methods, forms and means of learning in the adaptive system of professional training of future IT specialists in the conditions of digitalization and is interconnected with the conceptual-content block. The determination of forms, methods and means of education is carried out considering the individual characteristics of higher education applicants and the principles of adaptive learning, integration of offline and online learning.

The professional competence of future IT specialists is formed thanks to the following forms of organization of the educational process: by the coverage of the audience (individual, pair, group, collective); by didactic purpose (theoretical, practical, mixed learning);

according to the method of interaction (synchronous, asynchronous).

A variety of methods can be used to form the professional and personal qualities of future IT specialists. However, in order to form a certain quality, it is necessary to use basic methods and their choice is determined by the characteristics of the subjects of the educational process.

The research focuses on active learning methods, which will contribute to the formation of cognitive motivation to learn the educational material. Taking into account the specifics of the activities of IT specialists, in particular their participation in project development, it is important to develop teamwork skills using appropriate methods. The organization of team project activities in accordance with the iterative model of the software life cycle allows you to organize the implementation of group projects for the application of acquired knowledge and skills in professional activities.

We also distinguish the heuristic method, modeling method, case method, problem-based and interactive learning methods. A characteristic feature of heuristic learning is the creation of educational products by students and the construction of individual educational trajectories in each of the educational areas.

We note that the implementation of the listed forms and methods of organizing the educational process is most effective when using system, applications and instrumental software, multimedia materials, means of organizing electronic learning, simulators, communicative means of learning, testing systems, etc.

The functioning of the adaptive system of professional training of future IT specialists is ensured by adaptive technologies for the organization of the educational process, the use of which is closely related to the adaptation to the individual characteristics of students of higher education, which have a significant impact on educational activities. Thus, the flexibility of these technologies is of particular importance, as well as their variability, patterns of

actions, certain factors, which include objective complexity and individual difficulties.

The didactic design of adaptive technologies is carried out by adapting the educational process (goals, content, methods, diagnostics, structure of the content of the modules of educational components of professional training) to the individual characteristics of the students in accordance with the tasks of holistic development of the professional competence of the future specialist.

The resulting (effective) block of the structural-functional model of the adaptive system of professional training of future IT specialists is aimed at the implementation of functions of a diagnostic, corrective and reflective nature.

It includes the result of the considered process (increasing the level of formation of professional competence of future IT specialists), as well as a system of criteria for determining the level of its formation. Taking into account the selected components of the professional competence of the future IT specialist (motivational-value, cognitive, activity, personal-reflective), the following four criteria were determined: 1) motivational (professional motives, educational and cognitive motives, value attitude to the processes of self-improvement, self-development); 2) content (completeness, depth, efficiency, flexibility and awareness of knowledge acquisition in the field of information technologies); 3) technological (formation of analytical, design, technological and communication skills); 4) subjective (degree of development of personal qualities, objectivity of self-assessment, own knowledge, abilities, skills, level of development, ability to adjust one's own activities in accordance with the assessment results).

The process of forming the professional competence of future IT specialists is considered as a transition from one level to another, more complex and qualitatively different: reproductive (initial) → conscious (medium) → productive (sufficient) → creative (high).

The block includes a diagnostic toolkit for evaluating the effectiveness of the adaptive system of professional training of future IT specialists in the conditions of digitalization, which will allow analyzing the levels of formation of professional competence and identifying the dynamics of the training process.

Also, feedback is included in the structure of the adaptive system model, which allows to adjust educational goals based on the performance-based block.

Thus, the result of the substantiation of the model of the adaptive system of professional training of future IT specialists is the development of its constituent blocks – aim (target), conceptual-content, adaptive-technological, resulting (effective).

The adaptive system of professional training of future information technology specialists, like any system, functions and develops subject to certain conditions. Based on the analysis and assessment of the influence of certain aspects, components, properties of the object under study on the effectiveness of its functioning and development, a complex of pedagogical conditions is identified.

We identify pedagogical conditions as a set of mandatory external requirements, compliance with which will ensure the achievement of an optimal result. In the context of our research, such an optimal result is the professional competence of future specialists in information technologies, which is a criterion of efficiency and optimality in identifying and developing a system of pedagogical conditions for its formation.

In order to identify pedagogical conditions, the educational environment for the implementation of the system of professional training of future IT specialists was considered and correlated with the necessary measures to ensure the implementation of the developed model. The starting point for determining pedagogical conditions are the components of the analyzed parameter namely: increasing the professional competence of future information technology specialists.

During the study, we identified the following pedagogical conditions for the implementation of an adaptive system of professional training of future information technology specialists in the conditions of digitalization:

1. *Organization of the educational process considering the need to form professional value orientations and the need for self-development of the future information technology specialist.*

The formation of professional value orientations of an individual is possible with the use of active learning methods that allow students to engage in activities that have features of future professional activity; rely on the creative activity of the higher education seekers, which is necessary for the formation of values that stimulate the self-development and self-actualization of an individual; to have a competitive and game element in conducting classes, which is also necessary for the formation of values of social recognition.

2. *Individualization of cognitive activity of higher education seekers (choice of study content, method, and pace of work.*

Cognitive processes occur differently in each individual, so the results of training differ in each case. As a degree of increasing the efficiency of independent work, it is necessary to provide the student with the choice of the optimal method and pace of mastering the curriculum of the discipline. To manage educational and cognitive activities, individualization of the educational process is necessary: the possibility of choosing modules; individualization of the trajectory of assimilation of educational material. The content of the future IT specialist's education must be chosen taking into account the dynamically changing flow of modern knowledge. The selection of educational learning technologies is based on the application of various forms and types of work of applicants based on the use of educational technologies and objective methods of monitoring and evaluation activities.

3. *Creation and development of the information and educational environment of higher education institutions.*

The creation of an information and educational environment is a basic condition that ensures the effectiveness of the communication activities of teachers and higher education seekers and allows the transition to educational information technology. The environment is represented by a system-unifying space with the placement of computer equipment and networks (local, global), as well as educational and informational resources that realize the possibilities of pedagogical and digital technologies, creating a personal environment for individualizing the professional training of future IT specialists.

Conclusions and research perspectives. Summarizing the results of our research, it can be stated that:

- in the designed model of the adaptive system of professional training of future IT specialists, all components of this process are reflected, which allows to resolve the existing contradiction between the need for the formation of professional competence of those seeking higher education and the insufficient development of the theoretical justification of this process;

- the blocks included in the model (aim (target), conceptual-content, adaptive-technological, resulting (effective)) are interconnected and aimed at achieving the planned result - increasing the level of professional competence of future information technology specialists;

- the formation of professional competence of future IT specialists using the model of an adaptive system of their training is provided by a set of pedagogical conditions that purposefully create an educational process using modern digital technologies.

The proposed model can be the basis for the development of educational programs, improvement of training forms and methods, which will allow bringing the educational process closer to industrial conditions.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Boiarchuk, N. (2013). Model formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv [Model of forming the professional competence of future economists]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences*, vol. 1, 85-95. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pena_2013_1_15 [in Ukrainian].
2. Bykov, V.Yu. (2010). Modeli systemy osvity i osvitnoho seredovyshcha [Education system and environment models]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnicnoi elity – Problems and Prospects of the Development of National Liberal-&Engineering Elite*, 27 (31), 1, 31-38 [in Ukrainian].
3. Dubichynskyi, V.V. (ed.). (2006). *Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: 50 000 sliv [Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language: 50,000 words]*. Kharkiv: VD "Shkola", 408 [in Ukrainian].
4. Lytvyn, A.V. (2011). *Informatyzatsiia profesiino-tekhnicnykh navchalnykh zakladiv budivelnoho profilu [Informatization of professional and technical educational institutions of construction profile]*. Lviv: Kompaniia "Manuskrypt", 498 [in Ukrainian].
5. Pustovit, L.O. (ed.). (2000). *Slovnyk inshomovnykh sliv: 23000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen [Dictionary of foreign words: 23000 words and terminological phrases]*. Kyiv: Dovira: UNVTs "Ridna mova", 1017 [in Ukrainian].
6. Sikora, Ya.B. (2023). Metodolohichni pidkhody do rozrobky adaptivnoi systemy profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii [Methodological approaches to the development of the adaptive system of professional training of future information technology specialists]. *Akademichni vizii – Academic Visions*, 19. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7954533> [in Ukrainian].
7. Ross Douglas, T. (1977). Structured Analysis (SA): A Language for Communicating Ideas. *IEEE Trans. Software Eng*, 3 (1), 16-34 [in English].
8. Marca David, A., & McGowan Clement, L. (1988). *SADT: Structured Analysis and Design Technique*. McGraw-Hall, 392 [in English].

Received: November 03, 2023

Accepted: November 30, 2023

ANDRAGOGY АНДРАГОГІКА

UDC 377:37.011.3-051:17.022.1

DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.12

PROFESSIONAL IMAGE OF TEACHING EMPLOYEES INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION: CATEGORICAL ANALYSIS OF BASIC CONCEPTS OF PROBLEMS

N. G. Sydorчук*

The article deals with the problem of the professional image of teaching staff of institutions of vocational pre-higher education. The socio-cultural essence of the professional-pedagogical image, which has passed the way from its origin as a social phenomenon to the implementation of specific steps by the educational sector regarding the formation of the image of educators in the system of professional training, is outlined. Based on the analysis of state documents and theoretical sources on the researched topic, the interdisciplinary and special status of the problem of professional-pedagogical image was emphasized, which determined the need for a detailed analysis of the categorical apparatus of this issue. For a categorical analysis of the conceptual space of the above-mentioned problem, the "umbrella method" is proposed, the use of which is carried out according to the following algorithm: 1) selection and justification of the "umbrella concept" – the core concept that determines the general context of the research; 2) selection within the scope of the research problem of a complex of concepts that expand, deepen or clarify the content context of the research topic (basic, clarifying, auxiliary); 3) establishing, displaying and substantiating relationships for selected concepts based on the "umbrella" concept.

The basic categories of the problem under discussion ("image", "educators", "professional-pedagogical image", "institution of vocational pre-higher education", "professional image of educators of institutions of vocational pre-higher education", "dress code", "capsule wardrobe", the educator's image") are highlighted. Their place in the conceptual space of the study was established by determining the rank characteristics of each concept: superordinate (characteristics indicating the concepts of a higher rank), subordinate (characteristics indicating the concepts of a lower rank), coordinate (characteristics indicating the concepts of the same rank). The digital application Power Point was used for the graphic representation of the outlined system of "umbrella concepts" from a number of well-known ones (MS Word, Power Point, Paint 3D, Excel).

Based on the analysis of the basic categories and the generalization of their content characteristics, the author's concept of "professional image of an educator of institutions of vocational pre-higher education" was identified as "a complex of established internal and external characteristics (emotionally colored stereotype of the perception of the subject's image in the consciousness of a certain group, as well as in the mass consciousness; a kind of human toolkit that helps to build

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko state university)
sydorчукng@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2824-1562

relationships with the surrounding world; not only a visual image, but also a way of thinking, actions, deeds, the ability to communicate; the art of speaking and, especially, listening), which ensure the inner harmony of the teacher, optimize interaction with the participants of the educational process, contribute to increasing the efficiency of the professional training of the applicants, activate the personal and business qualities of the applicants for their professional and personal self-affirmation".

Based on the generalization of the obtained results, the necessity of developing a model of the professional image of the educators of institutions of vocational pre-higher education, as well as expanding the arsenal of practice-oriented approaches to the formation of the professional image of pedagogical workers during their professional training, has been proven.

Keywords: image, pedagogical workers, professional-pedagogical image, vocational pre-higher education institution, professional image of pedagogical workers of vocational pre-higher education institutions, dress code, capsule wardrobe, teacher's image.

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ПРОБЛЕМИ

Н. Г. Сидорчук

У статті актуалізовано проблему професійного іміджу педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти. Окреслено соціокультурний характер професійно-педагогічного іміджу, що пройшов шлях від зародження як соціального явища до реалізації освітньою галуззю конкретних кроків щодо формування іміджу педагогів у системі професійної підготовки. На основі аналізу державних документів та теоретичних джерел за темою дослідження наголошено на міждисциплінарному та спеціальному статусі проблеми професійно-педагогічного іміджу, що й визначило потребу у проведенні детального аналізу категоріального апарату актуалізованої проблеми. Для категоріального аналізу понятійного простору проблеми дослідження запропоновано "метод парасольки", використання якого здійснено за таким алгоритмом: 1) виділення та обґрунтування "парасолькового поняття" – стрижневого, що визначає загальний контекст дослідження; 2) виділення у межах проблеми дослідження комплексу понять, що розширюють, поглиблюють або уточнюють змістовий контекст теми дослідження (основні, уточнюючі, допоміжні); 3) встановлення, відображення та обґрунтування взаємозв'язків для виділених понять з опорою на "парасолькове" поняття.

Виділено базові категорії актуалізованої проблеми ("імідж", "педагогічні працівники", "професійно-педагогічний імідж", "заклад фахової передвищої освіти", "професійний імідж педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти", "дрес-код", "капсульний гардероб", "зовнішній вигляд педагога"). Встановлено їх місце у понятійному просторі дослідження шляхом визначення рангової характеристики кожного поняття: суперординатні (характеристики, що вказують на поняття вищого рангу), субординатні (характеристики, що вказують на поняття нижчого рангу), координатні (характеристики, що вказують на поняття одного ряду). Для графічного зображення окресленої системи парасолькових понять із ряду відомих (MS Word, Power Point, Paint 3D, Excel) використано цифровий застосунок Power Point.

На основі аналізу базових категорій, узагальнення їх змістових характеристик сконструйовано авторське поняття "професійний імідж педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти" – комплекс усталених внутрішніх і зовнішніх характеристик (емоційно забарвлений стереотип сприймання образу суб'єкта у свідомості певної групи, а також у масовій свідомості; своєрідний людський інструментарій, що допомагає вибудовувати взаємини з навколишнім світом; не тільки візуальний образ, але й спосіб мислення, дії, учинків, уміння спілкуватися; мистецтво говорити й, особливо, слухати), що забезпечують внутрішню гармонію педагога, оптимізують взаємодію з учасниками освітнього процесу, сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки здобувачів, активують особистісно-ділові якості здобувачів для їх професійного й особистісного самоутвердження.

На основі узагальнення отриманих результатів доведено необхідність розробки моделі професійного іміджу педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти, а також розширення арсеналу практико орієнтованих підходів формування професійного іміджу педагогічних працівників у ході їх професійної підготовки.

Ключові слова: "імідж", "педагогічні працівники", "професійно-педагогічний імідж", "заклад фахової передвищої освіти", "професійний імідж педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти", "дрес-код", "капсульний гардероб", "зовнішній вигляд педагога".

Introduction of the issue. On the path of modernization of the modern system of professional training of the educators for institutions of vocational pre-higher education, a significant place is given not only to increasing the effectiveness of their general performance (professional and methodical), but also to issues of an applied nature, including the culture of the "image of a modern teacher". Thus, this concept performs a special function, acting as a kind of educational standard, a model for students to follow in both moral and ethical aspects.

The updated problem is considered in the field of professional image and is regulated by a number of state documents (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the approval of the State Program for Ensuring a Positive International Image of Ukraine for 2003-2006 (2003) [9], "Concept of the State Target Program for the Formation of a Positive International Image of Ukraine on 2008-2011 (2007) [10].

Current state of the issue. The theoretical aspects of the problem of the culture of the teacher's image are studied through the prism of the analysis of the nature of the concept of "image" itself, its structure, specifics (V. Andrushchenko, L. Danylchuk, V. Korolko, S. Krapyvenskyi, Yu Palekha, H. Pocheptsov, etc.), its social psychological aspects (I. Nikolaescu, T. Skrypachenko). The conclusions of domestic scientists agree with the works of foreign authors on the issue of creating a public image and PR (P. Bird, L. Brown, G. Broome, M. Woodcock, F. Jeffkins, S. Cutlip, R. Polborn, E. Sampson, M. Spillane, D. Francis, A. Center).

As I. Volynets emphasizes, the concept of "image" in the education system gained relevance during the period of independence of Ukraine and rethinking of approaches to the educational process [1]. The analysis of scientific research in

recent years shows attention to the problem of the professional image of pedagogical workers: higher school teacher (V. Isachenko, O. Kovaleva, L. Kovalchuk), a teacher of a general secondary education institution (I. Volynets), a primary school teacher (I. Razmolodchikova, N. Cavchenko), philologist teacher (M. Speranska-Skarha) and others.

Despite the wide range of available research, the issue of improving the training of future teaching staff of institutions of higher professional education in the field of professional image formation needs to be studied from the standpoint of theory and practice.

Aim of research. The problem of the professional-personal image of pedagogical workers is interdisciplinary (philosophy, psychology, sociology, ethics, aesthetics, public relations, imageology, etc.), and its specificity (the use of a number of terms of foreign origin) requires a categorical analysis of the basic concepts of the study.

Results and discussion. At all stages the problem of the positive image of the pedagogical workers was considered through the prism of the professional (educational component) and external (clothing, hairstyle, etc.) context, which was determined and resolved in accordance with the specific socio-cultural situation, passed the way from the emergence of the image as a social phenomenon to the awareness of the educational branch of the need to form the image of teachers in the system of professional training [3].

Relying on the principles of systematicity, continuity, non-contradiction and the substantive characteristics of the basic concepts of the problem under investigation, we will outline their interdependence based on the application of the "umbrella method" (H. Onkovich) – a certain systematization of categories with a graphic display of the

relationships between them (construction of block diagrams or mental maps, etc. (T. Buzen, V. Shatalov)).

The peculiarities of the application of the "umbrella method" are outlined by the following algorithm: 1) selection and justification of the so-called "umbrella concept" – the core concept, which defines the general context of the study; 2) selection within the scope of the research problem of a complex of concepts that expand, deepen or clarify the content context of the research topic (basic, clarifying, auxiliary); 3) establishing, displaying and substantiating relationships for selected concepts based on the "umbrella" concept – under the "umbrella concept".

This method is used, first of all, to organize concepts in the presence of a significant number of them within the scope of the research topic, and also ensures the logic and transparency of experimental work.

Thus, we define "professional image" as an "umbrella" concept (paragraph 1 of the algorithm). The conceptual space of the study includes the categories "image", "pedagogical workers", "professional-pedagogical image", "institution of

vocational higher education", "professional image of pedagogical workers of institutions of vocational higher education", "dress code", "capsule wardrobe", "the teacher's appearance" (paragraph 2 of the algorithm).

To fulfill stage 3 of the algorithm, we will determine the place of each of the selected concepts in the conceptual space of the study by determining the rank characteristics of each of them (N. Sydoruk, 2014): superordinate (characteristics indicating concepts of a higher rank), subordinate (characteristics indicating concepts of lower rank), coordinate (characteristics indicating the concept of one series) [15: 50-55].

We offer a number of digital applications to perform the given task: a graphic image in the MS Word editor, the Canva graphic design platform (Templates tab – in the search order "Intelligence card"; Lucidchart; MindMaster; MindMeister; Mindomo; Miro [8].

To build a system of "umbrella" concepts within the scope of the study, a Power Point digital application was used (see Fig. 1).

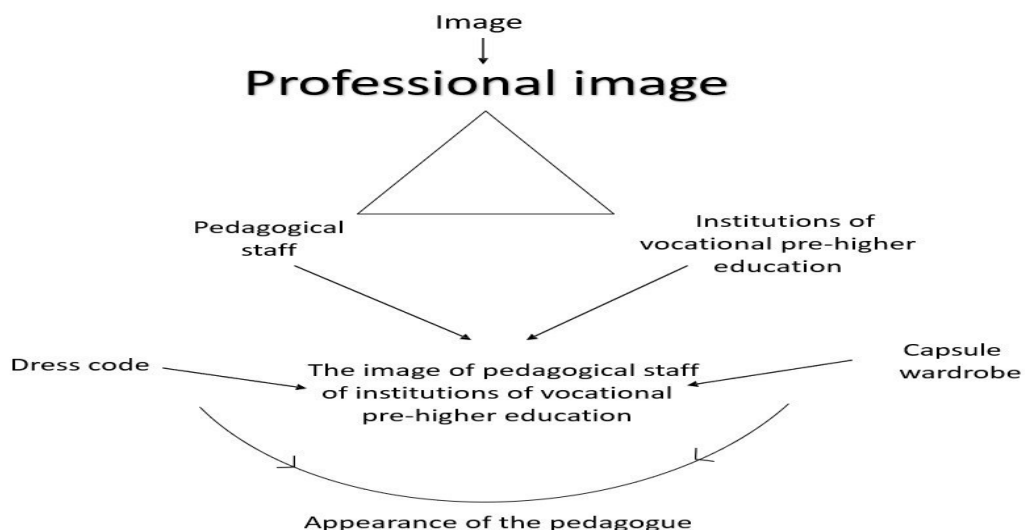

Fig. 1. Professional image of a teacher: a system of "umbrella" concepts

The graphic representation of the system of basic research concepts is based on their content characteristics.

Thus, the concept of "professional

image" ("umbrella", superordinate in connection) is coordinate with the concepts of "professional" and "image".

In general, the image is considered as

a simulated multi-component representation, the appearance of someone or something; a sign of a socialized personality, which ensures the effectiveness of its activity and favorably distinguishes it from others [5].

Referring to the multi-component analysis of the concept of "image" carried out by L. Danylchuk, we note that "image" includes a complex of generic and species characteristics: an emotionally colored stereotype of the perception of the subject's image in the consciousness of a certain group, as well as in the mass consciousness; a kind of human toolkit that helps to build relationships with the surrounding world; not only the visual image, but also the way of thinking, actions, deeds, the ability to communicate; the art of speaking and, especially, listening [3: 12-15].

Depending on the subject of the application, certain types of images are distinguished: personal, corporate and commercial.

The term "professional" is directly related to the concept of profession (lat. *Professio* – officially indicated occupation, specialty) – a type of labor activity (occupation) of a person who possesses a complex of special theoretical knowledge and practical skills obtained as a result of special training, experience and length of service [12], and the application of a professional approach to characterizing the image allows us to introduce the concept of professional image, which N. Savchenko, for example, considers as "a complex social-psychological and pedagogical phenomenon that involves the creation of an image of a specific profession" [14].

According to R. Kravets, the professional image (the image of a specialist, professional) is "an image of a person as a representative of a certain profession; an impression created around a specific person with the aim of popularizing him as a specialist or professional, exerting an emotional and psychological influence on the opinion of others (management, colleagues, partners, etc.)" [7].

According to the conclusions of

N. Savchenko, the image of a teacher is "an integral, purposefully formed, dynamic quality, determined by the correspondence and interwinding of internal and external, personal and individual qualities of a teacher, designed to ensure his/her harmonious interaction with him/herself and the participants of the educational process and such that allows to implement pedagogical activity through the formation of a positive opinion" [13].

The study deals with the preparation of university graduates for teaching activities in institutions of vocational pre-higher education. Taking into account the specifics of the activities of the selected types of vocational education institutions, we emphasize that vocational colleges (institutions of vocational pre-higher education), as a rule, ensure the acquisition of specialized secondary education of professional and academic direction based on the acquisition of basic general secondary education by student youth [11], who are mostly young people willing to master skills, abilities and knowledge related to future employment, as well as building a future life trajectory. The success of their professional career, as noted by R. Kravets, largely depends "on the ability to consciously build a professional image that corresponds to the tasks and specifics of the profession" [7].

According to the previously stated logical conclusion, it should be emphasized that the solution of such a responsible task (building a successful career) depends on the pedagogical staff of vocational colleges. In the specified context, an important conclusion regarding the implementation of the scientific analysis of the research topic is the need to update professional image issues while training future educators to work in vocational pre-higher education institutions.

The obtained conclusions are also confirmed by the research of O. Horovenko, who emphasizes the importance of the social features of the image of a teacher/future teacher. According to the author, the image of a

teacher is considered in the sphere of personal qualities (a teacher as an average citizen performing a certain professional activity) and in the sphere of social perception (a teacher as an "image" model for a successful professional future student through the perception, understanding and evaluation of the student's personal image of the teacher) [2].

Subordinate concepts to the "professional image" are a dress code, a capsule wardrobe, and a teacher's appearance.

Thus, the dress code is a form of clothing required when attending certain events, organizations, institutions and solemn events; conformity of a person's appearance to a certain surrounding situation; the requirement to dress in certain places may vary. Dress code (German: *Kleiderordnung*, French: *code vestimentaire*) is an unwritten rule, a regulation in clothing that shows a person's belonging to a certain professional or social group [4]. In such an interpretation, the specified concept clarifies the limits of the application of image rules, including those of pedagogical workers: classroom, workshop, leisure activities, sports ground, field trips to production, etc.), which determines the "correctness" of a specific image of a teacher [4].

In the modern media, the term "capsule wardrobe" is often used. The concept of a capsule wardrobe was popularized by American blogger Caroline Joy. In her blog, she conducted an experiment: instead of many cheap things, she left only 37 high-quality clothes in her wardrobe. As part of the experiment, Caroline created a planner that gives advice on how to start putting together a capsule wardrobe.

Usually, a capsule wardrobe is a set of carefully selected and high-quality items, items of clothing (from 6 to 12) that are perfectly combined in style, color, and texture, from which 0-15 sets for 4 seasons can be made. Selected items are put into capsules – clothing sets in which individual items of clothing can be

combined with each other.

As a rule, a capsule wardrobe is an optimal set of clothes, which helps to save on the purchase of things and helps to eradicate the "shopaholic syndrome" [6]. We consider the "capsule" in the teaching profession as a means of forming the professional image.

Summarizing, we consider the professional image of pedagogical workers of institutions of vocational pre-higher education as a set of established internal and external characteristics (emotionally colored stereotype of the perception of the image of the subject in the consciousness of a certain group, as well as in the mass consciousness; a kind of human toolkit that helps to build relationships with the environment the world; not only the visual image, but also the way of thinking, actions, deeds, the ability to communicate; the art of speaking and, especially, listening), which ensure the inner harmony of the teacher, optimize interaction with the participants of the educational process, contribute to increasing the effectiveness of the professional training of students, activate personal-business qualities of applicants for their professional and personal self-affirmation.

Conclusions and research perspectives. Thus, we conclude that the professional image an educator of institutions of vocational pre-higher education is a complex concept, which ensures not only the optimization of the educational process, but also through the activation of the personal-business qualities of the graduates determines the sustainable development of all spheres of the economy and economy.

Prospects for further research are determined by the need to develop a model of the professional image of pedagogical workers of vocational pre-higher education institutions in the context of its modernization, expanding the arsenal of practically oriented approaches to the formation of the professional image of pedagogical workers during their professional training.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Volynets, I.M. (2016). Osobystisnyi imidzh suchasnoho pedahoha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Personal image of a modern teacher of a general educational institution]. *Narodna osvita – Public education*, vyp. 1(28). Retrieved from: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3922 [in Ukrainian].
2. Horovenko, O.A. (2013). Formuvannia osobystisno-profesiinoho imidzhu vchytelia zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu zasobamy samoprezentatsii [Formation of the personal and professional image of a teacher of a general educational institution by means of self-presentation]. *Candidate's thesis*. Kharkiv, 271 [in Ukrainian].
3. Danylchuk, L.O. (2007). Formuvannia profesiino-osobystisnoho imidzhu maibutnikh fakhivtsiv finansovo-ekonomichnoho profilu [Formation of the professional and personal image of future specialists in the financial and economic profile]. *Candidate's thesis..* Zhytomyr, 267 [in Ukrainian].
4. *Dres-kod* [Dress code] (uk.wikipedia). Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%80%D0%B5%D1%81-%D0%BA%D0%BE%D0%B4> [in Ukrainian].
5. *Imidzh* [Image] (uk.wikipedia). Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B6> [in Ukrainian].
6. Kanisheva, D. *Shcho take kapsulnyi harderob dlia vchytelia i yak yoho zibraty: porady stylista* [What is a capsule wardrobe for a teacher and how to put it together: tips from a stylist] (osvitoria.media). Retrieved from: <https://osvitoria.media/experience/shho-take-kapsulnyj-garderob-dlya-vchytelya-i-yak-jogo-zibraty-porady-stylista/> [in Ukrainian].
7. Kravets, R.E. (2019). Kontseptualnyi prostir poniattia "profesiinyi imidzh u naukovykh psykholoho-pedahohichnykh doslidzhenniakh [The conceptual space of the concept of "professional image in scientific psychological and pedagogical research"]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, T. 2, № 65, 53-57. Retrieved from: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/65/part_2/12.pdf [in Ukrainian].
8. Laduba, M. *Shcho take mentalna karta (mind map)? Yak zrobyty intelekt-kartu? [What is a mental map (mind map)? How to make an intelligence map?]* (mc.today). Retrieved from: <https://mc.today/uk/shho-take-mentalna-karta-i-yak-yiyi-stvoryuvati/amp/> [in Ukrainian].
9. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy zabezpechennia pozytyvnoho mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy na 2003-2006 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.10.2003. № 1609. Zakonodavstvo Ukrainy: baza danykh [On the approval of the State program for ensuring a positive international image of Ukraine for 2003-2006: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 10.15.2003. No. 1609. Legislation of Ukraine: database]* / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1609-2003-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
10. *Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy formuvannia pozytyvnoho mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy na 2008-2011 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.06.2007. № 379-r. Zakonodavstvo Ukrainy: baza danykh [On the approval of the Concept of the State target program for the formation of a positive international image of Ukraine for 2008-2011: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 06.06.2007. No. 379 Legislation of Ukraine: database]* / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2007-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. *Pro fakhovu peredvyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 06.06.2019. № 2745-VIII. Zakonodavstvo Ukrainy: baza danykh [On vocational pre-higher education: Law of Ukraine dated 06.06.2019. No. 2745-VIII. Legislation of Ukraine: database]* / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> [in Ukrainian].

12. *Profesiia* [Profession] (uk.wikipedia). Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F> [in Ukrainian].
13. Savchenko, N. *Zahalna kharakterystyka strukturnykh komponentiv profesinoho imidzhu maibutnoho vchytelia* [General characteristics of the structural components of the future teachers professional image] (nauka.udpu.edu.ua). Retrieved from: <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/04/Nataliya-Savchenko.pdf> [in Ukrainian].
14. Savchenko, N. *Profesiinyi imidzh uchytelia pochatkovoї shkoly yak predmet psyholoho-pedahohichnykh doslidzhen* [Professional image of the primary school teacher as a subject of psychological and pedagogical research]. Retrieved from: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/4769/3/profes%D1%96jnj%20%D1%96m%D1%96dzh%20uchitelya%20pochatkovoy%20shkoli.pdf> [in Ukrainian].
15. Sydorchuk, N.H. (2014). *Profesiino-pedahohichna pidhotovka studentiv universytetiv u konteksti yedynoho yevropeiskoho osvithnoho prostoru: istoryko-pedahohichnyi aspekt* [Professional and pedagogical training of university students in the context of the single European educational space: historical and pedagogical aspect]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 608 [in Ukrainian].

Received: October 31, 2023
Accepted: November 17, 2023

UDC 37.035:355.01

DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.13

LEADERSHIP AND INFORMATION – COMMUNICATION COMPETENCIES AS THE LEADING MILITARY PROFESSIONAL COMPETENCE COMPONENTS OF A MODERN OFFICER

Yu. O. Rozumovska*, R. M. Lyman**

The importance of the article is that in the context of a full-scale russian-Ukrainian war, the Armed Forces of Ukraine need to train highly professional officers-leaders who are able to make immediate decisions, act on a targeted and efficient basis, and take full responsibility for their actions and performance. At the same time, due to the development of information technology in the world and the technologization of all spheres of human activity, including military, an officer must have information-communication and leadership competencies formed at the respective level.

In order to discover the issue of this article, the following theoretical research methods were used: analysis of scientific publications on the subject of the article, systematic analysis and synthesis, generalization of scientific literature, categorization, specification of the main scientific provisions.

In recent years, there have been increasing requirements for professional entities to obtain essential competencies that will allow them to be competitive in the employment market. The military sphere requires military professionals to be able to take risks, make better decisions in a quickly changing situation, interact with subordinate personnel, and be a leader in everything. In today's information society, it is impossible to be a leader without developing a high level of information and communication competence, because it mainly includes the ability to work with information.

The article substantiates and proves why these types of competencies have become needed in the military professional officers training in the context of the russian federation's war against Ukraine. The authors conclude that achieving the strategic goal of our country's Euro-Atlantic integration is possible with the introduction of modern information technologies at all levels of military professional officers training.

Keywords: *military professional competence, leadership, leadership competence, information-communication competence, officer-leader.*

* PhD Student

(National Defense University of Ukraine, Kyiv)

12ylia88@gmail.com

ORCID: 0009-0009-9051-7399

** PhD Student

(National Defense University of Ukraine, Kyiv)

limanrus@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2356-5448

ЛІДЕРСЬКА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПРОВІДНІ КОМПОНЕНТИ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ОФІЦЕРА

Ю. О. Розумовська, Р. М. Лиман

Актуальність статті полягає в тому, що в умовах повномасштабної російсько-української війни Збройними силами України необхідно здійснювати підготовку високопрофесійних офіцерів-лідерів, які здатні швидко ухвалювати рішення, діяти цілеспрямовано та ефективно, нести повну відповідальність за свої вчинки та результати діяльності. Разом з тим, у зв'язку із розвитком інформаційних технологій у світі та технологізацією всіх сфер діяльності людини, в тому числі і військової, офіцер повинен мати сформовану на відповідному рівні інформаційно-комунікаційну та лідерську види компетентності.

Для досягнення поставленої мети у роботі було використано теоретичні методи дослідження: аналіз наукових публікацій із проблеми статті, системний аналіз і синтез, узагальнення наукової літератури, класифікація, конкретизація основних наукових положень.

В останні роки зростають вимоги до суб'єктів професійної діяльності щодо набуття ними життєво необхідних компетентностей, що дозволить їм бути конкурентоздатними на ринку праці. Військова сфера вимагає від військових професіоналів вміння ризикувати, приймати оптимальні рішення в обстановці, що швидко змінюється, взаємодіяти з підлеглим особовим складом, тобто бути лідером у всьому. В сучасному інформаційному суспільстві неможливо бути лідером без розвитку на високому рівні інформаційно-комунікаційної компетентності, адже вона насамперед включає здатність працювати з інформацією.

Обґрунтовано та доведено, чому саме ці види компетентностей стали необхідними у військово-професійній підготовці офіцерів в умовах війни російської федерації проти України. Автори дійшли висновку, що досягнення стратегічної мети нашої держави щодо євроатлантичної інтеграції можливе за умови впровадження сучасних інформаційних технологій на всіх рівнях військово-професійної підготовки офіцерів.

Ключові слова: військово-професійна компетентність, лідерство, лідерська компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, офіцер-лідер.

Introduction of the issue and its connection with important scientific or practical tasks. In the context of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, the Armed Forces of Ukraine urgently need professionally trained officers who will be able to take effective and responsible actions in the information society. The peculiarity of their military professional competence is the necessity to adapt to the continuously changing combat situation and the ability to implement their military-professional and expert knowledge in practice not only at permanent deployment points but also during the performance of combat missions, since the lives of subordinates and the effectiveness of the tasks depend on their decisions. The leadership qualities or leadership competence of officers come to the fore in extreme intensive combat situations, as well as information-communication competence (hereinafter –

Постановка проблеми. В умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України Збройні сили України (далі – ЗСУ) потребують професійно підготовлених офіцерів, які будуть здатні до активних і відповідальних дій в інформаційному суспільстві. Особливістю їх військово-професійної компетентності є необхідність адаптації до бойової обстановки, що постійно змінюється, здатність застосовувати свої військово-професійні та фахові знання на практиці не тільки під час перебування в пункті постійної дислокації, але й в процесі виконання бойових завдань, оскільки від його рішення залежить життя підлеглих і результативність виконання поставлених завдань. В екстремальних ситуаціях бойової обстановки на перший план виходять лідерські якості чи лідерська компетентність офіцерів, а в умовах застосування засобів інформаційної війни

ICC) takes center stage in the environment of information warfare.

The problem of the mentioned competencies development as the leading components of officers' military professional competence is actualized by Ukraine's strategic goal of Euro-Atlantic integration. Because according to NATO standards, every officer should be a creative subject of military professional activity – a leader, a subject of the information society. And recent years have been characterized by the development of information technology in all spheres of society, and the military sphere in particular. It is through the ICC development that leadership qualities can be influenced, because it is impossible to be a leader in a modern information society without a work culture with information and information technologies, as well as with information-communication technologies.

Current state of the issue has been initiated by the authors in order to investigate the problem under discussion. As a result of obtaining military professional education, an officer should form the military professional competence necessary for effective military professional activity in the information society. A number of national researchers have devoted their scientific works to the study of the issue of military professional competence of officers, substantiating and generalizing its structure (O.M. Borysiuk, L.V. Oliynyk), formation (O.Y. Androshchuk, S.O. Kaplun, V.V. Polyvaniuk, V.V. Yahupov, etc.).

The issue of defining the concept of "leadership competence" and the current state of its formation was addressed by the following researchers N.V. Marakhovska, S.I. Nestulya, formation of leadership competence in the future officers – O.V. Boyko, A.V. Galimov, E.V. Denysenko, V.O. Tyurina and its structure – O.M. Kokun, M.A. Kostiuchenko and others.

In particular, it is necessary to point out the thorough scientific research of O.V. Boyko, who first attracted the attention of Ukrainian scientists to the necessity of the formation and development

інформаційно-комунікаційна компетентність (далі – ІКК).

Проблема розвитку цих видів компетентності як провідних компонентів військово-професійної компетентності офіцерів актуалізується стратегічною метою України – євроатлантичною інтеграцією. Адже за стандартами НАТО кожен офіцер має бути творчим суб'єктом військово-професійної діяльності – лідером, суб'єктом інформаційного суспільства. А останні роки характеризуються розвитком інформаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а військова сфера особливо. Саме через розвиненість ІКК можна впливати і на лідерські якості, адже неможливо в сучасному інформаційному суспільстві бути лідером без культури роботи з інформацією та інформаційними технологіями, а також з ІКТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми статті та на які спираються автори. В результаті набуття військово-професійної освіти офіцер має сформувати військово-професійну компетентність, яка необхідна їм для ефективної військово-професійної діяльності в інформаційному суспільстві. Дослідженню проблеми військово-професійної компетентності офіцерів присвятили свої наукові праці низка вітчизняних дослідників, які обґрунтовують та узагальнюють її структуру (О.М. Борисюк, Л.В. Олійник), формування (О.Ю. Андрощук, С.О. Каплун, В.В. Поливаний, В.В. Ягупов тощо).

Проблемі визначення поняття "лідерська компетентність" і сучасним станом її сформованості присвятили свої наукові праці Н.В. Мараховська, С.І. Нестуля, формування лідерської компетентності у майбутніх офіцерів – О.В. Бойко, А.В. Галімов, Є.В. Денисенко, В.О. Тюріна та її структури – О.М. Кокун, М.А. Костюченко та ін.

Зокрема, необхідно вказати на ґрунтовне наукове дослідження О.В. Бойка, який вперше привернув увагу українських науковців до необхідності формування та розвитку лідерської компетентності в офіцерів.

of officers' leadership competence. The result of this was the opening of a new perspective direction – "military leadership studies", which reveals the necessity of studying leadership competence in the military sphere as a guarantee of successful performance of combat missions by military personnel [1].

Various aspects of the issue of ICC development are presented in scientific works of V.Y. Bykov, R.S. Gurevich, A.M. Gurzhii, A.B. Kocharyan, N.V. Morse; the main approaches to defining the definition of "ICC" and its characteristics are described in the following studies M.I. Zhaldak, O.V. Ovcharuk, S.O. Sysoeva, O.M. Spirin and others.

Outline of unresolved issues brought up in the article. The attention of researchers is continuously focused on the problem of developing military professional competence of officers and its structure. However, the problem of developing leadership and information-communication competencies as its key components in the information society in the context of the russian-Ukrainian war and the increasing role of information technology in war has not yet been the subject of special pedagogical research.

Aim of the research: the purpose of the article is to substantiate the need to development leadership and information-communication competencies as the leading components of military professional competence of officers in the information society in the context of the full-scale invasion of the russian Federation into our country – Ukraine.

Results and discussion. Let us present the main research findings with a certain substantiation of the scientific results obtained. Ukraine is currently implementing fundamental changes in the process of reformation of the Armed Forces and other military formations in accordance with NATO standards, which is a strategic goal of our country, and the transformation of the military education system is directly included in these changes. The implementation of NATO standards involves all areas of the Armed Forces of Ukraine, among which one of the most important is military – professional

Результатом цього стало відкриття нового перспективного напрямку – "військова лідерологія", де розкривається необхідність дослідження лідерської компетентності саме у військовій сфері, як запорука успішного виконання військовослужбовцями бойових завдань за призначенням [1].

Різні аспекти проблеми розвитку ІКК представлені у наукових працях В.Ю. Бикова, Р.С. Гуревича, А.М. Гуржія, А.Б. Кочаряна, Н.В. Морзе; основні підходи до визначення поняття "ІКК" та її характеристики містяться у дослідженнях М.І. Жалдака, О.В. Овчарук, С.О. Сисоєвої, О.М. Спіріна та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Увага науковців постійно прикута до проблеми розвитку військово-професійної компетентності офіцерів та її структури. Проте проблема розвитку лідерської та інформаційно-комунікаційної видів компетентностей як ключових її складових в інформаційному суспільстві в умовах російсько-української війни та підвищення ролі інформаційних технологій у війні ще не була предметом спеціальних педагогічних досліджень.

Мета статті: обґрунтувати необхідність розвитку лідерської та інформаційно-комунікаційної видів компетентності як провідних компонентів військово-професійної компетентності офіцерів в інформаційному суспільстві в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в нашу країну.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні відбуваються кардинальні зміни у реформуванні ЗСУ та інших військових формувань за стандартами НАТО, вступ до якого є стратегічною метою нашої держави, а трансформація системи військової освіти безпосередньо включена до цих змін. Імплементация стандартів НАТО стосується всіх сфер життєдіяльності ЗСУ, серед яких одна з найважливіших – це військово-професійна освіта. Таким чином, врахування в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) основних тенденцій у формуванні та розвитку різних видів

education. Therefore, in the educational process of higher military educational institutions, the main trends in the formation and development of various types of competencies of NATO officers are extremely important and necessary for the national military education system. It should consider current trends, experience, principles of development of the education system in general in the world and use them in the educational process of higher military educational institutions.

One of the key results of the successful functioning of the military-pedagogical process in higher education institutions is the training of competitive officers for military professional activities, which should be considered as intellectual, subjective and professional, reflecting their ability and readiness to operate successfully in modern warfare, as well as the ability to successfully self-actualize in military professional activities. "The peculiarity of the professional competence of servicemen is the necessity to adapt to the continuously changing situation, the ability to apply their knowledge in practice not only in everyday activities but also during combat missions" [9: 93]. That means that an officer must be a leader in extreme combat environment.

We propose to consider the definition of "competence" in the national science and scientific approaches used in higher education institutions for training military professionals-leaders – subjects of the information society. We are of the opinion that the most accurate and comprehensive definition of the concept of "competence" includes theoretical and practical training, ability and readiness of a person to perform a relevant activity as its subject. This definition was formulated in his article by V.V. Yahupov [14], who also clearly distinguishes between the definitions of "competence", "competency", "competent", which until sometime, unfortunately, were identified and meaningfully distorted by many scientists: "The professional competence of any specialist is a complex integral psychological, professional and subjective entity that is formed in the process of obtaining professional training,

компетентностей офіцерів країн НАТО є надзвичайно важливим і необхідним для вітчизняної системи військової освіти. Вона має враховувати сучасні тенденції, досвід, принципи розвитку системи освіти в цілому в світі та використовувати їх у навчально-виховному процесі ВВНЗ.

Одним із ключових результатів успішного функціонування військово-педагогічного процесу у ВВНЗ є підготовка компетентних офіцерів до військово-професійної діяльності, яку слід розглядати як інтелектуальну, суб'єктну та професійну, що відображає їх здатність і готовність до успішної діяльності в умовах сучасної війни, а також здатність до успішної самоактуалізації в військово-професійній діяльності. "Особливістю професійної компетентності військовослужбовців є необхідність адаптації до обстановки, що постійно змінюється, здатність застосовувати свої знання на практиці не тільки в повсякденній діяльності, але й під час виконання бойових завдань" [9: 93]. Тобто офіцер має бути лідером в екстремальних умовах бойової обстановки.

Пропонуємо розглянути визначення "компетентність" у вітчизняній науці та наукові підходи, які використовуються у ВВНЗ для підготовки військових професіоналів-лідерів – суб'єктів інформаційного суспільства. Дотримуємося думки, що найбільш влучне і всеохоплююче визначення поняття "компетентність" включає теоретичну та практичну підготовленість, здатність та готовність особи до відповідного виду діяльності як її суб'єкта. Таке визначення сформулював у своїй статті В.В. Ягупова [14], який також чітко розмежує поняття "компетентність", "компетенція", "компетентний", які до певного часу, на жаль, ототожнювались і змістовно перекручувались багатьма науковцями: "Професійна компетентність будь-якого фахівця є складним інтегральним психологічним, професійним і суб'єктним утворенням, який формується в процесі набуття професійної підготовки, виявляється, розвивається і вдосконалюється в

identified, developed and improved in the process of practical professional activity, and the effectiveness of its implementation depends significantly on the theoretical, practical and psychological types of his/her readiness for it, personal, professionally important and individual psychological qualities, perception of the goals, values, content and particularities of this activity" [14: 26].

At the same time, the researcher emphasizes the need to apply a competence-based approach in the training of specialists of any profession, including officers. According to the scientist, the military professional competence of an officer is "his/her military professional training (theoretical and practical) and ability (intellectual, functional and subjective), readiness (professional, personal, psychological, etc.) for military professional activities in the chosen occupation. In this definition, we see its multidimensionality, which is true, since there are different types of military competence depending on the type and branch of the armed forces, a specific profession (specialization)" [13: 241]. It is because such a competency-based approach involves the formation and development of practical abilities and skills that can be successfully used in various life situations and practically implemented that in the vast majority of leading Western countries, any training is based on and implemented through this methodological approach. Ukraine has also shifted to a competence-based approach in the national educational system in general and in the training of military specialists, in particular.

J. Delors in his scientific works emphasized that in the process of obtaining education it is necessary not only to obtain qualifications, but also to develop competence [4]. He formulated four basic principles that are the foundation of modern education (learning to know; learning to do; learning to live together, learning to live with others; learning to live). These types of competencies are called key competencies in our country [13]. On their basis, J. Delors formulated the competencies that a person needs

процесі практичної професійної діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від теоретичного, практичного та психологічного видів його підготовленості до неї, особистісних, професійно важливих та індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності" [14: 26].

Разом із тим, дослідник наголошує на необхідності застосування компетентнісного підходу під час здійснення підготовки фахівців будь-якого профілю, у тому числі й офіцерів. Військово-професійна компетентність офіцера, на думку науковця, – "це його військово-професійна підготовленість (теоретична та практична) і здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єктна), готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) до військово-професійної діяльності за обраним фахом. У цьому визначенні ми бачимо його багатозначність, що дійсно так, оскільки існують різні види військово-компетентності залежності від виду та роду військ, конкретного фаху (спеціалізації)" [13: 241]. Саме через те, що такий підхід як компетентнісний передбачає формування і розвиток, насамперед, практичних здатностей і вмінь, які можуть бути успішно використані в різних життєвих ситуаціях і практично втілюватися в життя, в переважній більшості провідних західних країнах будь-яка підготовка ґрунтується і реалізується через цей методологічний підхід. Україна також перейшла до компетентнісного підходу у вітчизняній системі освіти в цілому та під час підготовки військових фахівців, зокрема.

Ж. Делор у своїх наукових роботах зазначав, що потрібно в процесі здобуття освіти не тільки отримати кваліфікацію, але і розвинути компетентність [4]. Він сформулював чотири основні принципи, які є фундаментом сучасної освіти (вчитися пізнавати; вчитися робити; вчитися жити разом, вчитися жити з іншими; вчитися жити). Ці види компетентності в нашій країні мають назву ключові компетентності [13]. На їх основі Ж. Делором було сформульовано компетентності, які необхідні

throughout life:

– competence "To learn" (to be able to organize one's professional activity, interconnection of one's knowledge; to be able to engage in self-development and self-education);

– competence "Search" (ability to search for reliable information; use different sources of information; consult experts);

– Competence "Thinking" (ability to interconnect events, think critically, and defend one's own opinion during discussions);

– Competency "Cooperate" (ability to communicate and work in a group, make decisions, resolve conflicts cooperatively, negotiate, plan one's own actions, and organize one's activities);

– competence "Adapt" (ability to be flexible in a continuously and rapidly changing environment, to find creative solutions) [1].

The main characteristics of the competence-based approach in the training of officers are the focus on the formation of practical thinking as future military professionals and their concentration on the formation, development and improvement of professionally important qualities as military professionals. V.V. Yahupov emphasizes that in order to conduct military pedagogical research, it is necessary to clearly understand the main types of competence in the military environment, because an officer must, first of all, possess all the qualities of a specialist, and secondly, be able to perform certain functional duties, in other words, have the qualities of a specifically military professional [14].

By military-professional competence of an officer we understand an integrative professionally important education as a military specialist, which includes his/her possession of military and professional knowledge, skills, abilities and value approach to military and professional activities. The structure of an officer's military-professional competence is defined by Ukrainian scientists in different ways. For instance, L.V. Oliynyk identifies the following components in its structure: general competence – knowledge, skills and

особистості протягом життя:

– компетентність "Вивчати" (вміти організувати свою професійну діяльність, взаємозв'язок своїх знань; вміти займатись саморозвитком та самоосвітою);

– компетентність "Шукати" (вміти займатись пошуком достовірної інформації; використовувати різні джерела інформації; консультиватися у експертів);

– компетентність "Думати" (вміти взаємопов'язувати події, критично мислити, відстоювати власну думку під час дискусій);

– компетентність "Співпрацювати" (вміти комунікувати і працювати в групі, приймати рішення, конструктивно вирішувати конфлікти, вміти домовлятися, планувати власні дії, організовувати свою діяльність);

– компетентність "Адаптуватися" (вміти бути гнучким в обстановці, що постійно та швидко змінюється, знаходити креативні рішення) [1].

Провідними характеристиками компетентнісного підходу в ході підготовки офіцерів є звернення основної уваги на формування насамперед практичного мислення як майбутніх військових професіоналів та їх орієнтація на формування, розвиток і вдосконалення професійно важливих якостей як військових професіоналів. В.В. Ягупов зазначає, що для проведення військово-педагогічних досліджень необхідно чітко розуміти основні види компетентності у військовому середовищі, адже офіцер має, по-перше, володіти всіма якостями фахівця, а по-друге, вміти виконувати певні функціональні обов'язки, тобто мати якості саме конкретного військового професіонала [14].

Під військово-професійною компетентністю офіцера розуміємо інтегративне професійно важливе утворення як військового фахівця, до складу якого входить володіння ним військово-професійними знаннями, навичками, вміннями та ціннісне ставлення до військово-професійної діяльності. Структура військово-професійної компетентності офіцера

abilities, personal qualities, emotional and volitional, motivation, which allows an officer to effectively communicate with the environment; it includes general cultural, valeological, eco-environmental, informational, economic and technical competences. Also, according to the researcher, the military-professional competence of an officer includes general scientific, methodological, technological, methodological, combat, military specialty, professional, military-technical, social, communicative, administrative, and psychological and pedagogical types of competence [5].

However, in our opinion, this classification is missing leadership competence, because the formation of an officer as a subject of military-professional activity is the main goal of the military-professional process, which means that he or she has to obtain military-professional competence. As V.V. Yahupov underlines: "The professional subjectivity of a specialist is an integral component, the main indicators of which are professional consciousness and self-awareness, professional reflection and self-reflection, professional "I" concept; it is a subjective component" [14: 27].

Having examined the scientific approaches of V.I. Svystun and V.V. Yahupov on the structure of professional competence of a specialist in any type of professional activity and taking into account the specifics of military professional activity of an officer, O.V. Boyko added to its composition subjective competence, which includes value, motivational, regulatory, adaptive, pedagogical and combat components as a subject of military professional activity [1; 11; 14].

At the same time, recent years have been characterized by the dynamic development of information technology in all spheres of society, including, in particular, the military. This fact requires their introduction into the system of military education and requires participants of the educational process to be trained in the use of these technologies, constantly developing and improving the ICC.

визначається українськими науковцями по-різному. Так, Л.В. Олійник в її структурі виділяє такі складові: загальну компетентність – знання, навички та вміння, особистісні якості, емоційно-вольові, мотивація, що дозволяє офіцеру ефективно комунікувати з оточуючим середовищем, вона включає загальнокультурну, валеологічну, екологічну, інформаційну, економічну та технічну компетентності. Також, на думку дослідника, до складу військово-професійної компетентності офіцера входять загальнонаукова, методологічна, технологічна, методична, бойова, військово-спеціальна, фахова, військово-технічна, соціальна, комунікативна, управлінська та психолого-педагогічна види компетентності [5].

Однак, на нашу думку, в цій класифікації не вистачає лідерської компетентності, адже сформованість офіцера як суб'єкта військово-професійної діяльності – головна мета військово-професійного процесу, тобто набуття ним військово-професійної компетентності. Як підкреслює В.В. Ягупов: "Професійна суб'єктність фахівця – інтегральний компонент, основними показниками якого є професійна свідомість і самосвідомість, професійна рефлексія та саморефлексія, професійна "Я"-концепція; це суб'єктний компонент" [14: 27].

Опрацювавши наукові підходи В.І. Свистун та В.В. Ягупова щодо структури професійної компетентності фахівця в будь-якому виді професійної діяльності та враховуючи специфіку військово-професійної діяльності офіцера, О.В. Бойко додав до її складу суб'єктну компетентність, що включає ціннісний, мотиваційний, регулятивний, адаптивний, педагогічний і бойовий компоненти як суб'єкта військово-професійної діяльності [1; 11; 14].

Водночас останні роки характеризуються динамічним розвитком інформаційних технологій в усіх сферах життєдіяльності суспільства, у тому числі насамперед у військовій. Цей факт вимагає їх впровадження в систему військової освіти та потребує від учасників навчально-виховного процесу

The challenge of its development in Ukrainian society is actualized by the strategic goal of Ukraine's integration into the European Union and NATO. The Council of Europe has identified key types of competencies that every member of modern European society should possess, including information and communication, which is associated with the increasing role of informatization in the world and involves obtaining skills and abilities to operate new information technologies. As the researchers believe, the ability to apply mentioned competences in a high-quality manner in their practical activities makes a future specialist more competitive in the employment sphere [14; 16].

Another one of the eight most important competencies that every citizen should have, according to the Council of Europe, is initiative and enterprising. Their significance is the ability of a person to turn ideas into actions, which includes creativity, innovation, risk-taking, and the ability to plan and manage projects to achieve a specific goal. This helps a person not only in everyday life and in society, but also in the workplace to be aware of the context of their work and be able to use the opportunities provided. These skills are also the ground for more specific skills and knowledge that may be needed in the course of professional activity as a leader, since a leader is always proactive. This competence should include awareness of ethical values and contribute to improving the quality of management and administrative activities, which means that all of the mentioned scales represent leadership competence [1; 16].

It is important to emphasize that the issue of military leadership in Ukrainian national science is still virtually not researched, since every time we hear the definition of "leadership competence", a very simple and, at the same time, very complex problematic question is raised: what is leadership, first of all, and who is a military leader? According to B. Bass, a leader is someone who considers himself or herself capable of solving complex problems facing the group. The researcher believes that leadership will be successful if the group members agree that this

оволодіння навичками та вміннями користування цими технологіями, безперервного розвитку та вдосконалення ІКК.

Проблема її розвитку в українському суспільстві актуалізується стратегічною метою щодо інтеграції України до Європейського Союзу та блоку НАТО. Радою Європи визначені ключові види компетентностей, якими має володіти кожен член сучасного європейського суспільства, серед яких і інформаційно-комунікаційна, пов'язана зі зростанням ролі інформатизації у світі та передбачає здобуття навичок і вмінь опановування новими інформаційними технологіями. Адже, на думку науковців, здатність якісно застосовувати їх у своїй практичній діяльності робить майбутнього фахівця конкурентоздатним на ринку праці [14; 16].

Ще однією з восьми найважливіших компетентностей, якими має володіти кожен громадянин, відповідно до рішення Ради Європи, є ініціативність і підприємливість. Їх сенсом є здатність людини перетворювати ідеї в дії, що включає креативність, інноваційність, вміння ризикувати, а також здатність планувати та керувати проектами для досягнення певної мети. Це допомагає особистості не тільки в повсякденному житті та у суспільстві, але і на робочому місці усвідомлювати контекст своєї роботи та вміти використовувати надані можливості. Також ці вміння є фундаментом для більш конкретних навичок і знань, які можуть знадобитися суб'єкту в процесі професійної діяльності як лідеру, оскільки лідер завжди ініціативний. Ця компетентність має включати усвідомлення етичних цінностей і сприяти підвищенню якості управлінської діяльності, тобто всі вищезазначені шкали складають лідерську компетентність [1; 16].

Слід зазначити, що проблема саме військового лідерства в українській вітчизняній науці ще практично не досліджена, оскільки кожного разу, коли ми чуємо поняття "лідерська компетентність" – постає дуже просте і, водночас, дуже складне проблемне питання – а що, насамперед, таке

person has the goal competence, in other words, not only the person should consider himself or herself a leader, but he or she should have reputation among colleagues and subordinates [15].

It is important to highlight that in many NATO and partner countries, the definition of military leadership is often defined as the process of a leader's influence on military personnel by providing them with a purpose, direction and motivation during any complex missions. A military leader can be anyone who, by reason of his or her role or responsibilities, encourages and influences other military personnel to achieve a certain goal of their joint activities. Military leaders motivate their subordinates and their environment, both inside and outside the chain of command, to act, focus practical thinking on the situation, and generate solutions to resolve it. Being a true leader is much more complex than just giving orders and instructions. A true military leader's influence on others can take many forms. His/her words and actions, attitudes, values, the example he/she sets, every action he/she takes on or off duty are all part of influencing others. At the same time, O.V. Boyko emphasizes that a leader is not born, but becomes a leader during military-professional training and during professional military activity [1].

When analyzing modern approaches to understanding the concept of "leadership" by foreign and domestic scientists, we conclude that an officer-leader is a subject of military-professional activity who can and is capable of determining strategic perspectives of joint activity, is aware of the situation and is able to solve it, is able to take risks in extreme conditions of activity, has deep knowledge and experience in military issues, is able to build a strong team to achieve a common goal and successfully perform combat missions, has a high level of responsibility, both to those who will accomplish the assigned tasks and to himself, his attitude to military affairs: "Officer's leadership is an actualized professionally important phenomenon that has an integrated character of behavior, communication and professional activity in the informal as well

лідерство, хто такий військовий лідер? На думку Б. Басса, лідером стає той, хто вважає себе здатним вирішувати складні завдання, які стоять перед групою. Дослідник вважає, що лідерство буде успішним за умови, якщо члени групи погоджуються з думкою, що цій особі притаманна цільова компетентність, тобто не тільки сама людина має вважати себе лідером, але вона повинна мати авторитет серед колег і підлеглих [15].

Слід зазначити, що в багатьох країнах НАТО та її країнах-партнерах таке поняття як "військове лідерство" дуже часто розкривається як процес певного впливу лідера на військовослужбовців шляхом надання їм мети, напрямку діяльності та мотивування під час виконання будь-яких екстремальних завдань. Військовий лідер – це може бути будь-хто, хто в силу взятої на себе ролі чи покладених на нього обов'язків надихає та впливає на інших військовослужбовців для досягнення визначеної мети спільної діяльності. Військові лідери мотивують своїх підлеглих і своє оточення як всередині, так і за межами порядку підпорядкованості до дій, фокусують практичне мислення на проблемі та формують рішення для її вирішення. Бути справжнім лідером набагато складніше, ніж просто віддавати накази та вказівки. Вплив справжнього військового лідера на інших може набувати різних форм. Його/її слова і вчинки, ставлення, цінності, про які говорить лідер, приклад, який подає, кожна дія, яка робиться лідером на службі чи поза нею – все це частина впливу на інших. Разом із тим, О.В. Бойко наголошує, що лідером не народжуються, а стають під час військово-професійної підготовки та впродовж професійної військової діяльності [1].

Проаналізувавши сучасні підходи до розуміння поняття "лідерство" закордонними та вітчизняними науковцями, дійшли висновку, що офіцер-лідер – суб'єкт військово-професійної діяльності, який може та здатний визначати стратегічні перспективи спільної діяльності, усвідомлювати проблему та здатний її

as the formal dimensions of relations between military personnel in the military environment. An officer becomes a leader in a military unit only if he or she clearly understands the common goal to be achieved, is aware of the tasks and is able to clearly define the directions, methods, ways and means of their implementation, while acting at a higher level than other servicemen in the unit. A military leader has a higher status in a military unit than most other servicemen and is the best at following group rules of behavior and activity, in a difficult situation intentionally taking on more responsibility, including moral responsibility, for the accomplishment of group tasks than other servicemen" [2: 5-6].

It is very important to stress that nowadays "perfection" in leadership does not mean "ideality". On the contrary, an excellent military leader gives those surrounding him the opportunity to learn from their mistakes as well as enjoy their successes. The subordinates of a true leader eventually learn to believe that when they fail, which is an essential component of achieving perfection, they will not be afraid to do it again and again, but better and better.

The Strategy for the Development of Military Leadership in the Armed Forces of Ukraine (hereinafter – the Strategy) states that in accordance with the tasks assigned by the Supreme Commander-in-Chief, the main focus is the development of human resources and professionalism of the subjects of maintaining the defense of our state. This document states that in the context of warfare, the challenges, and potential threats of today encourage rethinking and improving scientific approaches to the study of military leadership in the military education system during the training of military personnel [8].

The leadership competence of a modern officer, in our opinion, is military professional and leadership preparedness, ongoing development and improvement of oneself as a creative and proactive subject of military-professional activity, who is able to influence, motivate and encourage other military personnel to perform tasks by the

вирішувати, вміє ризикувати в екстремальних умовах діяльності, має глибокі знання та досвід у військовій справі, здатний побудувати сильну команду для досягнення певної мети та успішного виконання бойових завдань, має високий ступінь відповідальності, як перед тим, хто буде виконувати поставлені завдання, так і перед собою, своїм ставленням до військової справи: "Лідерство офіцера – це актуалізоване професійно важливе явище, яке має інтегрований характер прояву в поведінці, спілкуванні та професійній діяльності в неофіційній, а також і офіційній площині взаємовідносин військовослужбовців у військовому середовищі. Офіцер стає лідером у військовому підрозділі тільки у тому випадку, коли чітко уявляє мету, якої треба досягнути, усвідомлює поставлені завдання і здатний чітко визначати напрями, методи, способи та засоби їх виконання, діючи при цьому на вищому рівні, ніж інші військовослужбовці в підрозділі. Він має у військовому підрозділі вищий статус, ніж більшість інших військовослужбовців, і найкраще дотримується групових норм поведінки та діяльності, у складній ситуації свідомо бере на себе більшу відповідальність, зокрема моральну, за виконання групових завдань, ніж інші військовослужбовці" [2: 5-6].

Дуже важливо зазначити, що зараз "досконалість" у лідерстві не означає "ідеальність". Скоріше навпаки, відмінний військовий лідер дає оточуючим можливість вчитися на своїх помилках, а також насолоджуватися успіхами. Підлеглі справжнього лідера, в рещті-рещт, вчать вірити в те, що коли вони зазнають невдачі, а це неодмінна складова при досягненні досконалості, то не будуть боятися робити ще раз і ще раз, але все краще і краще.

У Стратегії розвитку військового лідерства у ЗСУ (далі – Стратегія) зазначається, що відповідно до завдань, які сьогодні ставить Верховний Головнокомандувач головним напрямком є розвиток людського капіталу та підвищення професіоналізму суб'єктів забезпечення захисту нашої

power of his/her motivational and professional influence, promoting values that lead to perfection and develop a military unit as a combat team, readiness to identify and overcome challenges, solve tasks and difficulties that arise in the life of a military unit (sub-unit) and take responsibility for their solution.

Today, most Ukrainian military educational institutions, unfortunately, focus on the administrative competence of the future officer rather than leadership. However, the concepts of "leader" and "manager" are not identical, because a manager is endowed with formal rights, unlike a leader. The essence of a true military leader is to influence, encourage and motivate military personnel to follow the values that lead to perfection and develop a combat team that will allow them to defeat any insidious enemy and successfully complete a combat mission.

O.V. Boyko's dissertation clearly states that the cornerstone of the formation of a true military leader is the orientation of the content component of the pedagogical process model of the high military institutions to the real requirements of a present day, which determine the gaining of new competencies by graduates, among which the ICC and leadership competencies can be particularly highlighted. Accordingly, a military leader is an officer with highly developed military-professional competence, mobile in a complicated and fast changing environment, who can quickly adapt to new conditions and is oriented in information resources, which allows him to take the initiative in his professional activities.

During the full-scale invasion of our country by the Russian Federation, many officers were called up for military service under mobilization, who had studied according to old Soviet standards that did not provide for the formation of a leader officer with a high level of awareness of information and communication technologies and leadership. In this regard, their leadership competence and ICC do not meet modern requirements for them as subjects of military-professional activity in the information society and especially in the context of information warfare.

держави. У цьому документі зазначається, що в умовах ведення війни виклики та потенційні загрози сьогодення спонукають до переосмислення та вдосконалення наукових підходів до дослідження військового лідерства в системі військової освіти під час підготовки військовослужбовців [8].

Лідерська компетентність сучасного офіцера, на нашу думку, – це військово-професійна та лідерська підготовленість, постійний розвиток і вдосконалення себе як творчого та ініціативного суб'єкта військово-професійної діяльності, який здатний впливати, вмотивовувати і спонукати інших військовослужбовців до виконання поставлених завдань силою свого мотиваційного та професійного впливу, сповідувати цінності, які ведуть до досконалості та розвивають військовий підрозділ як бойову команду, готовність визначати і долати виклики, вирішувати завдання, які виникають у життєдіяльності військового підрозділу (частини) і брати на себе відповідальність за їх вирішення.

Сьогодні в більшості ВНЗ України увага, на жаль, приділяється не лідерській, а управлінській компетентності майбутнього офіцера. Проте поняття "лідер" і "керівник" не тотожні, адже керівник наділений формальними правами, на відміну від лідера. Сутність справжнього військового лідера полягає у тому, щоб впливати на військовослужбовців та їх вмотивовувати і спонукати, щоб сповідувати саме ті цінності, які ведуть до досконалості та розвивають бойову команду, що надасть змогу перемогти будь-якого підступного ворога та виконати успішно бойове завдання.

У дисертації О.В. Бойка чітко зазначено, що наріжним каменем формування справжнього військового лідера є орієнтація змістовного компонента моделі педагогічного процесу ВНЗ на реальні вимоги сьогоденні, які зумовляють набуття випускниками нових компетентностей, поміж з яких особливо виділяється ІКК і лідерська. Отже, військовий лідер – це офіцер із високо розвиненою військово-

Nowadays, for Ukraine, the war continues not only on the battlefield, but also on the information sector: the enemy causes damage through special information and psychological operations. This is why there is an urgent need to include in the training program for officers dealing with information-communication technologies and information.

We can raise a rather simple problematic question: how do military leaders understand modern technologies, and do they consider them to be a support or a limitation to their leadership? The digital transformation of military activity, the quick and ongoing informatization and technologization of all processes and at all levels is becoming a significant challenge in the process of military command and control. Accordingly, a military leader must be information-competent and able to lead his colleagues, subordinates, and his/her team to adapt to the changes in order to increase performance and gain a significant advantage over the enemy.

There are many different modern technologies that are used in the military environment, from logistics to information systems, as well as human resources. For example, before the full-scale invasion, there were also some cases of assignment of primary military ranks of officers to NCOs, but now such cases are widespread. Also in the summer of 2023, amendments to the Law of Ukraine "On Military Duty and Military Service" came into force in the part concerning the recruitment of officers, NCOs and sergeants with combat experience, who have been performing duties as officers for at least three months but do not have a higher education, and therefore do not have the appropriate level of formation and development of military-professional competence, the main components of which are leadership and information-communication [7].

The definition of "ICC" in the national scientific and research works is interpreted differently. Often it is considered within the framework of information-communication technologies and is defined as the ability of a person to use it in his/her professional activity. For example, R.S. Gurevych and M.I. Zhaldak

професійною компетентністю, мобільний у складній обстановці, що постійно змінюється, який може швидко адаптуватись до нових умов та орієнтується в інформаційних потоках, що дозволяє йому брати ініціативу в професійній діяльності.

Під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої країни на військову службу було призвано багато офіцерів за мобілізацією, які вчилися за старими радянськими стандартами, які взагалі не передбачали формування офіцера-лідера з високим рівнем обізнаності в сфері ІКТ і лідерства. У зв'язку з цим їх лідерська компетентність та ІКК не відповідають сучасним вимогам до них як до суб'єктів військово-професійної діяльності в інформаційному суспільстві та особливо в умовах інформаційної боротьби. Сьогодні для України війна продовжується не тільки на полі бою, але й на інформаційному фронті: ворог завдає шкоди через проведення спеціальних інформаційно-психологічних операцій (далі – ІПСО). Через це постає нагальна необхідність включення до програми підготовки офіцерів роботи з ІКТ та інформацією.

Можна поставити доволі просте проблемне питання: яким чином військові лідери сприймають сучасні технології, чи сприймають як підтримку чи обмеження свого лідерства? Цифрова трансформація військової справи, стрімка і постійна інформатизація та технологізація всіх процесів і на всіх рівнях стає суттєвим викликом у процесі управління та керівництва військами. Відповідно військовий лідер має бути інформаційно компетентним і зможе привести побратимів, підлеглих, свою команду до адаптації до наявних змін, щоб підвищити продуктивність і отримати значну перевагу над ворогом.

Існує велика кількість різних сучасних технологій, які використовуються у військовому середовищі – від логістики до інформаційних систем, а також і кадрових. Так, до повномасштабного вторгнення також частково відбувалось присвоєння первинних військових звань офіцерського складу особам

associate ICC with such categories as "computer knowledge" and "information culture" [3], and S.O. Sysoeva and O.M. Spirin in their scientific works consider it as a key competence of a person.

Interesting point for our study is the information contained in the Digital Competence Framework, which was developed for Ukrainian citizens based on the results of the Erasmus+ project. The authors of this document indicate that today there is no well-established concept of a person's ability to use information technology in their activities. Thus, they recommend using the definition of "digital competence" as a synonym for "information and digital", "information and communication" competence [6]. However, as already mentioned in this study, the Council of Europe defines ICC as the leading competence of any specialist. In our opinion, its structure should include not only the specialist's ability to use information and communication technologies, but also knowledge that helps to orientate in the modern information environment, information skills, critical approach to data, values and motives of information activity, all those qualities that characterize a true military leader.

That is why, in our opinion, ICC is a professionally important mental formation of officers, which provides them with systematic and contextual use of information and communication technologies in military professional activities by searching, analyzing, processing, transmitting, exchanging and keeping information in the process of realization of official competencies as a subject of military management. Due to the reform of the Armed Forces of Ukraine in accordance with the NATO standards, active use of modern means and information and communication technologies in the military sphere, modernization of the system of military professional officers training, the problem of developing their information and communication culture, the basis of which is ICC, is becoming more and more relevant. Modern warfare conditions are

сержантського та старшинського складу, але зараз такі випадки носять масовий характер. Також влітку 2023 року вступили в силу зміни до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" в частині, що стосується прийняття на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу, військовослужбовців сержантського та старшинського складу, які мають бойовий досвід, не менше трьох місяців виконують обов'язки на посаді офіцера, але не мають вищої освіти, тож не мають відповідного рівня сформованості та розвиненості військово-професійної компетентності, основними складовими якої є лідерська та інформаційно-комунікаційна [7].

Поняття "ІКК" у вітчизняній науковій літературі трактується неоднозначно. Часто його розглядають в межах ІКТ і визначають як здатність людини використовувати її в своїй професійній діяльності. Так, наприклад, Р.С. Гуревич, М.І. Жалдак ІКК пов'язують з таким категоріями як "комп'ютерна грамотність", "інформаційна культура" [3], а С.О. Сисоєва, О.М. Спирін у своїх наукових працях розглядають її як ключову компетентність особи [11; 12].

Цікавою для нашого дослідження є інформація, що міститься в Рамці цифрової компетентності, що була розроблена для громадян України за результатами проекту Еразмус+. Автори цього документу зазначають, що сьогодні немає усталеного поняття здатності особи використовувати у своїй діяльності інформаційних технологій. Таким чином, вони рекомендують використовувати визначення "цифрова компетентність" як синонім "інформаційно-цифровій", "інформаційно-комунікаційній" компетентності [6]. Проте, як вже зазначалось в цьому дослідженні, Рада Європи визначає саме ІКК провідною компетентністю будь-якого фахівця. На нашу думку, її структура має включати не тільки вміння фахівця використовувати ІКТ, але і знання, які допомагають орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, навички інформаційної діяльності, критичне

characterized by a decrease in decision-making time. The lives of personnel and the success of combat operations often depend on the use of modern information technologies. Information and communication technologies have made it possible to speed up the decision-making process at all levels of command, to intensify many processes, including those related to information processing by reducing the number of errors and the use of modern means of armed warfare. In this aspect, the ability of officers to use these technologies in their military professional activities is especially important. In these circumstances, their ICC must meet not only the challenges of the modern information society, but also the military sphere, which uses modern information technologies. The process of development and improvement of the ICC of officers of all levels of command should be ongoing, as information technologies are being updated at a rapid pace.

The analysis of scientific approaches of national researchers to the definition of the "ICC" concept allowed us to define the ICC of officers as the result of the practical ability of a serviceman to analyze and evaluate the information environment in the military-professional perspective, to be critical of the data received, to process, transmit, exchange, store information, to form a valuable approach to working with it and to use these skills in the process of military-professional activity. Such an interpretation allows us to state that it is closely related to the officer's leadership competence, since military leadership is a certain influence on military personnel in order to achieve respective results, possession of knowledge and experience, ability to apply them in practical military and professional activity, ability to create a team for successful accomplishment of combat missions as assigned.

The reality of the russian-Ukrainian war is that the enemy uses modern weapons, including information and communication technologies, to strike not only on the battlefield but also in the information environment through information and psychological

ставлення до даних, цінності та мотиви інформаційної діяльності, всі ті якості, якими характеризується справжній військовий лідер.

Таким чином, на нашу думку, ІКК – це професійно важливе психічне утворення офіцерів, що їм забезпечує системне та контекстне застосування ІКТ у військово-професійній діяльності шляхом пошуку, аналізу, оброблення, передачі, обміну та зберігання інформації в процесі реалізації посадових компетенцій як суб'єкта військового управління. А у зв'язку з реформуванням ЗСУ відповідно до стандартів країн-членів НАТО, активним застосуванням у військовій сфері сучасних засобів і ІКТ, модернізації системи військово-професійної підготовки офіцерів актуалізується проблема розвитку їхньої інформаційно-комунікаційної культури, підвалину якої складає ІКК. Сучасні умови ведення бойових дій характеризуються скороченням часу на прийняття рішень. Від використання сучасних інформаційних технологій часто залежить життя особового складу та успіх виконання бойового завдання. ІКТ дозволили пришвидшити процес прийняття рішень на всіх рівнях управління, активізувати багато процесів, зокрема які пов'язані з обробленням інформації за рахунок зменшення кількості помилок, застосування сучасних засобів збройної боротьби. Особливо важливим у цьому аспекті є здатність офіцерів їх використовувати у своїй військово-професійній діяльності. У зв'язку із цим, їх ІКК має відповідати не тільки викликам сучасного інформаційного суспільства, але й військової сфери, в якій використовуються сучасні інформаційні технології. Процес розвитку та удосконалення ІКК офіцерів всіх ланок управління має бути безперервним, оскільки інформаційні технології оновлюються швидкими темпами.

Аналіз наукових підходів вітчизняних науковців до визначення поняття "ІКК" дозволило нам визначити ІКК офіцерів як результат практичної здатності військовослужбовця щодо аналізу та оцінювання інформаційного простору в

operations. By doing so, the enemy is trying to destabilize the situation inside our country and divert public attention from the situation at the battlefield, as well as draw the military's attention to political events. That is why a modern Ukrainian officer must have knowledge of dealing with information and communication technologies and information for the purpose of effective military command and control, responding to the challenges of the information society, and making the right and effective decisions in a timely manner as a leader of a military unit (sub-unit).

Conclusions and research perspectives. It has been identified that today's dynamic development of information technology requires an officer to be a leader, a professional in military activity. And this cannot be achieved without a well-formed and highly developed ICC, since the officer-leader must not only quickly and efficiently navigate information traffic and be able to work with information, but also teach his/her subordinate personnel to do so.

It is proved and substantiated that leadership and information-communication competencies are the leading components of the military-professional competence of each officer, especially they are necessary for the military-professional activity of officers-leaders.

The perspective for further scientific research is to continue research regarding the development of leadership and information-communication competencies in the military professional training of modern Ukrainian officers.

військово-професійному аспекті, критичного ставлення до даних, що отримані, оброблення, передачі, обміну, зберігання інформації, формування ціннісного ставлення до роботи з нею та використання цих умінь у процесі військово-професійної діяльності. Така його інтерпретація дає нам можливість стверджувати, що воно тісно пов'язана з лідерською компетентністю офіцера, оскільки військове лідерство – певний його вплив на військовослужбовців із метою досягнення відповідних результатів, володіння знаннями та досвідом, вміння застосовувати їх у практичній військово-професійній діяльності, здатність створити команду для успішного виконання бойових завдань за призначенням.

Реаліями російсько-української війни є застосування ворогом сучасної зброї, у тому числі за допомогою засобів ІКТ, для завдання ударів не тільки на полі бою, але і в інформаційному середовищі шляхом проведення ПІСО. Цим він намагається розхитати обстановку всередині нашої країни та відволікти увагу суспільства від ситуації, яка складається на фронті, а також привернути увагу військових до політичних подій. Саме через це сучасний український офіцер має володіти знаннями щодо роботи з ІКТ та інформацією для якісного управління військами, реагування на виклики інформаційного суспільства, вчасного прийняття правильних та ефективних рішень як лідеру військового підрозділу (частини).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. З'ясовано, що нині динамічний розвиток інформаційних технологій вимагає від офіцера бути лідером, професіоналом військової справи. А цього неможливо досягти без сформованої та розвиненої на високому рівні ІКК, оскільки офіцер-лідер має не тільки сам швидко та якісно орієнтуватися в інформаційних потоках та вміти працювати з інформацією, але і вчити цьому підлеглий особовий склад.

Доведено та обґрунтовано, що лідерська та інформаційно-комунікаційна компетентності є провідними компонентами в військово-професійній компетентності кожного

офіцера, особливо вони необхідні для військово-професійної діяльності офіцерів-лідерів.

Перспективою подальших наукових розвідок вважаємо продовження досліджень щодо розвитку лідерської та інформаційно-комунікаційної видів компетентності під час військово-професійної підготовки сучасних українських офіцерів.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Boiko, O.V. (2020). *Teoriia i metodyka formuvannia liderskoi kompetentnosti ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy [Theory and methodology of formation of leadership competence of officers of the Armed Forces of Ukraine]*: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok, 667 [in Ukrainian].
2. Boiko, O.V. (2014). *Teoretyko-metodychni problemy formuvannia liderskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy [Theoretical and methodological problems of forming the leadership competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine]*: monohrafiia. Lviv: ASV, 543 [in Ukrainian].
3. Hurevych, R.S., & Kademiya, M.Yu. (2009). Formuvannya informatsiyno-komunikatsiynoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya (tekhnohohiy) [Formation of information and communication competence of future teachers of labor education (technologies)]. *Problemy profesiynoyi osvity. Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy – Problems of professional education. Theory and practice of social systems management*, № 2, 73-78 [in Ukrainian].
4. Delor, Zh. *Osvita: prykhovanyy skarb [Education: a hidden treasure]*: dop. mizhnar. komisii z osvity dlya XXI stolittya. Paryzh: YUNESKO, 46 [in Ukrainian].
5. Oliynyk, L.V. (2014). Kontseptual'ni pidkhody do vyznachennya struktury profesiynoyi kompetentnosti suchasnoho ofitsera Zbroinykh Syl Ukrayiny [Conceptual approaches to determining the structure of professional competence of a modern officer of the Armed Forces of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu. Pedahohika ta psykholohiya – Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Pedagogy and psychology*, vyp. 679, 124-133 [in Ukrainian].
6. *Opys ramky tsyfrovoyi kompetentnosti dlya hromadyan Ukrayiny [Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine]*. Retrieved from: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf [in Ukrainian].
7. *Pro viyskovyy obovyazok i viyskovu sluzhbu [On military duty and military service]*: Zakon Ukrayiny vid 25.03.1992 r. № 2232-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> [in Ukrainian].
8. *Pro zatverdzhennya Stratehiyi rozvytku viys'kovoho liderstva u Zbroinykh sylakh Ukrayiny [On the approval of the Strategy for the development of military leadership in the Armed Forces of Ukraine]*: nakaz Holovnokomanduvacha Zbroinykh syl Ukrayiny vid 17.11.2023 № 325. Retrieved from: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox?projector=1> [in Ukrainian].
9. Rozumovs'ka, Yu.O. (2023). Informatsiyno-komunikatsiyna kompetentnist' ofitseriv taktychnoyi lanky upravlinnya ta neobkhidnist' yiyi rozvytku u systemi pidvyshchennya kvalifikatsiyi [Information and communication competence of tactical management officers and the need for its development in the professional development system]. *Priorytetni naukovi rozrobky u sferi pedahohiky ta psykholohiyi – Priority scientific developments in the field of pedagogy and psychology*: zb. materialiv mizhnar. nauk. konf., 92-95 [in Ukrainian].

10. Svystun, V.I. (2019). Polikulturna kompetentnist viiskovosluzhbovtisia yak subiekta diialnosti z pidtrymannia mizhnarodnoho myru i bezpeky [Multicultural competence of a military serviceman as a subject of activities for the maintenance of international peace and security]. *Problemy osvity – Problems of education*, vyp. 92, 154-158 [in Ukrainian].
11. Sysoieva, S.O., & Balovsiak, N.V. (2006). *Informatsiina kompetentnist fakhivtsia: tekhnolohii formuvannia [Information competence of a specialist: technologies of formation]: navch.-metod. posib.* Chernivtsi: Tekhnodruk, 208 [in Ukrainian].
12. Spirin, O.M. (2010). *Osnovni pidkhody do vyznachennia poniat. Osnovy standartyzatsii informatsiino-komunikatsiinykh kompetentnostei v systemi osvity Ukrainy [The main approaches to the definition of concepts. Basics of standardization of information and communication competences in the education system of Ukraine]: metod. rekom. / red. V.Iu. Bykov, O.V. Bilous, Yu.M. Bohachkov ta in.* Kyiv: Atika, 88 [in Ukrainian].
13. Yahupov, V.V. (2019). Metodolohichni osnovy kompetentnisnoho pidkhodu do profesiinoi pidhotovky ofitseriv zapasu [Methodological foundations of the competence approach to the professional training of reserve officers]. *Problemy osvity – Problems of education*, № 92, 239-245 [in Ukrainian].
14. Yahupov, V.V. (2015). Metodolohichni osnovy rozuminnia ta obgruntuvannia poniat "kompetentnist" i "kompetentsiia" shchodo profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv [Methodological bases of understanding and substantiation of the concepts "competence" and "competence" in relation to the professional training of future specialists]. *Novi tekhnolohii navchannia – New learning technologies: zb. nauk. pr., vyp. 4, ch. 2*, 23-29. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/10635/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf [in Ukrainian].
15. Bass, B., & Bass, R. (2009). *The Bass handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications.* N.Y.: Simon and Schuster, 1465 [in English].
16. *Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework.* (2004). Brussels: European Commission. Retrieved from: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences> [in English].

Received: November 10, 2023

Accepted: December 01, 2023

SOCIAL PEDAGOGY. SOCIAL WORK **СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА. СОЦІАЛЬНА РОБОТА.**

UDC 37.091.12:36-051-058.862

DOI 10.35433/pedagogy.4(115).2023.14

SOCIAL ADAPTATION OF SOCIAL DORMITORIES RESIDENTS TO INDEPENDENT LIVING

I. V. Lityaga*, S. M. Sytniakivska**

This article highlights the relevance of social adaptation of social dormitories residents to independent living. Attention is focused on the analysis of scientific research on this issue by various scholars.

The article notes that orphans and children deprived of parental care have mostly medium and low levels of social adaptation.

The article also describes their problems in everyday life, conflict-free communication, education and further employment. The authors analyze the legislation on living in social dormitories and describes the tasks of social dormitories.

It is noted that when leaving residential institutions, children should be ready for social life, choosing a profession, searching for a job, and in case of difficulties, assistance should be provided by specialists working in social dormitories.

It is emphasized that the forms and methods of work used by social workers in social dormitories should be clearly defined and contribute to the successful process of social adaptation of their residents. When working with this category of youth, it is also important to take into account that orphans and children deprived of parental care may have special needs and problems related to discrimination and stigmatization, which can complicate the process of their social adaptation.

Social workers should perform tasks in accordance with the approved social adaptation program, as well as provide social services aimed at adapting young people to the social environment and acquiring new knowledge, skills and abilities for independent living.

The article highlights the main forms of work with residents of social dormitories, namely: individual, group and community work. The main methods of providing social services for the social adaptation of social dormitories residents are: social and psychological support, social and legal assistance, assistance in education, employment and retraining, assistance in solving housing issues, assistance in self-service skills developing, work with biological family.

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
innalet@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6210-4145

** Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
hng@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1367-0487

It is noted that specialists of social dormitories develop and implement special social programs on topical issues and organize the free time of residents of social dormitories, as well as their participation in volunteer activities.

Keywords: *social adaptation, social dormitory, independent living, orphans, children deprived of parental care, socialization.*

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ МЕШКАНЦІВ СОЦІАЛЬНИХ ГУРТОЖИТКІВ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ

I. В. Літяга, С. М. Ситняківська

У даній статті висвітлено актуальність соціальної адаптації мешканців соціальних гуртожитків до самостійного життя. Закцентовано увагу на аналізі наукових досліджень з даної проблематики різними науковцями.

У статті зазначено, що діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають переважно середній та низький рівні соціальної адаптації.

Також описано їх проблеми у побуті, безконфліктній комунікації, здобутті освіти та подальшому працевлаштуванні. Проаналізовано законодавство, що стосується проживання у соціальних гуртожитках, описано завдання функціонування соціальних гуртожитків.

Зазначено, що залишаючи інтернатні заклади, вихованці повинні бути готовими до суспільного життя, визначитись із професією, знайти роботу, при виникненні складнощів допомога має надаватись фахівцями, які працюють у соціальних гуртожитках.

Закцентовано, що форми та методи роботи, які використовуються соціальними педагогами соціальних гуртожитків, повинні бути чітко визначеними, ефективними та сприяти успішному процесу соціальної адаптації їх мешканців. У роботі з даною категорією молоді важливо зважати також на те, що особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можуть мати особливі потреби та проблеми, пов'язані з дискримінацією та стигматизацією, що може ускладнювати процес їх соціальної адаптації.

Соціальні педагоги мають виконувати завдання відповідно до затвердженої програми соціальної адаптації, а також надавати соціальні послуги, спрямовані на адаптацію молодих людей до соціального середовища та здобуття нових знань, умінь та навичок щодо самостійного життя.

У статті виділено основні форми роботи з мешканцями соціальних гуртожитків, а саме: індивідуальну, групову та роботу у громаді. Основними методами надання соціальних послуг щодо соціальної адаптації мешканців соціальних гуртожитків є: соціально-психологічна підтримка, соціально-правова допомога, допомога у навчанні, працевлаштуванні та перекваліфікації, допомога у вирішенні житлових питань, допомога з розвитку навичок щодо самообслуговування, робота з біологічною родиною.

Зазначено, що фахівці соціальних гуртожитків розробляють та реалізують спеціальні програми соціального спрямування з актуальних тем та займаються організацією вільного часу мешканців соціальних гуртожитків, а також участю їх у волонтерській діяльності.

Ключові слова: *соціальна адаптація, соціальний гуртожиток, самостійне життя, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, соціалізація.*

Introduction of the issue. The relevance of the topic is due to the problem of orphanhood in Ukraine, which is associated with economic, social and cultural factors that negatively affect the process of social adaptation of children and youth who are orphans or children deprived of parental care. During the war, children are one of the most vulnerable categories of the population, facing many risks, including stress, trauma, separation from or loss of parents. The

Ukrainian authorities, by implementing relevant social programs and providing benefits, help to support orphans and children deprived of parental care and young people from among them. However, these measures are not always effective and, as a result, cannot always ensure high-quality social adaptation of such persons.

It is worth noting that orphans and children deprived of parental care have mostly medium and low levels of social

adaptation. In the institutions where they live, appropriate work is being done to integrate them into society, which improves their living conditions, but it is not effective enough to promote a successful process of social adaptation to the new environment and the acquisition of skills necessary for independent living. This is due to certain difficulties in adult life, namely: problems in everyday life, conflict-free communication, education and further employment.

Institutions that help these categories of people with their social adaptation in society are social dormitories, which began operating in Ukraine in 2011-2013 and are part of the system of social service institutions. Such social protection institutions are designed to provide their residents with housing and conditions for their successful preparation for independent living. Thus, the issue of successful social adaptation of young people from among orphans and children deprived of parental care continues to be relevant and open.

Current state of the issue. Regarding the studies and publications that have begun to address this issue, we have analyzed it from different perspectives, namely: Donnyk M., Sushchyk N. and Yusychenko A. considered the socio-psychological problems of social dormitories residents and the organizational, pedagogical and socio-pedagogical principles of its activities; Hordienko N., Matiushko L, Sokorynska M. focused on the peculiarities of the process of social adaptation and socialization of graduates of boarding schools; N. Lytvynova considered aspects of social and pedagogical diagnostics of the readiness of young people from among orphans and children deprived of parental care for independent living.

Thus, the sources studied by us indicate the grounds for increasing the development and improvement of scientific and methodological support for the activities of social dormitories.

Aim of research is to determine the features and content of social dormitory residents' social adaptation to

independent living. This goal is realized in the analysis (tasks) of the activities of a social dormitory as one of the institutions of social services and the role of a social worker in this process, as well as in the analysis of the process of social adaptation of residents of a social dormitory.

Methods of research: theoretical analysis of methodological and pedagogical literature, Internet resources on the issue connected with the topic, forms and methods of its organization; synthesis and generalization.

Results and discussion. Currently we are living in a constantly changing environment. This is primarily due to the war. Orphans and children deprived of parental care are one of the vulnerable categories that need state support. In order to provide citizens with appropriate conditions for their socialization, education, upbringing, and choice of profession, the Government of Ukraine needs to improve its social policy strategy and take into account the effectiveness of social protection institutions. The state promotes the organization and active development of a system of specialized institutions and social protection institutions whose main task is to provide social and pedagogical assistance to all citizens.

The problem of orphanhood in Ukraine is particularly relevant, in particular for children who leave boarding schools after reaching the age of majority and therefore face the problem of adapting to new living conditions. After analyzing the needs of these individuals, the Ukrainian government introduced special institutions (social dormitories) for this category of population.

Social dormitories for orphans and children deprived of parental care are institutions where children of this category aged 15-18 and persons from among them aged 18-23 are provided with the right to temporarily reside. The activities of dormitories are aimed, firstly, at providing the necessary conditions for young people to socialize, and secondly, at preparing residents for independent living [2].

In its activities, the social dormitory is guided by the following specific legislative and regulatory acts: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 878 of 08.09.05 "On Approval of the Model Regulations on Social Dormitories for Orphans and Children Deprived of Parental Care"; Order of the State SSFCY of 26.11.07, No. 61 "On Approval of the Instruction on Accounting for Work with Orphans and Children Deprived of Parental Care, aged 15 to 18, and with Persons from among Orphans and Children Deprived of Parental Care, aged 18 to 23, who are in Social Dormitories"; The UN Convention on the Rights of the Child; The Constitution of Ukraine; The Family and Civil Codes of Ukraine; The Laws of Ukraine "On Protection of Childhood", "On Social Work with Children and Youth", and "On Ensuring Organizational and Legal Conditions for Social Protection of Orphans and Children Deprived of Parental Care"; Legislative packages on health care, insurance, education, labor, etc. [6: 250].

The main tasks of social dormitories are as follows:

- assistance in preparation and motivation for obtaining general secondary and higher education, assistance in further employment;
- assistance in overcoming difficulties and minimizing their negative consequences; development of independence skills (self-service, ability to be responsible for one's own actions and act on the basis of one's own reasoning and judgment);
- education on sexuality, pregnancy, conscious parenthood and healthy partnerships (before starting a family and in a family); learning to interact with the outside world without conflict and productively;
- informing, consulting and assisting in the realization of the rights and opportunities of residents;
- provision of temporary housing; assistance to young people in organizing their own productive leisure time [4: 165].

Currently there is no accurate information on the functioning of social dormitories. There is only information

about the relocation and re-equipment of this type of institution in different regions. In particular, after the events of 2014-2015, social dormitories that operated in eastern Ukraine were forced to move to other regions [7].

Social dormitories are established by executive bodies of local authorities or local self-government bodies. They are allowed to be located in special premises that meet all the established requirements of sanitation and hygiene, fire safety, technical and construction standards, and are provided with the necessary material and technical base. Financing of dormitories is carried out from the local budget [1].

When leaving residential institutions, children should be ready for social life, choosing a profession, and finding a job. As a result, young people will be able to successfully adapt to the new environment, choose a profession, plan family life and determine their moral and value orientations, as the process of social adaptation of residents of social dormitories is both a crucial and difficult factor in a person's self-identification and mastery of social norms.

Among the most common problems faced by residents of social dormitories are domestic problems related to the purchase of food and cooking, personal care and the purchase of necessary clothing and footwear; inability to manage their own budget, lack of skills in using and paying for utilities; problems with uncertainty about the choice of future profession, problems with entering educational institutions, problems with employment; lack of skills of conflict-free communication with the social environment, excessive impulsivity, anxiety; high/low self-esteem.

Researcher M. Donnyk, studying and analyzing the personal characteristics of dormitory residents and the conditions of their social adaptation, identifies the following problems that young people may face and that affect the adaptation process, in particular:

- intrapersonal problems – depression, unstable self-esteem,

phobias, isolation, psychological trauma, lack of vitality, etc;

- interpersonal problems – lack of desire to establish positive social relations with others;

- family problems – unwillingness and fear of living with a spouse and children;

- medical problems – HIV/AIDS and other diseases;

- addiction problems – drug, alcohol, toxic, computer and virtual addiction;

- educational and labor problems – self-realization, education, employment, leisure activities;

- social and economic problems – debt, loss of documents, lack of material support for the purchase of clothes, shoes, food, lack of skills for the rational use of own funds, etc. [5: 169-170].

One of the main roles in the activity of a social dormitory is played by a social worker. With the beginning of the functioning of social dormitories in the system of specialized social institutions, social workers faced a new requirement for their duties in interaction with a new category – residents of social dormitories [3: 92].

A social worker in a social dormitory is obliged to:

- possess basic knowledge, skills and abilities in the field of social work, including case management and interviewing skills;

- develop and monitor individual work plans based on data on the needs and capabilities of residents;

- represent the interests of young people at the state level;

- be aware of the program of social adaptation of orphans and children deprived of parental care;

- possess special knowledge, skills and abilities with a specific target audience and have experience of working with other vulnerable groups;

- possess knowledge on the current laws on the rights of children and youth, and, if necessary, be able to apply and adhere to ethical principles in working with the above.

A social worker should identify the needs of young people and analyze the

situation, taking into account certain facts and assessing cause and effect relationships, and implement programs to support residents in difficult life circumstances and help them find solutions to problems on their own under the guidance and supervision of specialists. A specialist should provide individual assistance to a person in a difficult life situation by informing, counseling, providing appropriate financial, psychological, and pedagogical support, providing social rehabilitation and orienting them to possible solutions to the problems they face [3: 93].

The tasks to be solved by a social worker, according to the approved social adaptation program, are:

- 1) familiarization and study of the problem of the residents;

- 2) creating a plan of individual work;

- 3) analysis and selection of methods, forms and techniques of work that will improve the process of social adaptation in a social dormitory.

Social services provided by social dormitories to orphans and children deprived of parental care are provided and coordinated by a social worker in accordance with the resident's record card and individual work plan, which is approved by an order of the State Social Service of Ukraine. The services aimed at adapting young people to the social environment and acquiring new knowledge, skills and abilities for independent living are:

- social and domestic – provision of temporary housing and other necessary material support;

- socio-economic – counseling on social benefits and privileges, assistance in the rational distribution of funds received;

- socio-pedagogical – assistance in discovering and realizing one's own abilities, organization and involvement in leisure activities;

- socio-medical – conducting discussions and consultations on disease prevention, healthy lifestyle and health improvement;

- psychological – providing counseling on mental health issues,

conducting psychodiagnostics to study the social and psychological characteristics of a person for further effective correction or rehabilitation;

- information – reference, educational, advertising and propaganda services;

- career guidance – counseling on the choice of professions, higher education institutions and further employment;

- legal – consultations and discussions on the rights, obligations and opportunities of citizens of this category (in accordance with the current legislation) [4: 166].

The social adaptation of the social dormitory residents is carried out through defined and approved social adaptation programs. The main purpose of the services provided by the social adaptation program is to support young people in difficult life circumstances, provide counseling and practical assistance in overcoming the consequences of past problems, assist in establishing ties with the biological family, if any, and form personality traits that are capable of taking responsibility for their actions and making decisions independently. Forms of work with residents of social dormitories include individual, group and community work. The main methods of providing social services for the social adaptation of social dormitories residents are: social and psychological support, social and legal assistance, assistance in education, employment and retraining, assistance in solving housing issues, assistance in developing self-care skills, and work with biological family. The social dormitory also uses such methods as socio-pedagogical diagnostics and counseling, social and preventive work, social education, and correctional and developmental activities. Young people who live in a social dormitory after completing the adaptation program also have the right to use the social support service, which is implemented under the post-program.

Social work with people living in a social dormitory is determined by the

step-by-step implementation of their social adaptation to independent living.

At the beginning of the work, the situation should be analyzed and possible ways to solve the problems that arise should be sought. The main stage involves the implementation of a plan that provides for the implementation of certain actions, methods and measures through social support for each resident. When providing support, a social worker acts not only as a social worker, but also takes on the responsibilities of a consultant, mediator, educator, and mentor. He or she overcomes the challenges of creating comfortable conditions for the participation of residents of social dormitories in surveys and reflections, as well as activities to identify advantages and disadvantages; implementing measures to raise awareness of the benefits of social adaptation, opening up new opportunities after gaining new knowledge and mastering new skills; carefully planning and analyzing the expectations of social dormitories residents and their real capabilities.

In the process of working with residents of social dormitories, specialists work in accordance with the following areas of activity: social and pedagogical, the main purpose of which is to develop independent living skills; social and preventive activities aimed at preventing social development disorders; social upbringing, namely, promoting the establishment of social relations.

According to some scholars, encouraging young people to volunteer has a positive effect on their formation and development, in particular, it helps to shape their worldview, determine their position in relation to themselves, others and work. By participating in volunteering, residents feel themselves useful and important, providing help to those who need it. As a result, they gradually change their social role from passive to more active.

In social dormitories, certain forms, methods and means of social adaptation are used, as well as certain social assistance; social support and specific social services are provided.

In addition to the main areas of work, specialists of social dormitories develop and implement special programs of social direction on topical issues and organize the free time of residents.

Conclusions and research perspectives. Thus, given the relevance of this problem, it is important to improve

the conditions for social adaptation of social dormitories residents in Ukraine, the use of appropriate forms, methods and means of work in this area. As for further prospects for research in this way, it is planned to develop a technology for social adaptation of social dormitories residents to independent living.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. *Pro zatverdzhennia ta vprovadzhennia Prymirmoho haluzevoho standartu nadannia sotsialnykh posluh z sotsialnoi adaptatsii uchniv ta vypusknnykiv zakladiiv dlia ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia, osib z yikh chysla [On Approval and Implementation of the Model Sectoral Standard for the Provision of Social Services for the Social Adaptation of Students and Graduates of Institutions for Orphans and Children Deprived of Parental Care, and Persons from Among Them]: zatv. nakazom M-va Ukrainy u SSMS vid 21.12.09 r. № 4389.* Retrieved from: <https://regulation.gov.ua/documents/id215589> [in Ukrainian].
2. *Typove polozhennia pro sotsialnyi hurtozhytok dlia ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [Model Regulations on a social dormitory for orphans and children deprived of parental care]: postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 08.09.2005 r. № 878.* Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/20919374> [in Ukrainian].
3. Donn timer, M. (2010). Sotsialnyi pedahoh yak providnyi fakhivets sotsialnoho hurtozhytku [Social pedagogue as a leading specialist of a social dormitory]. *Naukovi zapysky – Proceeding*, vyp. 88, 92-96 [in Ukrainian].
4. Litiaha, I.V. (2017). Zmist diialnosti sotsialnoho hurtozhytku [Content of social dormitory activities]. *Zbirnyk naukovykh prats [Khersonskoho derzhavnoho universytetu]. Pedahohichni nauky – Collection of scientific works of the Shcherson state university. Pedagogical sciences*, vyp. 77 (2), 164-167 [in Ukrainian].
5. Sushyk, N.S. (2013). Osoblyvosti diialnosti sotsialnoho pedahoha v sotsialnomu hurtozhytku dlia ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [The peculiarities of the activity of a social pedagogue in a social dormitory for orphans and children deprived of parental care]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Scientific bullenin of Lesya Ukrainka East European national university: zb. nauk. prats. № 8 (257). Seria: Pedahohichni nauky*, 166-170 [in Ukrainian].
6. Yusychenko, A. (2013). Orhanizatsiino-pedahohichni zasady diialnosti sotsialnoho hurtozhytku [Organizational and pedagogical principles of social dormitory activity]. *Pedahohichniy almanakh – Pedagogical almanac: zb. prats molodykh naukovtsiv / hol. red. Ye.I. Kovalenko. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia*, vyp. 3, 249-254 [in Ukrainian].
7. Zhuravlev, D. (2022). Shans na nove zhyttia: yak pratsiuie sotsialnyi hurtozhytok dlia ditei-syrit u Druzhkivtsi [A chance for a new life: how a social dormitory for orphans in Druzhkivka works]. *Skhidnyi variant – Eastern version*. Retrieved from: <https://v-variant.com.ua/artisle/obshshezhutue-dlia-surot> [in Ukrainian].

Received: November 17, 2023
Accepted: December 11, 2023

CONTENTS

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY	5
Dubaseniuk O. A. , Antonov O. V. Implementation of the Ideas of the Ukrainian Mentality in the Experience of the Outstanding Educator A. S. Makarenko	5
Khrin I. V. Online Platforms for Learning English and German	13
Kulak V. I. Cultural Adaptation in a Foreign Language Environment	21
Serdiuk N. Yu. VR-Tour as the Form of Studying English Grammar and Lexis	37
Voznyuk O. V., Hogobets S. M. The Formation of Conceptual Thinking in the Participants in the Educational Process: a Systemic Approach.....	50
GENERAL SECONDARY EDUCATION	65
Kryvonos O. M., Horobets S. M., Kryvonos M. P., Nekhaienko K. O. Gamification Strategies for Motivating Students to Study Information Science.....	65
TERTIARY EDUCATION	75
Borysova N. V. Developing Speaking Skills by Means of Authentic Video Materials in "Practical English Language Course"	75
Letiutcha L. P., Skliarenko O. B. The Seminar as a Prevention of The Syndrome of Foreign Language Teachers Burnout in the Conditions of War	87
Wen Mai, Tverdokhlib T. S. , Skrypnyk N. S. Pedagogical Disciplines as a Component of the Content of Training Future Music Teachers: Experience of Higher Education Institutions in Ukraine and China	100
Postova S. A., Fedorchuk A. L., Nakonechna O. A., Kolos K. R., Serbyn B. V. The Formation of Professional Competences of the Future Programmers by Means of Non-Formal Education	111
Sikora Ya. B. Modeling the Adaptive System of Professional Training of Future IT Specialists as a Means of Forming Professional Competence .	125
ANDRAGOGY	136
Sydorchuk N. G. Professional Image of Teaching Employees Institutions of Professional Higher Education: Categorical Analysis of Basic Concepts of Problems.....	136
Rozumovska Yu. O., Lyman R. M. Leadership and Information – Communication Competencies as the Leading Military Professional Competence Components of a Modern Officer.....	144
SOCIAL PEDAGOGY. SOCIAL WORK	162
Lityaga I. V., Sytniakivska S. M. Social Adaptation of Social Dormitories Residents to Independent Living.....	162

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	5
Дубасенюк О. А. , Антонов О. В. Упровадження ідей української ментальності у досвіді видатного педагога А. С. Макаренка.....	5
Хрін І. В. Використання онлайн платформи у вивченні англійської та німецької мов.....	13
Кулак В. І. Культурна адаптація в іншомовному середовищі.....	21
Сердюк Н. Ю. Віртуальний тур як форма навчання граматики та лексики англійської мови.....	37
Вознюк О. В., Горобець С. М. Формування поняттєвого мислення в учасників освітнього процесу: системний підхід.....	50
ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА	65
Кривонос О. М., Горобець С. М., Кривонос М. П., Нехаєнко К. О. Використання стратегій гейміфікації для мотивації школярів до вивчення інформатики.....	65
ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ	75
Борисова Н. В. Формування навичок говоріння засобами автентичних відеоматеріалів на заняттях з "Практичного курсу англійської мови"	75
Летюча Л. П., Склярєнко О. Б. Засоби профілактики синдрому професійного (емоційного) вигорання вчителів іноземних мов в умовах війни.....	87
Вень Май, Твердохліб Т. С., Скрипник Н.С. Педагогічні дисципліни як складник змісту підготовки майбутніх учителів музики: досвід закладів вищої освіти України та Китаю	100
Постова С. А., Федорчук А. Л., Наконечна О. А., Колос К. Р., Сербин Б. В. Формування професійних компетентностей майбутніх програмістів засобами неформальної освіти.....	111
Сікора Я. Б. Моделювання адаптивної системи професійної підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій як засіб формування фахової компетентності	125
АНДРАГОГІКА	136
Сидорчук Н. Г. Професійний імідж педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти: категоріальний аналіз базових понять проблеми	136
Розумовська Ю. О., Лиман Р. М. Лідерська та інформаційно-комунікаційна компетентності як провідні компоненти військово-професійної компетентності сучасного офіцера	144
СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА. СОЦІАЛЬНА РОБОТА	162
Літяга І. В., Ситняківська С. М. Соціальна адаптація мешканців соціальних гуртожитків до самостійного життя	162